

พรหมลิขิต

✧ โดย หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ ✧

พรหมลิขิต

✧ โดย หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ ✧

คำนิยม

คำนิยมต่อหนังสือพรหมลิขิต จะประกอบด้วยส่วนสำคัญ คือ กล่าวนำ การจัดตั้ง คณะทันตแพทยศาสตร์ และผลพวงที่เกิดขึ้นและติดตามมาจนถึงปัจจุบัน การจัดตั้งทันตแพทยสมาคม แห่งประเทศไทยฯ และผลพวงที่เกิดขึ้นและติดตามมาจนถึงปัจจุบัน บทสรุป

✧ กล่าวนำ

หนังสือ “**พรหมลิขิต**” สะท้อนให้ทราบถึงชีวิตจริงของผู้เขียนหนังสือเล่มนี้ ตั้งแต่ชีวประวัติ การศึกษาเล่าเรียน การรับราชการในองค์กรสำคัญที่มีชื่อเสียงโด่งดังของประเทศหลายแห่ง เช่น โรงพยาบาลศิริราช คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล การรับราชการในกองทัพบก เป็นหัวหน้า อายุรแพทย์ กองเสนารักษ์มณฑลทหารบกที่ 1 และผู้บังคับกองเสนารักษ์มณฑลทหารบกที่ 1 (โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ปัจจุบัน) ซึ่งเขียนโดยตัวของท่านเอง ในขณะที่มีชีวิตอยู่ อายุ 57 ปี ในปี พ.ศ. 2500 ท่านผู้นี้ คือ “**ศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ (วาด แยมประยูร)**”

ท่านเป็นผู้ให้กำเนิดและวางรากฐานหลักสูตรวิชาทันตแพทยศาสตร์ ระดับนานาชาติ ตามรูปแบบของสหรัฐอเมริกา โดยมีหลักสูตรการศึกษา 6 ปี เช่นเดียวกับ หรือเทียบเท่ากับ หลักสูตร แพทยศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2483

ท่านได้รับทุนเล่าเรียนหลวงเมื่อปี พ.ศ. 2460 ให้ไปศึกษาวิชาแพทยศาสตร์ที่ประเทศ สหรัฐอเมริกา ท่านได้รับปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิต (M.D.) จากคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัย ซีราคิวส์ รัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา ภายหลังสำเร็จการศึกษาวิชาแพทยศาสตร์ ได้รับปริญญา แพทยศาสตรบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยดังกล่าวแล้ว ท่านยังได้รับทุนเล่าเรียนหลวงต่ออีก เพื่อให้ศึกษาวิชา **ทันตแพทยศาสตร์ ที่คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย เมืองฟิลาเดลเฟีย รัฐเพนซิลเวเนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา** จนได้รับปริญญาทันตแพทยศาสตรบัณฑิต (D.D.S.) และประกาศนียบัตรเกียรตินิยม (Honor Certification) จากมหาวิทยาลัยเดียวกันอีกด้วย

ท่านมีความมุ่งมั่นไว้วางใจที่จะจบการศึกษาวิชาทันตแพทยศาสตร์ จากมหาวิทยาลัย เพนซิลเวเนียแล้วว่า เมื่อสำเร็จการศึกษาวิชาทันตแพทยศาสตร์แล้ว จะต้องเป็นผู้ริเริ่มจัดตั้ง สถาบันการศึกษาวิชาทันตแพทยศาสตร์ หรือคณะทันตแพทยศาสตร์ ในสถาบันการศึกษาระดับสูง ในประเทศไทย ให้เป็นผลสำเร็จให้จงได้

ในขณะที่ท่านศึกษาอยู่ในปีสุดท้ายของหลักสูตรทันตแพทยศาสตรบัณฑิต ที่มหาวิทยาลัย เพนซิลเวเนีย ปรากฏว่ามีบุคคลชาวไทยท่านหนึ่ง ได้เข้ามาศึกษาชั้นปีที่ 1 หลักสูตรวิชา ทันตแพทยศาสตรบัณฑิตในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ด้วย ท่านผู้นั้น คือ **นายสี ลีริสิงห์ (พันโท ทันตแพทย์ สี ลีริสิงห์)** ซึ่งเป็นผู้ได้รับทุนการศึกษา วิชาทันตแพทยศาสตร จากสมเด็จพระราชบิดา สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ทั้งสองท่านจึงมีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน ตั้งแต่นั้นมา โดยที่ทั้งสองท่านต่างก็มีความมุ่งมั่นอันเดียวกัน ที่จะมาช่วยกันพัฒนาวิชาชีพ ทันตกรรมที่ทันสมัยในประเทศไทย ให้เจริญก้าวหน้าให้จงได้ เมื่อสำเร็จการศึกษาและเดินทาง กลับสู่ประเทศไทยแล้ว

เมื่อท่านได้กลับมารับใช้ประเทศชาติ ภายหลังสำเร็จการศึกษา ทั้งวิชาแพทยศาสตร์ และทันตแพทยศาสตร จากต่างประเทศแล้ว ในปี พ.ศ. 2471 ท่านได้รับราชการเป็น อายุรแพทย์ ที่คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล และโรงพยาบาลศิริราช ท่านได้ดำรงตำแหน่ง เลขธิการ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ 2 วาระ ท่านจึงเป็นที่ได้รับการเคารพ รักใคร่ นับถือ และศรัทธาอย่างสูง จากบรรดาคณาจารย์ในคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล ตลอดจนผู้ป่วย ท่านได้ก่อให้เกิด ประโยชน์อย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านการให้บริการทางการแพทย์ ด้านอายุรกรรมที่ทันสมัยระดับ นานาชาติ ตลอดจนสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีแก่ผู้ป่วยของโรงพยาบาลศิริราชอย่างกว้างขวาง เป็นที่ประทับใจที่สุด ทั้งคณาจารย์และผู้ป่วย ความเคารพนับถือยกย่องในตัวท่านจากคณาจารย์ดังกล่าว อาจกล่าว ได้ว่า เป็นโอกาสหรือช่องทางที่ดี ประการหนึ่ง อันถือว่าเป็นประการที่สำคัญที่สุด ในการจะทำให้ หลักสูตรทันตแพทยศาสตร 6 ปี อยู่ในระดับเดียวกันกับสหรัฐอเมริกา และอยู่ในระดับเดียวกันกับ หลักสูตรแพทยศาสตร 6 ปี ของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ในประเทศไทย จนได้รับการยอมรับ ในศักดิ์และสิทธิ์ เทียบเท่ากับหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ของ ประเทศไทย ทุกประการ ทั้งในด้านการรับรองคุณวุฒิ การประกอบวิชาชีพ ทั้งในการรับราชการ และ ส่วนบุคคล (ภาคเอกชน) เงินเดือน สิทธิประโยชน์เกื้อกูล ตำแหน่งการเข้ารับราชการ ทั้งพลเรือน และ ยศทางทหาร จะได้เท่าเทียมกับผู้ที่ได้รับปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิต หรือผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ทุกประการ ตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน ผู้เขียนก็เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับอานิสงส์จากการเข้ารับราชการทหาร โดยได้รับพระราชทานยศทหารเป็นร้อยโทเมื่อเริ่มต้นเข้ารับราชการ เท่าเทียมเช่นเดียวกันกับผู้ได้รับ ปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิตทุกประการ ทั้งชั้นยศ เงินเดือน และสิทธิประโยชน์เกื้อกูลต่าง ๆ ตลอดจนเงินเพิ่มค่าวิชา ตั้งแต่ต้น จนเกษียณอายุราชการ

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2475 ท่านได้ย้ายโอนจากคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มาเป็น แพทย์ทหารบก ดำรงตำแหน่ง หัวหน้าอายุรแพทย์ กองเสนารักษ์จังหวัดทหารบกกรุงเทพ และในปี พ.ศ. 2479 ท่านดำรงตำแหน่ง ผู้บังคับกองเสนารักษ์มณฑลทหารบกที่ 1 (เทียบได้กับ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ในปัจจุบัน)

ท่านเป็นอายุรแพทย์ประจำตัว ๗๗ นายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม และเป็นผู้ที่ได้นำ ทนต์แพทย์ สี สิริสิงห ซึ่งขณะนั้นรับราชการเป็น ทหารกองประจำการ กองเสนารักษ์ มณฑลทหารบกที่ 1 เป็นผู้ให้บริการถอนฟันคุด ให้ ๗๗ นายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยปราศจากอาการแทรกซ้อน จนเป็นที่ประทับใจเป็นอย่างยิ่งที่ได้รับบริการครั้งนี้ จากทนต์แพทย์ สี สิริสิงห

✦ การจัดตั้งคณะทันตแพทยศาสตร์ และผลพวงที่เกิดขึ้นและติดตามมาจนถึงปัจจุบัน

จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น แม้จะได้อนุมัติหลักการไว้แล้ว ในการจัดตั้งสถาบันการศึกษาทันตแพทยศาสตร์ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ต้องพ้นตำแหน่ง นายกรัฐมนตรีจากปัญหาทางการเมือง จึงทำให้ยังไม่สามารถจัดตั้งสถาบันการศึกษาวิชาทันตแพทยศาสตร์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ แม้ว่าจะมีการเตรียมความพร้อมทุกด้านไว้อย่างดีแล้วก็ตาม

ต่อมาเหตุการณ์ทางการเมืองพลิกผันแปรเปลี่ยนไปอีก จนเป็นผลทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรี และอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยอีกครั้งหนึ่ง จึงได้มีคำสั่ง หรือ ประกาศของทางราชการ ให้มีการจัดตั้ง แผนกทันตแพทยศาสตร์ เป็นแผนกอิสระของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2483 โดยมี ศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ เป็นหัวหน้าแผนกทันตแพทยศาสตร์เป็นคนแรก การจัดตั้งแผนกทันตแพทยศาสตร์ในปี พ.ศ. 2483 ได้จัดตั้งขึ้นบนความไม่ค่อยจะพร้อมในการเตรียมการรองรับ เช่น นิสิตนักศึกษาทันตแพทยศาสตร์ อาคารสถานที่ ตลอดจนคณาจารย์ ผู้สอน เป็นต้น แต่แผนกทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ได้ตั้งขึ้นใหม่นี้ ได้รับการต้อนรับจากคณะที่มีอาวุโสของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เช่น คณะแพทยศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ และคณะวิทยาศาสตร์ ด้วยอัธยาศัยไมตรีเป็นอย่างดี อันน่าภาคภูมิใจยิ่ง

แม้ว่าไม่ได้มีการเตรียมนิสิตทันตแพทย์ไว้ ท่านได้ใช้ความเพียรพยายาม และความสามารถ ในการเกลี้ยกล่อม จูงใจ ชี้แนะ ให้นิสิตแพทย์ จากคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในขณะนั้น ได้จำนวนหนึ่ง ประมาณ 10-12 คน ให้เข้ามาศึกษาวิชาทันตแพทยศาสตร์ ในปีการศึกษา 2483 เป็นนักศึกษาทันตแพทย์รุ่นแรก ตั้งแต่วันที่ 23 พฤษภาคม 2483 โดยเริ่มเรียนเป็นปฐมฤกษ์ ร่วมกับนักศึกษาแพทย์ในวิชาปรีคลินิกอีก 2 ปี ส่วนการก่อสร้างอาคารของแผนกทันตแพทยศาสตร์ ยังไม่เรียบร้อย จำเป็นต้องอาศัยใช้สถานที่ของคณะวิทยาศาสตร์ ในการฝึกวิชาทางห้องปฏิบัติการทางทันตกรรมโดยเฉพาะ ไปพลางก่อน

ดึกที่ตั่งถาวรของแผนกทันตแพทยศาสตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ก่อสร้างขึ้น อยู่ริมถนนอังรีดูนังต์ (ถนนสนามม้า) ระหว่างถนนจุฬาลงกรณ์ ซอย 11 และ ซอย 12 ทำให้เกิด ความป्लीมปีติได้ว่า ความพยายามของท่านได้บรรลุผล โดยมีการจัดตั้งแผนกทันตแพทยศาสตร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยขึ้นแล้วตั้งแต่นั้นมา

ส่วนทางคณาจารย์ที่สำคัญ ได้มีปรมาจารย์ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของเรา จำนวน 3 ท่าน ได้ย้ายมาจากกองทัพบก ซึ่งท่านเหล่านี้ทั้ง 3 ท่าน ได้เป็นผู้ริเริ่มร่วมก่อตั้งสถาบันการศึกษา วิชาทันตแพทยศาสตร (หลักสูตร 6 ปี) ที่ย้ายมาจากกองทัพบก ที่ควรระลึกถึงพระคุณท่าน ได้แก่

1. ศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ (วาด แยมประยูร)
2. ศาสตราจารย์ พันโท ทันตแพทย์ สี สิริสิงห ทันตแพทย์ผู้ได้รับปริญญา D.D.S. จาก มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย สหรัฐอเมริกา
3. ศาสตราจารย์ ร้อยเอก นายแพทย์ หิรัญ สาหรัยทอง นายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านรังสีวิทยา โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า กรมแพทย์ทหารบก

ในระยะเริ่มแรก แห่งการจัดตั้งแผนกทันตแพทยศาสตร เป็นแผนกอิสระขึ้นในจุฬาลงกรณ์-มหาวิทยาลัย จะมีผู้เข้าศึกษาไม่มากนัก ทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาก้อยู่ในจำนวนจำกัด แต่ด้วยความสามารถของท่าน ท่านได้พัฒนาและดำเนินการต่าง ๆ จนทำให้มีการจัดตั้งเป็น คณะทันตแพทยศาสตร สังกัดมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร ได้อย่างรวดเร็ว ในปี พ.ศ. 2485 โดยมี ศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ เป็นคนบัตินแรก

การจัดตั้งสถาบันการศึกษาวิชาทันตแพทยศาสตรในประเทศไทย ตามหลักสูตรมาตรฐาน รูปแบบเดียวกันกับอารยประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา จึงได้เกิดขึ้นในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ตั้งแต ปี พ.ศ. 2483 โดยเป็นหลักสูตรการศึกษา 6 ปี เช่นเดียวกับหลักสูตรวิชาแพทยศาสตร ของมหาวิทยาลัย แพทยศาสตรของประเทศไทย โดยมีสิทธิ เกียรติ และศักดิ์ เทียบได้เท่ากับหลักสูตรวิชาแพทยศาสตร ของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตรทุกประการ ทั้งการรับรองคุณวุฒิปริญญา การประกอบวิชาชีพ

โดยที่ท่านเป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งคณะทันตแพทยศาสตรดังกล่าวขึ้นเป็นแห่งแรก และผลผลิต คือ ทันตแพทย์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ได้ค่อย ๆ เพิ่มทวีจำนวนมากขึ้น เนื่องจากได้ก่อให้เกิดประโยชน์ และคุณภาพทางด้านสุขภาพในช่องปากของประชาชนอย่างกว้างขวาง ทั้งด้านการส่งเสริม ป้องกัน และการบำบัดรักษาในสาขาต่าง ๆ ของบริการทันตกรรม ทั้งยังก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ แก่ประเทศอีกด้วย ทางราชการจึงสนับสนุน ส่งเสริม ให้มีการขยายการจัดคณะทันตแพทยศาสตร ตามหลักสูตรนี้ ไปยังส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยเฉพาะคณะทันตแพทยศาสตรในส่วนภูมิภาค เพื่อกระจายทันตแพทย์ไปยังส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทย จนถึงระดับโรงพยาบาลชุมชน จนกล่าวได้ว่า

ปัจจุบัน ทางราชการสามารถกระจายทันตแพทย์ไปให้บริการทันตกรรมแก่ประชาชน ได้เป็นที่พอใจระดับหนึ่ง จนเป็นผลให้มีการจัดตั้งคณะทันตแพทยศาสตร์เพิ่มขึ้น ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนอีกหลายแห่ง รวมทั้งคณะที่อยู่ระหว่างการจัดตั้ง รวมทั้งสิ้นในขณะนี้ ประเทศไทยมีคณะทันตแพทยศาสตร์ไม่น้อยกว่า 16 แห่ง โดยอาจกล่าวได้ว่า คณะทันตแพทยศาสตร์ที่เพิ่มขึ้นดังกล่าว จึงนับได้ว่าเป็นผลพวง หรือผลผลิต ที่ผลิตออกนอกผลมาจากผลงานของท่าน ที่ได้วางระบบและรากฐานการศึกษา การประกอบวิชาชีพ ทั้งการรับราชการ และการประกอบวิชาชีพส่วนตัวไว้เป็นอย่างดีตั้งแต่ต้น จึงก่อให้เกิดผลผลิตอย่างกว้างขวาง ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน โดยที่ปัจจุบันมีผู้สำเร็จการศึกษาหลักสูตรทันตแพทยศาสตรบัณฑิต ประมาณปีละ 900 คน และมีผู้ประกอบวิชาชีพทันตกรรมในประเทศไทย ที่ขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตจากทันตแพทยสภา เป็นจำนวน 17,699 คน ณ วันที่ 14 พฤศจิกายน 2562

❖ การจัดตั้งทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทยและผลพวงที่เกิดขึ้นและติดตามมา

ผลงานที่สำคัญของ ศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ ที่ต้องจารึกไว้ และเผยแพร่ให้แพร่หลาย ที่ส่งเสริมชื่อเสียง เกียรติคุณวิชาชีพทันตกรรมของประเทศไทย และสร้างคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนไทยอีกประการหนึ่ง ก็คือ **“การจัดตั้งทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์”** โดยได้จัดตั้งครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2481 ใช้ชื่อว่า **“ไทยทันตแพทย์สมาคม”** โดยสมาชิกต้องเป็นผู้ประกอบโรคศิลปะ สาขาทันตกรรมขั้นหนึ่งเท่านั้น (คือต้องเป็นผู้มีปริญญาทันตแพทยศาสตรบัณฑิต) โดยมีจำนวนสมาชิกประมาณ 30 คน โดยมี ศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ เป็นนายกสมาคมท่านแรก เนื่องจากมีสมาชิกจำนวนน้อย จึงไม่สามารถขยายกิจการของสมาคมให้กว้างออกไปได้ ต่อมาเกิดกรณีสงครามอินโดจีนกับฝรั่งเศส สมาชิกของสมาคมหลายท่านต้องไปรับใช้ราชการทหาร กิจการของสมาคมจึงหยุดชะงักไป และล้มเลิกไปโดยพระราชบัญญัติสภาวินิจฉัยแห่งชาติในภายหลัง

ต่อมาในปลายปี พ.ศ. 2488 ศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ คณบดีคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ได้เป็นหัวหน้ากลุ่มทันตแพทย์อาวุโส มีความเห็นพ้องต้องกันว่า สมควรจัดตั้งทันตแพทยสมาคมขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง โดยขยายกิจการของสมาคมให้กว้างขวาง เนื่องจากมีทันตแพทย์สำเร็จการศึกษาจากคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และจากโรงเรียนทันตแพทย์ชั้น 2 ของกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข มากพอสมควรแล้ว จึงได้ตั้งทันตแพทยสมาคมขึ้นใหม่ ทันตแพทยสมาคมจึงได้เกิดขึ้นใหม่อีกครั้ง มีชื่อว่า **“ทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทย”** เริ่มเปิดดำเนินการวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2489 มีสำนักงานชั่วคราวของสมาคมตั้งอยู่ที่ คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ อาคาร 5

ถนนราชดำเนิน พระนคร โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ ส่งเสริมการศึกษาวิชาทันตแพทยศาสตร์ ส่งเสริมการประกอบวิชาชีพทันตกรรม ปลุกสามัคคีธรรม และมารยาทอันดีงามของสมาชิก และเผยแพร่ความรู้ในการป้องกันดูแลรักษานามัยในช่องปากแก่ประชาชน

ต่อมาในปลายปี พ.ศ. 2490 สมาคมได้ย้ายสำนักงานไปอยู่ในที่ตั้ง ณ บ้านเลขที่ 1/3 ถนนสีลม ตำบลศาลาแดง อำเภอบางรัก โดยไปอยู่ร่วมกับแพทยสมาคมแห่งประเทศไทย และ เกสัฏกรรมสมาคมแห่งประเทศไทย ได้ร่วมกันรับผิดชอบค่าเช่าสถานที่ตั้งแห่งนี้เป็นสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เมื่อ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2490 โดยขณะนั้น ทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทย มีสมาชิกเกือบ 200 คน ต่อมาในปี พ.ศ. 2492 สมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทยได้เข้ามาอยู่ร่วมในสถานที่แห่งนี้ด้วย

ต่อมาในปี พ.ศ. 2509 สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ได้ขอเลิกสัญญาเช่า และ ให้ค่าตอบแทนการขนย้ายสถานที่แก่ทั้ง 4 สมาคม ทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทยจึงได้ย้ายที่ตั้งสำนักงานของสมาคมมาอยู่ที่ คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนอังรีดูนังต์ ปัจจุบัน เมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2510 โดยใช้พื้นที่บางส่วนของชั้น 5 อาคารทันตภิรัชวิชัย เป็นสำนักงานชั่วคราวสมาคม โดยอยู่มาเป็นระยะเวลา 11 ปี จนถึง พ.ศ. 2521

ต่อมา เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2521 ทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทยได้ย้ายสถานที่ทำงานชั่วคราว จากคณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปตั้งอยู่ที่อาคารชั้นที่ 4 ของตึกด้านหลังของคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ถนนโยธี กรุงเทพมหานคร เป็นเวลา 1 ปี ทั้งนี้เนื่องจากที่ตั้งชั่วคราวเดิมที่คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะกรรมการพัฒนาคณะมีความจำเป็นต้องใช้พื้นที่ดังกล่าว เพื่อการพัฒนาคณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ต่อมากลางปี พ.ศ. 2522 ทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทยได้ซื้อที่ดินพร้อมอาคารอยู่อาศัยสำนักงาน (Town House) ที่บ้านเลขที่ 12 ถนนสุขุมวิท (ซอยประสานมิตร) เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร จำนวนพื้นที่ที่ดิน 35 $\frac{1}{10}$ ตารางวา เป็นที่ตั้งของสมาคม ที่ดินและอาคารแห่งนี้ได้ขายไป ภายหลังจากสมาคมได้มีที่ตั้งแห่งใหม่ เลขที่ 71 ถนนลาดพร้าว 95 กรุงเทพมหานคร แล้ว

ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2531 ทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทยได้ซื้อที่ดินเนื้อที่ประมาณ 2 ไร่ พร้อมอาคาร 2 หลัง บ้านเลขที่ 71 ถนนลาดพร้าว 95 (ซอยปรังทิพย์) กรุงเทพมหานคร เป็นที่ตั้งถาวรของสมาคม ตั้งแต่ พ.ศ. 2531 จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลานานกว่า 30 ปีแล้ว ทำให้ทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทยมีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น มีฐานะทางการเงินที่เข้มแข็ง ยืนหยัดด้วยตนเองตลอดไป ตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

ผลพวงต่อเนื่องสืบทอดต่อมา จากการจัดตั้ง “**ทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทย**” อันเป็นผลงานที่สำคัญยิ่งในชีวิตของ ศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ ก็คือ การก่อให้เกิด “**ทันตแพทยสภา**” โดยที่ทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทยฯ เป็นผู้ริเริ่มเสนอร่าง “**พระราชบัญญัติวิชาชีพทันตกรรม**” ต่อกระทรวงสาธารณสุขให้ดำเนินการต่อไป จนบังเกิด “**พระราชบัญญัติวิชาชีพทันตกรรม พ.ศ. 2537**” ซึ่งมีผลใช้บังคับในประเทศไทย ตั้งแต่วันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา โดยมีทันตแพทยสภาเป็นองค์กรทำหน้าที่ควบคุมการประกอบวิชาชีพในประเทศไทย และควบคุมความประพฤติของผู้ประกอบวิชาชีพทันตกรรม ให้ถูกต้องตามจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพทันตกรรม โดยที่ทันตแพทยสภามีหน่วยงานที่สำคัญในการให้บรรลู่วัตถุประสงค์ของทันตแพทยสภา คือ

1. วิทยาลัยทันตแพทย์แห่งประเทศไทย ให้การฝึกอบรมและประเมินผล การออกหนังสืออนุมัติหรือวุฒิบัตร แสดงความรู้ ความชำนาญในการประกอบวิชาชีพทันตกรรมต่าง ๆ
2. ศูนย์ประเมินและรับรองความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพทันตกรรม
3. ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องของทันตแพทย์ ส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาอย่างต่อเนื่องของสมาชิก เพื่อให้ผู้ประกอบวิชาชีพทันตกรรมพัฒนาความรู้ ความสามารถ และติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทยฯ ยังได้รับการรับรอง ยกย่อง เชื่อถือจาก องค์กรทันตแพทย์ระหว่างประเทศ ระดับโลก ระดับภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก และองค์กรมาตรฐานผลิตภัณฑ์ทางทันตแพทยศาสตร์ ให้เป็นเจ้าภาพในการจัดการประชุมระดับต่าง ๆ ดังกล่าวขึ้นในประเทศไทยหลายครั้ง ทั้งในกรุงเทพมหานคร และเชียงใหม่

ทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทันตแพทยสภา ราชาวิทยาลัยทันตแพทย์แห่งประเทศไทย จึงถือได้ว่าเป็นผลพวงอันสืบเนื่องต่อมาจากผลการดำเนินงานตลอดชีวิตของท่าน อันเป็นอนุสรณ์และหลักฐานที่เด่นชัดจากผลงานของท่านเมื่อ 80 ปีที่แล้ว จนถึงปัจจุบัน

unaru

ศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ เป็นบุคคลที่ทรงคุณค่า ในการก่อกำเนิดวิชาทันตแพทยศาสตร์ในระดับมาตรฐานนานาชาติ และการประกอบวิชาชีพทันตกรรมในประเทศไทย ที่ได้มาตรฐานระดับโลก เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และยุโรป ที่พวกเราต้องระลึกไว้ในความทรงจำ และยกย่อง เทิดทูนเกียรติของท่านไว้ตลอดไป เพราะท่านเป็นบิดาแห่งวิชาชีพทันตกรรมของประเทศอย่างแท้จริง

ท่านได้รับการโปรดเกล้าฯ เป็นศาสตราจารย์อุปการะคุณ คณะทันตแพทยศาสตร์ พ.ศ. 2503 ท่านเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ. 2503

ภายหลัง แม้ว่าท่านจะได้ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2509 อันเป็นเวลานานมาแล้วก็ตาม เมื่อวันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2556 ในโอกาสที่กรมแพทยทหารบกได้สถาปนาครบ 113 ปี ท่านได้รับการยกย่องให้เป็นปูชนียบุคคลของกรมแพทยทหารบก นับเป็นเกียรติอย่างยิ่งและน่าภาคภูมิใจ และปีเดียวกันนั้น สมาคมแพทยทหารแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้ประกาศเกียรติคุณให้ท่านเป็น **แพทย์ทหารดีเด่น** หรือ **คนดีศรีแพทย์ทหาร** อีกด้วย

หนังสือ **“พรหมลิขิต”** เล่มนี้ ผมผู้เขียนคำนิยมนี้นี้ เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับจากมือท่านเอง โดยเป็นฉบับที่พิมพ์ครั้งแรก เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2504 ในวันที่ผมได้ไปกราบคารวะท่าน ภายหลังจากที่เดินทางกลับจากการฝึกงานศัลยกรรมช่องปากและแม็กซิลโลเฟเชียล ที่โรงพยาบาลทหารบกสหรัฐอเมริกา ตั้งอยู่ในเมืองอินซอน ประเทศเกาหลีใต้แล้ว ในปี พ.ศ. 2503 ในขณะที่ผมกำลังรับราชการอยู่ในกองทัพบกไทย โดยที่ผมเป็นนิสิตนักศึกษาทันตแพทยศาสตร์ชั้นปีที่ 3 (ปัจจุบัน หรือปีที่ 1 ในขณะนั้น) เป็นนักศึกษาทันตแพทย์รุ่นที่ 13 ข้ามไปเรียนวิชาทันตแพทยศาสตร์ในปีการศึกษา 2496 และสำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2499 ได้เข้ารับพระราชทานปริญญาทันตแพทยศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับสอง เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2500

ผมผู้ที่เขียนคำนิยมในหนังสือเล่มนี้ เป็นผู้หนึ่งที่ได้รับแรงบันดาลใจจากหนังสือ **“พรหมลิขิต”** เป็นอันมาก นอกเหนือไปจากคำพร่ำสอน การชี้แนะโดยตรงของท่าน ที่ให้ร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาวิชาการทันตแพทยศาสตร์ และการประกอบวิชาชีพทันตกรรมของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าตลอดจนมีจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพทันตกรรมอันดีงาม ต่อการเป็นผู้มีน้ำใจ เห็นอกเห็นใจผู้ป่วยโดยมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เพื่อให้วิชาชีพทันตกรรมได้รับการยกย่อง มีเกียรติศักดิ์ศรี เจริญก้าวหน้าตลอดไป

ด้วยความเคารพและระลึกในพระคุณท่านตลอดไป

❖ พลโท ศาสตราจารย์พิเศษ ทันตแพทย์ พิศาล เทพสิทธิ์า ❖

อดีตรองเจ้ากรมแพทยทหารบก

อดีตผู้อำนวยการกองศึกษาและรองผู้อำนวยการวิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า

อดีตผู้อำนวยการกองทันตแพทย์ กรมแพทยทหารบก

อดีตนายกทันตแพทย์สมาคมแห่งประเทศไทยฯ

อดีตนายกทันตแพทย์สภา อดีตนายกสมาคมสุโขทัยธรรมาธิราชฯ

อดีตนายกสภาสมาคมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

อดีตนายกสหพันธ์ทันตแพทย์ภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก

คำนำ

สมัยนี้ใคร ๆ ก็มองไปแต่ข้างหน้า 10 ปีบ้าง 20 ปีบ้าง ว่าจะทำอะไรกันต่อไป แต่ถ้าลองมองย้อนไปข้างหลังดูบ้าง ก็ย่อมจะได้เห็นรากฐานของวันนี้ และบทเรียนที่ดีของอนาคต

ในปี 2563 นี้ การศึกษาทันตแพทยระดับปริญญาของไทยจะมีอายุครบ 80 ปีบริบูรณ์แล้ว เป็น 80 ปีที่เติบโตและพัฒนาอย่างชัดเจน นับแต่ปี 2483 ที่มีการตั้งโรงเรียนทันตแพทยระดับปริญญาแห่งแรกขึ้นมาในประเทศไทย และในปี 2563 ปีเดียวกันนี้ ยังครบรอบ 120 ปีชาตกาลของ ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ (วาด แยมประยูร) ผู้ก่อตั้งโรงเรียนทันตแพทย์แห่งนี้ และผู้วางรากฐานการศึกษาทันตแพทย์ของไทยด้วย

ในปีที่อุดมความหมายเช่นนี้ น่าจะเป็นโอกาสดี ที่วงการทันตแพทย์จะย้อนไปมองข้างหลังบ้าง ว่าผู้ที่บุกเบิกเส้นทางทันตกรรมของไทย ต้องขึ้นลงภูเขาแห่งชีวิตสักเท่าใด จึงสามารถแผ้วถางปูทางทันตกรรมไทย ให้ก้าวออกมาสู่สมัยอารยะได้

หนังสือ “พรหมลิขิต” เล่มนี้ เป็นอัตชีวประวัติที่โดดเด่นจากหนังสืออื่น ๆ เพราะเป็นประวัติชีวิตของ ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ ที่เขียนเล่าด้วยตัวท่านเอง ในรูปแบบนวนิยาย ที่เต็มไปด้วยรสชาติความเป็นปุณฺณ จากครรภ์มารดา เดินผ่านชะตาชีวิตเกือบ 40 ปี มี “ความเพียร” และ “ความขวนขวาย” เป็นพลังในการเดินทาง

ในปี 2563 นี้ ทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ซึ่ง ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ ริเริ่มจัดตั้งขึ้นเมื่อปี 2488 จะมีอายุถึง 75 ปีด้วย เพื่อเป็นที่ระลึก

ในโอกาสสำคัญทั้งสาม ที่ล้วนสัมพันธ์กับ ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ ทันตแพทย์สมาคมฯ จึงจัดพิมพ์หนังสือ “พรหมลิขิต” ขึ้นมาอีกครั้ง นับเป็นครั้งที่ 3 ต่อจากการตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี 2500 ตามคำแนะนำของ นพ.สงัด เปื่องวานิช และครั้งที่ 2 เมื่อปี 2509 ในงานพระราชทานเพลิงศพของท่านเอง

ในการพิมพ์ครั้งนี้ ได้นำบันทึกที่ ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ เขียนเล่าถึงอาการป่วยในช่วงบั้นปลายชีวิต ตอนอายุ 60 กว่าปี มารวมไว้ด้วย เพื่อฉายภาพชีวิตของท่านให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และได้นำบทความที่เขียนถึงที่มาของหนังสือพรหมลิขิตเล่มแรก มาผนวกไว้ท้ายเล่มด้วย

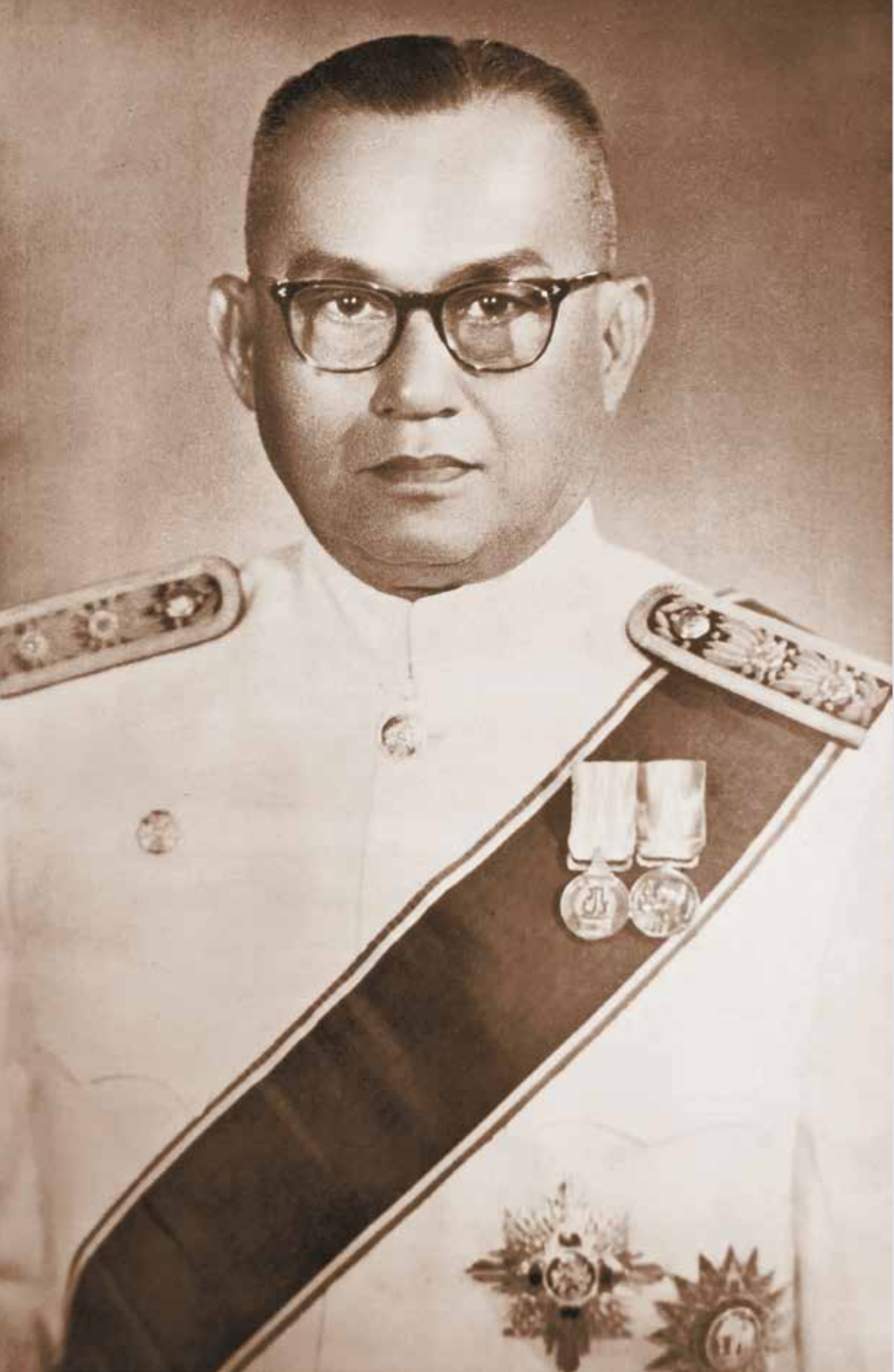
นอกจากนี้ ยังได้แบ่งเนื้อหาของพรหมลิขิตออกเป็น 5 ตอน แล้วตั้งชื่อตอนและตอนย่อย บางส่วนขึ้นใหม่ ใส่ในวงเล็บ เพื่อให้คนอ่านติดตามเรื่องราวได้ง่ายขึ้น ได้เพิ่มเชิงอรรถขยายความ พร้อมภาพประกอบเข้ามา รวมถึงได้ปรับแก้รายละเอียดของประวัติชีวิตบางส่วน ให้ตรงกับหลักฐานที่มีอยู่ และแก้ไขการเขียนสะกดคำและการทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ ให้เป็นไปตามรูปแบบปัจจุบัน

แม้เชื่อกันว่า พระพรหมได้มาลิขิตเขียนชะตาชีวิตไว้บนหน้าผากเมื่อตอนแรกเกิด แต่แท้จริงแล้ว สิ่งที่พรหมลิขิตไว้ เป็นเพียงเรื่องพื้นฐานของชีวิตเท่านั้น ส่วนคุณความดีและคุณูปการใด ๆ รวมถึงหนังสือเล่มนี้ของ ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ เกิดขึ้นมาได้ ก็ล้วนแล้วมาจากสิ่งที่ท่านลิขิตขึ้นเอง อย่างไรก็ตาม

บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
ประวัติชีวิต	15
พรหมลิขิต	19
คำนำ (ฉบับพิมพ์ครั้งแรก)	20
ชีวิตในวัยเยาว์	23
ชีวิตในต่างประเทศ	55
ชีวิตในศิริราช	137
ชีวิตในกองทัพบก	157
ชีวิตอุทิศเพื่อโรงเรียนทันตแพทย์	171
ชีวิตช่วงสุดท้าย	193
ที่มาของพรหมลิขิต	197
บรรณานุกรม	201

ประวัติชีวิต

ศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาทวิทยาวัฒน์ (วาด แยมประยูร) ม.ว.ม., ป.ช.

B.S. in Med., M.D. (Syracuse), D.D.S. (Pennsylvania)

แพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์, ทันตแพทยศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

✧ ชาตกา

7 ธันวาคม พ.ศ. 2443 ที่บ้าน ในตำบลตรอกโพธิ์ อำเภอสามพันหวงค์ จังหวัดพระนคร

✧ ประวัติครอบครัว

บิดา	หมื่นแผ้วภูวดล (อิม แยมประยูร)
มารดา	นางสิน แยมประยูร
ภรรยา	นางจำเนียร (รัตนวิภาส) แยมประยูร
บุตร	1. นายอนันต์ แยมประยูร (ถึงแก่กรรมแล้ว) 2. นายอนก แยมประยูร (ถึงแก่กรรมแล้ว)

✧ ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2450-2453 - เรียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษเบื้องต้น ที่โรงเรียนแม่ครูสุน
หลังศาลเจ้าอาเนี้ยเก็ง
- พ.ศ. 2453-2458 - เรียนชั้น ม.2-6 ที่โรงเรียนมัธยมวัดปทุมคงคา
- พ.ศ. 2458-2460 - เรียนชั้น ม.7-8 ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย
- พ.ศ. 2460-2461 - เรียนชั้น ม.8 ซ้ำอีกครั้ง ที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย
เพื่อสอบชิงทุนเล่าเรียนหลวง
- พ.ศ. 2461 - ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงประจำปี พ.ศ. 2460 โดยสอบได้เป็นลำดับที่ 2
เลือกไปเรียนวิชาแพทยศาสตร์ ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา
- พ.ศ. 2462 - เรียนทบทวนและฝึกภาษาเป็นเวลา 5 เดือน ที่วิลบราแฮมอะคาเดมี
(Wilbraham Academy) เมืองวิลบราแฮม มลรัฐแมสซาชูเซตส์
- พ.ศ. 2462-2464 - เรียนเตรียมแพทยศาสตร์ ที่โบว์โดอินคอลเลจ (Bowdoin College)
เมืองบรันสวิก มลรัฐเมน
- พ.ศ. 2464-2468 - เรียนแพทยศาสตร์ ที่โรงเรียนแพทย์ มหาวิทยาลัยซีราคิวส์
(College of Medicine, Syracuse University) เมืองซีราคิวส์
มลรัฐนิวยอร์ก

- พ.ศ. 2468-2470 - เรียนทันตแพทยศาสตร์ ที่โรงเรียนทันตแพทย์
มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย (School of Dental Medicine,
University of Pennsylvania) เมืองฟิลาเดลเฟีย มลรัฐเพนซิลเวเนีย
- พ.ศ. 2470-2471 - ฝึกหัดแพทย์ประจำบ้าน (Intern) ที่โรงพยาบาลกุตเชปเฮอร์ด
(Hospital of the Good Shepherd) มหาวิทยาลัยซีราคิวส์
เมืองซีราคิวส์ มลรัฐนิวยอร์ก

❖ **ปริญญาและประกาศนียบัตร**

- พ.ศ. 2467 - ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิตทางแพทยศาสตร์ (B.S. in Med.)
มหาวิทยาลัยซีราคิวส์
- พ.ศ. 2468 - ปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิต (M.D.) มหาวิทยาลัยซีราคิวส์
- พ.ศ. 2469 - ประกาศนียบัตรเกียรตินิยม (Honor Certificate)
โรงเรียนทันตแพทย์ มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย
- พ.ศ. 2470 - ปริญญาทันตแพทยศาสตรบัณฑิต (D.D.S.) มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย
- พ.ศ. 2471 - ประกาศนียบัตรแพทย์ประจำบ้าน (Intern) โรงพยาบาลกุตเชปเฮอร์ด
มหาวิทยาลัยซีราคิวส์

❖ **ประวัติการรับราชการ**

- พ.ศ. 2471 - อาจารย์แผนกอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ แห่งจุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย (ปัจจุบันคือ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล)
และทันตแพทย์ โรงพยาบาลศิริราช (17 ก.ย.)
- พ.ศ. 2475 - อุปสมบทที่วัดเทพศิรินทราวาส 1 พรรษา (ก.ค.-ต.ค.)
- หัวหน้าอายุรแพทย์ กองเสนารักษ์จังหวัดทหารบกกรุงเทพ (1 พ.ย.)
- พ.ศ. 2476 - หัวหน้าอายุรแพทย์ กองเสนารักษ์มณฑลทหารบกที่ 1 (1 เม.ย.)
- พ.ศ. 2479 - ผู้บังคับกองเสนารักษ์มณฑลทหารบกที่ 1 (1 เม.ย.)
- พ.ศ. 2481-2482 - เดินทางไปดูงานเกี่ยวกับการก่อตั้งโรงเรียนทันตแพทย์
ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา (ส.ค. 2481-ก.พ. 2482)
- พ.ศ. 2482 - สำรองราชการ กรมแพทย์ทหารบก (28 ก.พ.)
- ผู้เชี่ยวชาญทางอายุรศาสตร์ กรมแพทย์ทหารบก (1 เม.ย.)
- พ.ศ. 2483 - หัวหน้าแผนกทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (16 พ.ค.)
- ผู้ดูแลสุขภาพนิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พ.ศ. 2485 - คณบดีคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์
(ปัจจุบันคือ คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) (10 มี.ค.)

- พ.ศ. 2489

- ผู้อำนวยการโรงเรียนทันตแพทย์ชั้น 2 กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข (25 ก.ย.)
 - โอนจากข้าราชการกระทรวงกลาโหม มาเป็นข้าราชการ กระทรวงสาธารณสุข
 - ศาสตราจารย์ทางทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (1 เม.ย.)
- พ.ศ. 2493

- ช่วยราชการ แผนกอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์-โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (ปัจจุบันคือ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ในระยะแรกของการก่อตั้งคณะ
 - เลขาธิการมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ 2 วาระ
- พ.ศ. 2495-2496

- ได้รับทุน M.S.A. ให้เดินทางไปดูงานด้านทันตแพทยศาสตร์ ที่ประเทศสหรัฐฯ (ก.ย. 2495-ก.พ. 2496)
- พ.ศ. 2499

- ออกจากตำแหน่งคณบดีคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ คงรับแต่ตำแหน่ง หัวหน้าแผนกเภสัชวิทยา และหัวหน้าแผนกทันตพยาธิวิทยา
- พ.ศ. 2503

- เกษียณอายุราชการ ออกรับพระราชทานบำนาญ ทาง ก.พ. อนุมัติเวลาราชการให้ 40 ปี คือ ตั้งแต่บรรจุ จนเกษียณอายุเป็นเวลา 31 ปี รวมกับเวลาขณะศึกษา อยู่ที่ประเทศสหรัฐฯ อีก 9 ปี
 - ศาสตราจารย์อุปการคุณ คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์
- พ.ศ. 2504

- ช่วยงานดูแลสุขภาพนิสิต ที่แผนกอนามัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จนถึงแก่อนิจกรรม

❖ งานด้านอื่น ๆ

1. บรรยายวิชาอายุรศาสตร์ ให้แก่นักศึกษาคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ในระยะแรกของการก่อตั้งคณะ รวม 3 รุ่น
2. บรรยายวิชาทันตสาธารณสุข ให้แก่นักศึกษาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์
3. บรรยายโรคทางฟันในเด็ก ให้แก่นักศึกษาชั้นปีที่ 3 คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาล-จุฬาลงกรณ์ และนักศึกษาชั้นปีที่ 4 คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์

4. กรรมการควบคุมการประกอบโรคศิลปะ
5. อนุกรรมการควบคุมการประกอบโรคศิลปะ สาขาทันตกรรม
6. กรรมการวิจัยของกระทรวงสาธารณสุข
7. ก่อตั้ง ไทยทันตแพทยสมาคม เมื่อ พ.ศ. 2481 และเป็นนายกสมาคมคนแรก แต่ต่อมาสมาคมได้ล้มเลิกไป
8. ก่อตั้ง ทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทยฯ เมื่อ พ.ศ. 2488 และเป็นนายกสมาคมคนแรก โดยได้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมในช่วง พ.ศ. 2489-2492 และ พ.ศ. 2495

❖ ยศและบรรดาศักดิ์

พ.ศ. 2472	- ได้รับพระราชทานยศข้าราชการพลเรือนเป็น รองอำมาตย์เอก
พ.ศ. 2474	- ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์
พ.ศ. 2477	- ได้รับพระราชทานยศข้าราชการทหารเป็น พันโท
พ.ศ. 2479	- ได้รับพระราชทานยศข้าราชการทหารเป็น พันเอก

❖ เครื่องราชอิสริยาภรณ์

เครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงสุดที่ได้รับพระราชทาน คือ

พ.ศ. 2493	- ประถมาภรณ์ช้างเผือก
พ.ศ. 2496	- เหรียญจักรพรรดิมาลา
พ.ศ. 2502	- มหาวชิรมงกุฎ

❖ อนิจกรรม

19 เมษายน พ.ศ. 2509 มีอาการเป็นลม ขณะปฏิบัติงานที่แผนกอนามัย ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่บริเวณนั้นได้ช่วยกันแก้ไข แต่อาการไม่ดีขึ้น จึงนำส่งโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ทันที ทว่าไม่นานต่อมาก็ถึงแก่อนิจกรรมด้วยโรคหัวใจวาย เมื่อเวลาประมาณ 11.00 น. สิริรวมอายุได้ 65 ปี 4 เดือน

26 กันยายน พ.ศ. 2509 รับพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

- * ระบุปี พ.ศ. ตามการนับศักราชแบบปัจจุบัน คือนับวันที่ 1 มกราคม เป็นวันขึ้นศักราชใหม่
 - * สกัดชื่อ “คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล / คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล” และ “จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย / จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” แตกต่างกันตามที่ใช้ในแต่ละช่วงเวลา

พรหมลิขิต

โดย

ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์

คำนำ

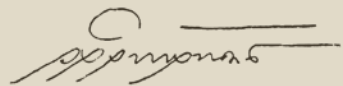
(ฉบับพิมพ์ครั้งแรก)

สมัยนี้เป็นสมัยแข่งขัน สมัยนี้เป็นสมัยของเยาวชนที่จะเป็นผู้ปกครองประเทศต่อไป แต่เยาวชนที่มีชีวิตอยู่ได้ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เกิดจากบิดามารดาอวดคัดค้าน มีรายได้น้อย มีบุตรหลาย ๆ คน เงินทองที่หามาได้ก็ไม่มีเก็บ จึงปรากฏว่าบ้านช่องของตนเองไม่มีอยู่ ต้องซ่อนเร้นอยู่ในตรอกเล็กตรอกน้อย เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงไม่มีทรัพย์สมบัติตกทอดให้แก่ลูกหลาน และลูกหลานก็ไม่เคยหวังอะไรจากผู้มีพระคุณ ถ้าท่านผู้มีพระคุณได้พยายามให้การศึกษาเท่าที่จะให้ได้ และถ้าเป็นเด็กเอาถ่านรู้สึกรับผิดชอบ ตระหนักแน่ว่าได้เกิดมาด้วย خونเงิน خونทองในปากแล้วไซ้ร้ ก็คงจะไม่นั่งอยู่เฉย ๆ คงจะพยายามเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงของบิดามารดาบังเกิดเกล้า ช่วยงานท่านแบ่งเบาภาระ และตนเองถ้ายังมีเวลาและมีโอกาส ก็จะต้องวิ่งเต้นหาเล่าไฟด้วยฝีมือของตนเองเป็นแม่นมั่น

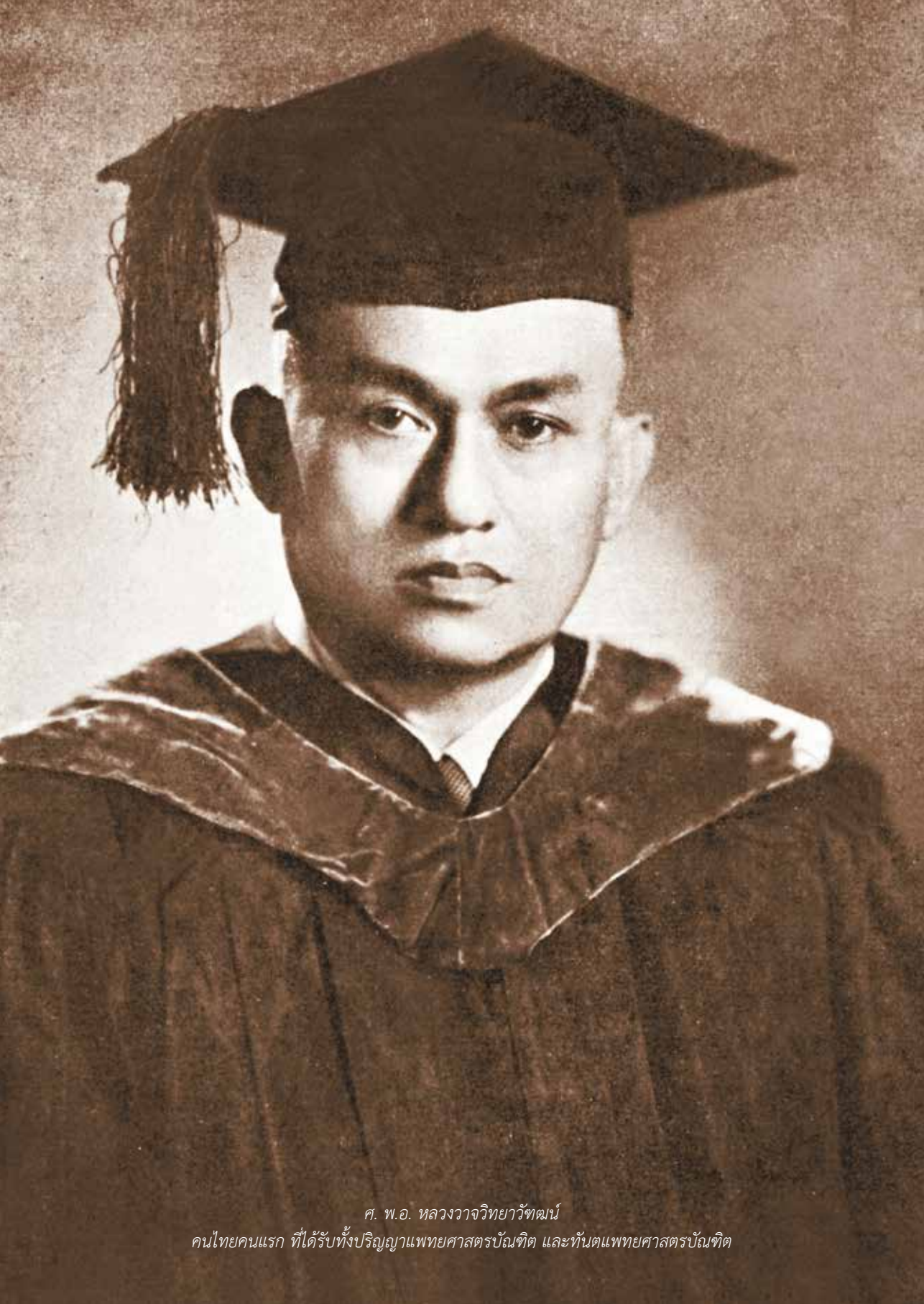
เราคงจะสังเกตได้ทั่ว ๆ ไปว่า เด็กไทยแท้ ๆ ถ้ามีแต่โยนหลุมทอยกอง เล่นล้อตอก ย่อมจะเป็นที่หนักใจของบิดามารดาเป็นอันมาก จะเรียกขานให้สบอกลูกเท่าใดเพื่อให้อ่าน ก็ไม่รู้ว่าจะอยู่ที่ไหน แล้วก็ยังมีแต่เรื่องวิวาทกับเด็กอื่นเป็นประจำ บางทีถึงกับเดือดร้อนเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง กลายเป็นเด็กพาลเกร วาจาหยาบคาย ไม่น่าจะเป็นพลเมืองดีได้ อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีเยาวชนอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่เหลวไหล นอกจากรับศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้ทันเพื่อนแล้ว ยังแสวงหาโซคลาภมาเพื่อตนเองจะได้มีใช้สอยบ้าง เราจึงเห็นเด็กเร่ขายสลากกินแบ่ง ขายของหวานของควาว วังขาย ผลของการออกสลากประจำงวด รับเผื่อรับชดเชยรับชั่งน้ำหนักผู้สัญจรไปมา ขายลูกโป่ง และ ฯลฯ ขณะนี้ก็ได้ทราบว่าเด็ก ๆ ในโรงเรียนชั้นสูงกำลังของานทำระหว่างปิดภาค และรัฐบาลก็กำลังวิ่งเต้นหาหนทางอยู่ในบ้านเรา ไม่ว่าอะไรรัฐบาลต้องยื่นมือเข้าช่วย เพราะว่าไม่มีใครอื่นจะช่วยได้ แม้การค้าสำคัญ ๆ ที่ต้องมีคนช่วยมาก ๆ เช่น ร้านค้าขนาดใหญ่ตามถนนย่านราชวงศ์ ย่านบางรัก

ย่านบางลำพู หรือประตูน้ำ เด็กในร้านก็มีแต่ลูกจีนทั้งสิ้น ไม่ปรากฏว่ามีเด็กไทยได้รับการเอื้อเฟื้อเข้าไปช่วยหรือหัดทำการค้าขาย ฉะนั้นงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เด็กไทยไม่มีโอกาสเข้าปฏิบัติ สำหรับเด็กโตที่อยู่โรงเรียนชั้นสูงก็ดี อยู่ในมหาวิทยาลัยก็ดี กำลังดิ้นรนต่อสู้ค่าครองชีพสูง ดังจะเห็นมีเป็นจำนวนมากสมัครทำงานระหว่างมีงานใหญ่ ๆ เช่น ในงานรัฐธรรมนูญ เป็นต้น งานอื่น ๆ ต่อไปคงจะมี แต่วันหนึ่งอาจมีการจ้างนักเรียนหญิงชั้นสูงให้เป็นพี่เลี้ยงของเด็กเล็ก เป็นเพื่อนพาไปเที่ยวในระหว่างที่ผู้ให้กำเนิดไม่วางจะพาไปเอง และงานเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ ที่คงจะมีตามกันมา เพราะว่ในขณะนี้ นอกจากเด็กเล็กเด็กหนุ่มสาวซึ่งมีเป็นจำนวนมากในพระนคร ก็ยังมีเด็กหนุ่มสาวที่มาจากจังหวัดอื่น ๆ ที่เข้ามาศึกษาหาความรู้ และเมื่อมาพบกับการอยู่กินที่ค่อนข้างลำบาก ก็คงจะต้องหาพิเศษเป็นการได้คลื่อนหนักทั่วไป เราก็พอจะหวังได้ว่าลูกเมียน้อย ลูกพ่อแม่ทิ้ง ลูกเกิดนอกกฎหมายแต่เกิดมาแล้ว เขาเหล่านี้จะต้องชวนขวนขวายหาช่องทางหาเศษเพื่อดำรงชีพต่อไป ก็ถ้าทำอะไรด้วยความซื่อสัตย์สุจริตตรงไปตรงมา ไม่มีอะไรแอบแฝง ก็เป็นการปฏิบัติที่งามและสมสมัย ไม่ต้องกระดากอาย และขอให้ระลึกเสมอว่า เราเกิดมาคนเดียว ทำทุกอย่างให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ด้วยเจตนาที่เที่ยงธรรมแล้ว เทวดาย่อมสรรเสริญ

ฉะนั้น ขอให้ลูกเมียน้อย ลูกที่พ่อแม่ทิ้ง และลูกที่เกิดนอกกฎหมาย จงพยายามทำตนให้เป็นพลเมืองดี อย่าปล่อยให้เวลาผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ เรียน ๆ เรียนเช้า เรียนกลางวัน เรียนกลางคืน ทำงาน ทำงาน ทำงาน เพื่อให้มีความอิสระทางเศรษฐกิจของตนเองเถิด

6 สิงหาคม 2500

ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวิวัฒน์

คนไทยคนแรก ที่ได้รับทั้งปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิต และทันตแพทยศาสตรบัณฑิต

ตอนที่ 1
ชีวิตในวัยเยาว์

✦ เพียร ขวนขวายสกุล¹ เกิด

ตรอกสะพานโพธิ์เป็นตรอกค่อนข้างแคบเคี้ยวตรอกหนึ่ง ปากตรอกจดถนนพาดสายติดต่อกับถนนทรงวาดในย่านสามแยก ปลายตรอกจดลำเพ็ง และถ้าจะเดินต่อไปจากปากตรอกผ่านหน้าวัดเกาะหรือวัดสัมพันธวงศ์ แล้วเลี้ยวขวา ก็จะเข้าถนนหน้าห้างซึ่งเลียบแม่น้ำ แลเห็นแม่น้ำเจ้าพระยาได้ชัด มีเรือกลไฟขนาดต่าง ๆ จอดอยู่กลางน้ำท่าًกันเป็นระยะ ๆ เพื่อขนถ่ายสินค้าเป็นประจำ ในสมัยประมาณ พ.ศ. 2451-2452 นั้น มีเด็กค่อนข้างชนขนาด 8-9 ขวบคนหนึ่ง คือ เพียร ขวนขวายสกุล ชอบไปนั่งชมเรือเดินทะเลเหล่านั้นในตอนบ่าย ๆ และเอื้อระเหยรับลมโซยอยู่ข้างตลิ่ง หรือเดินย่ำน้ำอุ่นด้วยเท้าเปล่า ค่อยเหยียดโคลนเลนเป็นของสนุก บางคราวก็ตกตะลึงและพลัดพลินหัวใจเป็นนกหนา เมื่อเห็นเด็กโตกว่าตกเบ็ดด้วยไส้เดือนได้กึ่งนางตัวงาม ๆ วันต่อมาเพียรได้ลองเอาอย่างบ้าง ก็ได้กึ่งก้ามกรามไปให้มารดาครึ่งละ 3-4 ตัวเป็นอย่างน้อย จึงนับได้ว่าเพียรในขณะอายุน้อย ได้ช่วยลดค่าครองชีพของครัวแม่ลูกไปในตัวได้เหมือนกัน

เพียร ขวนขวายสกุล มีกำเนิดมาในโลกปัจจุบันเป็นการสืบสละหม่านอยู่บ้างตามเหตุการณ์ คือจะเป็นเจตนากรรมของผู้ปกครองหรือไม่นั้น เป็นการยากที่จะวินิจฉัยอย่างไรดี ในตรอกสะพานโพธิ์มีขอยอยู่มากหลาย ขอยสำคัญขอยหนึ่งก็คือขอยที่ทะเลไปย้งหน้าศาลเจ้าอาเนี้ยเก็ง ซึ่งมีการแสดงงิ้วถวายเจ้าผู้มีความศรัทธาดีสิทธิ์เสมอสำหรับเด็ก ๆ ในย่านนั้น มีงิ้วก็เท่ากับการละเล่นที่ทุกคนจะต้องป็นปายขึ้นไปบนโรงงิ้วให้จงได้ แล้วไปยืนเบียดกันอยู่ที่มุมซ้ายข้าง ขวาบ้าง หน้าโรงบ้าง สุดท้ายแต่ละระดวกเพื่อให้ดูการรบอย่างใกล้ชิด และโดยมากเป็นเรื่องสามก๊ก ดูกกลางวันไม้อิ่มก็ยงแถมกลางคืนได้ หรือจนกว่าจะง่วงแถมเต็มทนเท่านั้น โดยปกติการดูงิ้วไม่ต้องแต่งกายให้สวยงามอะไร เพียงกางเกงขาสั้นผ้าธรรมดาและสวมเสื้อธรรมดาที่ไม่มีใครว่า การแต่งกายสมัยนั้นสำหรับเด็ก ๆ ถ้ามีขนาดกางเกงแพรหรือโสร่งใหม่ก็ถือว่ามืฐานคติเลิศ ประกอบด้วยเสื้อกระบอกอยู่ท่อนบน ไม่ต้องคาดเข็มขัด และคาดเอวด้วยกางเกงหรือโสร่งให้เป็นพวกไว้ก้ใช้ได้ หากหลุดก็รัดเอวอีก แม้จะหลุดจริง ๆ ก็ไม่มีผู้สนใจ เพราะการฮาปายังไม่นิยมกัน สำหรับการกำเนิดของเพียรโดยแท้จริง คงเกิดจากผลของการเกี่ยวพาราสีของชายรูปหล่อวัย 48 สันทัดคน² คือไม่อ้วนไม่ผอม ไม่สูงไม่เตี้ย หนวดเพิ่ม ผู้มีหน้าที่เป็นถึงปลัดอำเภอรบรวมภาษีอากรในย่านอำเภอลำเพ็ง³ ผู้นี้เองได้วางแผนการโจมตีสุภาพสตรีผู้ว่าห่วย 41⁴ ซึ่งได้เลิกคบกับสามีเดิมผู้เป็นจีนนอกมาไม่สู้นานนัก ท่านปลัดเองก็มีโชคนปลาเปลี่ยว มีภรรยาอยู่ในครอบครัวอย่างน้อยสองนางแล้ว แต่ในสมัย 50 ปีที่ผ่านมาอย่างรวดเร็วครึ่งกระโน้น แม้ว่าการหวงแหนริษยาจะมีปรากฏอยู่บ้างในหัวใจของหญิงไทย แต่ก็ดูเหมือนจะไม่มีพิษมีสงและรุนแรงเท่าสมัยปัจจุบันนี้ เรื่องอื้อฉาวอีกจะนึ่งไม่ปรากฏ เพราะว่ไม่มีการโฆษณาทางหนังสือพิมพ์แบบล่อกันเสีย

¹ คือ ศ. พ.อ. หลวงวาทวิทยาวุฑฒน์ (วาด แยมประยูร)

² คือ หมื่นแผ้วภูวดล (อิม แยมประยูร) บิดาของ ศ. พ.อ. หลวงวาทวิทยาวุฑฒน์

³ ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของเขตสัมพันธวงศ์

⁴ คือ นางสิน แยมประยูร มารดาของ ศ. พ.อ. หลวงวาทวิทยาวุฑฒน์

หมื่นแก้ววรดล (อิม แยมประยูร)
บิดาของ ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฒน์

เรื่อย ดังนั้นเมื่อสุภาพสตรีคนใดได้รับรักจากสุภาพบุรุษด้วยความสมัครใจ ผลก็ย่อมเกิดขึ้นในทางที่ดีได้ เช่นเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2443⁵ เวลา 11.45 น. เด็กชายกระจ้อยร่อนนิตหนึ่งก็คลอดออกจากครรภ์ มารดา ณ ตึกแถวคูหาเดียวและชั้นเดียวกลางตรอกสะพานโพธิ์ ซึ่งอบอวลไปด้วยกลิ่นยาสูบ เพราะว่า ถิ่นนั้นเป็นถิ่นอุตสาหกรรมภายในครัวเรือนของการมวนบุหรี่ แม่สินผ่านการคลอดแบบธรรมชาติด้วย ตนเองทั้งสิ้น ไม่มีใครช่วยเหลือดั่งสมัยโบราณ ไม่ได้พึ่งพาอาศัยหมอตำแยแม่ต้องตัดสะดือทารก แล้ว ตนก็เข้าพิธิงไฟดันแสมอยู่ถึงร่วมอาทิตย์ และดื่มน้ำเกลืออิมตัววันละหลาย ๆ ชามใหญ่ จนเหงื่อไคล ของแม่สินก็มีแต่เกลือปรากฏอยู่เหนอะหนะเมื่อลูบไล้ร่างกาย

✧ การถนอมกล่อมเกลี้ยง

เพียรเติบโตทีละน้อย ๆ ด้วยการเอาใจใส่ของมารดาแต่ผู้เดียว เพราะท่านบิดามีเอกราชเป็นยามเฝ้าบ้าน ถึงแม้ท่านปลัดจะไม่กลัว ก็ไม่สู้จะกล้าไปเยี่ยมเยียนแม่สินบ่อยนัก และในด้านการเลี้ยงดู แม้จะอยากแสดงบ้างในฐานะเป็นผู้ให้กำเนิด ก็ปฏิบัติได้ด้วยยากเต็มทน เพราะว่าเอกราชควบคุมการเงินจนหมดสิ้น ดังนั้นเพียรและบิดาบังเกิดเกล้าจึงไม่มีทางสนทนสนมกันอย่างเด็กอื่นที่มี โชคดีกว่า จึงได้อาศัยแม่สินแต่ผู้เดียวเท่านั้น เมื่อแม่สินมีความแข็งแรงเพิ่มขึ้นหลังจากการออกจากการอยู่ไฟแล้ว ก็หันหน้าหาเลี้ยงชีพอย่างขมิ้มมัน ด้วยการรับจ้างเย็บกระดุมเสื้อชวาวาจากพ่อค้าจีน ในสำเพ็ง โดยรับมาครั้งละ 50 เสื้อ 100 เสื้อตามถนัด พอเลี้ยงท้องแม่ ๆ ลูก ๆ กันไป

✧ การศึกษาขั้นต่ำ

ครั้นเพียรมีอายุได้ประมาณ 7 ขวบ แม่สินก็นำลูกน้อยไปฝากด้วยตนเองกับแม่ครูสุน เพื่อเรียนอ่านเขียน โรงเรียนอยู่ไม่ไกลจากบ้านเท่าใดนัก อยู่ข้างหลังศาลเจ้าอาเนี้ยเก็งนั่นเอง และถ้าเดินทะเลตรอกเล็ก ๆ ข้างโรงเรียนก็จะออกถนนเจริญกรุงทันที ค่าเล่าเรียนแม่เพียงเดือนละ 1.00 บาทเท่านั้น เวลาที่จะต้องนำส่งท่านอาจารย์ใหญ่ทุก ๆ เดือนดูเป็นของยากลำบากมิใช่น้อย สำหรับแม่สิน แต่ด้วยความมานะกัดก้อนเกลือก และอยากให้บุตรของตนมีความรู้เพื่อจะได้ เป็นขุนนางกับเขาบ้าง ก็ต้องชวนขวยทนมปวดหัวไป เพียรได้เรียนมูลบทบรรพกิจแต่ต้นจนจบ โดยใช้เวลาทบทวนเกือบสามปีเต็ม แล้วทางโรงเรียนยังแนะนำให้ศึกษาภาษาอังกฤษอีกเล็กน้อย เป็นการเพิ่มเติม ทั้งนี้เป็นการเตรียมตัวเพื่อเข้าชั้นประถมศึกษาในโรงเรียนของรัฐต่อไป และ ผู้ปกครองจะต้องจ่ายอีกรายละ 1.00 บาทต่อเดือน ทำให้แม่สินระทมในอก แต่ก็ต้องมานะอดทน กลิ้งเกลือกตามวิสัย เพราะมีความหวังว่า เมื่อลูกมีความรู้ภาษาฝรั่ง จะทำงานตามห้างร้านฝรั่งก็ยังมีหวัง และเป็นที่นิยมกันเหมือนกันนอกจากเป็นข้าราชการ

⁵ เอกสารราชการระบุเป็นวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2443

ในระหว่างที่กำลังเรียนคาบลูกคาบดอกอยู่ มีเรื่องที่น่าจะเล่าสู่กันฟัง เพราะเป็นเรื่องของนักเรียนชั้นต่ำที่ต้องผจญภัยบ่อยครั้ง วันหนึ่งในขณะที่ฝนกำลังโปรยอย่างหนัก ความรู้สึกในท้องของเพียร์ก็เกิดวิปริตผิดธรรมดาและผิดสังเกต ห้องปล่อยทุกชั้นนั้นอยู่ห่างไกลจากตัวโรงเรียนอีกโขอยู่ ถ้าจะมุ่งไปจริง ๆ ก็จะต้องเปียกโชก และในขณะเดียวกันเพียร์ต้องทำเลขอยู่บนกระดานชนวน ซึ่งถ้าเสร็จก็ต้องส่งให้ครูตรวจ ส่วนผู้ตรวจนั่งอยู่ชั้นบน เมื่อทำเลขเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จำเป็นต้องนำขึ้นบันไดไปส่ง ในขณะที่นั่งคอยครูเรียกตามลำดับ ทันใดก็เกิดกลืนบอวลพุ่งเข้านาสิกผู้อยู่ใกล้เคียง เป็นกลิ่นซึ่งไม่ชวนให้สูดเข้าเสียเลย แล้วกลิ่นจัญไรได้ระเหยแผ่แนวไปจนถึงทางเดินหายใจ ส่วนบนของท่านอาจารย์ใหญ่เข้าแล้ว ถามใครก็ไม่มีใครทราบ ว่าก๊าซชนิดนั้นมาจากที่ใด มีแต่ความงุนงงกัน แต่ในที่สุดก็ไม่ต้องสอบสวนอะไรกันอีก เพราะอาจมาได้ทะลักนอกทวารหนักมากองอยู่บนพื้นห้องใหญ่ชั้นล่าง เสียงของอาจารย์ใหญ่ก็กังวานดังฟ้าผ่าลั่นส่งออกมาว่า “เอาหัวเข็ดลงไปก็แล้วกัน” แต่ความจริงเป็นเพียงเสียงขู่ เพราะอาจารย์หญิงหัวเสียไปชั่วขณะเท่านั้น แล้วในที่สุดคนงานหญิงก็ทำการเข็ดล้างจนสะอาดหมดจด การที่ท่านอาจารย์มิได้ให้หวัศษย์เข็ดกวาด ก็อาศัยความจริงที่ท่านเป็นผู้มีวัฒนธรรมสูงเด่น แต่เพื่อเป็นการลงโทษไปในตัว ท่านก็ได้ผู้ทำสถานที่เปรอะเปื้อนกลับบ้านทันที เพียร์น้อยตัวสนใจคอไม่อยู่กับเนื้อกับตัว เดินขาลึงกลับ แล้วบอกมารดาว่า ไม่ได้หนีโรงเรียน ครูใหญ่ให้กลับเองก่อนกำหนด

ในปลายปีเดียวกันนั้นเป็นปีสุดท้ายที่เพียร์จะเรียนอยู่ ณ โรงเรียนชั้นต่ำนี้ วันหนึ่งมีเด็กโต ๆ คนหนึ่งชักชวนให้ไปเที่ยวกันที่หน้าห้าง คือที่ตลิ่งของแม่น้ำเจ้าพระยา พุดถึงแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว เด็ก ๆ ทุกคนอยากไปเที่ยวกันทั้งสิ้น และกลางวันของวันหนึ่งตอนเที่ยง เด็กมีอัตราคนเดียวกันได้ชักชวนเด็กเล็ก ๆ อีกหลายคนให้ตามไป และหลังจากมีการเลี้ยงขนมจีบ ซาลาเปา และชาจีนที่บันไดทองอย่างอึกทึกกันแล้ว ต่างก็มุ่งไปยังโป๊ะใหญ่ เป็นท่าเรือที่ยื่นออกไปในแม่น้ำ ในวันนั้นน้ำได้ท่วมสะพานเข้าฝั่ง น้ำบนสะพานโป๊ะชวนให้ลุยเล่นอย่างครึกครื้น ใครที่ว่ายน้ำถนัดก็เปลื้องเครื่องแต่งกายไว้ใกล้ ๆ กระโจนจากโป๊ะบ้าง จากสะพานบ้าง ลงได้คลื่นอวดลวดลายตามภาษาเด็ก ผู้ที่ว่ายน้ำไม่ได้รวมทั้งเพียร์ก็เดินไปเดินมา ลุยน้ำเล่นอยู่บนสะพานนั่นเอง ยังขยาดที่จะเข้าไปใกล้โป๊ะ เพราะต่างเกรงว่าจะถูกคลื่นซัดหลุดออกจากโป๊ะ จมน้ำ หรืออาจถูกเงือกฉุดก็ได้ ในขณะที่ทุกคนต่างเปลือยเปลือย ชมทัศนภาพของเรือกลไฟใหญ่น้อยแล่นขึ้นลงตามกระแส น้ำทำให้เกิดคลื่นเพิ่มขึ้นอีก ซึ่งเป็นภาพที่น่าดูไม่ใช่น้อย ต่างก็ลืมนึกไปว่าการคะนองน้ำของเขาทั้งหลายทำให้เวลาล่วงเกินไปจนบ้าย เลยการเข้าเรียนตอนบ้ายไปมากแล้ว แต่ก็มีใครสนใจกลับแต่คิดไม่ออกว่าจะแก้ตัวกันอย่างไรในวันรุ่งขึ้นถ้าถูกถาม ในทันใดนั้นเอง หลายคนเหลือบสายตาไปเห็นชายคนหนึ่งเดินพ่นฟานอยู่บนฝั่งในระยะพอจำเค้าหน้ากันได้ถนัด บุคคลนั้นคือน้องชายคนเดียวของครูใหญ่แน่เหลือเกิน เธอมีหน้าที่อยู่กับกรมฝนของรัฐบาลในตำบลนั้น จึงมาปรากฏตัว

อย่างชัดเจน เพราะสำนักงานของกรมไม่อยู่ห่างไกลจากตึงบึงเท่าใดนัก ในเวลานั้น แม้จะปรากฏชัดว่า ท่านเป็นแต่เพียงเดินวนเวียนตามหน้าที่ และไม่ได้สนใจกับพวกยุวชนรุ่นจิ๋วที่ท่านได้เหลือบเห็นด้วยว่าทำไมจึงไม่อยู่ที่โรงเรียนตามควรแก่กาละ กลับมากระโดดโลดเต้นเตะคลื่นอยู่ แต่ความจริงเด็กได้จับกลุ่มกระซิบกันว่า “แแม่แล้วสหาย ต้องถูกโยกกันเป็นระนาวแน่” ต่างก็พึมพำและตระหนกคิดว่า จะโยกหนีไปทางใดคงไม่ทันไม่มีประโยชน์ ในที่สุดต่างก็ตกลงกลับยังสถานศึกษาหลังศาลเจ้า แม้จะสายเกินกำหนด เป็นอันว่าต่างคนต่างมาไม่ทันโรงเรียนตอนบ่าย ไม่มีทางแก้ตัวเลย เพราะว่ามีผู้รู้เห็นเป็นพยาน เขาจะฟ้องแม่ครูใหญ่หรือไม่เท่านั้น

แม่เด็ก ๆ จะได้เข้าห้องเรียนอย่างปกติ และในบ่ายวันเดียวกันนั้น ครูใหญ่ก็ไม่ได้แสดงความสนใจอะไรอีกว่ามีอะไรเกิดขึ้นหรือเปล่า โดยที่ยังมิได้รับรายละเอียดบอกเล่าจากน้องชาย ผู้ยังไม่กลับจากงานที่กรมฝน ก็คงเดาเอาในใจว่าเด็กคงเถลไถลไปบ้าง อันเป็นนิสัยธรรมดาของเด็กทั้งหลายที่เปื้อนการเรียนในตอนบ่าย เมื่อหนู ๆ กลับถึงบ้านในวันเดียวกัน เชื้อแน่เหลือเกินว่าร้อยทั้งร้อย ไม่มีใครกล้าเล่าเหตุการณ์ให้ผู้ปกครองของตนฟัง แต่ในวันรุ่งขึ้น หลังจากคุณน้องชายบรรยายความให้ทราบชัดแล้ว แม่ครูใหญ่จึงได้ตกลงใจดำเนินการทุตครั้งสำคัญต่อไป จริงอยู่ ศิษย์จำนวนมากจำนวนหนึ่งได้ถือวิสาสะพากันไปเล่นน้ำถึงแม่น้ำเจ้าพระยา แม้จะไม่มีใครตาย ไม่มีใครหายไปจากบัญชี ก็นับว่าเป็นเคราะห์ดี แต่ถ้าตรงกันข้ามเกิดมีอุปัทวเหตุ⁶ มีอันตรายแก่ชีวิต ก็เป็นเรื่องที่ครูใหญ่จะต้องรับผิดชอบ หนีไม่พ้นแน่ในที่สุด ท่านอาจารย์ใหญ่ได้กำชับลูกศิษย์ทุกคนที่เกี่ยวข้อง ให้ไปเชิญบิดามารดามาเพื่อพบปะ จะได้เล่ารายละเอียดต่าง ๆ ให้ฟัง และคงจะปรึกษากันว่าควร จะลงโทษสถานใดจึงจะเหมาะสมที่สุด เพื่อย่อมทราบเป็นอย่างที่ว่า ที่ครูใหญ่ต้องการพบกับแม่สิน ก็เพื่อฟ้องร้องเท่านั้น จึงก้มหน้าเดินออกจากโรงเรียนมุ่งหน้าไปยังบ้านเล็ก ๆ หลังหนึ่งที่หน้าวัดสัมพันธวงศ์ เรือนหลังนี้เป็นสมบัติชิ้นเดียวที่แม่สินได้จำเป็นต้องซื้อไว้อาศัย หลังที่ได้เกิดวิวาทกับเอกภรรยาของท่านปลัด เมื่อลูกชายยังไม่ถึง 5 ปี บิดาได้ให้ภรรยาใหม่นำลูกคนเดียวมาอยู่ในชายคาเดียวกันที่เรือนไม้กระดานหลังใหญ่ ติดที่ว่าการอำเภอสำเพ็ง ถนนเจริญกรุง และได้แบ่งห้องหนึ่งให้เป็นที่พัก แต่ความสมานสามัคคีระหว่างภรรยาสองคนมีอยู่ไม่นาน ก็เกิดมีการประณามกันทางอากาศว่า “อ้ายแม่อัปรียัตว์ไหนนะ ชอบขโมยปลาไปเป็นสมบัติส่วนตัวเสมอ” การออกอากาศดูเหมือนจะเริ่มก่อนโดยทางแม่สิน ในที่สุดเจ้าของแม่วคือท่านเอกภรรยาก็ออกอากาศโต้กลับพลัน สำหรับแม่สินเองเกรงว่าอาหารคาวในตู้จะไม่มีเหลือสำหรับวัน ๆ หนึ่ง และเพื่อความเรียบร้อยสงบสุข จึงได้ตกลงใจไปหาที่อยู่ใหม่เสียต่างหาก และได้ลงทุนซื้อเรือนขนาดย่อมหลังหนึ่งบนที่ดินของวัดเกาะ ซึ่งถ้าจะเดินก็ไม่กี่ก้าวจากบ้านท่านปลัดที่ถนนใหญ่ และก็เพื่อประโยชน์ของท่านปลัดด้วย ถ้ามีความประสงค์จะเยี่ยมเยียนเป็นครั้งเป็นคราว และแม้จะมีลูกชายโดยใกล้ชิด แม่สินบางครั้งก็ยังมีความว่าเหวอยู่เหมือนกัน คือเข้าแบบทั้งซังทั้งรัก

⁶ อุบัติเหตุ

ตลอดทางที่เดินดุ่ม ๆ เพื่อไปพบปะกับมารดาตามคำสั่งของอาจารย์ใหญ่นั้น เพียรต้องใช้ความคิดมาก จะชี้แจงกับมารดาบังเกิดเกล้าอย่างไรถึงจะรอดตัว เพราะถ้าแม่สินได้พบกับแม่ครูสุน เรื่องก็จะแดงขึ้นถนัดไหนจะต้องถูกกำราบทางโรงเรียนไหนจะถูกตำหนิที่บ้าน และเรื่องบ่นปอด ๆ แปร ๆ เพียรไม่เคยชอบเลย ครั้นมาจนถึงบันไดบ้านของตนเห็นประตูบ้านแง้มอยู่ ก็เข้าใจได้ว่าแม่ของตนมิได้ไปไหนเลย คงนั่งเย็บกระดุมเสื้ออยู่ แต่เพียรไม่มีจิตใจเข้มแข็งพอที่จะก้าวขึ้นไป เลยเดินทอดน่องกลับไปชี้แจงกับคุณครูใหญ่ว่า ไปตามคุณแม่ของตนตามคำสั่งแล้ว แต่ไม่ทราบว่แม่สินไปทางไหน เพียรได้อ้าอึ้งเลยเถิดเช่นนี้อยู่อีกหลายวัน ทางโรงเรียนก็เผาคอยจะพบผู้ปกครองท่าเดียว เมื่อคอยอยู่พอสมควรแก่เวลาแล้ว ก็ไม่เห็นมีผู้หลักผู้ใหญ่ของเด็กสักคนมาหา เลยตัดสินใจลงโทษทุกคนที่เกี่ยวข้อง โดยกักขังเมื่อโรงเรียนเลิกสี่โมงเย็นแล้วจนถึงห้าโมงเย็น ให้นอนคนเดียวบ้าง ให้นอนคาบไม้บรรทัดบ้าง แล้วโยยอีกคนละสิบสองชั่วโมงด้วยไม้เรียวขนาดยาวใหญ่ เป็นอันจบเรื่อง ปิดฉากการทศนาจรลำนน้ำเจ้าพระยา

❖ เพียรเข้าโรงเรียนรัฐบาล

ท่านปลัดต้องแสดงบารมีนะ !

พออายุได้สิบปี เพียรเรียนจบเท่าที่เขาจะมีสอนกันได้ที่โรงเรียนแม่ครูสุน คืออ่านออก มูลบทบรรพกิจและเอบีแอ็บ ตอนนี้จะต้องหาที่ศึกษาต่อ เป็นของแน่นอนว่าจะต้องเข้าโรงเรียนรัฐบาลสักแห่งหนึ่ง แต่ที่ไหนเท่านั้น แม่สินมอบภาระอันนี้ให้ท่านปลัดจัดการ เพราะว่าในตำแหน่ง ปลัดอำเภอควรจะทำได้ และคราวนี้เองที่ท่านปลัดจะต้องแสดงความสามารถหากยังมีเยื่อใยกันบ้าง โดยปกติธรรมดาแล้ว เพียรไม่ได้เคยมีความสนิทสนมกับบิดาเลยตลอดระยะเวลาสิบปีที่ผ่านมา นับแต่อุ้งจากครรภ์มารดา ทั้งนี้ก็พอจะอธิบายได้ด้วยเหตุผลที่บิดาบังเกิดเกล้าเป็นผู้ก่อกรรม อย่างมหันต์นั่นเอง คือสัปดนมีภรรยาหลาย ๆ คน เมื่อภรรยาใหญ่ไม่ให้ออกจากบ้าน เดี่ยวถูกฉีกอกจริง ๆ ก็ยอมออกจากบ้านไม่ได้ เพียรยังจำความได้หลายครั้ง ในเวลาตึกตื่น ท่านปลัดชอบที่จะมาเรียกขอเข้าบ้านหน้าวัดสัมพันธวงศ์ แต่ก็ต้องถอยกลับเพราะแม่สินไม่ไยดี

ท่านปลัดเอง ความจริงดูก็ไม่สู้สนใจกับเพียรเท่าใดนัก เพราะมีบุตรชายอยู่คนหนึ่งแล้วกับภรรยาใหญ่ และเมื่อตระหนักดีว่าแม่สินสามารถพิทักษ์รักษาบุตรไม่ให้ทอดอยากได้อย่างดีที่สุด ก็หมดความวิตกในความเป็นไปของบุตรที่เกิดกับภรรยาใหม่ แต่บัดนี้ต้องรับอาสาหาโรงเรียนให้เข้าเล่าเรียนให้จงได้ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองที่ไม่ได้ชวนหาเงินทองมาปรนปรีอแม่แต่น้อย เผลอูที่วัดสำเพ็ง⁷ ท่านปลัดทราบว่าจะมีการเปิดโรงเรียนที่เพิ่งสร้างเสร็จ และกำลังมีพิธีเปิดอาคารสองชั้นในวันนั้น การหาที่เรียนในโรงเรียนใหม่คงไม่ยากนัก เพราะในสมัยนั้นการเบียดเสียดแย่งกันเข้ายังไม่สู้จะปรากฏ ท่านปลัดได้แต่งกายอย่างเรียบร้อยแบบราชการ คือใส่เสื้อนอกกราชปะแตน

⁷ วัดปทุมคงคา

สวมถุงน่องรองเท้าดำ นุ่งผ้าสีกรมท่า มุ่งตรงไปยังโรงเรียนที่เปิดใหม่ เพราะถ้าเคราะห์ดีเข้าได้ ก็จะไม่ไกลจากบ้านหน้าวัดเกาะเท่าใดนัก ในขณะที่ทางการกำลังทำพิธีและพระสงฆ์สวดชยันโต มีสุภาพบุรุษรูปร่างผอมคนหนึ่ง ปรากฏว่าเป็นครูวัดเขียน เมื่อได้ทราบความประสงค์ของท่านปลัด เรียบร้อยแล้ว ก็เชื้อเชิญจัดการรับเพียรเข้าเป็นนักเรียนอย่างถูกระเบียบในชั้นมัธยมปีที่ 2 ทันที ซึ่งก็เป็นชัยชนะของท่านปลัดทีเดียว เพราะแม้จนทราบเท่าทุกวันนี้ก็ยังไม่ทราบว่า เด็กน้อยอายุสิบปี ได้พลัดเข้าไปเป็นนักเรียนมัธยมปีที่ 2 แห่งโรงเรียนมัธยมพิเศษวัดปทุมคงคา⁸ ได้อย่างไร

เมื่อได้รับการบรรจุเป็นนักเรียนอย่างว่า เพียรก็เข้าเรียนอย่างธรรมดาเหมือนเด็กอื่นตรงไป ตรงมา ทำได้บ้าง ทำไม่ได้เป็นส่วนมาก ในที่สุดพอถึงสิ้นปี การสอบไล่ปรากฏว่าเพียรตกอย่างไม่เป็นท่า ครูประจำชั้นว่าต้องเข้าชั้นไม่มีทางอื่น แม้ท่านอาจารย์ใหญ่ซึ่งมีเชื้อเป็นพระราชวงศ์⁹ จะขอผ่อนผัน สักเท่าใด ครูประจำชั้นก็ยืนกราน เพียรเองไม่รู้รู้สึกสะเทือนเลย เข้าชั้นก็ยังได้ เพราะว่าตนเองก็แน่ใจ เหลือเกินว่าที่ผ่านมาแล้วหนึ่งปีไม่รู้อะไรเลย มืดแปดด้านจริง ๆ ในปีต่อ ๆ มา เพียรก็ผ่านไปเป็นปี ๆ เพราะรู้เพียงสาและจำความแม่นยำขึ้น จนเมื่อมีอายุได้สิบสามปีก็เป็นนักเรียนมัธยม 5 ในปีนี้เองได้มีการเปลี่ยนแปลงในวิธีการสอนที่น่าสังเกต คือมีฝรั่งชาติอังกฤษรูปหล่อหนึ่งนาย ซึ่งทางกระทรวง ธรรมการส่งมาให้ เป็นครูประจำชั้น และทางรัฐบาลกำหนดไว้ว่า ถ้าครูฝรั่งรู้ภาษาไทยดีพอสมควร ก็จะได้ค่าจ้างเพิ่มขึ้นอีก ครูจอห์นสันได้เจาะจงให้เพียรเป็นครูภาษาไทยของเขา และให้อ่านาตรวจ แก่การแปลไทยเป็นอังกฤษและอังกฤษเป็นไทยสำหรับนักเรียนในชั้นเดียวกัน ฉะนั้นเด็กเพียรเลย เป็นผู้นำในชั้นในด้านภาษา ซึ่งทุกคนยอมรับ และแม้วิชาอื่น ๆ ก็เลยนำด้วย ทำให้เพื่อนฝูงเกรงใจ อักโข นอกจากนั้นยังเป็นศิษย์ตัวโปรดของมิสเตอร์จอห์นสันเสียอีก

กำลังนั้นสงครามโลกครั้งที่ 1 ก็ใกล้เข้ามาเต็มที่ ครูจอห์นสันได้ตั้งอกตั้งใจสอนอยู่ไม่ได้นาน เท่าใด ก็ดูเหมือนมีธุระต้องไปเยี่ยมเยียนประเทศอังกฤษ และได้ข่าวว่าเรือโดยสารที่นำไปนั้น ได้ถูกเรือได้นำเยอรมันยิงระเบิด ทำให้เสียชีวิตไป ผู้ที่ทางราชการส่งมาแทนมีชื่อว่า นายเจงกินส์ เป็นชายรูปร่างสูงใหญ่ มีน้ำหนักมาก ผมน้อย แต่เป็นผู้ที่รักเด็ก ครูเจงกินส์เป็นนักกีฬาชั้นยอด ทางฟุตบอล และได้ออกโรงให้มหาชนได้เห็นฝีมือเสมอในความสามารถทำหน้าที่รักษาประตู คือมีมือ เป็นกาวยเหนียว เพื่อประกอบการอธิบายว่าน้ำหนักของอังกฤษเป็นอย่างไร ได้นำทิบหนึ่งเดินทาง ใบใหญ่บรรจุด้วยเสื้อหนาวขนาดใหญ่มาให้นักเรียนดู และได้ให้นักเรียนแต่ละคนได้ทดลองสวมดูว่า มันเป็นอย่างไร ซึ่งก่อให้เกิดความครึกครื้นไม่ใช่น้อย ครูเจงกินส์ชอบมาโรงเรียนแต่เช้า และมักจะพบ เด็กเพียรก่อนใคร ๆ หมด เข้าวันหนึ่ง นายเจงกินส์สอดมือทั้งสองเข้าใต้รักแร้ของเพียรน้อย แล้วยก ตัวลอยขึ้นไปวางไว้บนโต๊ะครู และถามด้วยใจอารีว่า “ถามจริง ๆ เธออยากไปประเทศอังกฤษไหม ?” เพียรได้ตอบอย่างแน่แน่วและทันทีว่า “ไม่ต้องการไป” ทั้งนี้ไม่ใช่หวาดดีหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เห็นจะเป็น

⁸ ปัจจุบันคือ โรงเรียนปทุมคงคา

⁹ คือ พระยาศึกษาสมบุรณ์ (มล.หม่อม อินทรางกูร)

ด้วยความซื่อสัตย์มากกว่า เพราะคำถามเช่นนี้ไม่ได้เคยพบมาก่อน และไม่เห็นเหตุผลใด ๆ ว่าประเทศอื่นจะดีกว่าประเทศไทย และเมืองไทยนี่คือเมืองสวรรค์ อีกประการหนึ่ง จิตใจกลัวฝรั่ง เพียรเห็นครูฝรั่งคนนี้นักกลัวอยู่แล้ว รูปร่างใหญ่โต และถ้าไปเจออย่างนี้ทั้งหมดในลอนดอนทำไมไม่สนุกแน่

อย่างไรก็ดี เพียรได้ผ่านมัธยมปีที่ 5 ไปได้อย่างสะดวก และตอนที่ขึ้นมัธยมปีที่ 6 ก็สังเกตอีกได้ว่าการเปลี่ยนแปลงอะไรอยู่บ้าง เพราะมีสุภาพบุรุษไทยหลายท่านที่ได้ไปศึกษาจากประเทศอังกฤษเริ่มกลับบ้านเกิดเมืองนอน แล้วก็ถูกแจกจ่ายไปยังโรงเรียนใหญ่ ๆ หลายแห่ง ส่วนอาจารย์อังกฤษที่มีอยู่เดิมก็ต้องย้ายตามแผนการ อาจารย์ใหญ่คนไทยก็โยกย้าย มีอาจารย์ใหญ่เป็นฝรั่งมาแทนในหน้าที่ สำหรับโรงเรียนวัดปทุมคงคา มีนายธนอร์แมน ชัตตัน ซึ่งทางกระทรวงสงฆาและก่อนจะมาถึงมีเสียงร่ำลือว่าโหดร้ายนัก ทำให้อาจารย์คนไทยที่ต้องจากไปต้องหลั่งน้ำตา มีการร้องไห้รำลือกันเป็นประวัติการณ์ ทั้งนี้เพราะท่านผู้จะจากไปมีเมตตากรุณา ไม่เคยบ่น ไม่เคยบอ และยังคงขอให้เลื่อนชั้นเด็กชายเพียร แม้คะแนนจะตกใช้ไม่ได้

✧ มัธยม 6 สมัยอาจารย์ชัตตัน

ใน พ.ศ. 2457 จำนวนนักเรียนมัธยม 6 ของโรงเรียนมัธยมพิเศษวัดปทุมคงคามิไม่กี่คน ดูเหมือนจะไม่ถึง 20 คน และประจวบกับเวลานั้นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน¹⁰ เกิดเปิดรับสมัครนักศึกษาวิชาประเภทต่าง ๆ ทางโรงเรียนก็ไม่ขัดข้องให้ไปสมัครเรียนกันได้ตามพอใจ จึงมีผู้ไปสมัครเรียนวิชาวิศวกรรมศาสตร์กันหลายคน ที่เหลืออยู่ไม่มีเพียง 6 คนเท่านั้น และเพียง 6 คนนี้เอง ท่านอาจารย์ใหญ่ชาตอังกฤษได้เข้าควบคุมเองเป็นจำละหวั่น ท่านได้ลงมือสอนทุกวิชาด้วยตนเอง ใช้ภาษาอังกฤษเป็นมาตรฐาน แม้ในวิชาประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ซึ่งท่านเองมีความชำนาญมากเป็นพิเศษ และดูเหมือนจะถือว่าเป็นวิชาที่สำคัญยิ่ง ท่านเป็นผู้รักษาระเบียบที่ดีงาม คือการทำงานต้องเป็นระเบียบ ต้องเคร่งครัด นักเรียนจะต้องแต่งกายสะอาด และข้อสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ถ้าทำเลขคณิต เรขาคณิต และพีชคณิตผิดไปแม้แต่ข้อเดียว จะปล่อยปละละเลยเฉยเมยไม่แก้ให้ถูกต้องไม่ได้เป็นอันขาด ในการปล่อยให้เป็นไปตามเรื่อง คือการไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ได้ปรากฏขึ้นแล้วเป็นของแน่นอนวันหนึ่ง ซึ่งนักเรียนไม่ทราบที่ท่านไปสืบทราบและรู้ล่วงหน้าได้อย่างไร วันหนึ่งก่อนเที่ยงสักเล็กน้อย ท่านได้ทำการสำรวจแต่หัวแถวไปถึงหางแถวและทุกแถว ก็เป็นความจริงและความชะล่าใจ นึกว่าหน้าขาว ๆ คงไม่กั๊ด ท่านก็จัดการลงมือทำโทษด้วยตนเองตามลำดับ จากหัวโต๊ะไปท้ายโต๊ะเป็นแถว ๆ ไป โดยใช้กำปั้นขนาด 2 กิโลประเคนหลังศิษย์ที่รักเสมอหน้ากัน เสียงสั่นสะทอนคนละปอบสองปอบตามจำนวนข้อเลขที่ยังไม่ได้แก้ให้ถูกต้อง ทุกคนเป็นโรคหลังแอ่นมีเขี้ยวค้อมหัวค้ำตาม ๆ กัน ในปีนี้เพียรเริ่มเป็นเด็กเกียจคร้านผิดปกติวิสัย อยู่สุดแถวทุกทีเมื่อมีการสอบประจำเดือน การเล่าเรียนนับว่าอยู่ในขั้นไวใจไม่ได้ และมีหวังตรอยละ 99 อย่างไรก็ดี แม้จะแซ่เขื่อนเชื่องซึม แต่ท่านอาจารย์ใหญ่ชัตตัน

¹⁰ โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจุบันคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จะเป็นด้วยเหตุผลใดไม่มีใครอธิบายได้จนแทบทุกวันนี้ ชอบเรียกเพี้ยนน้อยไปใช้ในเรื่องส่วนตัวของท่าน โดยให้ชนอุ่งเงินเดือนทุกเดือนเต็มอัตรา 800 บาทเป็นเงินบาท ไปฝากไว้กับแบงก์สยามกัมมาจลทุนจำกัด¹¹ ใกล้วัดกาลหว่าร์¹² ท่านอาจารย์จ่ายค่ารถรางให้อีกต่างหาก และในหน้าที่นี้เพี้ยนได้ปฏิบัติเป็นประจำให้ท่านอาจารย์ใหญ่โดยมิได้เกรงกลัวว่าจะมีคนฉกชิงวิ่งราวได้ในระหว่างทางหรือทำหาย แต่อย่างไรก็ดี การที่ได้รับเกียรติเป็นพิเศษนี้เองที่นักเรียนอื่นไม่ได้มีโอกาส ทำให้เด็กน้อยได้ฝึกฝนในความซื่อสัตย์ตลอดมา

ในสมัยที่ยังเรียนอยู่มัธยม 6 นั้น เบี้ยเลี้ยงที่ได้บ้างไม่ได้บ้างประจำวันนั้นไม่เกินสามสตางค์ก็ดูไม่มีความเดือดร้อนอะไร เพราะสมัยนั้นยังไม่มีภาพยนตร์ชวนให้ไขว่ไขว่ เรียนเสร็จวันหนึ่ง ๆ ก็กลับเคหสถานช่วยมารดาทำงานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ เรื่องเดือดร้อนประจำวันดูเหมือนจะเกี่ยวกับการหาซื้อเพลิง และเพี้ยนมีหน้าที่ที่จะต้องไปเก็บเปลือกทุเรียนที่ทิ้งอยู่เกลื่อนกลาดตามข้างถนนเอามาตากแดด ถ้าเจอถุงฝอยที่จะเป็นเชื้อเพลิงตามโรงเลื่อยก็ยิ่งเหมาะสม เรื่องเบี้ยเลี้ยงไม่มีจ่ายทุกวัน บางวันก็ต้องขวนขวายหาเอาเองด้วยวิธีต่าง ๆ ซึ่งบางครั้งก็ต้องหลบ ๆ ทำ เนื่องด้วยมีความละเอียดในใจอยู่บ้างเหมือนกัน เมื่อเบี้ยเลี้ยงมีอัตราไม่เกินสามสตางค์ต่อหนึ่งวัน การได้มาจากทางอื่นเพิ่มเติมจึงเป็นสิ่งพลัดพลินมาก เช่น เก็บลูกมะนาวที่มีสตางค์ห้าซ่อนอยู่ภายใน โดยตะลุมบอนแย่งกันกับผู้ที่มิอาจชิงทางนี้ในงานศพของผู้มีเงินเมื่อโพรยเป็นทาน ถ้าเก็บได้ถึงสองผลก็ซื้อขนมได้อิ่มใหญ่ ทอนแล้วก็ยังมีเหลือ บางทีท่านเจ้าภาพก็หว่านสตางค์แดงเป็นจำนวนมากมาย เก็บเอาเก็บเอาสักครู่ก็เดินลอยนวลได้ การหารายได้พิเศษนี้ประจวบเหมาะกับเวลาเลิกเรียนพอดี และที่วัดสำเพ็งมีงานศพเสมอ แม้ในการอุปสมบทพระบวชใหม่ก็มีการโพรยทรัพย์สินทองแดงด้วยเช่นกันที่ลานวัดอีกแห่งหนึ่งมีทรัพย์สินในดินเป็นจำนวนไม่ใช่น้อย ก็ตามมูมนันโดทำน้ำลำคลอง ซึ่งเผอิญเด็กมักจะไปอาบนํ้าว่ายน้ำ เมื่อไปเหยียบดินทรายที่กองอยู่ตามมูมนันโด จะพบโชคเป็นเศษสตางค์ทั้งสิบทั้งห้า ทั้งหนึ่งหมกอยู่ โดยผู้ใหญ่ไปทำหล่นไว้ด้วยความประมาท ทรัพย์สินที่ได้เหล่านี้แม้เป็นจำนวนน้อยก็ตาม แต่ค่าครองชีพใน พ.ศ. 2458 นั้น หนึ่งสตางค์แลกไอศกรีมได้หนึ่งถ้วย แถมใส่เม็ดมะขามคั่วให้อีก เขาว่าไล่พยาธิไล่เดือนคืนักแล เดือนนี้ไอศกรีมอย่างปราศจากรสด้วยละสีบาท ผิดกันเท่าใดใครอยากคำนวณดูก็เชิญได้ วิธีอื่น ๆ ที่พอจะจดจำได้อีกก็คือ ไปเป็นผู้รับแจกทานในการทำบุญของชนชาติอินเดียแถววัดเกาะ คือพลอยเป็นแขกไปด้วย ถ้าจะให้ම්เกียรติเป็นพิเศษก็ต้องได้เข้าแถวรับผู้เป็นประธานในงานวันพระราชทานกฐินหลวงตามวัดสำคัญ ๆ ซึ่งแต่ละคนจะได้รับแต่หนึ่งเฟื้องหรือหนึ่งสลึงก็ได้ นับว่าเป็นรางวัลก้อนใหญ่ทีเดียว และด้วยเงินพิเศษเท่านั้นจะทำให้ครั้นไปได้หลายเวลา เพราะเด็กเล็ก ๆ ไม่ได้ใช้จ่ายอะไร นอกจากซื้อขนมกินบ้าง ซื้อไอศกรีมบ้าง หรือบางทีน้ำแข็งอัดใส่แก้วใส่น้ำเชื่อมกลืนสละ ความจริงเพี้ยนเกิดมาในฐานะ

¹¹ ปัจจุบันคือ ธนาคารไทยพาณิชย์ (สาขาลาดน้อย)

¹² วัดแม่พระลูกประคำ

เป็นลูกคนจน และโดยที่การใช้จ่ายประจำไม่อยู่ในขั้นสุรุ่ยสุร่ายได้ แต่ในเมื่อเด็กกำลังเติบโต การอยากกินโน้นกินนี่ที่ยังไม่เคยได้รับประทาน หรือเคยได้ลิ้มรสบ้างแต่ไม่ทันหายอยากมีเสมอ ทำให้เด็ก ๆ รุ่นนี้นึกฝันว่า เมื่อใดหนอโชคจะเกื้อกูลให้มีเงินสักหนึ่งบาทเต็ม คงจะสนุกไม่ใช่น้อย และคงทำอะไรต่ออะไรได้แยะ วันหนึ่งขณะที่แม่สินไม่อยู่ เพียรก็เข้าค้นเก็บเย็บผ้าของมารดา ค้นไป ค้นมาไปเจอเอาเงินตราขาวโพลนนอนนิ่งอยู่กันเกะมากกว่าหนึ่งบาท เป็นอะไรก็เช่นกัน ขอสักหนึ่งเถิด เมื่อได้เป็นเจ้าของโชคถึงขนาดหัวอกหัวใจเต็นไปหมด แต่ก็เชื่อในใจว่า มารดาคงลืมแล้วว่ามิทรัพย์สมบัติอยู่ประมาณเท่าใดในหีบไม้ นั้น เด็กน้อยได้เก็บเย็บไว้ 1 ราตรี รุ่งขึ้นจัดแจงเข้าสำเพ็งตรงไปยังร้านจันอับ ซื้อทุกอย่างที่ยวนัยนตา แล้วยังแถมเกี่ยมบัวโยปี ของเปรี้ยว ๆ เค็ม ๆ อื่น ๆ อันเป็นที่โปรดปรานของเด็กวัยนี้ เมื่อจุใจแล้วกลับบ้านปิดห้องนอน เอาของกินทุกห่อออกมาคลี่คลาย ชมลักษณะสีส่น ค่อย ๆ บรรจู่ช่องปากของตนอย่างปรีดาปราโมทย์ แล้วก็ห่อเก็บไว้คราวหน้าต่อไป ตนเองมีความสุขเหลือเกินในขณะหนึ่ง นอกจากนั้น เงินบาทที่ได้แตกใช้จ่ายไปยังเหลืออีกกว่าสองสลึง ซึ่งยังจะปริดีเปรมไปได้อีกหลายวัน และข้อสำคัญที่สุดก็คือ แม่สินเองไม่ทราบวาธนาคารของตนถูกปล้น

ดังได้กล่าวมาแล้ว เพียรได้ทำตัวเหมือนไม่มีความเต็มใจในการเล่าเรียนเมื่ออยู่มัธยม 6 จริง ๆ และตระหนักดีว่าน่าจะต้องเข้าชั้นเป็นของแม่นั่น ส่วนเพื่อนคนอื่นอีก 5 คนต่างวางแผนการจะไปศึกษาต่อ ณ สวนกุหลาบบ้าง ณ วัดเทพศิรินทร์ หรือบ้านสมเด็จ¹³ บ้าง เพราะว่าในเวลาเดียวกันนี้ ปทุมคงคามิแคมัยม 6 เป็นชั้นสุดท้าย แต่เมื่อการสอบไล่ประจำปีผ่านไปแล้ว เพียรก็สอบได้เป็นคนสุดท้าย หัวเราะไม่ออก รู้สึกตัวว่าบุญหนักหนาที่ไม่ต้องเรียนมัธยม 6 ซ้ำตามระเบียบ แม่สินก็เห็นดีด้วยว่า ถ้าลูกจะทำงานตามห้างฝรั่ง ก็จะต้องร้องให้ญาติทางบางรักฝากให้ และอาจได้รับเงินเดือนถึง 60 บาทเป็นอย่างมาก ในระหว่างที่ยังลังเลใจอยู่นี้ พวกเพื่อนอีก 5 คนต่างเฮโลกันจะไปอยู่สวนกุหลาบทั้งสิ้น วันหนึ่งอาจารย์ใหญ่ชุดต้นได้เรียกเพียรไปสัมภาษณ์ ว่าทำไมยังไม่ตกลงใจว่าจะเอาอย่างไร คือจะเลือกเรียนที่ไหน เพียรบอกตามตรงว่า มารดาประสงค์จะให้ออกทำงานช่วยค่าครองชีพ ตนก็เห็นด้วยเพราะสงสารมารดาจริง ๆ แต่อาจารย์ใหญ่แนะนำว่า ควรเรียนให้จบมัธยม 8 เสียก่อนถึงค่อยตกลงใจทำอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงจะเรียกว่าเป็นคนฉลาด เพียรจึงนำความไปให้มารดาบังเกิดเกล้าทราบ ณ ตลาดบางรัก พบปะพูดคุยกันในขณะที่แม่สินกำลังช่วยน้องสาวชายของเบ็ดเตล็ดอยู่ที่หน้าร้าน แม่สินเองรับเงินเดือนจากน้องสาวเพียงเดือนละแปดบาท ในฐานะลูกจ้างและญาติสนิท แต่งานการของน้องสาวมีมากมาย เช่น ช่วยขายของ มีผลไม้ตามฤดูกาล อาทิ กล้วยน้ำว่า กล้วยหอม กล้วยไข่ ส้มโอ ส้มเขียวหวาน มะปราง มะม่วง บุหรี่ ไม้ขีดไฟ เทียนรูปหอม งานประจำอีกอย่างหนึ่ง คือ การทำขนมไทยต่าง ๆ เช่น สังขยา ขนมห่อแวง ของเชื่อมทุกอย่าง ทั้งมันสำปะหลัง มะตูม ลูกตาล ฯลฯ และมีหน้าที่ช่วยขาย ตลอดจนถึงบ้าน หน้าฟุ้งข้าววันละสามหนก็ถูกมอบให้ด้วย

¹³ โรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ปัจจุบันคือ โรงเรียนมัธยมสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ฉะนั้นกิจการที่ต้องปฏิบัตินั้น ถ้าไม่รวมกับชั่วโมงนอนก็ตั้งแต่สี่ถึงสองยามทุกวัน ส่วนเงินเดือนที่ได้มาก็เป็นค่าใช้จ่ายของเด็กเพียรแทบทั้งหมด รวมทั้งค่าเล่าเรียนด้วย เวลาใดที่จะต้องเสียค่าเทอมเงินมีไม่พอ ก็ต้องขอความกรุณาหยิบยืมอีกก่อน อี้ก็ใจดีให้และไม่แสดงความรังเกียจต่อหลานชายเลย เห็นที่ไรเป็นเรียกให้ร่วมรับประทานอาหารเสมอ และยังแถมของกินเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้ติดมือกลับบ้านอีก อี้ส่วนได้สิ้นชีพไปแล้วหลายสิบปี ใคร ๆ ก็ไม่ลืมอี้ส่วน ผู้มีรูปร่างใหญ่ตัวมเตี้ยม เดินแทบไม่ไหว พลิกท่านอนที่หนึ่งก็ยาก มีน้ำหนักไม่น้อยกว่า 200 ปอนด์ โดยมากนั่งหลับ ใจบุญกุศล เรื่องทำบุญไม่อื่น ไม่มีบุตรของตนเอง ขอให้คุณงามความดีของอึ้งงันดาลให้มีปกติสุขในสัมปรายภพโน้นเทอญฯ แม่สินเมื่อได้ทราบถึงความตกลงใจของบุตรว่าจะเรียนต่อให้จบมัธยมแปด ก็ได้แต่ตอบผาง “ตามใจสิลูกเอ๋ย แม่ก็ไม่มีอะไรจะให้ลูกอีกแล้วนอกจากเลือดและเนื้อ” เป็นคำบอกกล่าวก่อนที่เพียรจะอำลากลับ เล่นเอาเพียรต้องสะอึกไปครู่ใหญ่ทีเดียว

คำพูดของมารดาไม่ได้ผ่านหูซ้ายทะลุหูขวา เพียรทราบได้ว่าแม่ได้เหน็ดเหนื่อยตัวเป็นเกลียวตลอดยี่สิบสี่ชั่วโมง ทำมาหากินมีรายได้เพียงเดือนละแปดบาทสิบบาท ได้เงินเพื่ออะไร ก็เพื่อให้ลูกชายได้มีความรู้เพื่อวันหนึ่งข้างหน้าเท่านั้น แต่เพียรเป็นเด็กที่เชื่ออาจารย์ชัดตันว่าควรจะศึกษาต่อความรู้แค่มัธยมหกทำอะไรไม่ก้าวหน้ามาก เมื่อเพื่อนฝูงไม่มีใครเขาออกทำงาน เขาเรียนต่อกันทั้งนั้น เพียรก็คล้อยตาม ปัญหาสำคัญยิ่งอยู่ที่ว่าจะหาค่าเล่าเรียนมาจากไหน ถ้าบอกแม่สินก็ต้องกู้หนี้ยืมสินกันอีกเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ใญ่ใจดี เพียรได้ตกลงใจไปสมัครเข้าเป็นนักเรียนมัธยมเจ็ดที่โรงเรียนสวนกุหลาบตามระเบียบ แต่จิตใจหาความพอใจไม่ได้ เพราะค่าเล่าเรียนได้เพิ่มขึ้นเป็นปีหนึ่งถึงสี่สิบบาท โดยแบ่งออกผ่อนเก็บเป็นเทอม ๆ ไป เรื่องทุนทรัพย์นี้ถ้าใครครวญให้ดีกว่าจะหมดหนทาง เพราะว่านอกจากมารดาจะต้องกู้เขา ก็ไม่เห็นมีทางอื่น และการกู้ก็มีอี้ส่วนเท่านั้นที่จะเมตตาได้ แต่อี้ก็เปื้อนเต็มทน ส่วนท่านปลัดไม่มีทางจะช่วยได้อย่างไร เพราะราชการได้ปลดเสียแล้ว และท่านเองก็มีครอบครัวใหญ่ที่จะต้องป้อนอยู่ แม้ในที่สุดครอบครัวของท่านก็จำเป็นต้องสลาย แต่งงานไปบ้าง เข้าวัดบ้าง ไปบวชบ้าง แม่เอกราชก็ต้องไปเที่ยวรับจ้างนวดผู้มีอันจะกิน ท่านปลัดเองเมื่อบ้านช่องที่ถนนเจริญกรุงละลายไป เพราะฝีมือภรรยาใหญ่เล่นกีฬาในร่ม ท่านก็เข้าพึ่งพาอาศัยวัดสามจีน¹⁴ ซึ่งพระคุณเจ้าอาวาสในฐานะรู้จักกันมาเก่าแก่ให้ห้องแถวเป็นที่พักหนึ่งห้อง และห้องนั้นติดกันกับห้องภารโรงของโรงเรียนวัดสามจีน¹⁵ นั่นเอง อาชีพของท่านปลัดหลังจากออกจากราชการไม่มีแน่นอน สุดแล้วแต่โอกาส เช่น แหงหยวก ทำอาหารฝรั่ง แม้เป็นหมอตาก็ปฏิบัติอยู่หลายปี โดยไม่ต้องมีใบอนุญาต ในระหว่างที่ปราศจากผู้จ้าง ท่านปลัดมักจะใช้เวลาเป็นส่วนใหญ่ แกะสลักไม้สักแป้นเขาวัว ขายได้บ้าง ให้เขาบ้าง และเอาไว้อวดบ้าง

¹⁴ วัดไตรมิตรวิทยาราม

¹⁵ ปัจจุบันคือ โรงเรียนไตรมิตรวิทยาลัย

แม่สินเองไม่ได้มีลูกชายอันเกิดจากท่านปลัดเพียงคนเดียว ยังมีบุตรอีกหลายคนกับสามีต่างด้าวเดิม เป็นหญิงเสียส่วนมาก แต่ก็มีเรือนไปกันตามธรรมเนียม และมักจะแต่งกับจีนนอกพ่อค้าใหญ่บ้าง เร่บ้าง และยังเป็นเจ้าของลูกชายขนาดหนุ่มอีกหนึ่งคน ที่แม่สินได้ให้โอกาสไปเรียนในโรงเรียนรัฐบาลวัดปทุมคงคาเหมือนกัน แต่ยังไม่ทันไรแม่สินต้องเลิกความหวังดี เพราะว่าพี่เต็งมักจะหนีโรงเรียนไปตกปลา ไปเล่นว้าว หรือไปโยนหลุม แต่ในที่สุดพี่เต็งก็ถึงกำหนดการเกณฑ์ทหาร ซึ่งทำให้มารดาเป็นห่วงเหลือเกินว่าลูกจะต้องไปลำบาก และพ่อแม่ที่เป็นจีนไม่นิยมการเป็นทหาร แม่สินหาหนทางเลี้ยง ตกลงใจขายบ้านที่หน้าวัดสัมพันธวงศ์ ได้เงินมาประมาณสองซ่ง¹⁶ บงการให้พี่เต็งไปทำการประมง โดยเสียภาษีอากรหนึ่งซ่ง และเอาไปลงทุนอีกหนึ่งซ่ง ในสมัยนั้น ถ้าได้เสียภาษีอากรขนาดนั้นแล้วไม่ต้องเป็นทหารก็ได้ เมื่อขายบ้านไปแล้ว เพียรก็ไม่มีที่อยู่อุทัยสินที่มีอยู่บ้างก็เป็นโต๊ะตู้เตียงไม้สักเก่า ๆ ไม่รู้ว่าเอาไปเก็บไว้ที่ใด แต่โดยเหตุที่มารดาเป็นคนพร้อมด้วยความซื่อสัตย์และความดีอื่น ๆ อย่างธรรมดาสามัญชน เพื่อนบ้านบางคนที่อยู่ไม่ไกลนักเพียงข้ามคลองเกิดความสงสาร ก็ชักชวนเอื้อเพื่อให้เพียรไปอาศัยอยู่ที่ใดก่อนจนกว่าจะหาที่อยู่ใหม่ได้ ซึ่งไหน ๆ เด็กเพียรก็ต้องอยู่โดดเดียวมีหน้าที่เฝ้าของรุ่งรัง มารดาจึงสั่งให้ลูกชายรับคำเชิญทันที จะได้ไม่ต้องเป็นเด็กจรจัด ซึ่งก็อาจเป็นไปได้

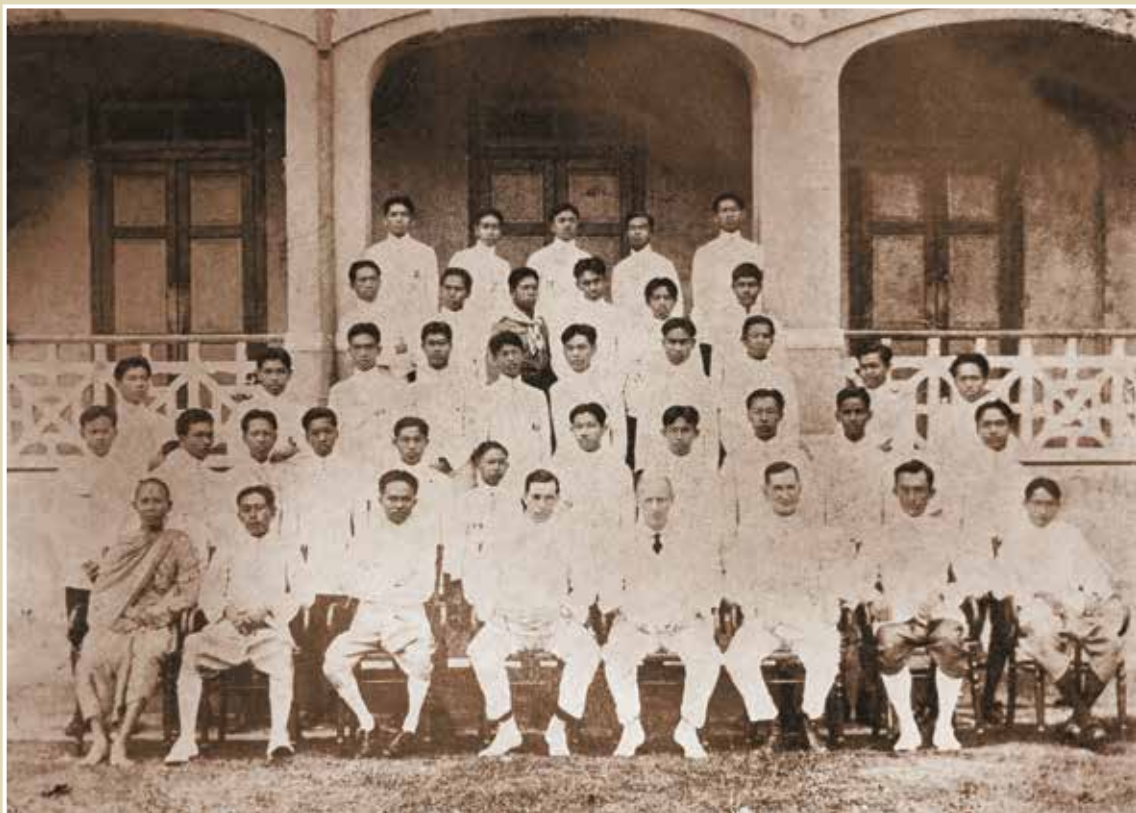
ด้วยความจำเป็นแท้ ๆ เพราะยังไม่มีหนทางไปทางไหนได้ และโรงเรียนก็เปิดแล้ว เพียรก็ต้องคุดคู้อยู่ในห้องมืดใต้บาทาของผู้มีฐานะดีในย่านวัดเก่านั้นเอง ต่ออมารดาได้มาแจ้งข่าวดีว่า ท่านปลัดได้มาชวนให้ไปอยู่ที่วัดสามจีนด้วยกัน แต่ตัวมารดาขอมไปอยู่ร่วมไม่ได้ เพราะมีหน้าที่เป็นลูกจ้างอยู่ที่บารัก ขอให้ลูกไปอยู่กับพ่ออยู่แล้วกัน การที่จะไปอยู่กับบิดาความจริงเป็นโชคดีที่สุดแล้ว แต่เพียรก็ต้องอาศัยเงินทองจากมารดาเป็นประจำ ซึ่งเพียรได้รับจากแม่บังเกิดเกล้าสัปดาห์ละสองบาท เป็นค่าอาหารกลางวัน ค่ารถ และค่าขนม ส่วนอาหารหนักท่านปลัดได้ชวนขวยจัดหาให้ จากรายได้ที่ได้เสมอจากการทำหยาวกในงานศพของวัดสามจีนและวัดอื่น ๆ ที่เขามาจ้างให้ไปทำ เพราะในฤดูกาลเผาศพนั้น ผู้ใดนัดเป็นช่างหยาวกก็มียานเยาะสำหรับลูกชายนั่น นายช่างได้มอบให้ช่วยสลักชื่อผู้ตายเป็นภาษาอังกฤษในเนื้อหยาวก่อนนำขึ้นประดับประดา และปรากฏว่าทำได้ดีเป็นพิเศษทีเดียว สำหรับแม่สินเมื่อตกลงใจให้ลูกชายใหญ่ไปทำประมง ณ ปากอ่าวจังหวัดสมุทรปราการแล้ว ก็มีความรู้สึกจำเป็นต้องไปควบคุม เพราะลูกชายนักรับเพื่อนไปดื่มเหล้าเลี้ยงกันเกร่อเสมอ แทนที่จะเก็บกำไรไว้ให้แม่ จึงได้อำลาอีสาวนไปหาเลี้ยงชีพของตนเอง

¹⁶ 1 ซ่ง เท่ากับ 80 บาท

❖ (มัธยมที่โรงเรียนสวนกุหลาบ)

สำหรับทางด้านวัดสามจีน เพียรก็ไปโรงเรียนทุกวัน ส่วนมากเดินไปจากวัดสามจีน โดยออกทางหลังวัด พบเพื่อนชั้นเดียวกันคือ เสนอ ทั้งสองได้ตกลงกันเป็นเอกฉันท์ว่า เดินให้ถึงโรงเรียนสวนกุหลาบ แล้วขากลับก็ให้ใช้การออกกำลังอย่างนี้เสมอไป เพื่อว่ามีเศษสตางค์เหลือจะได้เข้าร้านเกี่ยวพาดกันคนละสามใหญ่ก็ยังได้ ถ้าสตางค์ยังเหลือเอาไว้ดูหนังฉายวันหลังก็ยังได้ คล้ายกับว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์บันดาลให้คนเจ็บที่ร้อแร่ให้ทุเลาทันที ก็มีการประกาศของกระทรวงการศึกษาว่า เด็กทุกคนที่กำลังอยู่ชั้นเจ็ด ถ้าประสงค์จะเป็นครูต่อไป ทางกรณินดีให้ไปลงชื่อสมัครเป็นนักเรียนแผนกครูของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนที่หอวังสระปทุมได้ ทางกรณียังจะอนุญาตให้เรียนต่อไปที่โรงเรียนเดิมจนเสร็จมัธยมปีที่แปด เมื่อได้ประกาศนียบัตรแล้วจะต้องกลับไปเอาประโยคมัธยมอีกที่โรงเรียนข้าราชการพลเรือน ทั้งนี้เพราะทางราชการยังขาดครูเป็นจำนวนมากหลาย และในระหว่างที่ยังมีสภาพเป็นนักเรียนมัธยม 7-8 ก็ไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนเลยแม้แต่แก็เดียว เมื่อได้ทราบประกาศอันมีหลักฐานเช่นนี้ เพียรหัวใจเต้น น้อย่างไรค่าเล่าเรียน นี่แหละจะบรรเทาความเดือดร้อนของแม่บังเกิดเกล้าได้บ้างไม่มากก็น้อย เด็กน้อยไม่ได้ชักเข้าไปลงชื่อพร้อมกับเด็กอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนไม่ใช่น้อย แต่จะมีใครสักกี่คนที่จะเป็นครูในอนาคตได้ยังไม่มีใครทายได้ และเข้าใจว่าเป็นการทดลองชิมลางของกระทรวงละครมั่ง การเป็นนักเรียนที่สวนกุหลาบตอนนี้ก็มีสภาพไม่ต่างกับกับเมื่อเป็นนักเรียนอยู่ที่วัดสำเพ็งเลย เพราะว่าเกิดมีการหมุนเวียนเปลี่ยนตัวอาจารย์ฝรั่งกันอีก ก่อนหน้าสักเล็กน้อยที่สวนกุหลาบมีอุดมศึกษาสองชั้น และนักเรียนอุดมศึกษาจะต้องแต่งกายอย่างสุภาพบุรุษไทย คือทุกคนต้องนุ่งผ้าโจงกระเบน ใส่เสื้อราชนาปะแตน สวมถุงเท้ารองเท้า ใส่หมวกฟางมีผ้าพันหมวกพิเศษและมีเครื่องหมายพิเศษ เครื่องประดับประดาชนิดนี้ได้ยกเลิกเสียพอดีเมื่อเพียรมาถึง หาไม่มากนักแล้วจะไปไม่รอด เพราะการแต่งแผนซีเพียรไม่เคยถนัดและไม่ชอบ

ในด้านการใช้จ่าย ท่านบิดาได้พยายามอย่างสุดเหวี่ยง ใช้ฝีมือในด้านการตบแต่งการฉาบฉวยการเป็นแพทย์รักษาตา และการแกะสลักเล็ก ๆ น้อย ๆ ยามว่าง และได้ค่าแรงมาใช้จ่ายเพื่อความสุขสมบูรณ์ระหว่างพ่อลูกอยู่เป็นประจำ แม้การรักษาตาจะมีผู้นิยมในหมู่คนจีน ได้เงินทองมาได้ขอรับประทานมาแทนบ้าง เหล่านี้ก็ยังไม่พอ เพราะยังไม่มีค่ารถรางค่าอาหารกลางวันสำหรับเพียร ซึ่งรู้จักใช้จ่ายขึ้นบ้างแล้ว และยังประสงค์จะใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เด็กน้อยมักไม่พูดความจริง เวลาซื้อตำราหรือซื้อเครื่องเขียนมักจะซื้อเกินความจำเป็น หนังสือก็มักจะเลือกเอาแทบทุกอย่างที่เกี่ยวข้องบ้าง ไม่เกี่ยวข้องบ้าง สีนํ้าสำหรับระบายควรที่จะซื้อเพียงสามสี เพราะในทางเทคนิคย่อมจะผสมกันให้เป็นสีอื่นได้ เช่น สีเขียวฟ้าปนกับสีเหลืองเป็นสีเขียวใบไม้ ตรงกันข้าม กลับแอบอ้างกับมารดาว่า ต้องซื้อสิบสองสี เป็นต้น แม้สีก็จ่ายไม่ถ้วนทุกคราว

นักเรียนชั้น ม.8 และอาจารย์ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย พ.ศ. 2459
 ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ - ยืนแถวที่ 3 คนที่ 4 จากข้างหน้าด้านซ้าย
 ศ. นพ.หลวงพิณพากย์พิทยาเกท - ยืนแถวที่ 1 คนที่ 4 จากข้างหน้าด้านซ้าย
 อ.นอร์แมน ซัตตัน (Norman Sutton) - นั่งแถวที่ 1 คนที่ 6 จากข้างหน้าด้านซ้าย

ส่วนค่าใช้จ่ายเปิดเตล็ดสัปดาห์ละสองบาทส่วนตัวนั้น ลูกชายถือโอกาสลาอาจารย์ใหญ่ซึ่งมิใช่ใครอื่น คืออาจารย์นอร์แมน ชัตตันนั่นเอง ผู้ซึ่งได้ถูกโยกย้ายมารับหน้าที่ในโรงเรียนสวนกุหลาบ ซึ่งประชาชนยอมรับว่าเป็นโรงเรียนใหญ่มาก ดีมาก และเก่งมาก แต่เด็กเกรงก็คงมีไม่น้อย จึงต้องเชิญครูฝรั่งคนนี้มาถือบังเหียน เมื่ออาจารย์ใหญ่รู้จักเพียรมาแต่ก่อน การเข้าไปลากิจเป็นประจำแทบเกือบทุกวันเสาร์ตอนสายเพื่อจ้บรถไฟไปปากน้ำจึงไม่มีการขัดข้อง กลับถูกล้อว่า “มาอีกแล้วพระเจ้ากรุงปากน้ำ” ความจริงการไปปากน้ำก็กินเวลาไม่นาน ถ้าจะไปตอนบ่ายก็คงทัน แต่เพียรกลัวไม่พบมารดา และอีกประการหนึ่ง เพื่อมีโอกาสได้ไปดูเขาทำสวนกันอย่างน้อยารัด้วย เวลาเขาออกเรือแล่นใบกันแต่ยังมีดทุววัน บ่าย ๆ หนอยก็กลับ และยังกลับพระนครทันในวันเดียวกัน ไปปากน้ำที่ไรก็ได้รับอาหารสด ๆ จากทะเลทั้งปลาและกุ้ง และกลางคืนลงเรือจ้างไปเที่ยวที่ตลาดวัดปากน้ำเพื่อดูหนังฝรั่งก็ยงได้ ในการไปจังหวัดสมุทรปราการครั้งหนึ่งตามแผนการ เมื่อลงจากรถไฟแล้วใช้เรือจ้างเป็นพาหนะมุ่งไปยังปากอ่าวอันเป็นที่พักของแม่สิน เผอิญกลางทางเกิดสวนกันกับมารดา ต่างคนต่างนั่งเรือจ้าง คุณแม่จะเข้ากรุงเทพฯ ส่งภาษากันไม่รู้เรื่อง ลูกชายเมื่อไปถึงปลายทางแล้วไม่พบมารดา แทนที่จะคอยก็ลงเรือจ้างกลับ ครั้นถึงสถานีรถไฟปากน้ำ ตนตระหนักว่ามีค่ารถไฟไม่พอกลับและเกรงว่าจะไม่ทันโรงเรียนเปิดในวันจันทร์ เพราะไม่มีทางทราบวาแม่สินจะกลับปากน้ำเมื่อใด แม้มีเพียงแปดสตางค์ติดตัวอยู่เท่านั้น ก็ตัดสินใจกลับโดยเดินตากแดดหวัแดงตามทางรถไฟตลอดระยะทาง 15 กิโลเมตร เดินบ้างวิ่งบ้างเพราะร้อน ฝนเทาทันไม่ไหว ในที่สุดก็ถึงวัดสามจีนเล่าเหตุการณ์ให้บิดาฟังพอเป็นสังเขป ต่างคนก็ไม่ถือว้าเป็นเรื่องสำคัญอันใด ในขณะนี ท่านปลัดยังมีหน้าที่เป็นโยมอุปฐากแก่ลูกชายคนใหญ่อันเกิดจากเอกรรยา และบวชอยู่ในวัดสามจีน พระคุณท่านก็ดีแสนดี แบ่งของกินที่บิณฑบาตตอนเช้าได้ให้บิดาบังเกิดเกล้าเสมอ และในคราวเทศกาลที่ไร ของใส่บาตรมีมากมายจนสุนัขและหมูวัดก็ไม่แยแสต่อของที่ทิ้ง กล่าวโดยทั่วไปแล้วไม่มีใครอดตายแน่ถ้าอาศัยวัดในสมัยนั้น

สำหรับโรงเรียนสวนกุหลาบนั้น นักเรียนชั้นมัธยมปีที่เจ็ดได้แบ่งออกเป็นหลายห้อง ห้องละประมาณ 40 คนในตอนแรกก็มีความวิตกว่าจะต้องนั่งผ้าโจงกระเบนแบบขุนนางไทย แม้หลายคนจะยินดีด้วยก็ตาม การแต่งกายที่แท้จริงได้ถูกเปลี่ยนแปลงใหม่ คือมีการนุ่งกางเกงดำ สวมถุงเท้ารองเท้าดำ ใส่เสื้อราชปะแตนขาว กระดุมทองเหลืองขัดสูก 5 เม็ด หมวกฟางขาวมีผ้าพันหมวกสองแถบสำหรับนักเรียนมัธยม มีอักษร ส.ก. ติดอยู่หน้าหมวก เรื่องใส่รองเท้าอาจารย์ชัตตันเห็นว่าสำคัญมาก ใครไม่ใส่ก็ต้องกลับบ้าน สำหรับเด็กเพียรซึ่งขณะนี้มีอายุประมาณสิบห้ากว่าเล็กน้อย เรื่องรองเท้าจะเอากันทันทีที่ไม่มี เพราะเมื่ออยู่วัดบพุมคงคาไม่มีกฎเกณฑ์ต้องสวม แม้เป็นลูกเสือออกช่วยเขาดักน้ำดับเพลิงก็ไม่เคยใส่ และเมื่อสร้างสะพานข้ามคูต้องลุยโคลนยังไม่จำเป็นเลย แต่เมื่อมาถึงสวนกุหลาบต้องหาสักคู่หนึ่ง เมื่อทุนทรัพย์ไม่พอจ้บจ่าย มีทางเดียวคือขอรอบบาทาของท่านปลัดซึ่งมีตักค้างอยู่คู่หนึ่งคู่สีดำ แต่ก็ใส่ไม่เข้าต้องแหวะส้น แม่เสี้ยนอก ในคราวอัดคัดต้องยืมของคุณพอมาลองดูแล้วใช้ไปก่อนถึงโรงเรียนใครมองเห็นกว่า “เอ นีถ้าจะเป็นชาร์ลี แชลลินเสียกระมัง ดูเดินกะโผลกกะเผลกแท้” กว่าจะได้ตัดใหม่สักทีก็อาจเป็นตัวหัวเราะในหมู่เด็ก ๆ อยู่หลายเวลา

การที่เพียรได้อยู่โดยใกล้ชิดกับบิดา ในตอนที่เล่าเรียนอยู่ในชั้นมัธยมปีที่เจ็ดปีที่แปดนี้ ก็นับว่าได้คุณประโยชน์มาก จริงอยู่ตั้งแต่เกิดจากท้องมารดาจนจบมัธยมปีที่ 6 ท่านปลัดไม่เคยส่งเสีย แต่ในมัธยมปีที่ 7-8 ท่านปลัดได้พยายามอย่างสุดความสามารถที่จะไม่ให้ลูกต้องอดอยากจนเกินไป มีโอกาสที่จะแสวงหาอาหารแปลก ๆ และมีรสได้ทีไหน ก็จะไปหามาด้วยกำลังเงินที่ตนซ้ำของ ในการทำงานบางอย่าง เช่น รับจ้างทำอาหารพิเศษแบบฝรั่ง หรืออาหารไทยชั้นสูง เช่น ประดิษฐ์เป็ดยัดไส้ ยำขโมย แกงสระหมั่น¹⁷ มีเสียงเลื่องลือมาแต่ก่อนว่า ท่านปลัดก่อนเข้ารับราชการ เป็นเจ้าของร้าน ข้าวแกงอยู่แถวถนนเจริญกรุง ด่าน้ำพริกถ้วยละหนึ่งตำลึงยังมีผู้นิยมสั่งรับประทานเสมอ การเป็น ข่างหยวกในเทศกาลฉมาปนกิจก็เรียกปัจจัยได้เป็นจำนวนมาก ทำให้มีความสามารถสะสม เครื่องถ้วยชามตลอดจนกาน้ำที่มาจากเมืองจีนได้เป็นจำนวนมากไม่ใช้น้อย และการแกะสลักปั้น เขาวัวเขาควยเอาไปถือนันทนาการแก่เจ้านายเก่า ก็ได้รับรางวัลเล็ก ๆ น้อย ๆ เสมอ ท่านยังสะสม เครื่องมือช่างไม้ได้อีกเช่นเดียวกัน ของเหล่านี้ยังอยู่ไม่ได้สูญหาย อีกอย่างหนึ่งคือการเป็นหมอดา จำเป็น โดยใช้สมุนไพรในบ้านเราชโลมพอก และการรู้เรื่องยาไทยพอสมควร ทำให้รสนิยมต่างด้าว มาซื้อเชิญไปรักษาและรักษาโรคเรื้อรังเสมอ นอกจากจะได้สินจ้างรางวัล บางคราวหน้าปลาหู ยังชอบหัวปลาสดกลับบ้านคราวละหลาย ๆ กิโล ใส่รถลาก มาต้มเค็มไว้ แม้ในเรื่องการต้มเค็ม ท่านก็มีปัญหาพิเศษ เพราะท่านต้องใส่ถ้วยลงไป แกงสระหมั่นท่านต้องใส่กล้วยหอม ไข่จะละเมียด¹⁸ คลุกน้ำปลาดีก็ต้องผสมกับมังคุด ในการปฏิบัติในหน้าที่ผู้มีอาวุโส ท่านไม่เคยดุด่าหรือแม้แต่สั่งสอน เพราะถือเสียว่าลูกชายเล่าเรียนมากกว่า ท่านสมัยกว่า ไม่มีอะไรจะเพิ่มเติมให้ ส่วนการช่วยตัวเองอย่างอื่น ถ้าผู้รับกำเนิดยินดีจะจดจำเอาอย่างไปเป็นประโยชน์ ท่านก็ฝึกให้ แต่ไม่มีการบังคับใด ๆ ทั้งสิ้น ฉะนั้นการอยู่ด้วยกันจึงเป็นการถ้อยทีถ้อยอาศัยแท้ ๆ นับว่าเป็นชีวิตที่มีความผาสุกแทบร้อยเปอร์เซ็นต์

ผู้ที่ใช้ความสังเกตดูรูปร่างของเด็กเพียร ตลอดเวลาที่เป็นนักเรียนอยู่ถึงมัธยมปีที่ 6 ต้อง มีความเห็นว่า เพียรมีโครงร่างไม่แข็งแรง ไม่สูง บอบบาง ถ้าพิจารณาโดยแพทย์แผนปัจจุบัน ก็ ต้องอยู่ในประเภทหย่อนวิตามินรวม วิ่งทนก็ไม่ไหว จะพ้อไปกับเขาได้ก็เล่นน้ำในคลอง แต่กว่า จะกล้าไปลอยคอจนว่ายน้ำเป็นก็ด้วยการตกตะลึง เมื่อพี่เต็งแกปึกเสาไม้กลางคลองแล้วลอกให้ ว้ายโผไปเกาะ พอจะไปถึงแกก็ถอนเสา ก็ว้ายข้ามไปได้ด้วยความตกใจนั่นเอง ในโอกาสต่อมา ยิ่งหน้าน้ำเดือนสิบเอ็ดเดือนสิบสอง เพียรก็ใช้เวลาเปียกอยู่ในคลองระหว่างวัดเกาะกับวัดสำเพ็ง หลังจากโรงเรียนเลิกแล้วไม่เว้นแต่ละวัน ในการสอบไล่วิชาลูกเสือโทครั้งหนึ่ง ต้องวิ่งทนตลอด ถนนสี่พระยา ตั้งแต่สี่แยกกรรรางปากน้ำ ไปยังสี่แยกถนนเจริญกรุง หัวใจแทบหยุด การที่เรียวแรง หามิได้ เห็นชัดว่าเนื่องจากขาดการบำรุงอย่างเด็กสมัยนี้ กินแต่ข้าว กับไม่มี ขนมวันละสามสตางค์ จะไปซื้ออะไรเป็นล่ำเป็นสันได้ นมวัวที่พ้อได้แถมเห็นจะเป็นนมข้นตราหม่มสองสามหยด

¹⁷ แกงมัสมั่น

¹⁸ หมายถึงไข่ของเต่าทะเล ไม่ใช่ไข่ของปลาจะละเมียด

หาขนมปัง หรือน้ำแข็งตอกใส่นมหวาน และนี่เป็นมาตรฐานสำหรับเด็กทั่วไปที่อึดอัด ผลไม้ แม้มีมากและถูก เช่น กลัวยน้ำว่า ก็กินเล่นสนุก ๆ ไม่ได้ อย่างไรก็ตาม สำหรับมัธยมปีที่ 7-8 ที่สวนกุหลาบ มีสนามใหญ่หน้าตึกยาวให้ทุกคนลงวิ่งเล่น วิ่งเล่นสัฟฟอกกับเพื่อนฝูงได้ แต่ปกติมิได้สำหรับการแข่งขันกีฬาชอกเกอร์ และการกีฬานอกรั้วประจำปี แต่ในขณะที่เดียวกันทางโรงเรียน กำลังสนับสนุนกีฬายกยวแบบตะวันตก คือการชกด้วยนวมและไม่ใช้เท้าเตะ ถู้นวมทั้งหมดเก็บไว้ในห้องอาจารย์ใหญ่

ในขณะที่นี้อาจารย์ชาวฝรั่งได้ถูกย้ายมารวมกันอยู่ที่โรงเรียนสวนกุหลาบ แต่ก็ป็นหน้าเก่า ๆ แทบทั้งสิ้น เด็กสวนกุหลาบทั้งหลายโดยเฉพาะที่อยู่ชั้นสูงในขณะนั้น สนใจกับเหตุการณ์พิเศษอย่างหนึ่ง เป็นอย่างมาก คือได้พบได้เห็นด้วยลูกตาของตนเองว่า บุคคลจำพวกหนึ่งเรียกว่า “หัวนอก” ซึ่งเป็นคนไทยที่เพิ่งกลับมาจากต่างประเทศ และได้ยินข่าวว่าท่านเหล่านี้สอบชิงทุนได้ แล้วไปศึกษาในประเทศอังกฤษก็มี ฝรั่งเศสก็มี และเยอรมันก็มี ท่านทั้งหลายเหล่านี้มีอายุไม่เกิน 30 ปี ทำทางกระฉับกระเฉง สุขภาพ แต่งตัวสะอาดหมดจด ทำทางเป็นสง่า พูดภาษาต่างประเทศได้คล่องปรือ ชัดถ้อยชัดคำ ทุกคนมุ่งฝ้ามองยกกليب มีเงินเดือนคนละหลาย ๆ ชั่ง ด้วยภาพดังปรากฏเช่นนี้ ทำให้นักเรียนชั้นปลายต่างวาดภาพในอนาคตของตนว่า ทำไมหนอจะเหมือนท่านเหล่านี้ และทุกคนเลยมีความฝักใฝ่อยากไปศึกษาต่างประเทศกันแทบทั้งนั้น เพื่อจะได้กลับมารับใช้ชาติ และเป็นทีนิยมและปรารถนาของรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว¹⁹ ข้อสำคัญแทบทุกคนหายใจเป็นเสียงเดียวกัน คือ อยากได้เงินเดือนคนละสามชั่ง แต่การไปเรียนต่างประเทศนั้น จะมีผู้ปกครองคนใดจะสามารถส่งลูกหลานของตนไปด้วยทุนส่วนตัวได้ เพราะใน 50-60 ปีก่อนนี้ ค่าใช้จ่ายในการศึกษาในต่างประเทศ ชั้นมหาวิทยาลัย ปีหนึ่ง ๆ ตกประมาณ 40,000 บาท ไม่รวมทั้งค่าเดินทางไปกลับ เงินจำนวนมหิมานี้ เห็นจะไม่มีในกระเป๋าของคนชั้นธรรมดาแน่ อย่างไรก็ตาม เด็กมัธยมแปดหลายคนไม่ว่าจะอ่อนหรือแก่ ในสติปัญญา ต่างเข้าใจแล้วว่า ประเทศบ้านเกิดเมืองนอนของตนจะยกย่องผู้สำเร็จวิชาจากต่างประเทศว่าเป็นเพชรน้ำหนึ่ง เป็นผู้มือนาคดอนแจ่มใส คือมีแต่ความก้าวหน้า อาจได้เลื่อนเงินเดือนครั้งละมาก ๆ อาจได้รับยศได้บรรดาศักดิ์เป็นขุนเป็นหลวง อาจได้รับเลื่อนเป็นอาจารย์ชั้นดีหนึ่งในโรงเรียนรัฐบาล อาจได้เป็นอาจารย์ใหญ่ อาจเป็นเจ้ากรม หรือถูกแต่งตั้งเป็นบุคคลสำคัญประจำกระทรวงพร้อมด้วยเครื่องราชอิสริยาภรณ์ และสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง เมื่อกลับถึงบ้านใหม่ ๆ โหนหนังสือพิมพ์จะประโคมข่าวให้เป็นพิเศษแม้จะไม่ถี่นัก และจะได้รับการเจาะจงเป็นดวงใจของบุตรผู้มีอันจะกิน ซึ่งสตรีสาวเป็นจำนวนมากมายต่างหายใจได้คู่เป็น “หัวนอก” การไปต่างประเทศเมื่อสมัย 40-50-60 ปีโน้นเปิดทางให้เฉพาะชายชาติรืเท่านั้น และเพศตรงข้ามยังมีได้ต้นตัวเหมือนปัจจุบันนี้ ดังนั้นเมื่อการไปศึกษาในอารยประเทศจะทำให้ฐานะของแต่ละคนเปลี่ยนแปลงอย่างหน้ามือเป็นหลังมือเห็นทันตาเช่นนี้

¹⁹ คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6

จึงทำให้เด็กทั้งหลายมีความเห็นและมีจุดมุ่งหมายเป็นอย่างเดียวกันหมด แม้บางคนความจริงก็อยู่กันชั้น การแข่งขันยังเปิดโอกาสให้แก่ผู้ที่สอบมัธยมปีที่ 8 ได้ แต่อายุยังไม่เกิน 18 ปี ให้เข้าสอบชิงทุนได้อีก ครั้งหนึ่ง ดังมีตัวอย่างมาก่อน และการได้โอกาสไปศึกษา ณ ต่างประเทศยังมีอีกวิธีหนึ่ง แม้สอบทุน เล่าเรียนหลวงไม่ได้ซึ่งมีเพียงสองทุน ทางกระทรวงการศึกษายังยินดีส่งผู้ที่สอบได้คะแนนถดถอยไปอีก สองสามคนเพื่อไปเรียนวิชาครูโดยเฉพาะ สำหรับเพียรแม้จะเริ่มต้นตัวบ้างเรื่องไปต่างบ้านต่างเมือง ก็ยังอยู่ชั้น 7 และเมื่อสอบไล่ปลายปีก็เพียงสอบผ่านไปได้ เพราะว่ายังไม่ถึงเวลาและไม่มีอะไรเข้าใจ ถึงขนาดฉะนั้นเมื่อขึ้นปีใหม่จมน้ำชื่อเป็นนักเรียนมัธยมปีที่ 8 ก็ไม่ตีเด่นอะไร คล้าย ๆ กับว่าจำเป็นต้องเรียน เรียนก็เอาเพียงแค่ออกสอบกับเขาอย่าให้ตก และถ้าเสร็จเรียบร้อยแม้ไม่เลิศ ก็พอจะเข้ารับราชการได้ หรือไปเรียนต่อที่โรงเรียนข้าราชการพลเรือนตามสัญญาที่ได้ทำกันไว้เพื่อเลี้ยงค่าเล่าเรียน ทำ ป.ม.²⁰ แล้วออกมาเป็นคุณครูคนหนึ่ง ก็เป็นพลเมืองดีได้

ในศกนี้มีการชุมนุมวุ่นวายผิดธรรมดา และหายไม่ออกกว่าเป็นเพราะเหตุใด หลังจากขึ้นปีใหม่ และเมื่อการศึกษาได้ผ่านพ้นไปไม่กี่เดือน การประลองฝีมือด้วยนวนิยายสำหรับนักเรียนห้องแปด ซึ่งเป็นกีฬาที่เกิดขึ้นที่หลังสี่โมงเย็น โดยมีพื้นที่ห้องเรียน รวมทั้งห้องอาจารย์ใหญ่จะได้ถูกปิด โดยการโรง และแทนที่จะชกกันอย่างเอิกเกริกแต่ไม่เอาเป็นเอาตาย ซึ่งตามระเบียบก็พอจะซ่อมกันได้ กลับเข้าไปอัดแอกันในห้องท่านอาจารย์ใหญ่ คู่หนึ่งแล้วคู่หนึ่งเล่า บางทีครั้งเดียวหลายคู่ ดูเป็น นักมวยสมัครเล่นกันไม่เว้นหน้า จนวันหนึ่งมีเรื่องใหญ่เกิดขึ้นคือ หนังสือกฎหมายตำราเรชาคณิต พีชคณิต และเลขคณิตหายไปจากตู้กระจกลูกกุญแจ ซึ่งมีหนังสือต่าง ๆ มากมาย และดี ๆ ทั้งมวล อาศัยตำรากฎหมายเหล่านี้เอง ที่บรรดาอาจารย์มีทางตอบโต้ปัญหาเกี่ยวกับผลของการทำเรชาคณิต พีชคณิต และเลขคณิต ที่นักเรียนผู้เอาใจใส่และผู้ไม่เอาใจใส่ในการไปนอกได้จนปัญญาบ่อย ๆ และ ต้องอาศัยครูฝรั่งครูไทยประจำอธิบายให้ และอาจารย์ชั้นมัธยมสูงต้องพึ่งพาอาศัยตำราเหล่านี้ ตลอดเวลา นี่มันหายไปหมดเกลี้ยง ผู้สอนจะชี้แจงกันด้วยกลอนสดกัหมตปัญญา สมรรถภาพในหน้าที่ ครูผู้ชำนาญหรือลงเหมือนแสงตะเกียง การสอบไล่ประจำปีก็ใกล้เข้ามาทุกที ครุหมดที่พึ่งแล้ว นักมวย ชั่วคราวคงได้ชำเลื่องเห็นว่ามิอะไรในตู้ และหลายคนก็คงประสงค์เป็นเจ้าของ ในที่สุดอาจารย์ฝรั่ง คนหนึ่งหัวเสีย วิ่งโร่ไปฟ้องผู้ใหญ่ในกระทรวงว่า นักเลงตีขนาดหยิบฉวย ได้เกิดขึ้นที่สวนกุหลาบแล้ว ลักเอาตำราที่พอจะหากินได้ไปหมดสิ้น เมื่อไม่คืนหนังสือก็ต้องเลิกสอนกันเท่านั้น และพูดกันตาม ภาษามนุษย์ นักเรียนเป็นขโมยแน่ เพราะจะมีใครอื่นที่จะเอาหนังสือประเภทนี้ไปเป็นประโยชน์ได้ เมื่อข่าวรั่วไปเข้าหูกลุ่มผู้มีความรู้ชั้นมัธยมปีที่แปด ซึ่งรวมทั้งหลายคนที่ไม่รู้ด้วยซ้ำไปว่า กฎหมาย คี เคอ เป็นอย่างไร ก็บันดลโทสจิตอย่างมีเกียรติ ชักชวนเดินขบวนคัดค้าน เมื่อไม่สอนก็ไม่ เรียน ต่างคนต่างหาว่าครูฝรั่งดูถูก แต่ก็ได้แสดงความรุนแรงประการใด เพราะรู้ตัวดีกันทั้งสิ้นว่า

²⁰ ย่อมาจาก ประกาศนียบัตรประโยคครูมัธยม

ไม่เข้าห้องเรียนปลายปีอาจไม่มีชื่ออยู่ในบรรดาผู้สอบไล่ได้ และปลายปีมัธยมปีที่แปดนี้ ทางบ้านถือว่าเป็นปลายทางขั้นต้นของชีวิต ต่างจับกลุ่มกลุ่มละเพียงไม่กี่คน เป็นหมู่ ๆ เดินตามกันไป ไม่แออัดก็ดึกขางทางจราจร เพราะว่าในสมัย 38 ปีโน้นไม่มีรถยนต์บังคับ และผู้คนก็จาง ๆ แม้จะรวมกันเดินกลางถนนก็ไม่มีใครสังเกตเห็นได้ว่ามีเรื่องอะไรเกิดขึ้น และก็ไม่มีใครนึกถึงการผิดระเบียบ เพราะว่าในครั้งกระโน้น ผู้แต่งตัวเป็นนักเรียนมัธยมชั้นสูง แม้แต่ตำรวจเองก็ไม่เอาใจใส่ เห็นว่ามีความรู้เกินกว่าเขามาก คงไม่ทำอะไรผิดได้ ดังนั้นการเดินทางเริ่มแต่ประตูสามัคยาจารย์ เลี้ยวถนนจักรเพชร เข้าพาหุรัด ออกหน้าวังบูรพา เข้าถนนยมราช เรื่อย ๆ ไปจนถึงสามแยกหยุดกินขนมกันบ้าง กินเกี้ยวกันบ้าง “ก็เมื่อครูไม่อยากคบกับศิษย์ ศิษย์ก็ไม่รอคอยพบในชั้น” เมื่อยชาแล้วก็ต่างคนต่างกลับบ้าน เข้าใจว่าไม่มีใครเอาเรื่องเดินขบวนไปเล่าให้ผู้ปกครองฟังเลย และการระส่ำระสายแบบนี้เป็นอยู่ประมาณ 7 วัน แต่ในที่สุดผู้ปกครองก็ทราบ ผู้ใหญ่ในกระทรวงก็ทราบ แต่โดยที่หนังสือพิมพ์ในสมัยนั้นไม่เป็นการค้าและไม่มีการเมือง ชาวหนังสือพิมพ์เข้าใจว่าไม่มี และหนังสือพิมพ์มีไม่กี่ฉบับ และไม่มีใครชอบอ่านเสียด้วย เรื่องก็ยังทำท่าจะไปกันใหญ่เหมือนกัน เพราะครูฝรั่งไม่ยอมถอยในการประณามว่านักเรียนเป็นผู้ผิด ในที่สุดทางกระทรวงเห็นว่าถ้าปล่อยไปเรื่องจะไม่สิ้นสุด และจะเป็นที่เสียหาย เพราะว่าจวนเจียนจะสอบไล่เต็มที่ จึงมีมติสั่งให้นักเรียนส่งผู้แทนไปขอโทษครูฝรั่ง ความขมขื่นชั่วคราวก็บรรเทาลงได้ ซึ่งเป็นของน่าประหลาด เพราะว่าตำราบุญแดงกล่าวก็ไม่มีใครเอาไปคืนเป็นของแมนมัน เข้าใจว่าคงมีผู้ได้ออกาเอาไปไว้ใช้ก่อนหน้าสอบไล่เหมือนกัน แต่ก็คงไม่สามารถเอาเข้าไปในห้องเรียนได้

การสอบไล่ประจำปีก็ผ่านไปอย่างไม่โลดโผน มีคนได้ทุน มีคนสอบได้ มีคนสอบตก เพียรน้อยตามเคยอยู่ในบัญชีผู้ผ่านการสอบไล่ได้ โดยเป็นผู้เหนียวรั้งเกือบสุดท้าย แต่เคราะห์ดีเหลือเกินที่ไม่ตก ไม่ทราบว่ามิอะไรมาสะกิดใจให้มีมานะขึ้น เพียรได้ขอเข้าชั้นปีที่แปดอีกครั้งหนึ่ง เพราะอายุยังไม่พ้นกำหนดการชิงชัยไปต่างประเทศ และเดชะบุญทางการหาขัดข้องไม่ และในบัดนั้นยังคิดลึกซึ้งไปอีกว่า ถ้าไม่สำเร็จผลก็จะไปศึกษาต่อที่โรงเรียนข้าราชการพลเรือนอีกในวิชาครุศาสตร์ ตอนนี้เองที่ชีวิตของบุตรท่านปลัดต้องผจญกับเหตุการณ์ที่ไม่น่าชื่นชมนัก และบางครั้งทำให้หมดกำลังใจ ส่วนแม่สินผู้เป็นมารดาก็แม้แต่เป็นห่วงบุตรคนโตอันแสนสวาท ผู้มีอาชีพทางการประมงเลยไม่สนใจว่าลูกคนเล็กสอบเสร็จเรียบร้อย จะออกหาลำไฟบ้างก็ได้แล้วตามที่ได้หมายมั่นไว้ จะได้เป็นการช่วยกันคนละไม้คนละมือ เมื่อคุณแม่ไม่สนใจ ลูกชายก็ปิดเงียบ ถึงเวลาก็ไปเข้าชั้นมัธยมแปดอีก ซึ่งมีคู่แข่งในทำนองเดียวกันอีกสองสามคน ไม่รวมทั้งผู้ที่ได้เลื่อนชั้นมาจากมัธยมปีที่ 7

๗๕๐

๑๕๖

๖๘๐

การสอบไล่ประโยคมัธยมวิบูลย์ (ชาย)

พระพุทธศักราช ๒๔๕๕

จำนวนนักเรียนเข้าสอบได้ ๔๔ คน สอบไล่ได้ ๓๐ คน

รายชื่อผู้สอบไล่ได้ลำดับยศตามคะแนนสูงไปต่ำ

ชื่อนักเรียน	อายุ ปี	เดือน	วัน	ชื่อบิดา	โรงเรียน	หมายเหตุ
นายทองคำ	๑๔	๕	๑๔	นายตั้ง	สวนกุหลาบ	อายุเกินเกณฑ์
นายสุกรี	๑๔	-	๕	นายแถม		
นายสิงห์ ไรวา	๑๗	๑	๕	นายขุนฮวด ไรวา		โคที่ ๑
นายบุญชัย	๑๗	๑๐	๒๒	นายเส็ง		โคที่ ๒
นายเหวี่ยง พุทศกร	๑๗	๕	๒๗	นายหุ่น พุทศกร		
นายโพธิ์	๑๗	๑๐	๑๑	นายชวน		
นายกิมหลี	๑๔	๔	๔	นายยวนจวนแสง	วัดเทพศิรินทร์	
นายถิ่ สุนวัณ	๑๗	๑๐	๒๔	หลวงกิจการกรอิทธิกร (เชื้อ สุนวัณ)	สวนกุหลาบ	
นายสม	๑๔	๔	๒๐	นายน้ำ		อายุเกินเกณฑ์
นายอค์	๑๔	๖	-	นายเส็ง		
นายพิณ	๑๖	๓	๒๗	นายเทพ		
นายสง	๑๗	๑	๑๑	นายสอน		
นายสุบ	๑๗	๖	๑๖	นายพรหม	วัดเทพศิรินทร์	
นายเฉลิม ไชยสุกรี	๑๔	๒	๑๖	นายเจิม ไชยสุกรี	สวนกุหลาบ	อายุเกินเกณฑ์
นายคัม	๑๔	๗	๒๑	นายอภัย	วัดเทพศิรินทร์	
นายสงี่ยม ศรีนิมิต	๑๗	๔	๒๗	นายเฉลิม ศรีนิมิต	สวนกุหลาบ	

ชื่อนักเรียน	อายุ ปี	เดือน	วัน	ชื่อบิดา	โรงเรียน	หมายเหตุ
นายสวัสดิ์ กระจุก	๑๔	๔	๒๐	ขุนนครเสมา (สุก กระจุก)	วัดเทพศิรินทร์	อายุเกินเกณฑ์
นายวิธ วิถี	๑๗	๑	๕	พระสาธุการพิพัฒน์ (เฉลิม บุญ-คง)		
นายช่วง โลจายะ	๑๔	๖	๑๖	นายเรื่อโก จาว โลจายะ	สวนกุหลาบ	อายุเกินเกณฑ์
นายเจือ	๑๗	๗	๑๗	นายทรง	วัดเทพศิรินทร์	
นายณม	๑๔	๑	๔	นายพล		อายุเกินเกณฑ์
นายสวัสดิ์	๑๔	๑๐	๑๔	นายแป๊ะ		
ไอสนามุเกรวาท	๑๔	๑๑	๑๔	ไอสนามุเกรวาท		
นายจำลอง	๑๔	๑๑	๑๔	นายเลี้ยง		
นายทณ อดมายุ	๑๗	๑๐	๒๖	พระวิมลวิทยากร (กร อดมายุ)	สวนกุหลาบ	
นายเส	๑๗	๒	๒	นายสง		
นายณพิทย์ วิริยะ	๑๖	๗	๒๐	ขุนวิกรมจินตนาธิ (ทณ วิริยะ)	วัดเทพศิรินทร์	
นายบุบ จันทะโร	๑๗	๔	๑๔	นายบั้ง จันทะโร	สวนกุหลาบ	
นายวาค	๑๖	๓	๒๔	ทณแนวมวาค		
นายขวัญ	๑๔	๔	๑๔	นายเจริญ		อายุเกินเกณฑ์
นายแกง	๑๗	๖	๒๖	นายทอง		

อธิบายพิเศษ ผู้ได้ที่ ๑ ที่ ๒ จะได้รับพระราชทานทุนเล่าเรียนโยธินยา
วิชาภาษาอังกฤษ ๓ ปีโดยกำหนด.

ผลการสอบไล่ของนักเรียนชั้น ม.๘ ประจำปี พ.ศ. ๒๔๕๖

นายวาค (คนที่ ๓ จากบรรทัดสุดท้าย) คือ ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์

สอบไล่ประโยคมัธยมบริบูรณ์ผ่าน โดยสอบได้เป็นลำดับที่ ๒๘ จากจำนวนผู้สอบผ่าน ๓๑ คน

พี่เต็งเมื่อไปอยู่ ณ ปากอ่าวจังหวัดสมุทรปราการ ในตอนแรก ๆ ก็แสดงความขยันขันแข็งเป็นพิเศษ การจับกุ้งทั้งกุ้งเคยและกุ้งใหญ่เป็นอาชีพสนุกสนาน และมีอาหารเลี้ยงอ้อมหน้า โดยมารดาเป็นผู้คุมบัญชี ทำกับข้าว และดูแลให้มีความสุขสมบูรณ์ทั่วกัน รวมทั้งผู้ที่สมัครมาเป็นลูกจ้าง เมื่อเสร็จจากงานวันหนึ่ง ๆ ก็ไปเที่ยวที่ตลาดปากน้ำเกาะแคะสาวสวยต่อไป เพราะจนบัดนี้พี่เต็งยังเป็นโสด และรูปร่างไม่ซีดเซียว ลำสันมีเสน่ห์ไม่น้อย กิจกรรมในด้านการประมงนับว่าเจริญพอไปได้ และแม่สินก็มีความสุข เพราะสามารถควบคุมลูกชายคนใหญ่ ซึ่งไม่มีอะไรทำก็เป็นนักเลงขนาดย่อมคนหนึ่ง ใครล้าถิ่นรวนไม่ได้ และดูเหมือนจะชอบรังแกคนต่างด้าวที่มาจากแม่น้ำเหลือง²¹ เสมอ และยังมีทุนเล็กน้อยเจือจางเป็นค่าขนมลูกคนเล็กต่างพ่ออีก เพราะเพียงจ่ายสัปดาห์ละสองบาทตามเคยดังที่ได้เคยปฏิบัติมาแล้วได้ผล เพราะไม่ปรากฏว่าลูกชายคนนี้อาเงินไปพลายทางอื่น

แต่เรื่องที่ทำให้หัวใจเพียรน้อยช่นอยู่วันหนึ่งตลอด 24 ชั่วโมงนั้น เริ่มขึ้นเมื่อเอกราชของท่านปลัดมาชักชวนให้ท่านปลัดไปเป็นคนสวนในบ้านเจ้าพระยาประชาธิปไตย²² ผู้หนึ่ง ณ ตำบลถนนนครสวรรค์ ในตำบลนางเลิ้ง พระนคร²³ ท่านปลัดต่อमत่านเจ้าคุณประชาธิปไตยขนานนามให้เป็น “ตา” ก็หอบหิ้วทรัพย์สินสมบัติเท่าที่มีพร้อมด้วยลูกชาย โดยย้ายออกจากวัดสามจีนไปอยู่ที่เรือนไม้ชั้นเดียวทางด้านหน้าของคฤหาสน์ใหญ่ ห้างออกไปมีวงกลมสนามหญ้านานาชนิดใหญ่และต้นไม้อื่น ๆ กันอยู่ สำหรับท่านปลัดนั้นความจริงเดิมเป็นผู้มีหลักฐาน มีคนกลัวเกรงมากมาย แต่ด้วยความจนและยังอาลัยในชีวิต และสงสารลูกชายที่ยังศึกษาอยู่ และชื่นชมที่จะได้อยู่ใกล้ขุนนางด้วย เห็นว่างานทำสวนเป็นงานที่ตนถนัด และจะได้เป็นทางออกกำลังยึดเส้นยึดสายได้ก็ยินดีรับหน้าที่เข้าปฏิบัติงานในทันใด ค่าตอบแทนมี ข้าวสารเบิกได้ไม่ออด แกงเผ็ด 1 ถ้วยทุกเย็น และเงินสดอีกเล็กน้อย สำหรับลูกชายนั้นรู้สึกอ้อมเอิบที่จะได้เป็นเด็กในบ้านเจ้าพระยาประชาธิปไตย แต่ตรงกันข้าม เจ้าตัวประจบไม่เป็น และบิดาบังเกิดเกล้าก็ไม่ได้บังคับ จึงไม่อยู่ในสัญญา และไม่มิงานใด ๆ กำหนดให้ นอกจากจะช่วยท่านปลัดเป็นครั้งเป็นคราวถ้าถูกขอร้อง แต่มีความแน่ใจว่าบนคฤหาสน์ไม่ต้องการตัว เพราะแม้พระเดชพระคุณจะมีลูกหลานมากมาย น่าจะวิสาสะกันได้ในฐานะเป็นมนุษย์ชน แต่สำหรับบ้านเราเขาถือ ถ้าไม่มีการชวนจะล้าถิ่นไม่ได้ และยังเป็นคนไม่ประจบ ก็อยู่ไปได้เจียบ ๆ ก็แล้วกัน และความจริงในปีนี้ เพียรก็ได้หาญซ้าขึ้นเพื่อชิงทุน และถ้าไม่มีใครใช้ ก็ยังมีเวลาดูตำราได้สะดวก ไม่น่าจะน้อยใจ เขาจะมีงานมีการอะไรก็ครั้งนบนคฤหาสน์ ก็แอบดูชมบารมีท่านผู้ให้ความคุ้มครองเป็นเหมาะที่สุด แต่เรื่องมันไม่สุดอยู่แค่นี้ ได้กล่าวแล้วว่าเมื่อเอกราชนางหนึ่งที่ทำท่านปลัดมาพักพิงอยู่ที่นี่ เด็กที่ตามมาอยู่ด้วยก็จะต้องอยู่ในโอวาท เพราะนางถือว่านางเป็นมารดา เพราะเป็นผู้อุปการะให้ที่พักอาศัย ฉะนั้นเมื่อตระหนักแล้วว่าลูกเลี้ยงสอบบัณฑิตที่แปดได้ แทนที่จะออกหาเงินใช้และแบ่งกันบ้าง กลับจะไปเรียนซ้ำเรียนเอาวิมานอะไรกัน นางก็เริ่มตำท้ออ้างบุญคุณที่มีมาแต่ก่อน

²¹ หมายถึง คนจากประเทศจีน (แม่น้ำเหลือง หมายถึง แม่น้ำฮวงโห)

²² คือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)

²³ ปัจจุบันคือ ถนนนครสวรรค์ แขวงวัดโสมนัส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)
อดีตเสนาบดีกระทรวงธรรมการ และประธานสภาผู้แทนราษฎรคนแรก of ประเทศไทย
เป็นผู้ร่วมดำริให้ก่อตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเป็นผู้แต่งเพลง “กราวกีฬา”

บ้านของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา)
ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฒน์ เคยอาศัยอยู่ในเรือนไม้ชั้นเดียว ที่อยู่ทางด้านหน้าของตึก
ปัจจุบันเรือนไม้ถูกรื้อถอนไปแล้ว

ค่าเช่า ค่าเย็นเมื่อกลับจากโรงเรียน ต่ำกลางคืน นอนค่าพิมพ์ไปจนหลับไปเอง การสบประมาทมีทุกวัน ทุกชั่วโมง ทุกนาทิต ทุกเดือน ผู้ฟังก็คือลูกเลี้ยงที่ต้องทนฟัง ผู้ฟังด้วยความสนใจอีกคนหนึ่งโดยแอบฟัง ก็คือท่านเจ้าคุณพระราชาธิปไตยนั่นเอง วันหนึ่ง แม้ท่านเจ้าคุณจะรู้จักผู้ชำนาญการค่ามาก่อน เพราะได้อาศัยเป็นผู้ปีบนวนัดให้บางครั้งคราวแก่ฝ่ายใน ท่านก็อดที่จะเข้ามาวิสาสะเป็นครั้งแรก กับเพียรว่า “ถามจริง ๆ เกิด ถ้าปีนชิงทุนไม่ได้ จะทำอย่างไรต่อไป ?” เด็กน้อยยืนตัวแข็งตอบว่า “ถ้าไม่ได้ เกล้าฯ ก็จะไปเรียนต่อวิชาครูที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต่อไป” ท่านจะมีความรู้สึกประการใดอีกไม่มีใครทราบ แต่ท่านคงจะเห็นความไม่ยุติธรรม ที่เด็กจะดูด่ารับตำราสักหน่อย คนแก่ก็เกลียดค่าเสียเรื่อย ในวันต่อมา เอกภรรยาของท่านปลัดถูกเตลิดให้ไปพักพิงที่อื่น จะอาละวาดสามหาบที่บริเวณคฤหาสน์ท่านไม่ได้ แต่นั่นมาแม่เลี้ยงก็หายตัว นำเอาความสุขทั้งหลายมาในเรือนไม้ที่มีท่านปลัดและบุตรชายของแม่สินคนเดียว ซึ่งอนาคตยังไม่มีใครที่ไหนจะทายได้ว่าจะเป็นอย่างไรต่อไป

เพียรมีหน้าที่ช่วยบิดาอยู่อย่างหนึ่ง ก็คือการลุกขึ้นแต่เช้าตรู่หุงข้าว เป็นการช่วยเหลืองานบ้าน เพราะท่านปลัดจะต้องทำงานแต่ตอนแดดยังไม่ออกพักหนึ่งเสียก่อน ในการที่เพียรได้มาอาศัยในบ้านท่านเจ้าคุณพระราชาธิปไตยเป็นสิ่งที่พอใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะอย่างน้อยก็ได้ชมบารมีผู้ซึ่งพระมหากษัตริย์ไว้วางใจ ผู้ซึ่งมีความดีเด่นมากในทางราชการ อย่างไรก็ตาม เด็กน้อยได้พยายามอยู่ในขอบเขตมิได้ละลาบละลั้ว คงอยู่ในเรือนพักพ่อ ๆ ลูก ๆ อย่างเด็กอนาถา สำหรับท่านปลัดก็ได้ลดความโอ้อวดไปในตัว เดียวนี้ไม่มีใครเรียกนายอำเภอหรือท่านปลัดอย่างแต่ก่อนแล้ว ได้ยินแต่ “ตา ตา” เท่านั้น เพียรได้ถือโอกาสไปปากน้ำ นำเอาเรื่องผิดใจกับมารดาเลี้ยงไปเล่าให้แม่สินฟังและถือโอกาสแจ้งให้มารดาทราบว่า ตนจะขอเรียนชั้นขึ้นที่สวนกุหลาบอีก 1 ปี เพื่อจะได้ชิงทุนไปศึกษา ณ ประเทศนอก และเมื่อกลับบ้านเกิดเมืองนอนจะได้รับพระราชทานเงินเดือนอย่างน้อยสามชั่ง แต่ถ้าชิงทุนไม่ได้สมดังความมุ่งหมาย ก็จะขอไปต่อที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพื่อทำ ป.ม. ในที่สุด แม่บังเกิดเกล้าฟังความทะเยอทะยานของลูกชายด้วยใจสลด แต่โดยที่ยังไม่สู้เดือดร้อนในเรื่องการเงิน ก็ไม่ได้กล่าวขัดข้องแต่อย่างใด เพราะว่าเป็นห่วงพี่เต่งอย่างเดียว ส่วนเรื่องการประมงต่อมาต้องขาดทุน เพราะวาพี่เต่งไม่ได้ตั้งใจทำงาน ครั้งหนึ่งได้ลักพาหญิงสาวเข้ารับคนหนึ่งมาหลบนอนในกรุงเทพฯ ที่บ้านพี่เฝ่ ณ ตรอกข้าวหลาม ปล่อยให้มารดาจัดการประมงเอาเอง ในที่สุดลูกจ้างก็ทำกันไปอย่างนั้น แทนที่จะได้กึ่งปลามาก ๆ วันหนึ่งก็ได้ไม่พอกับโสหุ่ย ในที่สุดแม่สินจำใจเลิกอาชีพ หันกลับมาขอเป็นลูกจ้างอี้อีกครั้งหนึ่งด้วยค่าจ้างไม่เกินเดือนละสิบบาท ซึ่งการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้เพียรรู้เต็มอก แต่ก็ไม่สามารถจะเปลี่ยนความตั้งใจไว้เดิม คือการสู้จนถึงที่สุดเพื่อชิงทุนเล่าเรียนหลวง เป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งที่ในขณะที่แม่เลี้ยงได้กำลังค่าเล่นเป็นแรมเดือนอยู่นั้น ท่านผู้เป็นผู้ให้กำเนิดของเพียรมิได้ต่อล้อต่อเถียงแม้สักครั้งหรือสักคำหนึ่ง แสดงว่ามีบทบาท “กลัวเมีย”

นักเรียนชั้น ม.8 และอาจารย์ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย พ.ศ. 2460
ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ - ยืนแถวที่ 1 คนที่ 5 จากข้างหน้าด้านซ้าย
ศ. นพ.หลวงพิณพาศย์พิทยาเกท - ยืนแถวที่ 1 คนที่ 1 จากข้างหน้าด้านซ้าย
อ.นอร์แมน ซัตตัน (Norman Sutton) - นั่งแถวที่ 1 คนที่ 4 จากข้างหน้าด้านซ้าย

ครั้นหมดกังวลในเรื่องอะอะแล้ว เพียรก็เริ่มมุดาราดต่อไป ไม่มีคืนหนึ่งที่จะไม่มุดาราดถึงสองยามตีหนึ่ง และบางทีถึงสว่างด้วยแสงสว่างอันริบหรี่ของตะเกียงน้ำมันก๊าด การท่องเที่ยวไม่มีเลย รู้ตนว่ายากจน ต้องรู้จักกาลเทศะ ไม่เคยไปอวดที่ใดว่าตนอยู่บ้านผู้มีอิทธิพล แม้โอกาสที่จะทำความรู้จักกับบุคคลในคฤหาสน์ก็ไม่มี แม้การเงินจะไม่หมุนเวียน แต่การใช้จ่ายนอกเหนือไปกว่าธรรมดาเมื่อสมควร ซึ่งเป็นเรื่องช่วยไม่ได้ เช่น ในกิจการของลูกเสือมีการเดินทางไกล เป็นต้น แถมยังค้างคืนในดินแดนธรรมชาติ ธุรกิจอย่างนี้เด็กทั้งหลายมักจะได้รับเบี้ยเลี้ยงเพิ่มเติมจากบิดามารดาผู้เป็นห่วง แต่สำหรับเพียรนั้นไม่ใช่ผู้ให้กำเนิดจะไม่ห่วง แต่มันไม่มีเศษเงินพอเพื่อจบบ้าง ดังนั้นก่อนออกเดินทางเด็กน้อยจะต้องรับประทานข้าวบ้านให้อิ่มเสียก่อน แล้วไปหวังพบอาหารซึ่งมีผู้ใจบุญใจกว้างขวางรับเลี้ยงเป็นพิเศษที่ปลายทาง แต่เงินเบี้ยเลี้ยงที่เด็ก ๆ ควรจะมีบ้างเพื่อจบบ้างเป็นค่าขนม ค่าน้ำแข็งตอก ค่าอ้อยควั่น ค่ากล้วยหอมเหล่านี้ ก็ได้แต่แอบมองเขาและกลืนน้ำลายเอือก ๆ เท่านั้น ตนเองไม่มีทางไม่มีญาติสนิทที่จะหยิบยืมได้ ตนเองไม่ชอบขอ ไม่มีก็ไม่มี ไปค้างแรมบางคราวมีทั้งหมดแปดสตางค์แดงส่วนเพื่อน ๆ มีสลึงสองสลึงถึงบาท ผู้ปราศจากทรัพย์หาเพื่อนยาก เพียรจึงพบชีวิตที่แร้นแค้นตลอดสิบสองเดือนในปีหนึ่ง จิตใจไม่ร่าเริง กลายเป็นคนสงบเงียบตลอดเวลา แม้คนอื่นเขาเฮฮาสนุกสนานตามประสาผู้อ่อนวัย ในบางคราวคำสั่งโรงเรียนให้ไปตั้งแถวรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ประมุขของชาติอย่างกะทันหัน กระเป๋าทิ้งฝากตามเคย เด็กน้อยมองเห็นภาพอันแห่งแสงที่ตนจะต้องไปปฏิบัติในหน้าที่อย่างน้อยสามสี่ชั่วโมงท่ามกลางแสงแดด ในสมัยนั้นเวลาเป็นของไม่สำคัญ จำเป็นต้องแก้ปัญหาของตนเอง เพราะอย่างไรก็ตามตนไม่มีอิฐที่จะซื้อขนมแฉ่ำเอาน้ำตาลทรายขาวห่อใส่กระเป๋ากางเกงไปก็แล้วกัน แล้วเมื่อใครไม่มองก็ควักเอาใส่ปากต่อไป การทำตามหน้าที่อย่างนี้ไม่ใช่มีครั้งเดียว มีบ่อย ๆ เพียรไม่ไฉนก็หา เพราะฉะนั้นถ้าออกเล่นในสนามก็คงไม่ต้องใช้ฟุตบอล ลูกหนังก็ใช้ได้ และการเตะลูกหนังจนหัวแม่เท้าอาบเลือดมิสม่อ แม้เมื่อยังเป็นเด็กอาศัยอยู่ในวัดสามจีน เตะแรงที่ไรลูกหนังลงโครมบนหลังคาสังกะสีของโรงทิม²⁴ ประเดี๋ยวก็มีขวี่ดาออกวิ่งไล่ตีด้วยตะพด เพราะว่าท่านจำวัดไม่สะดวก แต่ในชีวิตนักเรียนที่สวนกุหลาบมีการแสดงออกหน้าออกตาอยู่สองครั้งที่เพียรน้อยได้มีส่วนเกี่ยวข้อง ครั้งหนึ่งภายหลังการฝึกซ้อมเป็นอย่างดีด้วยครูชาวอังกฤษ ก็ได้แสดงหมู่การแกว่งอินเดียนคลับ²⁵ ต่อหน้าพระราชานในรัชกาลที่ 6 และได้มีโอกาสเข้าเฝ้ารับพระราชทานมิดพับเป็นรางวัล 1 เล่ม ซึ่งทำให้มีความทะนงองอาจไปหลายวัน อีกคราวหนึ่งได้ถูกเลือกเป็นตัวละครพูดภาษาอังกฤษ เป็นตัวตำรวจแต่งตัวสมัยกลางของยุโรป และแสดงต่อหน้าทูตต่างประเทศวันหนึ่ง ต่อหน้าประชาชนชั้นผู้ดีอีกวันหนึ่ง ผู้ฝึกคืออาจารย์ใหญ่ นายชัตตันเอง บทบาทของตำรวจที่ออกมากล่าวอย่างทะมัดทะแมงและดั่งลั่นคือ I. Jean Antoine Nicholas Bourdons Lechouffleur²⁶ พอสิ้นเสียงก็ได้รับการปรบมืออย่างสนั่นหวั่นไหว ทำให้เพื่อนฝูงในชั้นเห็นควรยกย่องว่าเป็นผู้สามารถและทำชื่อเสียงให้แก่หมู่คณะ เรียกความนิยมได้พอสมควร

²⁴ โรงสำหรับเก็บศพเพื่อรอประกอบพิธีเผา

²⁵ Indian club เป็นไม้รูปทรงคล้ายขวดหรือพินโบว์ลิง

²⁶ ชื่อทั่วไป ไม่มีความหมายจำเพาะ

❖ (สอบชิงทุนเล่าเรียนหลวง)

พอถึงปลาย พ.ศ. 2460²⁷ มีการสอบไล่ประจำปี เป็นที่เข้าใจกันแล้วว่า เด็กนักเรียนที่สอบแข่งขันเพื่อชิงทุนเล่าเรียนหลวงนั้น อายุจะต้องยังไม่ถึง 18 ปี และมีผู้เข้าชิงชัยนอกจากของโรงเรียนสวนกุหลาบแล้ว ยังมีของโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทร์ และโรงเรียนมัธยมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาด้วย เมื่อรวมจำนวนผู้มีสิทธิ์เข้าแข่งขันก็เห็นจะรุ่มร่า การสอบอย่างนี้เป็นที่โจษจันกันมาก เพราะผู้ใดเคราะห์ดีได้ทุนโลกเมืองไทยรับรองกันว่าเป็นเกียรติอย่างสูง จึงมีคนเฝ้ากันมากมาย เพียรได้เตรียมพร้อมเป็นทาสตำรา มาหลายเดือนแล้วก่อนล่วงหน้า เพียรได้เข้านั่งที่ตามกำหนดที่กรรมการได้จัดไว้ที่สามัคยาจารย์สโมสร เป็นตายจะต้องอุทิศสติปัญญาเท่าที่มี นี่เป็นการโยนหัวโยนก้อย และได้ตกลงใจว่า เมื่อพลาดหวังก็จะไปเรียนต่อวิชาครูที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนออกหาเลี้ยงชีพเป็นพลเมืองดีของชาติ เรื่องจะออกไปเลยแม้ไม่ได้โอกาสไปต่างประเทศเห็นจะไม่เอา เพราะได้ขอรับรองมาไว้แล้ว และยังได้แจ้งไว้กับท่านเจ้าคุณพระราชาธิบดีเป็นการส่วนตัวด้วย เรื่องไม่ยอมจำนนง่าย ๆ ในชีวิตของผู้เยาว์

การสอบไล่ประจำปีในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2460²⁸ ได้เสร็จเรียบร้อย ต่อไปก็เป็นแต่เพียงการนั่งคอยนอนคอยผลของการสอบไล่ที่จะประกาศเป็นทางการ ในศกนี้นี้ได้ท่วมพระมหานครอย่างผิดปกติ เอ่อไปหมดตามถนนราชดำเนิน พระบรมรูปทรงม้า ตลอดจนแถววัดเบญจมบพิตร และทั่ว ๆ ไป นับว่าเป็นการท่วมที่ไม่มีมาอย่างน้อยยี่สิบห้าปี น้ำท่วมจนน้ำจะแห้งก็ยังไม่มียาว ในขณะนี้ได้มีการเรียกอาสาสมัครจากบรรดาชายหนุ่มที่มีความรู้ทางอักษรเลข วิทยาศาสตร์ แพทย์ และทางการบิน เพื่อไปสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ร่วมกับพันธมิตรต่อต้านกองทัพเยอรมันในยุโรป เพียรต้องใช้ความคิดเป็นพิเศษว่า ถ้าพลาดสกอาร์ชิบก็ไม่น่าจะสมัครเป็นทหารไปต่อต้านศัตรูก็ยังได้อีกทางหนึ่ง แต่ตนก็ปราศจากความรู้ดังที่ราชการต้องการ เอ ! ชักขอบกลเสียแล้ว ถ้าโชคไม่อำนวย ไหนจะพลาดไปต่างประเทศด้วยทุนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และไหนจะพลาดโอกาสไปกับกองทัพไทย ส่วนเพื่อนฝูงที่เคยเล่าเรียนอยู่ที่วัดสำเพ็งด้วยกัน และบัดนี้เป็นนักเรียนในโรงเรียนข้าราชการพลเรือน เขาทั้งหลายกลับได้สวมยูนิฟอร์มเป็นทหารอาสากันอย่างน่าอิจฉาอย่างยิ่ง เดือนเมษายนก็แล้ว พฤษภาคมก็จวนจะหมดอีกเดือนหนึ่ง ไม่มีข่าววิ่วแววเลย เอ ! แล้วจะเป็นลูกหมาหรือลูกคนกันต่อไป เมื่อน้ำท่วมอยู่บ้างบางแห่งบริเวณเขาดิน เด็กผู้่านสงสารก็ไปท่องน้ำแก้รำคาญบ้าง เดินตลอดสำเพ็งบ้าง หรือเตร่อยู่แถวสนามหลวงเพื่อให้วันหนึ่ง ๆ หมดไป จิตใจชักเสื่อมทราม อารมณ์หงุดหงิดก็ตามมา ตามภาษาผู้ไม่ได้อะไรทันใจจะนั้น

²⁷ ต้น พ.ศ. 2461 ตามการนับศักราชแบบปัจจุบัน

²⁸ พ.ศ. 2461 ตามการนับศักราชแบบปัจจุบัน

บ่ายวันหนึ่งขณะที่เด็กน้อยกำลังนั่งตาลอยอยู่ บิดาบังเกิดเกล้าได้รับแจ้งข่าวให้ทราบ เป็นส่วนตัวจากท่านเจ้าคุณพระราชาธิปไตยบอกให้ และท่านได้กล่าวอย่างกึ่งจะลักษณะว่า “ตา ตา ลูกชายของตาสอบไปนอกได้แล้ว” ท่านปลื้มใจไม่ทันได้คิดว่าการไปต่างประเทศของลูกชาย คราวนี้จะไปนานสักเท่าใด และยังมีได้ทันวิพากษ์วิจารณ์อะไรกัน ฝนพายุก็กระหน่ำลงมาเป็นการใหญ่ ทันที คือจ๊าก ๆ ทีเดียว ด้วยความดีใจหลังจากเหนื่อยเหลือเกินแล้ว เพียร์ก็ได้ชักช้า ไม่พูดกับใครต่อไปอีก มีจุดประสงค์อยู่อย่างเดียวคือต้องนำความไปให้มารดาทราบทันที ท่ามกลางฝน เด็กผู้เต็มไปด้วยความฝันและอนาคตที่กว้างไกล เหนื่อยก็เดินช้าหน่อยไปพลาง แม้เสื้อกระบอกตัวเดียวและใส่รองเท้าเปียกชุ่มเท่าใดก็ไม่หันกลับ และได้วิ่ง ๆ เดิน ๆ จากถนนนครสวรรค์ เลี้ยวอ้อมทางด้านหน้า วัดสระเกษ ไปจนถึงสี่แยกเอสเอบี แล้ววิ่งต่อไปตามถนนเจริญกรุง มุ่งหมายไปยังตลาดบางรักต่อไป เมื่อถึงถนนเจริญกรุงก็ยังไม่หมดฝน แต่หยุดยานซึ่งในสมัยสี่สิบปีก็ไม่คับคั่ง การวิ่งกรำฝน กลางถนนก็ปลอดภัย นาน ๆ จะมีรถราผ่านหน้าผ่านหลังสักครั้ง พอพ้นสะพานบางรัก ฝนก็น้อยลง จนหมดไปเอง ก็พอดีพบแม่สินกำลังช่วยอีส่วนขายของอยู่หน้าร้าน และนั่งยอง ๆ อยู่บนบาทวิถี ไม่ห่างไกลจากรถรางสักกี่ก้าว เพียร์ก็นั่งลงข้าง ๆ แม่บังเกิดเกล้าของตนแล้วบอกข่าวว่า รัฐบาลจะส่งไปเรียนเมืองนอกโดยที่สอบทุนเล่าเรียนหลวงได้ มารดานั่งฟังอยู่สักครู่ไม่พูดว่าอะไร แต่คงตั้งปัญหาถามตัวเองว่า ลูกชายของตนคนเล็กนี้จะไปนานสักเท่าใดก็ไม่ทราบ แต่คงไปหลายปี ตนก็จะต้องทุกข์ทรมานไปอีกนาน หาเงินทองใช้ด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนอีกต่อไป แม่สินในขณะนั้นมีอายุประมาณ 58 ปีเฉียด ๆ 60 เข้าไปแล้ว เมื่อสดับรับฟังถึงการเดินทางของบุตรชายที่จะต้องไปเรียนถึงเมืองฝรั่ง ก็อดอื้นตันอุรา ไม่ได้แสดงสีหน้าว่ายินดีหรือดีใจ ได้แต่ตะโกนค่อย ๆ ให้น้องสาวทราบถึงผลสำเร็จของหลานชายในการสอบชิงทุน อีส่วนเสียก็ยังแสดงใจเป็นนักกีฬาแล้วว่า “แหม เพียร์ หลานชายเก่งมาก” แล้วก็ชักชวนให้ร่วมรับประทานอาหารมื้อเย็นด้วย ซึ่งตามธรรมดามีอาหารหลายอย่างอร่อยกว่าที่นางเล็งมาก และอีส่วนไม่อั้นในการเลี้ยงดูแก่ลูกหลานเสมอ พอคำเหนื่อย เพียร์ก็เดินทางกลับ หัวใจของตนยังเต้นตึก ๆ อยู่เรื่อยไป

ในกาลต่อมา หลังจากได้รับแจ้งว่าเป็นผู้มีโชคดี และจะได้เดินทางไปต่างประเทศในอนาคตอันใกล้ เพียรซึ่งเดิมเป็นเด็กเจียบขริม ก็ได้เปลี่ยนชีวิตจิตใจมีอารมณ์สดชื่นกว่าเดิมมาก ผู้ที่นิยมชมชื่นไปด้วยคือเพื่อนร่วมชั้นชื่อ เสนอ ซึ่งชอบเดินกลับบ้านจากโรงเรียนสวนกุหลาบด้วยกัน และมักจะแวะเข้าร้านเกี้ยวบะหมี่ของกวางตุ้งชื่อ “หวันถัน”²⁹ คนละซามเป็นประจำ เพียรได้แวะเยี่ยมเยียนเสนอ คุยกันถึงเรื่องต่าง ๆ เสมอ ที่ร้านเล็ก ๆ ร้านหนึ่งไม่ไกลจากปากตรอกข้าวหลามเท่าใดนัก เสนอเป็นสุภาพบุรุษที่น่านับถือยิ่ง ใครจะว่าอย่างไรก็ตามก็ยิ้มแฉะ ๆ เรื่อยไป และจะขอร้องให้ทำอะไรแล้วเป็นสนองให้ทันวันเสมอ และไม่เคยเรียกร้องการตอบแทนเลย ในขณะที่ยังรอคำสั่งจากกระทรวงศึกษาธิการอยู่ว่าจะให้ปฏิบัติอย่างไร ทางคุณหาสนของท่านเจ้าคุณประชาธิปไตยก็มีการเคลื่อนไหวอย่างคึกคักเป็นที่ประจักษ์ ก็ได้ทราบข่าวบุตรชายคนโต³⁰ จะได้รับทุนของพระมหากษัตริย์ไทยในรัชกาลที่ 6 เพราะมีหน้าที่เป็นมหาดเล็ก และบุตรสาวคนแรก³¹ ก็จะไปพร้อมกันด้วยทุนส่วนตัวของท่านเจ้าคุณเอง และทั้งสองจะไปศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ อย่างไรก็ดี ตลอดระยะเวลาสองปีที่ผ่านมาอยู่กับท่านปลัดในบริเวณบ้านของท่านเจ้าคุณนั้น เพียรได้ประพาดิตนอย่างดีที่สุด และระวังตัวเป็นเกลียว มิได้ละลาบละล้งสิ่งใดทั้งสิ้น ไม่ได้มีโอกาสแม้จะทำความรู้จักกับบุตรคนหนึ่งคนใดของท่านผู้มีพระคุณ โดยถือเสียว่าเป็นคนไม่เสมอกัน และในไม่นานนัก ทั้งบุตรชายและบุตรสาวของพระเดชพระคุณก็ออกเดินทางไปสู่ยุโรป ซึ่งในย่านถนนนครสวรรค์และหลานหลวงก็โจษจันกันอยู่เป็นเวลานาน

²⁹ เกี้ยว (เป็นภาษาจีนกวางตุ้ง)

³⁰ คือ นายกำธร เทพหัสดิน ณ อยุธยา

³¹ คือ น.ส.ไฉไล เทพหัสดิน ณ อยุธยา

รายนามนักเรียน ของ คณะ นี้ ที่ ได้รับ ทุนเล่าเรียน
รางวัล, และ ประกาศ นียบัตร.

ทุนเล่าเรียน ของ สมเด็จพระเจ้า น้อย ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุน สงขลา นครินทร์

พ. ศ. ๒๔๖๔ นายเสงี่ยม หุดสังกาศ เรียน ศีวะวิทยา กับ โอศตวิทยา ใน สหพันธรัฐ อเมริกา

พ. ศ. ๒๔๖๕ นายถัม จุตตะพันธุ์ เรียน กาย วิชาค วิทยา ใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทุนเล่าเรียน ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ. ศ. ๒๔๖๒ นายวาท แยมประยูร เรียน วิชาแพทย์ ใน สหพันธรัฐ อเมริกา.

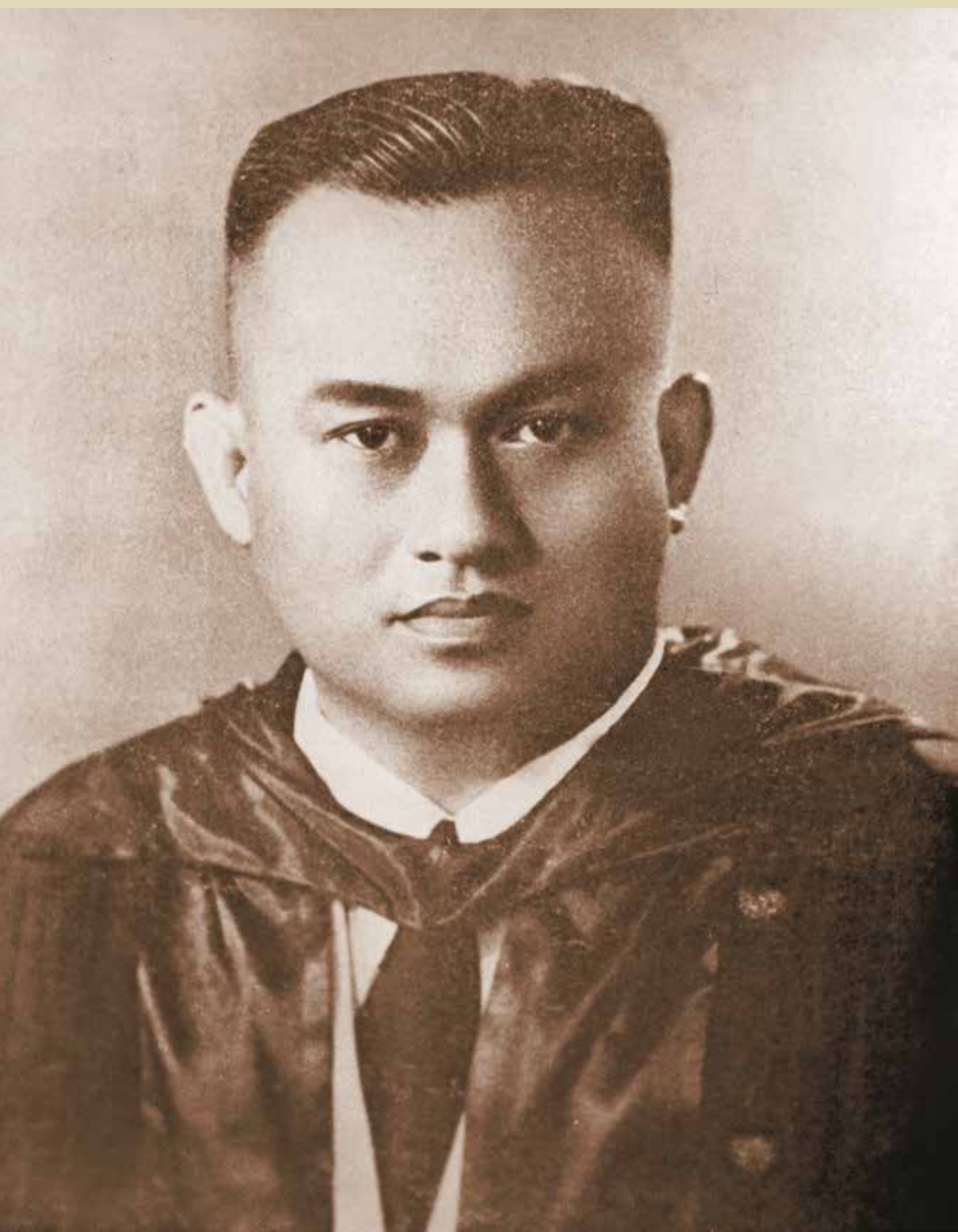
พ. ศ. ๒๔๖๒ นายพิน เมืองมั่น เรียน วิชาแพทย์ ใน สหพันธรัฐ อเมริกา.

พ. ศ. ๒๔๖๓ นายพร เกาหวะ เรียน เหมี่และ ตรวจ แยก ชาติ ใน ประเทศ อังกฤษ.

รายชื่อนักเรียนที่ได้รับทุนเล่าเรียน

นายวาท แยมประยูร คือ ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ ได้รับทุนเล่าเรียนหลวง

เป็นนักเรียนทุนสังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กระทรวงธรรมการ

ตอนที่ 2
ชีวิตในต่างประเทศ

ครั้นถึงประมาณต้นเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2460³² เพียร์ก็ได้รับคำสั่งให้ไปพบเจ้าหน้าที่ชั้นสูงของกระทรวงศึกษา เพื่อสัมภาษณ์ทำความเข้าใจกันในปัญหาสำคัญ เรื่องจะไปเรียนอะไรที่ใด โดยที่สงครามโลกครั้งที่ 1 ยังไม่เลิก และเรือ “อุ”³³ ยังเพ่นพ่านอยู่ในอ่าวไทยและทั่วไปที่มีน้ำลึก ทางราชการจึงตกลงกำหนดให้ไปศึกษา ณ สหรัฐอเมริกา เจ้าหน้าที่ชั้นสูงขนาดมีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าคุณถามขึ้นว่า เธอจะไปเรียนอะไรที่สหรัฐอเมริกา ? สยามยังขาดครูอีกเป็นจำนวนมาก เพราะฉะนั้นทางการก็ประสงค์จะส่งเธอไปศึกษาวิชาครู เธอจะมีความเห็นประการใด ? ในการตอบปัญหาอันสำคัญนี้ เพียร์น้อยได้เตรียมตัวไว้หลายวันแล้ว ความเป็นจริงมีอยู่ว่า ถ้าเรียนครูคงไม่เกิน 3 ปีก็สำเร็จการศึกษา และถ้าไม่ได้ปริญญาอะไรสักอย่างก็จะเป็นผู้พูดภาษาต่างประเทศได้เก่งหน่อย แต่เงินเดือนคงไม่เกิน 180 บาท ตัวเองไปต่างประเทศครั้งนี้ชอบที่จะไปนาน ๆ สิบปีก็ทนได้ และถ้าได้ปริญญากับเขายังจะได้เงินเดือนถึง 240 บาท (สามซัง) เป็นอย่างน้อย ดูค่อนข้างแพงหน่อย แต่โดยที่เพียร์มีข้อผูกพันไว้เดิมที่ไปลงนามในสัญญาว่าจะไปเป็นครู เพราะไม่ได้เสียค่าเล่าเรียนให้รัฐบาลถึงสามปีติด ๆ กัน ก็น่ากลัวจะคืนไม่ออก ในที่สุดคล้ายเทวดามาจุใจ เพียร์ได้ตอบว่า “กระผมไม่ขัดข้องในเรื่องเป็นครู แต่จะเป็นครูทั้งที่ก็ขอให้ไปเป็นครูของโรงเรียนแพทย์ก็แล้วกัน” ทั้งนี้โดยที่ตระหนักดีว่าโรงเรียนแพทย์ขึ้นอยู่กับกระทรวงศึกษาธิการ ไม่ใช่กระทรวงอื่นใด จึงไม่สมควรเดินออกนอกกลุ่มนอกทาง แจ้งความจำนงว่าจะเรียนกฎหมาย หรือเกษตรกรรม เป็นต้น ปรากฏว่าผู้ได้รับทุนอีกผู้หนึ่ง³⁴ ก็เลือกแพทยศาสตร์เช่นกัน ในที่สุดทางเจ้าหน้าที่ของกระทรวงก็ไม่ขัดข้อง อนุมัติให้เป็นไปตามนั้น ต่อนั้นก็เริ่มไปตัดเสื้อกางเกงแบบตะวันตกในความควบคุมของท่านเจ้าคุณอีกผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นนักเรียนเก่าอังกฤษ ซึ่งท่านต้องอยู่ใกล้ชิดตลอดเวลา และติดต่อกับช่างฝรั่งให้เอง ตลอดจนเลือกสิ่งของจำเป็นสำหรับเดินทาง มีเสื้อเชิ้ต เสื้อกางเกงนอน เสื้อคลุมอาบน้ำ คอลลาร์แข็งอ่อน เนกไท รองเท้า ที่ใส่สบู่ หวี เสื้อคลุมกันหนาว หมวกสักหลาด และอื่น ๆ ในวงเงินแปดร้อยบาทถ้วน หลังจากจ่ายเรียบร้อยแล้วก็ยังเหลืออีกตั้ง 100 บาท แต่ในที่สุดก็อันตรายหมดสิ้น เพราะไม่มีเงินก้อนอื่นจะจ่าย แม้จะเป็นนักเรียนที่จะไปนอก การเตรียมตัวครั้งนี้ได้สิ่งของตามต้องการจากห้างแบดแมน และห้างยอนแซมสัน เพราะในสมัยนั้นไม่มีร้านอื่นที่จะจัดให้ได้เหมือนปัจจุบันนี้ ในเวลาเดียวกันก็มีการทำหนังสือเดินทางให้ที่กระทรวงการต่างประเทศ และเป็นที่น่าสังเกตว่าเจ้าหน้าที่ของกระทรวงนั้นไม่ได้แบ่งหรือแสดงอาการปฏิกิริยาที่น่าตำหนิเลยแม้แต่น้อย ได้ช่วยเหลือเป็นพิเศษเป็นที่น่าสนใจในสมรรถภาพยิ่งนัก ในระหว่างที่รอกำหนดเรือกลไฟอยู่ ยังมีเวลาเหลืออยู่อีกประมาณ 1 เดือนเต็ม ๆ ทางราชการเห็นว่าควรจะให้ได้รับการอบรมทางวิชาการสักเล็กน้อย เช่น ในภาษาศาสตร์ และฟิสิกส์ จึงมอบตัวให้ไปอยู่ที่หอวัง³⁵ และได้เข้าเฝ้าผู้บัญชาการ

³² ควรเป็น พ.ศ. 2461

³³ U-boat ในภาษาอังกฤษ หรือ U-boot ในภาษาเยอรมัน ย่อมาจากคำว่า Unterseeboot หมายถึง เรือดำน้ำของเยอรมัน

³⁴ คือ ศ. นพ. หลวงพิณพาทย์พิทยาภท (พิณ เมืองแมน)

³⁵ หมายถึง หอพักของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งมี 4 หลัง ประกอบด้วย เรือน ก ข ค และ ง อยู่ด้านหลังวังวินด์เซอร์ หรือวังใหม่ โดยวังวินด์เซอร์นั้น เป็นที่ตั้งของคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ในระยะเริ่มแรก ใช้เป็นที่ทำการสอนนิสิตเตรียมแพทยศาสตร์

มหาวิทยาลัย ในขณะที่ทรงพระราชอิสริยยศเป็นกรมขุนชัยนาทนเรนทร และก็ได้เข้าฟังบรรยายอยู่ไม่เกิน 7 วัน และร่วมชีวิตอยู่กับนักศึกษาแพทย์กินนอนอยู่ด้วยกัน ในความเห็นของเพียรเห็นว่าอย่างนี้อยู่บ้านสบายกว่า เพราะว่า

1. อาหารที่ต้องแย่งกันและไม่พอ
2. ภาษาที่ได้รับการฝึกก็ไม่ดีกว่าที่สวนกุหลาบเท่าใด
3. ไหนจะต้องเที่ยวรำลาญาติพี่น้องอีกเล่า จะจากเมืองไทยโดยไม่รำลาเห็นจะไม่สู้จะถูกประเพณี

มีติดอยู่อย่างเดียวหวัง คือการลงอาบนํ้าตอนเช้ามิดในสระน้ำหน้าเรือนพักโดยแต่งตัวตามธรรมเนียมก็พอแล้ว ในที่สุดเพียรก็เข้าเฝ้าท่านผู้บัญชาการอีกครั้งหนึ่ง ขออนุญาตไม่เรียนท่านผู้บัญชาการก็เห็นใจและให้เป็นอิสระตามใจชอบ

ครั้นถึงเวลาที่จะต้องจากบ้านเกิดเมืองนอน เพียรก็ได้กราบลา มารดา ที่ตลาดบางรักและมีส่วนเป็นการเรียบบรรยากาศ ก่อนอื่น เงินติดกระเป๋าก็ควรจะยังมีถึง 100 บาท เหลือจากการใช้จ่ายเครื่องแต่งกายนั้นได้หมดสิ้นไปเสียก่อน จะไปต่างประเทศทั้งที่ไม่มีแม้แต่หนึ่งบาทเงินดูอย่างไรอยู่จึงเมื่อเข้ากราบลาท่านเจ้าคุณพระราชาธิบดีก็ได้กราบเรียนให้ท่านทราบ และด้านหน้าอ้าปากขอพึ่งบารมีพระเดชพระคุณท่านอีกวาระหนึ่ง หวังว่าจะเป็นการรบกวนในขั้นสุดท้าย พระเดชพระคุณก็เห็นใจ สั่งให้หยิบเงินส่วนตัวเป็นจำนวน 1 ซังมอบให้เป็นเงินติดกระเป๋าดำเนินทาง ซึ่งเงินจำนวนนี้เพียรก็ได้ไปขอแลกเป็นเงินอังกฤษจากบริษัทเดินเรือ และเมื่อได้รับเงินเป็นที่ถูกต้อง ในเช้าตรู่วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2460³⁶ เพื่อนที่รักเสนอก็ก็นำถึงหน้าบ้านนางเลิ้งพร้อมด้วยรถกู๊ป³⁷ 2 ที่นั่งช่วยกันขนกระเป๋าดำเนินทางและสิ่งจำเป็น แก้วผ้าใบพับได้ 1 แก้วแล้วก็ตอกแตก ๆ ไปด้วยฝีเท้าม้าค่อนข้างผอม วิ่งลากไปจนถึงท่าเรือเบอร์เนียว เมื่อขนสิ่งของประจำตัวขึ้นเรือทันที ก็ปรากฏว่าทั้งบิดาและมารดาได้มาส่งรออยู่บนเรือแล้ว ท่านเจ้าคุณที่จัดซื้อของให้ก็มาด้วย และได้ให้ศีลให้พรในการเดินทางด้วย “บงไวยาม³⁸” และในขณะที่เรือกลไฟจะออกมียอออกอยู่รอบร่อแล้วและกำลังที่จะเปิดหวูด ลูกชายเห็นแม่สินยังป็นขึ้นป็นลงอยู่บนเรือคล้าย ๆ กับจะทัศนหาให้ทั่วถึง ก็เข้าไปกระซิบว่า “แม่จ๋า เรือจะออกอยู่แล้ว ยังไม่เห็นแม่ลงจากเรือ” แม่สินหันมาตอบทันทีว่า “เจ้าเพียร แม่ไม่เคยกับเรือกลไฟเมื่อไร ได้เคยไปเมืองจีนกี่ครั้งแล้ว เจ้าไม่รู้หรือหรือ ?” เมื่อผู้ส่งกลับกันหมดและการขนสินค้าเรียบบรรยากาศ เรือก็ออกตามกำหนดมุ่งหน้าไปยังสิงคโปร์

³⁶ ควรเป็น พ.ศ. 2461

³⁷ ในที่นี้หมายถึง รถม้าที่ตัวรถมีหลังคาเป็นรูปโค้ง

³⁸ Bon voyage เป็นภาษาฝรั่งเศส แปลว่า ขอให้เดินทางโดยสวัสดิภาพ

ผู้โดยสารอีกคนหนึ่งที่อยู่ในลักษณะเดียวกัน คือผู้ได้ทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาแพทยศาสตร์ ณ สหรัฐอเมริกา คือ คุณพร³⁹ รวมเป็นสองคน ได้มีโอกาสสวนตัวกันอย่างสนิทสนม ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยรู้จักกันมาแต่ก่อนเลย จะคุ้นเคยกันบ้างก็ไม่กี่ครั้งเมื่อก่อนตกลงจะออกเดินทาง โดยเพียรได้เคยไปเยี่ยมบ้านของคุณพรที่อยู่ทางคลองสาน ฝั่งธนบุรี คุณพรมีนิสัยเยือกเย็นเป็นสุภาพบุรุษ และถ้าพูดกันโดยยุติธรรมแล้วมีรูปร่างหล่อคนหนึ่ง การแต่งกาย ความประพฤติที่ดี ตลอดจนกิริยาอาการยังกับได้อบรมมาจากโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในระหว่างเดินทางเพียงสี่วันจากกรุงเทพฯ ปรากฏว่าทั้งสองอยู่ในเครื่องแต่งกายชุดยุโรปตลอดเวลา อาหารเข้ามียกมาให้ถึงแคบินทุกเช้า และแถมมีอน้ำชาตอนบ่ายอีก โดยมีชาวจีนเป็นคนรับใช้ ส่วนอาหารกลางวันรับร่วมกับผู้โดยสารอื่น ๆ แต่อาหารก็ยังไม่ได้ผิดแผกกับอาหารบ้านเราเท่าใดนัก เพราะระยะทางเดินทางจากพระนครไปสิงคโปร์ไม่กินเวลานาน กู้ในเรือก็เป็นชาวจีน จะรับประทานข้าวและแกงอย่างไทย ๆ ก็ได้ ในระหว่างเดินทางได้พบปะกับพ่อค้าไทยพูดจีนได้ 1 นาย เมื่อถึงสิงคโปร์แล้วเขาได้อุดหนุนไปรับ ณ โรงแรม ตระเวนเที่ยวทัศนจรด้วยรถยนต์ตามถนนลาดยางทั้งยาวและเรียบ ซึ่งดูจะมีก่อนกรุงเทพฯ ของเราเป็นไหน ๆ แล้วยังพาไปกินโต๊ะกับบรรดาพ่อค้าในสิงคโปร์ที่เป็นชาวจีนที่ไม่เคยรู้จักกันมาแต่ไหน อาหารนั้นแบบจีนแท้ ๆ รับประทานเท่าใดก็ไม่รู้จักหมด และล้วนแต่เป็นอาหารชนิดบำรุงกำลังเพื่อสุขภาพสตรีเพศทั้งนั้น เช่น แปะ แคะ ตะพาน้ำ เป็นต้น หลังจากรับประทานอาหารอย่างไม่อั้นแล้ว ยังได้ดูละครแขกเป็นครั้งแรกในชีวิตพักอยู่ในสิงคโปร์ เงินของคุณพรและของตนเองที่ได้รับมาจากท่านเจ้าคุณประชาธิปไตยก็หมดเกลี้ยงต่างคนต่างมองดูตากันปริบ ๆ นึกถึงระยะทางไกลแสนไกลที่จะต้องเดินทางต่อไป แม้อาหารการกินตลอดจนที่หลับนอนไม่ต้องเดือดร้อนเพราะเหมาะอยู่ในค่าโดยสาร แต่ถ้าแะเมืองท่าจะอย่างไร มิต้องคุ้ยคู้อยู่แต่ในเรือไม่ต้องได้เห็นโลกส่วนอื่น ทั้ง ๆ ที่ในชีวิตอาจได้ท่องเที่ยวขนาดนี้หนเดียวอย่าลืมว่าในขณะที่กำลังขึ้นเรือกลไฟขนาดใหญ่ของวิลันดาชื่อ “โฟนเดล⁴⁰” เจ้าแขกที่เคยขนของให้วันแรกไปถึงสิงคโปร์ไปยังโรงแรมนั้น ในวันเรือจะออกก็จะมารับ และจะต้องขอลินจ้างรางวัลจะทำอย่างไรกันดี ทั้งสองคนหมดปัญญา และทั้งสองคนเพิ่งจะตระหนักด้วยตนเองว่า การ “โบริก⁴¹” เป็นอย่างไรในต่างแดน ญาติพี่น้องที่จะพึ่งพาอาศัยได้มองไม่เจอเลย และในที่สุดทั้งสองตกลงกันเป็นเอกฉันท์ว่า มีผู้ที่พอจะพึ่งได้ เพราะเขาเองก็เป็นธรรมาธิบดีเมื่อมาถึงสิงคโปร์ และในหน้าที่กงสุลไทยคงจะช่วยเหลือตามอริยาศัย แม้เขาจะเป็นคนอังกฤษ เมื่อได้พบปะและชี้แจงกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ท่านกงสุลก็ได้เอื้อเฟื้อรองจ่ายให้ก่อนคนละสิบปอนด์ ด้วยจำนวนเงินดังกล่าวจึงได้สามารถจ่ายรางวัลค่าป่วยการและอื่น ๆ แก่แม่คฤหเสก แต่ก็ต้องมีการต่อรองกันอยู่นาน เพราะแขกได้แต่ส่ายเศียรว่าน้อยไป แต่ก็ยอมจำนนเพราะรู้ว่าทั้งสองคนเป็นเพียงนักเรียน ยังไม่มีรายได้อะไร

³⁹ คือ ศ. นพ.หลวงพิณพาทย์พิทยาภท (พิณ เมืองแมน)

⁴⁰ Vondel เป็นภาษาดัตช์

⁴¹ Broke แปลว่า ถึงแตก ไม่มีเงิน

ศ. นพ.หลวงพินพากย์พิทยาภท (พิน เมืองแมน)
นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวงประจำปี พ.ศ. 2460 โดยสอบได้เป็นลำดับที่ 1
อดีตหัวหน้าแผนกรังสีวิทยา และอดีตคณบดีคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล
บิดาแห่งรังสีวิทยาของไทย

สำหรับเรือโฟนเดิลมีขนาดเทียบหมื่นตัน มีลูกเรือเป็นชาวชาวแทบทั้งสิ้น พูดภาษาอังกฤษกันอย่างคลุคลักเต็มทน เขาเข้าใจแต่ภาษาดัตช์และภาษามลายู แต่ส่งมือส่งไม้ไปกันพอเข้าใจเหมือนกัน การเดินทางโดยเรือขนาดหมื่นตันมุ่งตรงไปยังประเทศฟิลิปปินส์ก่อน แต่ต้องได้มรสุมอย่างหนักจนการเดินทางบนดาดฟ้าต้องงดหลาย ๆ วัน และต้องรับประทานอาหารในห้องนอน โดยพยายามอย่างสุดความสามารถก็ยังพุ่งออกนอกปาก จนต้องบอกกับบอยว่ามือหน้าไม่ต้องเป็นห่วงก็ได้ เรือได้เข้าจอดยังเมืองมะนิลา แต่โดยที่ถึงเวลาค่ำมืดแล้ว ก็หมดหนทางท่องเที่ยวดูบ้านดูเมือง เพียงขึ้นไปเดินเล่นประเดี้ยวแล้วก็กลับเรือ พอถึงดำนตรวทหารยามไม่ยอมให้ผ่าน บอกต้องมีหนังสือเดินทาง กว่าจะชี้แจงว่าไม่ใช่พวกเดียวกัน มาจากประเทศสยาม และแะประเดี้ยวเดียว เขาบอกว่าต้องขอภัย เพราะหน้าตาช่างเหมือนพวกเขาเหลือเกิน สังเกตดูว่าพูดจาไม่ค่อยเข้าใจกัน เพราะว่าฝ่ายเราภาษาพูดก็เกือบใช้ไม่ได้ ของเขาก็เหมือนกัน เพราะต่างคนต่างพยายามพูดอังกฤษ แต่ก็อย่างไม่ต้องสงสัยว่าเมื่อเรือเดินทางต่อไปยังเกาะฮ่องกงก็ยังโรคร้ายใหญ่ เพราะคลื่นกลับหนักเข้า ก็ซ่อนตัวอยู่ในแคบินเป็นส่วนมาก และคิดอยากกลับกรุงเทพฯ เหลือเกิน แต่ครั้นเข้าอ่าวและท่าเรือของฮ่องกงแล้ว อาการสงบทั่ว ๆ ไปก็ปรากฏ เห็นทิวทัศน์ของฮ่องกงงดงามเหลือเกิน และโดยที่ยังมีเวลามาก ก็ได้ขึ้นบกใช้เก้าอี้มีคนหาม หวนระลึกถึงรสชาติของเกี๊ยวขึ้นมา เลยเที่ยวหาซื้อรับประทานให้จุใจ แม้จะได้ตามความประสงค์ ก็รู้สึกว้ากภาษาวางดังที่ใช้ในกรุงเทพฯ ไปกันไม่ค่อยได้ที่ร้านค้าเหล่านั้น เมื่อความตั้งใจอย่างอื่นไม่มี ก็ให้เขาแบกกลับ ณ ที่เรือจอด ในคืนวันนั้นเอง เรือก็ออกแต่หัวค่ำ เมื่อเคลื่อนที่ออกจากอ่าวมองขึ้นไปบนตัวเมืองเห็นอาคารบ้านเรือนยุบยับไปด้วยไฟฟ้า สวยเด่นอย่างไม่เคยเห็นมาแต่ก่อน

เรือโฟนเดิลก็ออกเดินทางมุ่งตรงไปยังนางาซากิ ประเทศญี่ปุ่น เมื่ออำลาจากฮ่องกงตามกำหนด ในระหว่างที่เรือเลียบฝั่งอันยาวเหยียด ก็ปรากฏมีน้ำทะเลคันเป็นตอน ๆ พื้นที่ซึ่งลอยอยู่เหนือระดับน้ำมีต้นไม้ปกคลุมอยู่เขียวข่ม จึงพอจะเข้าใจเป็นครั้งแรกว่าเกาะเป็นอย่างไร สำหรับประเทศญี่ปุ่นนั้นประกอบด้วยหมู่เกาะเป็นจำนวนมากมายเหลือที่จะคณนา เมื่อเรือเข้าจอดยังท่านางาซากิ มีสิ่งหนึ่งที่ไม่เคยเห็นมาแต่ก่อน คือการใช้กรรมกรหญิงเป็นส่วนมากขนถ่านหินและน้ำเพื่อบรรจุในเรือใหญ่ นอกจากมีเวลาน้อย และไม่มีใครมาชวนให้ขึ้นเที่ยว ก็ใช้เวลาเพียงชั่วครู่ขึ้นฝั่งไปซื้อขนมที่เป็นกระป๋องและเป็นห่อ และผลไม้น้ำแข็งที่ร้านเล็ก ๆ ไม่สู้ไกล แต่เมื่อเรือถึงท่าใหญ่โยโกฮามะนั้นเป็นเรื่องใหญ่ที่จะต้องจดจำไว้ทีเดียว คือพอก้าวขึ้นฝั่ง ทันทีก็มีรถลากซึ่งชาวญี่ปุ่นเป็นผู้ลาก ยังมิได้ทำความตกลงกันอย่างไรอย่างหนึ่ง คุณพรและเพียรก็ก้าวขึ้นนั่ง ผู้ทำหน้าที่ลากก็วิ่งห้อยอย่างรวดเร็วและแข็งแรงที่แรกก็นึกว่า เอาเถิด ถ้าเขาจะพาอวดบ้านอวดเมืองเขาก็เอา ดีเหมือนกันเพราะไม่เคยมา เคยได้ยินแต่เมื่อเรียนภูมิศาสตร์ ในไม่ถึงสิบห้านาที รถลากก็วิ่งเข้าไปในชั้นล่างของคูหาที่เปิดกว้างของอาคารเก่า ๆ หลังหนึ่งข้างริมทาง ในขณะที่ชายหนุ่มทั้งสองยังนั่งอยู่บนรถลาก แล้วก็ถูกวางให้หยุดนิ่งอยู่บนพื้นดิน ต่างก็ตะลึงไม่ทราบด้วยเหตุประการใดหนอ จึงถูกพามาอย่างรีบด่วนเช่นนี้ พอเงยหน้าขึ้น

ก็ได้ยินเสียงดนตรีบรรเลงทำนองพื้นเมือง มีสตรีเพศมากมายแต่งกายด้วยกิโมโนต่างสีอยู่บนระเบียงร้องเพลงเชิญชวนให้หนุ่มน้อยทั้งสองขึ้นไปพักผ่อนได้ โดยที่สุภาพบุรุษทั้งสอง ประการหนึ่งมิได้เคยข้องแวะกับสิ่งสวยงามอย่างนี้มาก่อน และในใจก็ไม่เชื่อว่าจะปลอดภัยนักถ้าหลงเข้าไปเกี่ยวข้องกับข้างบน และอีกประการหนึ่งแต่ละคนมีเงินติดกระเป๋าไม่ถึงเจ็ดปอนด์เป็นอย่างมาก เพราะได้ใช้จ่ายไปบางส่วนเสียแล้วเมื่อออกจากสิงคโปร์ หลังจากที่ได้รับการรองจ่ายจากกงสุลไทย และถ้าคำนวณระยะทางที่จะไปจนถึงสหรัฐอเมริกาณั้ยังอีกไกลอีกโข ก็เลยต้องชี้แจงให้เจ้าของผู้พิทักษ์นัยน์เนตรเหล่านั้น จงช่วยสั่งให้รถลากพาลับยังเรือเถิด เพราะไม่ใช่เป็นพ่อค้าคบคิดอะไร เป็นแต่เพียงนักศึกษาที่ยังไม่มีอนาคตอันไกลเลย และถ้าจะให้พูดความจริง ถึงก็แตกอยู่ด้วย

กว่าจะพูดกันรู้เรื่องก็กินเวลานานสักสิบนาที แล้วรถลากก็พาลับเรือ พูดถึงการเดินทางด้วยเรือกลไฟขนาดมหึมาต้นนี้ ดูจะไม่มีประโยชน์นักในมหาสมุทรอันแสนสุดจะลึกถล้นคนณา เพราะว่าแม้เป็นความจริงเรือโฟนเดิลทนคลื่นพายุใหญ่ได้ดีมาก แต่ผู้โดยสารสี่แยกคนไม่ไหวเมื่อเรือเข้าจอดยังท่าโฮโนลูลู การท่องเที่ยวขนาดหนักทำไม่ได้เพราะไม่กล้าไปไกล แม้จะมีวงดุริยางค์แตรมาต้อนรับที่ทำเรืออย่างครั้นเคร่ง และแม้ธรรมชาติก็ชวนให้แวะพักผ่อนนาน ๆ แต่จะทำเป็นอาเสียอย่างไร เมื่อมีสภาพแห้งแล้งในกระเป๋าก็ได้แต่เดินไปเดินมารับลมทะเลตามชายฝั่งเพียงเล็กน้อยเท่านั้น การเดินทางขึ้นสุดท้ายก็เพียงรอวันที่จะถึงนครซานฟรานซิสโกเท่านั้น จะได้ขึ้นบกหลบคลื่นเสียที และในที่สุดเช้าวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2460⁴² ก็เข้าเทียบท่า มีท่านกงสุลไทยชาวอเมริกันชื่อ ดิงเกลสเปียร์⁴³ มารอรับอยู่อย่างเรียบร้อย แล้วท่านก็จัดการให้เข้าประเทศได้อย่างสะดวก จนกระทั่งเอาไปพักอยู่ ณ โรงแรมอย่างดีแห่งหนึ่ง

ด้วยหนังสือเดินทางอย่างถูกต้อง และเมื่อแสดงความตั้งใจจริงจะไปศึกษาวิชาแพทย์ในประเทศของเขา พร้อมทั้งมีกงสุลไทยชาวอเมริกันคอยรับตัวอยู่ การเข้าประเทศสหรัฐอเมริกาก็ไม่ยืดเยื้อต่อไป เมื่อได้พักผ่อนที่โรงแรมชั้นดีแล้ว ทั้งสองคนก็เริ่มสัญจรไปมาดูความโอ้อ่าของนครซานฟรานซิสโก ความประสงค์ของคนทั้งสองดูเหมือนจะอยู่ที่ต้องการรับประทานอาหาร ที่ชนชาวจีนปรุงขายอยู่ตามภัตตาคารต่าง ๆ อันมีอยู่ตีนดาดตามถนนใหญ่ และเคลิบเคลิ้มต่อสิ่งของต่าง ๆ ที่วางขายมีมากมายนานาชนิด ต่างคนอยากเป็นเจ้าของกล้องถ่ายรูปสัก 1 กล้อง แต่ต้นทุนที่จะจับจ่ายก็ร่อยหรอ หลังจากที่ต้องให้รางวัลแก่ผู้รับใช้ประจำเรือโฟนเดิล จะชมภาพยนตร์สักเรื่องหนึ่งก็ไม่สู้ไวใจ เพราะไหนจะต้องจ่ายค่าอาหารเอง ไม่กล้ากินโต๊ะในโฮเต็ล ในที่สุดต่างปรึกษากันอีกเป็นครั้งสุดท้ายว่าเห็นจะไปไม่รอด ถ้าไม่กระเสือกกระสนบอกความจริงแก่กงสุล ทั้งสองนายเลยไปที่สำนักงานของท่านดิงเกลสเปียร์ ขอความเห็นใจจากท่านว่าถึงแตกอีกแล้ว จะต้องไปถึงเคมบริดจ์ในรัฐแมสซาชูเซตส์ ถึงจะพบผู้ปกครองนักเรียนไทย ท่านกงสุลเห็นใจก็รองจ่ายให้เป็นการพอเพียง ทำให้หน้าตาซึ่งมัว

⁴² ควรเป็น พ.ศ. 2461

⁴³ คือ Mr. Henry G. W. Dinkelspiel

หมองค่อมมีสีขึ้น สำหรับนครซานฟรานซิสโกในขณะนั้น ฝนโปรยแทบทุกลมหายใจ โรคไข้หวัดใหญ่ กำลังระบาดทุกมุมเมือง ผู้เดินทางต้องสวมผ้าปิดจมูกปากกันทุกคน แม้ฝนจะชุ่มฉ่ำอยู่เรื่อย ๆ คุณพรและเพียร์ก็อยู่ในโรงแรมตลอดไปไม่ได้ ยินดีที่จะออกย้ายภายในสี่สัปดาห์ แต่ไม่ได้การรอมอย่างที่เคยถือในกรุงเทพฯ แม้จะเปียกปอนก็พอใจ เพราะไม่ได้เหยียบพสุธาอย่างจริงจังเห็นจะเกือบเดือนกึ่งแล้ว ก่อนหน้าขึ้นบขคราวนี้ได้เหยียบเหมือนกัน แต่ละเมืองไม่กี่ชั่วโมง คราวนี้จะดูภาพยนตร์สักโรง จะรับประทานอาหารสักมื้อ แม้อาหารแขกก็ยังได้ เสียอย่างเดียวไม่รู้จักใครอีกเลยนอกจากท่านกงสุล แต่ท่านก็ไม่เคยชวนไปเที่ยวบ้านสักที ที่ท่านไม่ชวนก็ดีแล้ว เพราะทำให้เกิดชวนส่งภาษาอังกฤษก็คงยังไม่ถนัด เพราะภาษาพูดที่สวนกุหลาบไม่ได้ฝึกหัด เขียนได้ แต่พูดไม่ออก เมื่อตอนเรือโฟนเดิลจะจอดในอ่าวเมืองซานฟรานซิสโก ได้แลเห็นทิวทัศน์อันสวยงามยิ่ง และตะลึงในใจว่า “อ้อ นี่เป็นแต่เห็นภายนอก บ้านเมืองอเมริกันที่ซีวี่โลซ์เป็นถึงขนาดนี้ ในประเทศอันมหึมาคงยังมีอะไรต่ออะไรอีกมากมายที่จะต้องศึกษาและดูเพลินตา” ส่วนสะพาน “The Golden Gate” ก็เป็นสะพานหนึ่งที่ได้เห็นเป็นครั้งแรกก็เห็นว่าเป็นสิ่งมหัศจรรย์ที่ไม่เคยพบเห็นมาเลยในชีวิต แม้บนแผ่นโปสการ์ดก็ไม่เคยเจอ เพราะไม่เคยมีเพื่อนฝูงพี่น้องที่ไปให้ คุณพรและเพียร์มีเวลาอยู่ในนครซานฟรานซิสโกเพียงสามวันเท่านั้น ถึงอย่างนั้นก็ดี ในระหว่างนี้ได้พบเห็นสิ่งแปลกประหลาดอย่างหนึ่ง คือแลเห็นชีมาเป็นกลุ่ม ๆ พยายามซื้อสุราหลังร้านกันเป็นการใหญ่ เพราะได้ข่าวว่ารัฐบาลสหรัฐกำลังประกาศเลิกการดื่มสุราเด็ดขาด ในขณะเดียวกัน กลืนสงครามโลกครั้งที่ 1 ยังหาหมดไปไม่ เพราะทุกหนทุกแห่งมีแต่ผู้อยู่ในยูนิฟอร์มทหาร และมีการปันส่วนอาหารบางอย่าง เช่น น้ำตาลทราย ทำให้ผู้ดื่มกาแฟเดือดร้อนบ้าง โดยที่กาแฟเป็นที่นิยมดื่มกันเป็นประจำ แม้คุณพรเองและเพียร์จะไม่ได้มีนิสัยในเรื่องการดื่มกาแฟก็จำเป็นต้องดื่ม เพราะอากาศฝนใกล้ฤดูหนาว หนาวเย็นอย่างไรบอกไม่ถูก แม้ฝรั่งเจ้าของบ้านยังว่าเป็นอากาศน่าสะพรึงกลัว

เมื่อพักผ่อนอยู่ในนครซานฟรานซิสโกได้ประมาณสักสามวันแล้ว ท่านกงสุลไทยมิสเตอร์ดิงเกลสเปียร์ก็มอบตั๋วรถไฟสำหรับเดินทางข้ามประเทศไปยังนครบอสตันให้ และได้มีความกรุณาตามหน้าที่ไปส่งขึ้นรถไฟถึงสถานีและตัวรถนอนทีเดียว นับว่าหายกังวลไม่จบบรถไฟผิดสาย เพราะสถานีนั่นแสนสบายไม่น้อย และยังถ้าต้องการจัดซื้อตัวเองเห็นจะยุ่งอีกเช่นกัน โดยที่ภาษาศาสตร์ยังไม่กระดิกหู เมื่อขึ้นรถและถูกพาไปยังที่นั่งอันถูกต้องก็นับว่าเป็นที่สุขสำราญคืออยู่ วันหนึ่ง ๆ ก็นั่งชมทิวมนอกบานกระจกที่เห็นได้ทั่วไปตลอดทางทุกวัน อันเป็นตระหนักใจว่าเป็นฤดูหนาวแน่นอน ดังที่ผู้แต่งอธิบายไว้ในหนังสือเดนต์ แต่จะเยือกเย็นสักแค่ไหนไม่ทราบ ภายในรถนั้นอบอุ่นด้วยไอน้ำร้อนที่เขาจัดไว้อย่างเรียบร้อยทุกคันรถ ปวดปัสสาวะก็เดินไปยังห้องชำระ ปวดอุจจาระก็เช่นเดียวกันต้องไปยังห้องผู้ชายที่เขาจัดไว้ จะเปลี่ยนเครื่องแต่งกายหรือจะแต่งกายก็ได้ แต่โดยมากใช้เป็นทีโกนหนวดล้างหน้า ถ้าจะปวดถ่ายก็ต้องรอให้คนที่เขาเข้าไปก่อนออกมาข้างนอกเสียก่อน ห้องอาบน้ำก็อยู่ติดกัน รู้สึกว่าตอนเข้าห้องนี้แน่นขนัด เพราะฝรั่งต้องโกนหนวดทุกวัน ถ้าวางไฟวิ่งเร็วมาก ใคร ๆ ที่ยืนโค้งโค้ง

ล้างหน้าหรือยืนตรงเพื่อโกนเคราก็จะโยกเยกไปตามความสะเทือน และที่ห้องนี้เอง คนไม่รู้จักกัน อาจทำความรู้จักกัน จนถึงขนาดยอมนั่งรับประทานอาหารด้วยกัน ในรถพิเศษที่จัดไว้เฉพาะสำหรับ ความหิว ซึ่งก่อนหน้าเวลาสักครึ่งชั่วโมง จะมีแขกดำเดินร้องโฆษณาว่า บัดนี้อาหารจัดไว้เรียบร้อยแล้ว เชิญไปยังรถไดนิงชาลูนได้ ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องไปพร้อมกันหมด เพราะว่าที่นั่งมีจำกัด และ โดยความจำเป็น ผู้ที่กระเพาะอาหารรบกวนจะต้องรีบเดินจากรถที่นั่งนอนของตนไปยังรถคันหน้า ในขณะที่รถไฟกำลังวิ่งปรี๊ดสายไปสายมา และไปจนถึงจุดที่หมายคือรถเสบียง แล้วรอเข้าคิวเป็น ระเบียบ ใครถึงก่อนเข้าไปก่อนเมื่อมีที่ว่างแน่นอนแล้ว เวลาลงนั่งยังได้ตะอาหารนั้นมักจะได้นั่งกับผู้ที่ ไม่รู้จักกันมาก่อน และมีเวลาพอเพียงที่จะปราศรัยทำความรู้จักกันหากมีความต้องการ และเป็น ของแน่นอนเหลือเกินว่า คนไทยอาจถูกทักทายก่อนว่าจะเร่ร่อนไปถึงไหน และเมื่อเขาทราบว่ามี ประเทศเขาเพื่อการศึกษาแล้ว เขาก็ปลื้มปิติยิ่งนัก และชมเชยว่ากล้าหาญมากมายที่อุตส่าห์เดินทาง ตั้งเดือนครึ่งกว่าจะถึงบ้านเมืองของเขา ในการรับประทานทุกมื้อเป็นเรื่องเดือดร้อน ไหนจะไม่สู้ขึ้นกับ รายชื่ออาหาร หลาย ๆ คราวสั่งมาแล้วก็รับประทานไม่หมด หรือรับประทานไม่เป็น ในขณะที่ นั่งรับประทานนั้น รถไฟเป็นส่วนมากจะเคลื่อนที่ด้วยกำลังสูงเสมอ นอกจากจะเข้าจอดตามสถานี ฉะนั้นมือไม้สั่นไปหมด นอกจากน้ำในถ้วยแก้วที่วางอยู่จะกระฉอกแล้ว อาหารที่ถูกสอดเข้าช่องปาก ก็ยากเต็มประดา มือไหนมือนั้นเป็นอย่างนี้ และทุกคราวที่เข้าห้องอาหารบนรถด่วน จำเป็นต้องมี เศษของเหรียญทองไว้เตรียมพร้อม เพื่อเป็นสินจ้างรางวัลแก่ผู้เดินโต๊ะเสมอ วันหนึ่ง ๆ ก็หมดไปอย่างนี้ มิใช่น้อย และเงินถุงที่มีอยู่บ้างก็น้อยลงไปทุกที ทำให้การเดินทางเป็นไปอย่างไม่มีเสถียรภาพเสียเลย เพราะเท่าที่เป็นไปได้แต่ขึ้นอยู่บนรถไฟนั้นอาศัยเงินยืมทั้งนั้น และเข้าใจเอาเองว่าจะไม่ต้องใช้คืน เพราะเป็นเด็กของรัฐบาลไทยโดยแท้ อย่างไรก็ตามก็ดี トラบไต่ก็ยังเป็นผู้เดินทาง ก็ยังต้องสละส่วนในการ เลือกอาหารรสต่าง ๆ และอาหารที่พอจะกล่ำกลืนได้เห็นจะเป็นจำพวกไขในรูปต่าง ๆ เช่น ไข่เจียว ไข่ต้ม ไข่ดาว ไข่ยัดไส้ (แผลงฤทธิ์เป็นไขสแปนิช) หมูทอด เนื้อย่าง บางทีก็ลองเนื้อแช่เย็นอื่น ๆ ของหวาน ที่โปรดที่สุดเห็นจะเป็นไอศกรีม และจำพวกพาย (Pies) ซึ่งมีผลไม้สดอบอยู่ระหว่างแบ่งที่สุกกรอบ มันจัดเป็นภาค

ในที่สุดเมื่อได้แรมคืนมาสองคืนแล้ว ในตอนสายวันหนึ่ง รถไฟก็เคลื่อนขบวนเข้าสถานีใหญ่ ของนครชิคาโก โผล่หน้าต่างออกไปแลเห็นคนไทยมายืนรอทักทายอยู่คนเดียว เขาผู้นั้นคือ หลวงบุญปาลิตวิชาวาสาสัก⁴⁴ อดีตอาจารย์ใหญ่แห่งโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ซึ่งในขณะนั้น เป็นนักศึกษาชั้นสูงทำปริญญาวิทยาศาสตรอยู่ ณ มหาวิทยาลัยชิคาโก⁴⁵ เราได้มีโอกาสวิสาสะกัน เพียงเล็กน้อย เพราะรถไฟหยุดประเดี๋ยวเดียวเท่านั้น จึงมีเพียงการยาตราชมภายในสถานี อันมโหฬาร แล้วก็ต้องจากกันไป ดูเหมือนจะเป็นคนไทยคนแรกที่ได้พบกัน ณ ต่างประเทศ ตามความสังเกตจะเห็นได้ว่าท่านมีลักษณะเป็นผู้ใหญ่ที่มีความโอปออารมณ์มาก และคงรู้สึก

⁴⁴ (บุญเลี้ยง บุญปาลิต)

⁴⁵ หมายถึง มหาวิทยาลัยนอร์ทเวสเทิร์น วิทยาเขตชิคาโก

สงสารเด็ก ๆ ที่เพิ่งมาใหม่ เพราะเพียงมองเครื่องแต่งกายก็รู้แล้วว่าเจ้าบลูเชิร์ททั้งชุดนั้น คงจะ
ได้ตัดมาจากห้างแบดแมนในกรุงเทพฯ แน่نون จากนั้นครซิคาโกไปยังบอสตันก็ไม่รู้ไกลเท่าใดนัก
เพียงแรมไพล์ฟ็อกคินเดียว ในตอนสายหน่อยของวันรุ่งขึ้น รถด่วนก็คลานเข้าสถานีรถไฟ
แห่งนครบอสตัน และ ณ ที่นั่นเอง คือในวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2460⁴⁶ ประมาณสองโมงเช้า⁴⁷
ก็ถึงจุดสำคัญในแผนการของการเข้ารับการศึกษามหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาต่อไป เหลือบตาทะลุบานกระจก
ออกไปแลเห็นคนไทยกลุ่มหนึ่งประมาณเจ็ดแปดคน มีสุภาพบุรุษชาวอูโซมีบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าคุณ⁴⁸
มารอรับอยู่ หัวอกหัวใจได้เต็มไปด้วยความดีใจที่ได้เห็นชนชาติเดียวกันเป็นจำนวน
หลายคนให้ความกรุณามาต้อนรับ⁴⁹ หลังจากได้เฝ้านั่งจากประเทศไทยมากกว่าหนึ่งเดือนครึ่ง
คุณพรและเพียรก็หิ้วกระเป๋าคนละสองใบเดินตรงไปยังกลุ่มผู้มีปัญญาเหล่านั้น กระพุ่มมือทั้งสองขึ้น
ทำความเคารพแต่ท่านผู้ปกครองของนักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกา แต่ท่านเจ้าคุณได้รับตกเตือนว่า
ไม่ควรจะแสดงคารวะแบบนั้นอีกต่อไปท่ามกลางฝูงชนในต่างประเทศ ฝรั่งเศสเห็นจะเป็นของชั้น
และควรทักทายปราศรัยโดยอนุโลมตามแบบอัสตงคตจะเหมาะสมกว่า การตกเตือนแบบนี้ทำให้คุณพร
และเพียรกระอักกระอ่วนมิใช่น้อย แต่ก็ยอมรับฟังเพื่อเป็นการปฏิบัติที่ควรทำต่อไป เพราะคนมาใหม่
ย่อมต้องเชื่อฟังคนเก่าที่อยู่มาก่อนเสมอ ขออย่างเดียวอย่าหลอกกันเล่นเท่านั้น

จากบอสตันต้องนั่งรถรางใต้ดินแล้วขึ้นสู่พื้นดินไปเคมบริดจ์ เพื่อนฝูงได้จัดหาบ้านพักไว้
เรียบร้อยแล้ว ไม่ไกลจากที่ตั้งอันกว้างใหญ่ไพศาลของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สำหรับเพื่อนฝูงที่
กำลังศึกษาอยู่ในสหรัฐอเมริกา และอยู่ที่โรงเรียนและมหาวิทยาลัยใกล้เคียงกับนครบอสตันต่างมา
พักเหน้อยกัน เพราะเป็นฤดูกาลคริสต์มาส ในจำนวนนี้มีนักเรียนเก่าสวนกุหลาบอยู่ด้วยหลายนาย
ด้วยกัน พอเก็บข้าวของยังไม่ทันเสร็จ ก็พอดีจะต้องรับประทานอาหารมื้อกลางวัน นักศึกษาอูโซ
คนหนึ่งชื่อ สงคราม ก็ชวนไปร้านขายอาหารจีนในดงเมืองจีนทันที และ ณ ที่นั่นก็ได้ลิ้มรสคล้ายกัน
กับที่มีอยู่เป็นประจำในประเทศไทย เช่น หมูย่าง ถั่วฮอลันเตา⁵⁰ ผัดกุ้ง ซีโครงหมูผัดเปรี้ยวหวาน
ไข่กวน หมูทอด แกงจืดเกาเหลา กุ้งใหญ่ผัดใบกระเทียม เป็นต้น เมื่อต่างคนต่างพุงกางและขยายเข็มขัด
แล้ว ก็คิดบัญชีกันโดยหารด้วยจำนวนบุคคลที่นั่งร่วมกัน คือแบ่งกันออกค่าใช้จ่ายเท่า ๆ กัน ธรรมเนียมนี้
เรียกว่า “ดัตช์” เป็นธรรมเนียมที่นิยมกันมากในสหรัฐ ไม่ใช่แต่ในหมู่คนไทย แม้พวกฝรั่งเอง คือไม่มี
ใครแบ่งออกให้เหมือนในประเทศไทย เป็นความมัธยัสถ์ในเวลาเดียวกันด้วย และด้วยวิธีนี้ต่างคน
ได้รับประทานอาหารอย่างสูงหลายอย่างในขณะหนึ่ง ส่วนข้าวสุกไม่ต้องวิตก เป็นของไม่แพงจนเกินไป
และอีกอย่างหนึ่ง เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ไม่มีการเป็นหนี้บุญคุณผู้ใด การรับประทานอาหาร

⁴⁶ ควรเป็น พ.ศ. 2461

⁴⁷ แปะนาฬิกา

⁴⁸ คือ พระยาชนนินทรภักดี (เปลี่ยน หัสดีเสวี)

⁴⁹ หลังจากเขียนหนังสือ “พรหมลิขิต” เสร็จไปหลายปี จนถึง พ.ศ. 2506 ผู้เขียนจึงเพิ่งทราบว่า สมเด็จพระมหิตลาธิเบศ
ร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาพร้อมกับคนกลุ่มนี้ด้วย

⁵⁰ ถั่วลันเตา (มาจากภาษาจีน ฮอลัน คือ ฮอลแลนด์ + เต้า คือ ถั่ว)

แบบโตะจีนของเขาวงกต⁵¹ เช่นนี้ก็ต้องนัดกันเท่านั้น เอาพวกเพื่อนที่ถูกคอกัน ไม่เห็นแก่ตัว แล้วต่างก็อาศัยรถรางบนพื้นพสุธาบ้าง ไต่ดินบ้าง บนหลังคาบ้าง ขอให้ต้อรถให้ถูกก็แล้วกัน และจะพบกันได้เสมอตามนัด แม้วินาทีตอนเช้า มีขนมจีบร้อน ๆ กับชาจีนเตรียมไว้รับรองตามซอยเล็กซอยน้อย ในท่าเลห่างจากใจกลางเมืองสักเล็กน้อย เงินทองของนักเรียนไทยที่หมดไปเร็วก่อนกำหนดได้รับใบสั่งจ่ายจากผู้ปกครองนั้น คงเนื่องจากอาหารจีนจนรับประทานอยู่เสมอ ไม่ต้องมีผู้ใดชวนก็ไปเอง ขอให้ต้อรถรางต้อรถประจำทางถูกเท่านั้น เพราะว่าถ้าคั่นกันแล้ว ก็ยวบะหมี่มีทุกอย่าง ทั้งแห้งทั้งน้ำหาง่าย หลังจากร่วมรับประทานเสร็จเรียบร้อยแล้ว หลาย ๆ คนก็จะแวะชมภาพยนตร์ต่อ เพราะภาพยนตร์ในเมืองต่าง ๆ ของสหรัฐอเมริกาจะเข้าไปชมในขณะใดก็ได้ ไม่ต้องรอเป็นภาค ๆ หรือเป็นกำหนดชั่วโมงใด และโดยปกติฉายติดต่อกันไปแต่ 11.00 น. ตอนเช้า ถึง 11.00 น. กลางคืนจะนั่งหลับอยู่ตลอดก็ไม่มีใครเขาไล่ออกจากโรงภาพยนตร์เลย

นักเรียนไทยต้องพยายามทำความเข้าใจกับอาหารฝรั่ง เพราะว่าทุกคนจะต้องอยู่กันคนละหลาย ๆ ปี จะสอบตกหรือได้ก็ตาม อาหารเข้าทุกคนที่อยู่ในเคมบริดจ์จะต้องไปลองที่เรสเตอร์รนต์แห่งหนึ่ง ซึ่งเริ่มต้นเมื่อเข้าไปแล้ว ก็จะต้องหยิบถาดอะลูมิเนียม พร้อมด้วยมีด ช้อนส้อมหนึ่งชุด กับกระดาษเช็ดปากหนึ่งแผ่น เดินเข้าคิวไปที่หน้าผู้รับสั่งอาหาร ซึ่งยืนคอยสดับรับฟังว่าจะเอาสิ่งใดจากบัญชีอาหารอันยืดยาว ที่ต้องปรุงใหม่ ๆ ก็มี ที่ปรุงแล้ววางอยู่ข้างหน้าเป็นจาน ๆ ก็มี ทั้งอาหารเย็นจัด อาหารร้อน ขนมเค้ก ขนมเปียก แอปเปิลอบ ผลไม้สุก ผลไม้สด พาย ไอศกรีม ขอย่างเดียว ขอให้พูดให้รู้เรื่องก็แล้วกัน ถ้าพูดไม่ชัดเจนได้อะไรบางอย่าง นอกจากไม่เคยรับประทาน ยังคิดไม่ได้เสียอีก จะเป็นการต่อล้อต่อเถียงอาเยเขา ฉะนั้นถ้าได้อะไรที่ไม่ตรงกับความต้องการ ก็ต้องลองกลืนเป็นบทเรียน ทำเป็นทองไม่รู้ร้อน และแสดงว่าอร่อยแท้ก็แล้วกัน เมื่อได้อาหารวางครบถ้วนบนถาดประจำตัวแล้ว ก็เป็นหน้าที่ของตนจะต้องถือไปอย่างระมัดระวังไปหาที่นั่ง บางทีก็หายาก ตั้งใจจะนั่งกับเพื่อนฝูงที่มาด้วยกัน แต่ต้องไปนั่งกับแม่โณมตรูหรือใครที่โม่งจัก แต่ก็ไม่ต้องมีการสนทนาอะไรกันต่างคนต่างรีบร้อนกันทั้งนั้น เสร็จเรียบร้อยแล้วก็ไปชำระค่าอาหารตามตัวที่เขาเจาะตัวเลขให้ว่าต้องเสียเท่าใดตอนที่รับอาหารนำไปถึงโต๊ะ ตามสถิติแล้วไม่มีนักเรียนไทยคนใดพยายามเสียค่าอาหารมื้อหนึ่ง ๆ ถึงหนึ่งเหรียญต่อมื้อหนึ่ง เพราะถือเสียว่าแพงไป ตนไม่อยู่ในขั้นที่จะฟุ่มเฟือยได้ถึงแค่นั้นมือเย็นก็เช่นกัน พวกเรามักจะไปทีเดียวกันนี้ ที่อื่นรู้สึกแพงกว่า คุณสงครามผู้ซึ่งกำลังเป็นนักศึกษาการพาณิชย์ ณ มหาวิทยาลัยเพนน์ ซึ่งควรยกย่องกันได้ว่าเป็นผู้อาวุโสทั้งอายุและทั้งความรู้ ได้มาชักชวนให้เพียร์ไปเดินชมบ้านเมืองหลังจากรับประทานอาหารด้วยกันมื้อหนึ่ง และเพียร์ไม่ได้มีการขัดข้องแต่อย่างใด เพราะต้องการความรู้ทั้งขนบธรรมเนียมและประเพณีต่าง ๆ ของคนอเมริกันจึงตกลงไปด้วย ในขณะที่ฤดูหนาวยังหนาวไม่ใช่เล่น มีทั้งลมจัดและพายุหิมะ พื้นที่ทางเดินก็แข็งลื่น ต้องเดินอย่างบรรจงมากสำหรับคนใหม่ ๆ อย่างไรก็ตาม คุณสงครามให้เพียร์เดินออกหน้าและเดิน

⁵¹ ชื่อภัตตาคารอาหารจีน ตั้งอยู่ที่ถนนเยาวราช ปัจจุบันปิดกิจการแล้ว

อย่างรีบร้อน เพียรเดินเร็วไม่ถนัด และเห็นน้ำมูกน้ำตาไหลออกจากจมูกและตาไม่หยุดเว้น ก็เตือน เป็นที่เล่นว่า “เพียรเอ๋ย เดินแบบนี้ เดินรำร่ำไรเช่นนี้ ประกอบด้วยมีขี้มูกขี้ตา ไม่เป็นการเหมาะสม สตรีอเมริกันจะเหมาว่าลื้อเป็นจาโบฮวง⁵²” ผู้มาถึงโลกใหม่ก็ต้องขอย่อยๆ อีก ในไม่นานเท่าใดก็หายผละ หลังและกันกระแทกกับบาทวิถีที่มีหิมะดังพลั๊ก เป็นที่ต้องอรรถมณ้อยู่ข้างหลังมาก การหลอกลวง เช่นนี้ทำให้เพียรเริ่มขาดความนับถือคุณสงครามมากขึ้นเป็นลำดับ และวันต่อ ๆ มาโดยที่เพียรคุ้นกับการเดินทางระหว่างนครบอสตันและเมืองเคมบริดจ์ดีแล้ว การเที่ยวเตร่ตามภาษาเด็ก ๆ ก็โดยมาก มักจะไปเองคนเดียว ครั้นย่างเท้าในหิมะอยู่ประมาณหนึ่งสัปดาห์ ท่านผู้ปกครองก็นัดหมายให้ไป ตรวจโรค เพื่อเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนเตรียมอุดมเป็นพิเศษหลังจากการหยุดเทศกาลคริสต์มาส และกำหนดไว้ประมาณกลางเดือนมกราคม พ.ศ. 2460⁵³

ฉะนั้นในตอนบ่ายวันหนึ่งหลังคริสต์มาส เพียรก็ได้ไปให้หมอตรวจ ณ สำนักงานส่วนตัว ของนายแพทย์ผู้มีชื่อผู้หนึ่ง ในขณะนั่งคอยอยู่นั้น แม้ในห้องรับแขกจะมีไฟลุกโชติช่วงจากดุ้นฟืน เพราะเป็นธรรมเนียมว่าเจ้าของสถานที่จะต้องทำให้ภายในเคหสถานอบอุ่น เพราะว่าข้างนอกนั้น หนาวจัด ดังนั้นในห้องรับแขกของนายแพทย์จึงพักได้อย่างสบายสำหรับคนที่มึนร่างกายปกติ แต่สำหรับ คนไทยที่มาขอการตรวจโรคคนนี้ ตนเองไม่ทราบด้วยเหตุผลใด ทันทีที่เก็ดหนาวสะท้านทั่ว สรรพวงค์กาย สะท้านซึ่งเปลี่ยนเป็นหนาวเข้ากระดูก และยิ่งมองเห็นน้ำแข็งและหิมะขาวโพลง อยู่ข้างนอกบานกระจกของหน้าต่างยิ่งต้องถอนหายใจ ซึ่งการกระทำดังกล่าวก็ไม่สะดวกเหมือน วันก่อน เพียรไม่ทราบว่าเป็นเพราะเหตุใดตนจึงอยู่ในสภาพเช่นนั้น เพราะในชีวิต 18 ปีไม่เคยเป็น อย่างนี้เลย เอ ! หรือผีเข้า ร่างกายอันแบบบางก็เริ่มไหว สั่นน้อย ๆ จนในที่สุดก็สั่นแรงขึ้น ปากสั่น ฟันกระแทกกันดังกึก ๆ ตัวเคลื่อนไหวไปมา และร่างที่นั่งตรงอยู่ก็ทรุดเลื่อนลงจนยันอยู่หาได้ไม่ หมอฝรั่งออกมาเห็นด้วยตนเอง ก็ตัดสินใจให้ส่งโรงพยาบาลทันที ในไม่กี่นาที รถปัจจุบันพยาบาล⁵⁴ ก็มารับตัวมุ่งไปยังโรงพยาบาลใหญ่ที่สุดโรงพยาบาลหนึ่ง มีชื่อว่า แมสซาชูเซตส์เจเนอรัลฮอสพิทัล พอได้เอนกายลงบนเตียงคนไข้แล้ว ชายหนุ่มในยูนิฟอร์มแพทย์ฝึกหัดก็เข้ามาทักทายปราศรัย มีเข้ามาเพื่อเจาะเอาเลือดให้ออกซิบบ้าง จากใบหูบ้าง จากนิ้วบ้าง ซ้ายบ้าง ขวาบ้าง วันละหลาย ๆ ครั้ง เพื่อตัดสินใจว่าเป็นอะไรกันแน่ ในที่สุดการวินิจฉัยว่าเป็นโรคมะเร็งซึ่งขนไปจากประเทศไทย เพียรได้อยู่ในห้องพยาบาลซึ่งมีผู้ป่วยผิวขาวอีกสามคน แต่ก็ได้รับการปฏิบัติเป็นอย่างดีเลิศ และหลังจากพักอยู่ 10 วัน ก็ได้รับการปลดปล่อยเป็นอิสระ พร้อมกับควินินผงบรรจุหลอดอีก เป็นจำนวนมาก ในที่สุดได้กลับมาพักอยู่ ณ บ้านหลังเก่าที่เคยอยู่ก่อนเมื่อถึงเคมบริดจ์ใหม่ ๆ พอออกจากโรงพยาบาลได้ ก็มีความรู้สึกหิวโหยในของแปลกรสต่าง ๆ เพราะการใช้นั้นเอง

⁵² กามโรค

⁵³ ควรเป็น พ.ศ. 2462

⁵⁴ รถฉุกเฉิน

แต่แทนที่จะรับประทานควินินตามที่หมอได้สั่งไว้ พอได้รับเช็คส่งจ่ายเงินสด ก็รีบแตกเงินเอาไปซื้อของกินนานาชนิดที่ไม่เคยพบเคยปะที่ร้านขายเครื่องชำที่อยู่ใกล้ ๆ ร้านหนึ่ง มีผลไม้สด ผลไม้แห้ง ถั่วลิสง ช็อกโกแลต ทอฟฟี่ ขนมปังหวาน ขนมปังเค็ม ลูกเกด ลูกกวาด ความจริงที่ซื้อเป็นการใหญ่และปะปนเช่นนี้ แม้คนขายก็ตกใจ แต่เพียรต้องการจะทราบว่ายานมที่ขายกันอยู่นั้นมีชื่อว่อย่างไร และมีรสเป็นอย่างไร การกระทำเช่นนี้ก็เคยทำมาครั้งหนึ่งแล้วเมื่ออยู่โรงเรียนแม่ครูสุนและขโมยเงินมารดาได้เป็นจำนวนถึงหนึ่งบาท ก็ซื้อของไปนั่งชมเล่นอย่างไม้อั่นเหมือนกัน แต่ที่สุดก็กินขนมมเนยของฝรั่งในเคมบริดจ์ไม่หมด ต้องทิ้งไว้ให้กับลูกหลานเจ้าของบ้าน เพราะถึงกำหนดพอดี หลังจากได้พักผ่อนประมาณ 7 วัน ก็จะต้องไปเป็นนักเรียนพิเศษที่โรงเรียนวิลบราแฮมอะคาเดมี ณ เมืองวิลบราแฮม ในรัฐแมสซาชูเซตส์ ไม่ไกลออกไปจากนครบอสตันเท่าใด จึงวันหนึ่งตอนบ่าย ๆ เพียรพร้อมด้วยกระเป๋าดินทาง 1 ใบที่หิ้วได้ และที่หิ้วไม่ได้ 1 ใบ ก็มุ่งไปขึ้นรถไฟออกจากสถานีนครบอสตัน เพื่อเดินทางไปยังวิลบราแฮม การเดินทางคราวนี้เป็นครั้งแรกที่ต้องเดินทางเดี่ยว มีเลขานุการนิของผู้ปกครองนักเรียนไทยไปส่งที่สถานี คุณพรผู้ซึ่งได้ถูกส่งไปศึกษาแห่งเดียวกันได้เดินทางไปแล้วล่วงหน้าแล้ว แต่ก็ไม่สามารถยกแค้นอะไร แม้ตนเองจะไม่เคยไปไหนโดยลำพังในระยะยาวเช่นคราวนี้ ความจริงยังไม่ทันจะจัดเจนกับนครบอสตันหรือนครเคมบริดจ์ดีเท่าใดนัก เพียงรู้ว่าแม่มีแม่น้ำซาลส์กันอยู่ระหว่างสองนครนี้ และหน้าหนาวน้ำในแม่น้ำแข็งพอที่เด็ก ๆ ที่ินเองจะลงไปสนุกสนานกันได้ตลอดวันในการเล่นสเก็ต ตนเองไม่ทันจะได้ฝึกหัดกับเขาบ้างก็จำใจต้องจากไป

ในการเดินทางด้วยรถไฟคราวนี้ ในที่สุดก็ต้องลงจากรถไฟที่ตำบลวิลบราแฮมเหนือ และเมื่อถึงก็พอดีมืด แลเห็นชาวบ้านที่เป็นชาวานากำลังตามตะเกียงด้วยไฟฟ้ากันอยู่แล้ว ทำอย่างไรถึงจะไปถึงโรงเรียนได้เป็นปัญหาสำคัญ ไม่รู้จักกับใครเลยที่วิลบราแฮมเหนือ เหลียวซ้ายเหลียวขวามีแต่หิมะแม้จะไม่รู้หนาวนัก ที่สถานีเองก็เงียบกริบเพราะไม่ใช่สถานีใหญ่โต ประตูหน้าต่างปิดเงียบเมื่อรถไฟผ่านไปแล้ว ของกินอะไรก็ไม่มีขายเหมือนสถานีใหญ่ใคร ๆ ก็หลบอยู่ภายในเพราะอบอุ่นกว่าและอยู่ใกล้เตาไฟ คนเดินไปมาก็ไม่ปรากฏ เอ ! นี่เขาเอามาทิ้งให้หมาป่าทิ้งหรืออย่างไร คิดไม่ออกว่าจะไปถึงวิลบราแฮมแท้ ๆ อันเป็นที่ตั้งของโรงเรียนได้อย่างไร ไม่เห็นมีรถรับส่ง ไม่เห็นมีการเคลื่อนไหวแต่อย่างใด เมื่อรออยู่ประมาณเกือบชั่วโมงจึงมีรถเทียมม้ามาจอดหนึ่งคัน มีผู้ขับยานพาหนะมีสำเนียงเป็นชนต่างชาติมิใช่ชาวอเมริกันแท้ ๆ พุดอะไรฟังไม่สู้เข้าใจกัน เพียรจึงถามว่า “คุณครับ คุณจะไปที่โรงเรียนวิลบราแฮมอะคาเดมีด้วยหรือเปล่า ? ถ้าไปขออาศัยไปด้วยคนจะได้ไหม ?” ชายหนุ่มแต่งตัวแบบชนบทรูปร่างสันทัดหันมาตอบ “โคตซันซี น้องชาย ทางโรงเรียนได้ส่งให้มารับตัวไป มีอะไรก็ช่วยกันขึ้นขึ้นรถ แล้วเราจะได้ออกเดินทางทันที หนทางเพียงสี่ห้ากิโลเมตรเท่านั้น” เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว รถเทียมม้าก็กระโดดกระเดกไปตามถนนบ้านนอก มุ่งไปยังจุดหมายทันที

ในขณะที่นั่งอยู่บนรถม้า นั้น เพียร์ไม่ได้พูดอะไรขึ้นก่อน เพราะยังงงกับเหตุการณ์ว่าถ้าไม่มีผู้ใดมารับจะอย่างไร ที่สถานบ้านนอกนี้เงียบเหงาเข้ากับป่าช้า ถ้าใครก็ไม่รู้เรื่อง เมื่อถามว่าจะไปโรงเรียนได้อย่างไร เขาตอบแต่เพียงว่า ตามธรรมดาจะมีรถมาจากโรงเรียนเสมอ แต่เขาก็ไม่สามารถจะทราบได้ว่าวันนี้จะมีมาหรือไม่ เมื่อออกจากบอสตัน แม้จะมีเลขานุการภริณีสาวของท่านผู้ปกครองจะได้ไปส่ง แต่เธอก็ไม่ได้อธิบายให้แจ่มแจ้ง และเพียร์เองก็ไม่ได้ซัก และยังเมื่อถึงสถานบ้านนอกยังไม่ได้รับประทานอาหารเช้าด้วย เรื่องก็ไปกันใหญ่ เพราะเป็นคนใจน้อยอยู่แล้ว และกลัวว่าจะต้องอดนอน และเด็กย่อมทนไม่ไหวเกี่ยวกับความหิว และเพิ่มพูนไข้มาลาเรีย เมื่อรถโยกเขยยกมาได้สักครึ่งชั่วโมง มองซ้ายขวามีบ้านเรือนอยู่ห่าง ๆ กัน มีไฟริบหรี่ พื้นที่ขาวโพลงไปด้วยหิมะ ไม่เห็นมีอะไรน่าดู ต้นไม้ก็ไม่มีใบ ผลไม้ก็มองไม่เห็น ในท่ามกลางความเงียบเหงา คนขับรถก็ติดตลกดีก็เริ่มทักทายว่า “น้องชายเป็นชาวอิตาลีในใช่ไหม ?” เพียร์ได้สั่นศีรษะและตอบว่าเป็น “ไซแอมมีส” แต่สังเกตว่าเขาไม่สนใจเท่าใดนัก และในเวลาคำคืนเขาก็ไม่ค่อยจะเห็นหน้าตาว่าเป็นชาติอะไร แต่คงจะเห็นว่าผิวพรรณคล้ำสักหน่อย แต่เห็นพูดภาษาอังกฤษเข้าใจได้ ก็เดาเอาว่าคงจะมาจากส่วนใต้ของยุโรป เขาได้ขอทราบว่าเขาทำไม เพียร์ได้บอกความประสงค์ว่ารัฐบาลเอื้อเพื่อให้มาศึกษาวิชาแพทย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่เขารู้ใจ และรำพันต่อไปอีกหน่อยว่า “แหม ! อาตมาอีกจาดด้วยเรื่องมาศึกษาวิชาที่เป็นประโยชน์แก่คนจำนวนมาก อาตมาเสียดยาวว่าตัวอาตมาเองปราศจากโอกาสอย่างนี้” ต่อจากนั้นก็ไม่ได้สนทนาอะไรเป็นหลักฐาน ก็พอดิรธมาถึงประตูหน้าตึกนอน ผู้ช่วยยานพาหนะได้ช่วยขนของวางไว้ที่ประตูแล้วก็อำลาไป และความจริงตั้งแต่นั้นก็มีได้พบปะกันอีกเลย สักครูอาจารย์อเมริกันสูงใหญ่มีหนวดชื่อ สมอลล์ ก็นำไปยังห้องพักซึ่งได้จัดไว้ มีเตียง ตู้ และโต๊ะเขียนหนังสืออย่างละหนึ่งชิ้น ที่นี้มีอาหารสามมื้อ และรวมทั้งค่าเล่าเรียนเพียงแค่เดือนมกราคมถึงต้นเดือนมิถุนายน ประมาณห้าเดือน ทางโรงเรียนคิดแปดร้อยเหรียญอเมริกัน ความประสงค์อันสำคัญที่มาอยู่ ณ วิลบราแฮม ซึ่งถือเป็นโรงเรียนมีชื่อเสียงโรงเรียนหนึ่งในสหรัฐอเมริกา ก็เพื่อการกววิชาเท่านั้น ไม่ใช่เรียนเพื่อเอาประกาศนียบัตร เพราะประกาศนียบัตรที่ได้ไปจากสวนกุหลาบเป็นหลักฐานสำคัญในการรับรองเข้ามหาวิทยาลัยอยู่แล้ว แต่เสียอย่างเดียว เสรีจากโรงเรียนมัธยม 8 ไม่ใช่เป็นคนช่างพูดภาษาอังกฤษเท่านั้น ฝรั่งเลยเห็นเป็นโง่ไปเลย ในคืนแรกถึงก็สาละวนแต่เอาสิ่งของออกจากหีบและกระเป๋าเดินทาง อาบน้ำอาบท่าแล้วก็เข้านอนหลับปุ๋ยไปตามภาษาเด็กที่ได้เห็นดเหนือจากการเดินทาง และเป็นการผจญภัยเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นครั้งแรก ปรากฏว่าต้องอดข้าวไป 1 มื้อด้วย

สถานีรถไฟวิลบราแฮมเหนือ (North Wilbraham)

ตึกเรียนของวิลบราแฮมอะคาเดมี

ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฒน์ ได้มาเรียนทบทวนและฝึกภาษา เป็นเวลา 5 เดือน
ปัจจุบันคือ Wilbraham & Monson Academy

❖ ชีวิตที่วุ่นวาย

รุ่งขึ้นตอนเช้า เมื่อได้อาบน้ำชำระร่างกายจากฝักบัว อันมีทั้งน้ำร้อนและน้ำเย็นผสมกัน ให้พอดีอุ่น และแต่งกายอย่างเรียบร้อยแล้ว อาจารย์สมอลล์ก็นำไปพบท่านอาจารย์ใหญ่ ดักลาสส์⁵⁵ ผู้ซึ่งมีวัยประมาณ 60 ปี ลงพุง ผิวค่อนข้างคล้ำ ศีรษะเกือบปราศจากผม ตรงกลางเป็นมันลื่น แต่มีแววตาเป็นผู้มีความเมตตา ทั้งนี้และทั้งนั้นเข้าใจว่าเป็นผู้มีจิตใจเคร่งครัดในพระศาสนามาก ท่านอาจารย์ใหญ่ได้รับวางแผนการให้ศึกษาเลขคณิต ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส ภาษาละติน ฟิสิกส์ และพระคัมภีร์พระเยซูเจ้า และวิชาหลังนี้ท่านดักลาสส์รับอาสาเป็นครูเองเพราะถนัดยิ่ง

ทุก ๆ เช้าก่อนลงมือรับประทานอาหาร และอาหารทุกมื้อ อาจารย์ประจำโต๊ะอาหาร ผลัดกันขอบพระคุณพระเยซูเจ้าเสียพักหนึ่งก่อน จึงจะลงมือหยิบฉวยสิ่งต้องการ รู้สึกว่าต่างคนต่างต้องระมัดระวังในกิริยาวาจาเป็นอย่างดี จะกินเดิบก็ไม่ถนัดเพราะอาหารจำกัด และโดยมากเป็นอาหารง่าย ๆ ไม่มีอะไรชวนกินเหมือนอย่างอาหารไทยหรืออาหารจีน แต่จัดกันว่าเป็นอาหารที่ถูกอนามัย ความจริงเด็กที่เติบโตในโรงเรียนกินนอนเข้าใจว่าตัวเองเป็นส่วนมาก และที่โตแข็งแรงก็เพราะมีการออกกำลังกายพอสมควรตามครูผู้สอน ที่ไม่โตไปกว่าเท่าก็มี ที่พอมกะหรงก็มีเหมือนกันแต่ไม่ถึงกับหน้าเกลียด ที่อ้วนก็คงอ้วนมาจากบ้าน ไม่ได้อ้วนเพราะอาหารที่จัดไว้ที่โรงเรียนแน่ เพราะโรงเรียนกินนอนฝรั่งก็ไม่ผิดกับโรงเรียนกินนอนไทย เขาคิดบัญชีละเอียดคล้ายกัน คือมีหัวการค้าไปในตัว ช่วยไม่ได้ ก่อนเข้าเรียนตามชั้นในตอนเช้าจะต้องรับเข้าโบสถ์ก่อนเมื่อระฆังดังขึ้น และท่านอาจารย์ใหญ่เป็นผู้อธิบายพระธรรม สำหรับเพียรนั้น การเล่าเรียนเป็นนักเรียนพิเศษเช่นนี้ไม่เหลือบ่ากว่าแรงเลย ไม่ต้องสอบไล่ทำคะแนนอะไร แต่อาจารย์ผู้สอนก็พยายามบันทึกเปรียบเทียบคะแนนเป็นหลักฐานไว้ เพื่อรายงานแก่ผู้ปกครองนักเรียนไทยซึ่งมีสำนักงานอยู่ ณ เคมบริดจ์ เมื่อการเรียนไม่ยากเย็นอะไร เพราะว่าจุดประสงค์สำคัญก็เพื่อฝึกภาษาพูด และเพื่อฝรั่งพูดว่าอะไรจะได้เข้าใจ เวลาสำหรับเล่นหัวหลังการเลิกเรียนประจำวันจึงมีมาก และเป็นธรรมดาอยู่เอง เด็กรุ่นนี้มักจะเลือกเพื่อนฝูงของตนตามใจสมัคร และมีโอกาสที่จะพากันท่องเที่ยวศึกษาธรรมชาติและภูมิประเทศที่มีเขาและลำธาร ตลอดจนพฤกษชาตินานาชนิด เมื่อไปด้วยกันตามลำพังเช่นนี้ นอกจากจะเป็นการบริหารร่างกายอย่างดีแล้ว ยังได้โอกาสสนทนาปราศรัยออกความเห็นเป็นการฝึกพูดภาษาอังกฤษไปด้วยเป็นอย่างดีเลิศ และครั้งกลับยังหอนอนก็จะมีคามอยากอาหารเป็นพิเศษ และเมื่ออาบน้ำชำระสรวางค์กายเป็นอย่างดีแล้ว ก็ยังมีโอกาสได้สนทนาต่อกันที่โต๊ะอาหารอีก ซึ่งอาหารมื้อเย็นมักจะต้องเป็นอาหารหนักสักหน่อย และก็เป็นที่ถูกใจ เพราะบางครั้ง

⁵⁵ คือ Mr. Gaylord William Douglass

ก็ได้ลี้มรสไก่อทอด เนื้อสันใน เนื้อสันนอก ไอคกริม และพายฝีมือบ้านนอกอย่างขึ้นเยี่ยม ในตอนค่ำวันเสาร์ ทางโรงเรียนมักจะจัดสรรผู้ที่มีความรู้ความกว้างขวางมาบรรยายให้ฟังทั่ว ๆ กัน หรือบางทีก็กำหนดหน้าที่ให้นักเรียนแต่ละคนลุกขึ้นพูดเรื่องราวตามถนัด เป็นการฝึกให้ออกแขกเป็นครั้งเป็นคราว และรุ่งขึ้นเป็นวันอาทิตย์ เมื่อเสร็จธุรกิจทางศาสนาในโบสถ์ของโรงเรียน และหลังจากรับประทานอาหารกลางวันเสร็จเรียบร้อย เด็ก ๆ ที่มีเงินฝากไว้กับอาจารย์ใหญ่มักจะขออนุญาตทางโรงเรียนไปเที่ยวที่เมืองสปริงฟิลด์ หรือพาล์มเมอร์ เมืองใดเมืองหนึ่ง ซึ่งจะมีโอกาสได้ดูภาพยนตร์สักเรื่องหนึ่ง ชื่อของรับประทานเล่น และถ้าเป็นไทยก็เข้าร้านเจ๊กนาน ๆ ครั้งหนึ่ง เพราะต้นทุนที่ต่อมไว้กับโรงเรียนมีจำกัด สำหรับพาล์มเมอร์ถ้าจะเดินไปก็เพียงครึ่งชั่วโมงเท่านั้น มีระยะเพียงสองกิโลเมตร แต่สำหรับสปริงฟิลด์ ถ้าไม่มีรถยนต์ก็ต้องนั่งรถรางไปจากพาล์มเมอร์อีกต่อหนึ่ง

การศึกษาในระยะนี้นับว่าดีพอ ดูได้คะแนนสูงในภาษาฝรั่งเศส ภาษาละติน และคัมภีร์ของพระผู้เป็นเจ้า การที่เรียนภาษาละตินก็เพราะเขาว่าจำเป็นสำหรับเรียนแพทย์ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ทราบว่าการจะเข้าเรียนแพทยศาสตร์นั้นเหวี่ยงจะย้อยหยด เพราะว่าหาที่เข้าเรียนได้ยาก โดยที่เป็นวิชาที่ฟังปรารภของคอนอเมริกันอยู่แล้ว และถ้ารับคนต่างชาติก็เท่ากับไล่ที่คนพื้นเมืองไม่ให้เรียนเสียหนึ่งที่ นอกจากทางโรงเรียนแพทย์เห็นว่าผู้สมัครจะไปทำประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่มวลมนุษยเท่านั้น ในการแต่งกายของนักเรียนที่วิลบราแฮมในขณะนี้ โดยที่กลืนสงครามโลกครั้งที่หนึ่งยังไม่หมดไป ทางโรงเรียนจึงจ้างนายทหารกองหนุนมาฝึกวิชาทหาร และบังคับให้นักศึกษาทุกคนสวมเครื่องแบบทหารอเมริกัน แต่ต้องจัดหาเอาเอง ผู้ฝึกวิชาทหารก็คืออาจารย์ภาษาละตินนั่นเอง เพียรได้ถูกกำหนดให้เป็นผู้เชิญธงอเมริกันขึ้นสู่เสาและเอาลงตลอดสมัยการศึกษา กันนับว่าเป็นเกียรติมิใช่น้อย และไม่ทราบด้วยเหตุผลอันใด อาจารย์การ์ดเนอร์⁵⁶ ผู้สอนภาษาตายนี่ถึงได้มีความเอ็นดูต่อเพียรมากกว่าปกติ ถึงกับอาสาจะเอาเข้ามหาวิทยาลัยแผนกเตรียมแพทยศาสตร์ให้จงได้ และได้ชักชวนให้ไปพักที่บ้านมารดาของท่านที่เมืองคาลส์ในรัฐเมน ซึ่งอยู่เหนือสุด ตลอดฤดูร้อน เพื่อฝึกซ่อมภาษาอังกฤษให้ชำนาญขึ้นไปอีก จะเป็นประโยชน์เมื่อเข้าเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัย แต่ท่านก็ได้รับรองว่าจะเอาเข้ามหาวิทยาลัยได้ แต่อย่างไรก็ดี เรื่องการพักในบ้านมารดาของท่านเป็นอันตกลง เพราะท่านได้เรียกร้องให้ช่วยออกค่าใช้จ่ายเพียงเดือนละหกสิบเหรียญ ซึ่งทางผู้ปกครองนักเรียนไทยที่เคมบริดจ์ไม่ขัดข้อง

⁵⁶ คือ Mr. Daniel Earl Gardner แต่ในหนังสือใช้ชื่อว่า สตีเฟน การ์ดเนอร์

ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฒน์
แต่งเครื่องแบบของกองฝึกกำลังพลสำรอง
Reserve Officers' Training Corps (ROTC)
ขณะเรียนที่วิลบราแฮมอะคาเดมี เมื่อ พ.ศ. 2462

ก่อนที่โรงเรียนจะปิดภาคสิ้นปีได้มีงานประจำปี คืองานแจกประกาศนียบัตรแก่ผู้จบหลักสูตร เทียบมัธยม 8 และในงานนี้ บรรดาแขกผู้เป็นบิดามารดา ญาติพี่น้อง ตลอดจนคู่รักก็จะเดินทาง มาร่วมงานเป็นจำนวนมาก รวมทั้งนักเรียนเก่าขนาดคุณปู่เป็นจำนวนไม่ใช่น้อย เพื่อให้เป็นการครึกครื้น อาจารย์ใหญ่ได้เปิดโอกาสให้เด็ก ๆ เข้าแข่งขันการปราศรัยต้นฉบับของคนสำคัญของสหรัฐอเมริกา และท่านอาจารย์ใหญ่ได้คัดเลือกเอาเพียงร้อยให้แข่งขันกับเขาทั้งหลายที่เป็นอเมริกัน เรียกว่า “จูเนียร์ เดแคลเมชันคอนเทสต์” และได้เฟ้นเอาคำปราศรัยของท่านวีรบุรุษลิงคอล์นเป็นต้นฉบับ และ ท่านดักลาสได้เฝ้าฝึกอยู่หลายคราวด้วยตนเอง ในที่สุดเมื่อถึงวันสำคัญเรียกว่า “คอมเม้นซ์เมนต์เดย์” หลังมีพิธีเรียบริ้วแล้ว ก็มีการแข่งขัน และเพียงรค์ต้องขึ้นยืนอยู่บนเวทีสูง แสดงบทบาทเป็น ท่านลิงคอล์น ปราศรัยต่อหน้าฝูงชนเป็นจำนวนมาก และได้แสดงบทบาทออกเสียงคำปราศรัยของ ต้นฉบับ “เกตตีสเบิร์กแอ๊ดเรส⁵⁷” ได้อย่างถูกต้อง ท่ามกลางการปรบมืออย่างสนั่นหวั่นไหว และ ผลของการตัดสินของคณะกรรมการที่ได้แต่งตั้งขึ้นเป็นพิเศษ ปรากฏว่าเด็กสวนกุหลาบ พ.ศ. 2460 ได้รับรางวัลเสมอกันกับเด็กหนุ่มฝรั่งเศสอีกสองคน และได้รับเงินรางวัลถึงสิบดอลลาร์อเมริกัน เป็นเงิน ก่อนแรกที่ได้มาขณะที่อยู่ ณ ต่างประเทศ ความปลื้มใจของเด็กไทยคนนี้มีอยู่นานอีกโขทีเดียว

เมื่อการประสาทประกาศนียบัตรของโรงเรียนวิลบราแฮม เป็นไปตามระเบียบแบบแผนและ ขนบธรรมเนียมที่มีอยู่แต่ดั้งเดิมเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็พอดีกับการอนุมัติของผู้ปกครองนักเรียนไทย ในสหรัฐอเมริกา ให้เพียงรค์เดินทางไปกับอาจารย์ภาษาละตินได้ เพื่อไปพักผ่อนตลอดฤดูร้อน คือแต่ กลางเดือนมิถุนายน กรกฎาคม สิงหาคม และจนถึงปลายกันยายน ณ บ้านสองชั้นของนางกอร์ดเนอร์ ผู้เป็นมารดาของ ร.ท. สตีเฟน กอร์ดเนอร์ ที่เมืองคาเลสในรัฐเมน การเดินทางต้องผ่านนครบอสตันก่อน แล้วจึงจับรถสายเหนือขึ้นต่อไป ต้องค้างคืนบนรถไฟหนึ่งคืนจึงถึงจุดหมายปลายทาง นางกอร์ดเนอร์ ผู้โอบอ้อมอารีได้มาคอยรับอยู่ที่สถานี และได้พาไปพักโดยจัดเตียงนอนไว้ที่บ้าน นางกอร์ดเนอร์อยู่ ในวัยกว่า 50 ปีเศษ ค่อนข้างสวยและสะอาด ช่างพูด และแสดงความเป็นห่วงในผู้มาพักอาศัย อยู่ตลอดเวลา ความจริงการมาพักอย่างนี้เกือบเท่ากับไม่ต้องเสียอะไรเลย เพราะลำพังค่าอาหาร ก็เกินเดือนละหกสิบเหรียญอยู่แล้ว ไหนจะพาไปเที่ยวพบปะคนโน้นคนนี้ ในตอนเย็นก็ใช้เวลา ฝึกภาษาให้ข้าของกับเจ้าของบ้าน และสามีของเธอผู้ป่วยเป็นอัมพาตไม่สามารถจะไปไหนได้ นั่งอยู่บนเก้าอี้โยกทั้งวัน แต่มีอารมณ์ขบขันเสมอ เวลารับประทานอาหารก็รับประทานด้วย

⁵⁷ Gettysburg Address เป็นสุนทรพจน์ของประธานาธิบดี เอברהแฮม ลิงคอล์น แห่งสหรัฐฯ กล่าวเมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2406 ที่สุสานแห่งชาติเกตตีสเบิร์ก เพื่อระลึกถึงทหารที่เสียชีวิตจากการสู้รบระหว่างฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้ ในยุทธการเกตตีสเบิร์ก ของสงครามกลางเมืองอเมริกา

เมืองคาเลส์เป็นเมืองชายแดน อาณาเขตมีสะพานติดต่อกับข้ามไปยังจังหวัดบรันสวิกของประเทศแคนาดา สำหรับคาเลส์เป็นเมืองมีพลเมืองขนาดประมาณ 7,000 คน มีธนาคารสองสามแห่ง ร้านตัดผมสองร้าน โรงพยาบาล 1 โรง นอกนั้นเป็นร้านค้า ไม่เห็นมีอุตสาหกรรมใด ๆ มีรถรางเก่า ๆ วิ่งช้า ๆ อยู่สายเดียว ขึ้นรถรางเที่ยวบ่อย ๆ ก็น่าเบื่อ แต่ทุกวันพฤหัสบดีมีการชุมนุมทางสังคมสำหรับหญิงสาวชายหนุ่มที่มีความประพฤติดีในละแวกนั้น เป็นเวลาประมาณ 2 ชั่วโมง แม่บ้านแต่ละคนจะนำอาหารมาร่วมรับประทานกัน ประชุมกรรมการบ้าง แล้วก็ลีลาศอย่างกันเอง ไม่มีใครถือเนื้อถือตัว นางกอร์ดเนอร์ได้นำเปียรให้ไปร่วมด้วยเป็นประจำ และในที่สุดก็สามารถรู้จักกับคนในวัยเดียวกันเพิ่มขึ้น ตลอดจนนักศึกษาในมหาวิทยาลัย การออกกำลังกายก็มีเทนนิสให้ประลองฝีมือได้ นางกอร์ดเนอร์ยังได้จัดหาจักรยานให้หนึ่งคัน และด้วยจักรยาน เปียรได้โอกาสเดินทางเป็นระยะหลาย ๆ ไมล์ ขับตามถนนสูง ๆ ต่ำ ๆ แวะเยี่ยมขานาผู้มีอัธยาศัยไมตรี เชื้อเชิญให้รับประทานอาหารกลางวันด้วย ซึ่งเป็นส่วนมากประกอบด้วยนม ไข่ มันฝรั่ง และผักเป็นจำนวนมาก คาเลส์อยู่ทางเหนือมาก ฉะนั้นในฤดูร้อนก็จริง อากาศห้าวร้อนเท่าใดไม่แม้นยุงสักตัวก็ไม่มี และตลอดเวลาที่ได้เหยียบบสุธาของอเมริกาแล้วยังไม่เคยต้องนอนในมุ้งเลยสักแห่งเดียว สรุปได้ว่าเมื่อพักอยู่ที่เมืองนี้ได้ประโยชน์ส่วนตัวหลายอย่าง เช่น

1. จัดเจนทางภาษาพูด
2. รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอเมริกันชั้นกลาง ได้ไปร่วมทางศาสนาทุกวันอาทิตย์
3. ได้โอกาสทำความสนิทสนมกับหนุ่มสาวชาวอเมริกันที่ศึกษาอยู่ตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และความสนิทสนมนี้เป็นไปเป็นเวลานาน มีการติดต่อทางจดหมาย มีการส่งของขวัญถึงกัน
4. มีพลาณามัยดี เพราะได้เล่นกีฬาบอว์ลิ่ง และขับขี่จักรยานเพื่อชมภูมิประเทศ
5. ได้รู้จักกับขานาชาวไร่
6. ได้เที่ยวในเมืองอีสต์พอร์ต ซึ่งเป็นเมืองสุดทิศตะวันออกของสหรัฐอเมริกา ได้ชมโรงงานทำปลาชาร์ดิน และโรงงานทำกระดาษเป็นครั้งแรก
7. ไม่ต้องนอนตากยุง ได้พักผ่อนในภูมิประเทศอันสวยงาม ไม่ร้อนแหว่งอย่างนครใหญ่ในฤดูร้อน
8. ได้พบปะกับชาวอินเดียแดงเป็นครั้งแรกในชีวิต และได้เจรจาวิสาสะกัน เมื่อเขาเอาของพื้นเมืองมาเร่ขาย และถูกเข้าใจผิดว่าเป็นพวกอินเดียแดงไปด้วยอีก

เมื่อจวนจะหมดฤดูร้อนอยู่แล้ว และใกล้กำหนดการเปิดภาคต้นของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และโดยที่หาทราบไม่ว่า ทางผู้ปกครองนักเรียนไทยจะสามารถจัดหาที่เล่าเรียนให้ได้ทันกำหนด ความวิตกกังวลของเพียร์ก็บังเกิดขึ้น เพราะตนเองไม่ได้มีใครบอกให้เข้าใจหรือรับรองว่าจะเข้าเป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยใดได้ เด็กน้อยก็เริ่มทำการติดต่อเองทันทีเท่าที่มีปัญญาเพียงเล็กน้อย โดยทำการติดต่อโดยตรงกับมหาวิทยาลัยมิสซูรี ณ เมืองเซนต์หลุยส์ รัฐมิสซูรี เพื่อขอเข้าศึกษาเตรียมแพทยศาสตรมหาได้ทราบไม่ว่าอาจารย์ภาษาละตินซึ่งเป็นนักเรียนเก่าโบว์โดอิน ณ เมืองบรันสวิก รัฐเมนได้เพียรพยายามเอาตนเข้าในแผนกเตรียมแพทย์อยู่แล้วจนเป็นผลสำเร็จ เพราะในระหว่างรอตอบจากมหาวิทยาลัยมิสซูรีนั้น ทางโบว์โดอินได้สั่งให้เตรียมตัวไปเข้าเรียน เพราะได้รับไว้เป็นนักเรียนมหาวิทยาลัยปีที่ 1 ตามคำขอร้องของอาจารย์การ์ดเนอร์ ในแผนกเตรียมแพทยศาสตร์ และโบว์โดอินย่อมจะเหมาะสมกว่า เพราะโบว์โดอินมีโรงเรียนแพทย์ชั้นดีต่อให้ด้วย แต่ก็ยังไม่ทันจะได้ทำอย่างใด ทางมหาวิทยาลัยที่เซนต์หลุยส์ก็ตอบมาถึงตัวเหมือนกันว่า ทางมหาวิทยาลัยถึงตะวันตกได้มีความยินดีที่จะรับเด็กไทยเข้าเป็นนักเรียนพรชแมนเหมือนกัน เมื่อได้ตรึกรองอยู่สองสามวัน และไม่ได้ปรึกษากับใคร เพียร์ก็ทำหนังสือตอบไปยังมหาวิทยาลัยมิสซูรีว่า ขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความเอื้อเฟื้อ แต่โบว์โดอินซึ่งอยู่ในรัฐเดียวกันได้ยอมรับก่อน จึงเพื่อให้เกิดการถูกต้องก็ต้องของดไปเซนต์หลุยส์ ทั้งสิ้นนี้เห็นจะเป็นด้วยการเกรงใจอาจารย์ภาษาละติน และอีกอย่างหนึ่งก็คือมีความขลาดที่จะเดินทางไปอีกตั้งครึ่งทวีป เห็นจะกลัวชาวอินเดียนแดงด้วย อย่างไรก็ตามหนึ่ง เพียร์ก็ออกเดินทางจากคาเลส์มุ่งไปเมืองบรันสวิกเป็นระยะไกลไม่ใช่น้อย ต้องแรมคืนและต้องตรอถไฟด้วย แต่ในที่สุดก็เดินทางมาถึงสำนักของโบว์โดอิน ซึ่งเป็นเมืองของนักศึกษาแท้ ๆ ความสุขสมบูรณ์ของเมืองนี้เกือบไม่มีอะไร และไม่สู้ผิดกับเมืองคาเลส์เท่าใด บ้านเมืองจะตื้นชั้นก็ตอนมหาวิทยาลัยเปิดภาค และเมื่อปิดภาคแล้วก็เงียบสงัด แม้แต่การค้าก็อยู่นิ่ง ไม่มีการซื้อขาย มีภาพยนตร์โรงเดียวที่พอดูได้ ถ้าจะให้สนุกกว่านี้ต้องขึ้นรถไฟไปทัศนจรเมืองใกล้เคียง

เมื่อถึงสถานี่แล้ว เพียร์ก็หิวกระเป่าสองใบเดินกะเร่อกะรา่ตรงไปยังแคมปัสของโบว์โดอินทันที เพราะอยู่ไม่สู้ไกลเท่าใด ในใจคิดว่า แหม นีมาที่มหาวิทยาลัยในรัฐเดียวกันยังต้องค้างคืนบนรถไฟ ถ้าไปถึงเซนต์หลุยส์คงเพลียถึงหมอบแน่ แม้แต่บรันสวิกจะเป็นเมืองบ้านนอก ก็ปรากฏว่านอนกลางคืนไม่ต้องกางมุ้ง เพียร์ได้เข้าไปที่สำนักงานเลขานุการคนบดีโดยอาศัยหนังสือของอาจารย์สติเฟิน การ์ดเนอร์เป็นหนังสือนำ ก็ได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี และได้ชี้แจงแก่เจ้าหน้าที่ว่า ถ้าจะต้องใช้จ่ายอะไรโปรดเบิกทางผู้ปกครองนักเรียนไทยที่นครวอชิงตันโดยตรง ตนเองไม่อยู่ในฐานะเป็นผู้จ่ายเงินดอลลาร์ได้ตามถนัด เพราะมีไม่กี่แผ่นติดกระเป่า ต่อมาก็ถูกนำไปยงนอนชั้นล่างของตึกนอนหลังหนึ่งในบริเวณแคมปัส เห็นตึกเรียนต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยได้ชัด และอยู่ใกล้ ๆ กับโบสถ์ของมหาวิทยาลัยหลังขนาดกลางหลังหนึ่งไม่ไกลจากประตูเข้าออกด้วย

❖ (ชีวิตที่โบว์โดอิน)

สำหรับห้องพักที่ทางมหาวิทยาลัยจัดให้เป็นห้องเดี่ยวขนาดกำลังสบาย มีหน้าต่างทางด้านทิศถนนสองหน้าต่าง มีเตียงนอน 1 เตียง มีโต๊ะสำหรับอ่านหนังสือด้วย ภายในห้องไม่มีการประดับประดาอะไรเลย มีไฟฟ้าเพียง 1 ดวงที่เพดานแต่ก็สว่างมาก และอีกหนึ่งดวงที่โต๊ะเขียนหนังสือ ถ้าต้องการอาบน้ำอ่างหรืออาบน้ำพุ ตลอดจนถึงล้างหน้าและเข้าส้วม ต้องลงใต้ถุน มีที่จัดไว้เป็นที่รวมสะอาดดีมาก บริการในเรื่องสุขาภิบาลนี้จัดไว้อย่างพอเพียง ไม่ต้องแย่งกันแม้จะเข้าไปพร้อมกันหลาย ๆ คน หรือเดือดร้อนพร้อมกัน การจัดที่นอน การปิดกวด ทางมหาวิทยาลัยจัดเอง ผ้าห่มก็มีให้อย่างพอเพียง และในฤดูหนาวมีเจ้าหน้าที่ช่างมาประกอบบานหน้าต่างให้เป็นสองชั้น และในห้องนี้มีห้องน้ำร้อนไหลอยู่ตลอดเวลา ในการมาศึกษา ณ โบว์โดอินในปีแรกนี้รู้สึกเหงาบ้าง เพราะว่าในจำนวนนักศึกษาที่มีอยู่เป็นชายทั้งสิ้นประมาณ 400 คน มีคนผิวเหลืองอยู่เพียงสองคนเท่านั้น คือคนไทย 1 คน และคนญี่ปุ่น 1 คน คนญี่ปุ่นนั้นอยู่มาหลายปี คงจะรู้จักขนบธรรมเนียมของฝรั่งเศส และดูเหมือนจะไปกับนักเรียนฝรั่งโดยไม่มีใครรังเกียจ เพราะเป็นลูกคนมีอัฐ สำหรับเพียรนั้นเป็นของใหม่ในชีวิต จะต้องเริ่มทำความรู้จักกับฝรั่งบางคน แต่ก็ไม่มีความจำเป็นเท่าใดนั้น แม้ฝรั่งเองที่เป็นนักศึกษาในมหาวิทยาลัยย่อม ๆ นี้ หลายคนก็ไม่เคยออกจากรัฐเมนด้วยซ้ำไป หลายคนไม่เคยไปนิวยอร์ก บอสตัน ทั้งหมดไม่เคยเดินทางครึ่งโลก ดังนั้นเขาเหล่านั้นจึงเป็นคนที่ไม่พอใจในสภาพของเขา คือไม่ยินดียินร้ายต่อต่างด้าวหน้าใหม่คนใดทั้งสิ้น เรื่องปลูกมิตรสนทนากับใครสำหรับเพียรจึงไม่มีความจำเป็นเท่าใด เพราะอยู่ในฐานะเป็นนักเรียนรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ได้ขิงทุนมาเมืองนอก ไม่ใช่คุณพ่อส่ง และยังมีเงินใช้จ่ายติดกระเป๋าเพียงเดือนละสี่สิบห้าเหรียญเท่านั้นแล้ว ยิ่งไม่กล้าคบใคร ในจำนวนเงิน 45 ดอลลาร์นี้ จะต้องจ่ายสำหรับค่าอาหาร ค่าขนม ค่าตัดผม ค่าซักฟอก ค่าดูภาพยนตร์ สำหรับค่าอาหารนั้นมีข้อแนะนำว่าอย่าใช้เกินวันละหนึ่งเหรียญห้าสิบเซ็นต์ หากไม่จะไปไม่รอด และเด็กไทยคนนี้ก็เหมือนกับเด็กไทยคนอื่นกำลังเติบโต ย่อมต้องรับประทานวันยังค่ำ แต่โดยที่รู้ตัวว่าต้องกระหม่อมกระหม่อมเดียวไปไม่รอด จึงต้องขอรับอาหารแบบจ่ายเป็นสัปดาห์ราว 7 ดอลลาร์ต่อ 1 สัปดาห์ในสมัยนั้น และสำหรับวันศุกร์ โดยมากมักอุดหนุนอาหารเป็นล่ำเป็นสันเอาตามเรสเตอรอนต์ เพราะที่รับประทานอยู่ต้องมีปลาทุกวันศุกร์ จะชอบหรือไม่ก็ตาม และอาหารอื่น ๆ ก็ไม่ค่อยพอแจกจ่าย เพราะเจ้าของครัวต้องหากำไรบ้าง เมื่อจำเป็นต้องระงับการใช้จ่ายจนตัวลีบจะไปสังคมกับใครไหว สำหรับอาหารเช้าในวันธรรมดาต้องคอยฟังระฆังโบสถ์ และต้องรีบกิน แล้วไปให้ทันการสั่งสอนทางศาสนาก่อนเข้าฟังการบรรยาย และศาสตราจารย์และอาจารย์ทั้งหลายก็ต้องไปร่วมชุมนุมเช่นกัน เรื่องนี้ทางมหาวิทยาลัยถือว่าการสำคัญมาก ถ้าเห็นคนไปร่วมมีน้อยผิดธรรมดา ก็จะถูกวิพากษ์วิจารณ์จากท่านผู้มีฐานะเป็นเพรสซิเดนต์ ทำหน้าที่สอนพระธรรมของพระเยซูคริสต์ทุกวัน และใคร ๆ ก็เกรงใจท่านมากเสียด้วย

หอพัก Appleton Hall ที่โบว์โดอินคอลเลจ

ศ. พ.อ. หลวงวาทวิทยาวัฒน์ พักอยู่ที่ห้องหมายเลข 18 หอพัก Appleton Hall ขณะเป็นนักศึกษาเตรียมแพทย์ชั้นปีที่ 1

ภายในห้องพักของหอพัก Appleton Hall

(ในภาพไม่ใช่ห้องพักของ ศ. พ.อ. หลวงวาทวิทยาวัฒน์)

นักเรียนของโบว์โดอินจะต้องเรียนจริง และจะต้องต่อสู้ชีวิตการเรียนอย่างจริงจัง ไหนจะต้องต่อสู้กับวิชาที่บังคับเรียน และไหนจะต้องทำคะแนนให้พอเพียงสำหรับวิชาที่ให้เลือกเอาเองได้ เพื่อให้มีเครดิตตามความต้องการของมหาวิทยาลัย จึงจะมีสิทธิ์เข้าสอบไล่สิ้นปีเพื่อเลื่อนชั้น โบว์โดอินใคร ๆ ก็ตระหนักดีว่าไม่ใช่มหาวิทยาลัยสะดวก ชอบเชิญผู้เข้าศึกษาให้ออกจากสภาพเป็นนักศึกษาได้เสมอ ดังนั้นจึงต่างคนต่างหาตัวตักกันอยู่เรื่อย ๆ สำหรับนักเรียนไทยหน้าใหม่ผู้ซึ่งตั้งใจจะเรียนแพทย์ต่อไป ต้องเรียนตามแผนผังคือ ฟิสิกส์ อนินทรีย์เคมี ชีวโอสถีย ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และพลศึกษา บังคับ ในครึ่งปีแรกเรื่องหนักใจที่สุดคือภาษาอังกฤษ เพราะนอกจากฟังภาษาพูดและสำเนียงของศาสตราจารย์อเมริกันไม่ถนัด เพราะชินหูแต่เพียงภาษาอังกฤษที่สอนกันอยู่ในกรุงเทพฯ และแม้เพียงจะได้มีโอกาสเล่าเรียนภาษานี้ตั้งแต่มัธยม 5-8 ก็ตาม แต่ครูผู้สอนเป็นคนอังกฤษทั้งสิ้น นอกจากนั้นภาษาอังกฤษปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยผิดแผกกันไปคนละเรื่องกับที่เคยเรียนในชั้นสุดมัธยมในประเทศไทยทีเดียว ในใจนึกอยู่ทุกนาทีกว่า ถ้าเกิดสอบไล่ตกในภาษาอังกฤษ วิชาอื่น ๆ จะไปเข้าใจได้อย่างไรสำหรับคนต่างชาติ เพราะวิชาใดก็ตามการบรรยายเป็นภาษาพื้นเมืองทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามก็ไม่มีใครได้แต่หวังว่าทำดีที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ก็แล้วกัน เคราะห์ร้ายสอบตกก็คงไม่ถึงกับถูกไล่ออกคงได้โอกาสซ้ำชั้น ทางการศึกษาของเมืองไทยคงให้แก้ตัวสักครั้งแน่

ในที่สุดฤดูร้อนก็ผ่านไป ฤดูใบไม้ร่วงก็เข้ามาแทนที่ และดูเหมือนจะเป็นครั้งแรกในชีวิตที่เห็นกับตา ซึ่งดีกว่าบทเรียนของเดนต์ ที่ได้เห็นกับตาของตนเองว่าอหังมันเป็นอย่างไร ได้ทัศนคติแต่ใบไม้เปลี่ยนสี จากเขียวใบไม้เดิม จนเป็นสีหนักไปทางน้ำตาล จนเป็นน้ำตาลแก่ แล้วในที่สุดก็ร่วงหล่นลงบนพื้นพสุธา หรือถูกหอบไปตามลมไปตกไกลจากต้น ใบไม้ที่เปลี่ยนสีได้ร่วงหลุดจากต้นจนเหลือแต่ต้นและกิ่งเปลือย อากาศก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปด้วย จากร้อนจัดเป็นเย็นสบาย จนเย็นสะท้าน แล้วอุณหภูมิก็ได้เริ่มตกต่ำลงทุกที พอหมดฤดูร้อนอหัง หิมะก็ปลิวว่อน แรกก็ไม่หนาแน่น แลดูงามยิ่งกบปุยฝ้ายสำลิวว่อนตามลม เมื่อฤดูหนาวมาถึง หิมะก็ตกหนาขึ้น อากาศก็ขมุกขมัว มองแสงแดดไม่ค่อยเห็น และเมื่ออากาศหนาวจัด และยังโดยเฉพาะที่เมืองบรันสวิกแล้ว อุณหภูมิได้ลงต่ำกว่าจุดน้ำแข็งมากมาย ลำธารเล็กน้อยก็มีสภาพคล้ายกับมีแก้วหนา ๆ ปกคลุมอยู่ เดินข้ามไปข้ามมา แม้เล่นสเก็ตก็ได้ แดดจะส่งแสงบ้างก็ไม่เห็นได้ประโยชน์อันใด ไม้มีความอุ่นแก่ร่างกายแม้แต่น้อย หิมะที่ตกอยู่บนหลังคาบ้านเรือนตึกมีความหนาเพิ่มขึ้น ตั้งฟูต ถ้าแดดออกหิมะอาจจะละลาย แล้วหยดย้อยแขวนอยู่ตามชายคา คล้ายแท่งแก้วมีปลายแหลมเป็นระย้าดุงดงามที่สุด เมื่ออากาศกลับหนาวจัดซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ด้วยเหตุนี้เอง ทางมหาวิทยาลัยจึงที่บกระจกหน้าต่างทุกบานอีกชั้นหนึ่งเป็นพิเศษ เพื่อให้เกิดการอบอุ่นขึ้นเล็กน้อย และกันมิให้

หิมะน้ำแข็งละลายไหลเข้าข้างในห้อง โดยที่อากาศครึ้มอยู่เกือบตลอด 24 ชั่วโมง เกือบทุกวันใน 7 วัน และเกือบทุกวันตลอดเดือน จึงจำเป็นต้องตามไฟให้สว่างอยู่เสมอ ในการเรียนประจำวันไม่ได้เรียนวิชาเดียว และเมื่อวิชาต่าง ๆ ก็ไม่ได้สอนในตึกเดียวกัน ฉะนั้นเมื่อจบการบรรยายวิชาใดแล้ว นักศึกษาก็จะเดินขวักไขว่ออกจากตึกหนึ่งไปยังอีกตึกหนึ่งทุกชั่วโมง ในขณะที่อยู่กลางแจ้งจะต้องประสบกับความหนาวชนิดเยือกเย็นเจ็บอย่างที่ไม่เคยผ่านในชีวิตเลย เสื้อผ้าที่หุ้มห่อร่างกายมีถึง 5-6 ชั้นด้วยกัน ซึ่งประกอบด้วยถุงเท้าขนสัตว์ รองเท้ายางสวมทับรองเท้าธรรมดา เพื่อตะลุมหิมะและกันกันกระแทกกับพื้นพสุธา เพราะว่าถ้าสวมรองเท้าชนิดนี้แล้วมันจะไม่หกล้มง่าย ๆ บนศีรษะมีหมวกเก็บที่มีสีกหลาดเย็บติด เพื่อทับหูทั้งสองข้างมิให้กระดูกอ่อนแข็งเปราะ ข้างนอกมีเสื้อคลุมทำด้วยขนแกะหุ้มห่อรอบคอและศีรษะส่วนหลัง มียางสวมถุงมือมีขนสัตว์คาดอยู่ข้างใน ภายในห้องเรียนทุกห้องมีเตาไฟ ซึ่งให้ความร้อนอบอุ่นทั่วห้องด้วยถ่านหินหรือท่อนไม้ ลูกโซติช่วงอยู่กลางห้องฝรั่งเจ้าของถิ่นเองคงว่า “เย็นเด็ดสะระเต่าจริงว๊าย” ส่วนเพียรเดินจากอาคารใดก็ตาม น้ำมูกไหลไม่ขาดระยะ น้ำตากรีนไหลไม่หยุดหย่อน เมื่อเช็ดให้แห้งไม่ทันก็แข็งตัวจนต้องแกะให้หลุด ความจริงขอสารภาพว่าฉันหาใช้น้ำตาที่ไหลเพราะความเย็นจัดอย่างเดียวไม่ หากแต่ว่ามันเป็นอัสสสุลธรรมชาติด้วย ในขณะที่เดินฝ่าหิมะและอากาศอันสุดจะทนได้นั้น เด็กน้อยได้รำพึงด้วยความเวหนาทนเองว่า “พุทโธอ้ายเวร อยู่เมืองไทยแสนจะสุข อยากเป็นห้วนอก พอหนาวก็ทนไม่ไหว ชี๊แยแท้ ๆ” สำหรับฤดูหนาวที่ปรากฏอยู่ ณ เมืองบรินสวิกนั้น จะประมาณอยู่เป็นเวลานานมากหลาย ๆ เดือนทีเดียว และรู้สึกว่าจะนานกว่าเมืองอื่น ๆ อีกหลายเมือง

ในปีแรกที่เพียรได้มาผจญกับความหนาวอย่างนี้ ก็ได้มาประสบกับการตกของหิมะซึ่งมีมากเหลือกำลัง ตกอย่างรวดเร็วจนถมกันเป็นกองสูงพะเนินเทินทึก จนในที่สุดรถไฟประจำทางก็เดินเป็นปกติไม่ได้เลยเป็นเวลาร่วมสัปดาห์หนึ่งเต็ม ๆ บริษัทรถไฟซึ่งการรถไฟทั้งหลายเป็นของบริษัท มิใช่เป็นของรัฐบาล ได้ประกาศอย่างกึกก้องว่าต้องการจ้างผู้สมัครชนหิมะไปทิ้งแม่น้ำทันที ทางมหาวิทยาลัย เมื่อนักศึกษาทราบว่ามีการจ้างงานกรรมกรซึ่งไม่ยากเย็นอะไร และให้ค่าจ้างถึงชั่วโมงละ 0.40 เหรียญกลางวัน และถ้าพ้นสัปดาห์นาฬิกาไปแล้วให้ 0.60 เหรียญต่อชั่วโมง ต่างก็ขอลุยไปรับจ้างตาม ๆ กัน ขว่นี้ได้แพร่สะพัดไปรู้ถึงหูเพียรเข้าด้วย และเพียรเองไม่เคยมีรายได้อะไรกับเขาเลยในชีวิต มีหน้าซ้ำเงินกระเป๋าก็ไม่พอใช้จ่ายอยู่แล้ว เลยตัดสินใจขออนุญาตจากคณบดี⁵⁸ ท่านก็ถามว่า “คุณจะทนหนาวหรือมาจากเมืองร้อน ?” “อย่างไรก็ขอลองดูบ้างครับ” เด็กน้อยตอบ และทางมหาวิทยาลัยโดยที่การสัญจรไม่สะดวก นักศึกษาที่อยู่รัฐใกล้เคียง

⁵⁸ คือ Professor Paul Nixon

BOWDOIN

ORIENT

Established 1871

BRUNSWICK, MAINE

CONTENTS

PAGE	PAGE
Bowdoin Rolls up 73 Points on Fort McKinley 125	"The Offensive on July 18th" 129
Freshmen 7, Sophomores 0 125	Medical School Reception 129
Annual Initiation Night 125	Additions to the Library 130
Chi Psi's Seventy-fifth Anniversary 126	Sunday Chapel 130
List of Chi Psi Alumni at Annual Initiation 127	New Professors 130
Yemprayura '23 127	On the Campus 130
Rifle Club Meets 127	With the Faculty 131
Tennis Managers Report, 1919 127	Alumni Notes 131
Editorials:	Pre-Championship Notes 132
Use of Library Books 128	Great Preachers Appeal For Big Calibre Men To Lead Humanity 132
Improving Our College Singing 128	

หนังสือพิมพ์ Bowdoin Orient
ฉบับวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2462
บันทึกบทสัมภาษณ์ของ
ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์
ขณะเป็นนักศึกษาเตรียมแพทย์ชั้นปีที่ 1

BOWDOIN ORIENT

127

was held which was followed by a banquet at Hotel Eagle. Many alumni of Alpha Eta and of other Alphas were in Brunswick on this occasion, prominent among this number being Hon. Harold Smith of Portland, a graduate of Amherst in the Class of '75.

LIST OF CHI PSI ALUMNI AT ANNUAL INITIATION.

Class of 1916—Francis H. Bate, James H. Brewster, Carroll W. Hodgkins.
Class of 1917—Lafayette F. Dow, Frank E. Noyes, Arthur B. Scott, I. Mervyn Webber.
Class of 1918—Richard P. Keigwin, Norman D. Stewart.
Class of 1919—Orson L. Berry, Allan W. Sylvester.

YEMPRAYURA, '23.

South Appleton has a very interesting tenant in Waht Yemprayura of Bangkok, Siam. He is a worker and his perseverance should be an example to every American young man.

The story of his life in his native country is a long narrative but the substance of it all centers about his school life. In scholastic work he was an outstanding figure. He was finally chosen by his government for further study here in the United States.

Looking back nearly a year we would have found him en route for America from Bangkok, via Singapore, Manila, Hongkong, Nagasaki, Yokahama, and Hawaii to San Francisco. From the Golden Gate he crossed the continent to Cambridge, Mass. Here he was under the supervision of an older Siamese who sent him last year to Wilbraham Academy in Massachusetts.

After completing his course at Wilbraham he was ready to enter college. It was originally planned to send him to college in the West but kind fate decreed otherwise. At Wilbraham he had been in close connection with one of the instructors there. This man was a Bowdoin graduate in the Class of 1913 and he persuaded his Oriental prodigy to look over his alma mater.

So Bowdoin was finally decided upon and the name of Waht Yemprayura is on the roster of the Freshman Class. He intends to study medicine and then return and aid his people in far off Siam.

When asked how he liked Bowdoin he answered simply—"Fine." There is a world of meaning in that one word which expresses every Bowdoin man's opinion of his parent school.

RIFLE CLUB MEETS.

The Rifle Club held its first meeting last Thursday evening in the Union. Plans were discussed for putting the club on its pre war basis and a campaign for new members was inaugurated. Schlosberg '20, who led the original club, gave a short talk on the advantageous offers of the club and its previous work.

The yearly dues are one dollar, in consideration of which, under National Rifle Association ruling, each member has the privilege of drawing one hundred and twenty rounds of thirty calibre ammunition. Rifles are furnished by the club.

Indoor work at the Armory will start soon and it is quite probable that the government will furnish Springfield rifles for outdoor work in place of the Krag which are used at the present time.

Before the war, the club had a membership of one hundred and it is desired to equal that number now. Forty men have already indicated their intentions of becoming members and all others who desire to join are requested to hand their names to a fraternity delegate or to attend the next meeting.

The club will meet within a few days and all interested are requested to attend. Officers for the coming year will be elected and other business matters will be discussed.

TENNIS MANAGER'S REPORT, 1919.

EXPENSES.

Stationery	\$ 3.50
N. E. L. T. A. entry fee and dues	15.00
Balls	16.02
Bates trips (two)	16.30
N. E. I. T. trip	49.50
Cups for interscholastics	14.00
Cut in Bugle	6.00
Portland trip	12.00
Balls, cups for Maine Intercollegiate	27.66
Postage for interscholastic ('18)	1.50
Postage, express, telephone ('19)	4.12
Total expenses	—\$166.00
A. S. B. C. appropriation	\$145.00
Dues from Colby	10.50
Dues from Bates	10.50
Total Receipts	—\$166.00
Balance	\$900.00

Respectfully submitted,
ALLAN W. HALL, Manager.

YEMPRAYURA, '23.

South Appleton has a very interesting tenant in Waht Yemprayura of Bangkok, Siam. He is a worker and his perseverance should be an example to every American young man.

The story of his life in his native country is a long narrative but the substance of it all centers about his school life. In scholastic work he was an outstanding figure. He was finally chosen by his government for further study here in the United States.

Looking back nearly a year we would have found him en route for America from Bangkok, via Singapore, Manila, Hongkong, Nagasaki, Yokohama, and Hawaii to San Francisco. From the Golden Gate he crossed the continent to Cambridge, Mass. Here he was under the supervision of an older Siamese who sent him last year to Wilbraham Academy in Massachusetts.

After completing his course at Wilbraham he was ready to enter college. It was originally planned to send him to college in the West but kind fate decreed otherwise. At Wilbraham he had been in close connection with one of the instructors there. This man was a Bowdoin graduate in the Class of 1913 and he persuaded his Oriental prodigy to look over his alma mater.

So Bowdoin was finally decided upon and the name of Waht Yemprayura is on the roster of the Freshman Class. He intends to study medicine and then return and aid his people in far off Siam.

When asked how he liked Bowdoin he answered simply - "Fine." There is a world of meaning in that one word which expresses every Bowdoin man's opinion of his parent school.

เดินทางมาด้วยความลำบาก ก็จำเป็นต้องพักการสอนชั่วคราวเกี่ยวกับภัยธรรมชาติต่อไป เพียร์ก็ทำหน้าที่โกยหิมะเช่นเดียวกับเด็กฝรั่งอื่น ๆ ด้วยเครื่องมือของทางรถไฟ ไปทิ้งยังแม่น้ำ ซึ่งอยู่ไม่ไกลจนขึ้นรถกระเบาะขบวนหนึ่งแล้วขบวนหนึ่งเล่า เพียร์ได้ทำงานกรรมกรร่วมกับนักศึกษาอื่น ๆ เอาสิ่งธรรมชาติที่ขัดขวางการเดินทางไปโดยทิ้งลงในแม่น้ำ ซึ่งก็แข็งแข็งอยู่ข้างล่างมองเห็นชัด ๆ เรือก็เดินไม่ได้เช่นเดียวกัน ถ้าคำนวณรายได้ก็เป็นอย่างนี้ แต่ 08.00-12.00 นาฬิกา และแต่ 13.00-16.00 ก็รวมได้ 8 ชั่วโมง เป็นค่าจ้าง 3.20 เหรียญ และถ้ายังปฏิบัติงานกลางคืนแต่ 18.00-24.00 นาฬิกา ก็ได้อีก 2.40 เหรียญ ทำงานเพียงสองสามวัน หรือชั่วระยะหิมะตกหนัก ก็เป็นเจ้าของเงินเหรียญอเมริกันมีเสียงกรุ๊งกริ๊งอยู่ในกระเป๋าอีกไม่ใช่น้อย ทำให้มีการใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยไปได้อีกหลายวัน และแม้จะรับประทานของแพง ๆ เป็นล่ำเป็นสันก็ได้ เช่น เนื้อสันใน เนื้อสันนอก เป็ดอบ และไอศกรีมสักรัก็ควอร์ตก็ได้ นับว่าธรรมชาติแม้บางครั้งเป็นภัยแก่เศรษฐกิจของชาติ ก็ยังให้ความสุขแก่เด็กหนุ่มเป็นจำนวนมาก ต่างคนต่างต้องสำนึกถึงพระคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลกนี้

เมื่อเหตุการณ์กลับคืนปกติแล้ว ต่างคนก็ตั้งใจเรียนเป็นพิเศษ เพราะใกล้กำหนดสอบไล่ประจำปีในเดือนพฤษภาคม สำหรับเพียร์นั้นไม่เคยเกียจคร้านประการใด แต่ไม่มีความมั่นใจเลยว่าตนจะผ่านไปได้อย่างความสะดวก เพราะแต่เริ่มแรกยังไม่เห็นว่าตนมีความเก่งกาจในวิชาใดสักวิชาหนึ่ง นอกจากภาษาฝรั่งเศส แต่ก็ไม่ใช่วิชาสำคัญส่วนบังคับ แต่พระเจ้ายังกรุณาอยู่ เพียร์ก็ผ่านไปอย่างค่อย ๆ เชื่องกับใครไม่ได้ โดยที่ปรากฏมาครั้งหนึ่งว่ามีความสามารถหล่าไฟได้ครั้งหนึ่ง ความอยากได้เงินก็บังเกิดขึ้นอีก ในดวงใจ จึงเดินตรงไปยังสำนักงานเลขานุการของคณะดี ขอให้ช่วยหางานให้ทำตลอดหยุดหน้าร้อนด้วย ไม่ว่าจะเป็นงานชนิดใด และ ณ ที่ใดก็ได้ ทางสำนักงานก็จัดหาให้ได้อย่างรวดเร็วทันใจเหมือนกัน เป็นที่น่าสรรเสริญยิ่งนัก

❖ งานที่โอกันควิต

งานที่โอกันควิตเป็นงานรับจ้างแบบเด็ก ทำงานเบา ๆ โอกันควิตเป็นเมืองชายทะเลในรัฐเมนทางตะวันออก เป็นเมืองเล็ก ๆ มีโรงแรมชั้นดีสร้างไว้สำหรับผู้ร่ำรวย ๆ แห่งทันสมัย แต่สำหรับประชาชนชั้นกลางที่มีเงินไม่เหลือเฟือนัก มักจะเลือกเอาที่พักหลังน้อย ๆ ไกลออกไปสักหน่อย แล้วถ้าอยากเล่นน้ำทะเลก็เช่ารถแท็กซี่ไปให้ถึงที่ สำหรับบ้านสองชั้นขนาดเล็กหลังหนึ่ง มีสองพี่น้องเป็นสาวแก่เป็นเจ้าของ และเปิดบ้านของตนรับผู้ที่ต้องการพักผ่อนเฉพาะหน้าร้อนเท่านั้น มีห้องให้เช่า น้ำไฟบริบูรณ์ ตลอดจนห้องส้วม อาหารผู้พักต้องหาเอาเอง และก็มีการจัดอาหารขายให้แก่ผู้ที่เข้าพัก หรือผู้ใดที่ผ่านไปทางนั้นด้วย อาหารมีขายตอนบ่ายประกอบด้วย ขนมปังปังชนิดวอฟเฟิลและน้ำผึ้งไก่ทอด เป็นอาหารพิเศษมีชื่อ แต่จะสั่งไข่ดาว ขนมปังปัง และแยมผิวส้มก็ได้ ความจริงอาหารสำหรับ

คนอเมริกันชั้นกลางไม่พิถีพิถันเท่าใด อย่างไรก็ได้ นอกจากนั้นก็แซนด์วิชไก่ หรือหมูแฮม มีกาแฟ หรือน้ำชา หรือแม้แต่ขนมสก็๊สก็ได้ อาหารหนักกว่านี้ไม่มีขาย ใครต้องการก็ไปที่โรงแรมชายทะเลได้ หน้าที่ของเพียร์ในอัตราเงินเดือนเดือนละ 40 เหรียญอเมริกันนั้น เข้าต้องตื่นแต่ 05.00 น. เก็บไข่ จากไก่ที่สองคนพี่น้องเลี้ยงไว้หลายตัวด้วยกัน ทำความสะอาดกรงไก่ เติมน้ำ เปลี่ยนน้ำ เลี้ยงอาหารไก่ ตอนเช้าต้องหาอาหารเข้าเอง คือหีบหาเองในครัว สายหน่อยลงไร่รดน้ำต้นผัก เก็บผัก เสร็จแล้วทำความสะอาดตามห้องบรรดาแขกที่พัก ตลอดจนขัดถูอ่างอาบน้ำ อ่างล้างหน้า ส้วม ถัดจากนั้นก็เตรียมตัวเป็นผู้รับสั่งอาหารแขกที่มาพัก และแขกที่แวะมาเฉพาะเพื่อรับประทานวอฟเฟิล นำใบสั่งไปยังสองสาวแกผู้จัดอาหารตามสั่ง แล้วก็นำสิ่งเหล่านั้นไปเสิร์ฟเป็นรายตัวไป รับเงินมาให้ เจ้าของร้าน และรับเงินทอนไปคืน ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างนี้ ชาวอเมริกันจะให้รางวัลแก่บอยเป็นเงิน 0.25-0.50 เหรียญ วันหนึ่ง ๆ เมื่อสิ้นหน้าที่เดินโต๊ะแล้วกระเป๋าคูยเสมอ เย็นหน่อยอาบน้ำภายหลัง รับประทานอาหารเบา ๆ แล้วก็เดินย่ำเข้าไปในละแวกชุมชนชนใกล้กับที่ตั้งของโรงแรมต่าง ๆ และ ตรงไปยังโบสถ์สถาน เพื่อรับจดหมายและสิ่งพิมพ์ของบรรดาแขกที่มาพักอยู่กับสองสาวนั้น แล้วก็ย้ายกลับ ทำอย่างนี้เป็นประจำตลอด 30 วันของเดือน ใกล้ ๆ กับออฟฟิศโบสถ์นั้นก็มี โรงภาพยนตร์บ้านนอก หนึ่งเก่า ๆ ซึ่งเพียร์ไม่สนใจและไม่เคยเสียเงินเข้าดูเลย เพราะอ่อนเปลี้ย ในหน้าที่อยู่แล้ว เดินท้อแก่ท้อกลับถึงที่พักของตนก็เมื่อยล้าเต็มประดา เพราะว่าทั้งไปและ กลับประมาณสามกิโลเมตร เวลาใดที่มีผู้มาพักจะกลับ ทางเจ้าของสถานที่จะเรียกรถยนต์ด้วยโทรศัพท์ ให้มาคอยรับ เพียร์ก็มีหน้าที่ขนกระเป๋าและสิ่งของรุงรังอื่น ๆ ขึ้นรถให้ และก็ได้อะไรอีกตามควร ซึ่งทำให้กระเป๋าหนักขึ้นทุกที เมื่อรวมทั้งเงินเดือนประจำเดือนที่ผู้ปกครองนักเรียนไทยส่งให้ทุก ปลายเดือน ความกระหึ่มใจขึ้นสูง ว่าเลิกเป็นลูกจ้างกลับเมื่อใดต้องเที่ยวให้สนใจก่อน ก่อนจะเข้าเรียน ในปีที่สองของมหาวิทยาลัย ซึ่งบัดนี้มีฐานะเป็นโซโฟมอร์เข้าไปแล้ว ความเหน็ดเหนื่อยนั้นนอกจาก งานประจำซึ่งมีอยู่หลายอย่าง ยังงานล้างถ้วยชามซึ่งกองอยู่ยังกับภูเขา ความจริงเพียร์ไม่เคยปฏิบัติงาน ในรูปนี้มาแต่ก่อนเลย แต่ก็ดูเหมือนไม่เคยทำถ้วยชามของคนแก่แตก ฉะนั้นการว่ากล่าวอย่างผิดใจ แก่ผู้รับจ้างจึงมิได้บังเกิดขึ้น และเมื่อครบกำหนดการเป็นลูกจ้าง เพียร์ก็ขออำลาเจ้าของบ้าน กลับบ้านสวิก มีความภาคภูมิใจว่าต่อไปนี้จะไม่ต้องเป็นหนี้เจ้าของเรสเตอร์รอนต์กันที เพราะที่เคยเป็นลูกหนี้เสมอ โดยที่เงินที่ได้รับจากผู้ปกครองนักเรียนไทยนั้น ประมาณวันที่สิบสองของเดือน ก็อวสานเสียแล้ว และถ้าจะมีชีวิตอยู่ต่อไปต้องขอเชื่ออาหารวันละสามมื้อจากเจ้าของเรสเตอร์รอนต์ ซึ่งแต่ละคนเมื่อทราบความจริงแล้วคงมีจิตสงสาร จึงให้มีสิทธิรับประทานอาหารตามใจชอบไปก่อน จนกว่าจะได้รับเอกสารใบสั่งจ่ายเป็นดอลลาร์อเมริกันที่มีความศักดิ์สิทธิ์เสมอ และแม้แต่เจ้าของร้าน ตัดผมยังอนุโลมให้ตัดผมเชื่อไว้ก่อนได้อีกเหมือนกัน

❖ เหตุการณ์ที่ผันผวนในพฤษภาคม 2462⁵⁹

เมื่อเดินทางกลับถึงบ้านสวิกเรียบร้อยแล้ว ก็ดำเนินการขอเช่าห้องของมหาวิทยาลัยทันที แต่ในคืนนี้⁶⁰ มีหนุ่มอเมริกันชื่อเลิฟ⁶¹ มาขออยู่ร่วมห้องด้วย คือเป็นการประหยัทรายจ่ายของเขา อันเป็นนิสัยของเด็กอเมริกัน บิดามารดาได้สั่งสอนให้รู้จักค่าของเงินไว้นานแล้ว ในขณะเดียวกัน เมื่อเพียร์ต้องเสียค่าห้องเพียงครั้งเดียว ก็เป็นการช่วยเหลือรัฐบาลไทย ช่วยตามีตามาไปในตัว ในฐานะนักศึกษาของเลิฟและของเด็กไทยคนเดียวที่โบว์โดอินนั้นเท่ากัน คือเป็นนักเรียนเตรียมแพทยศาสตร์ปีที่สอง แต่เลิฟนั้นได้ตั้งใจว่าจะทำปริญญาอักษรศาสตร์เสียก่อน แล้วถึงจะไปศึกษาการแพทย์ที่มหาวิทยาลัยเยลต่อไป แต่ความจริงเลิฟเรียนดีกว่า เพราะมีภาษีทางความเข้าใจง่ายในภาษาศาสตร์ เมื่อเป็นนักศึกษาโซโฟมอร์แล้วก็ไม่ต้องสวมหมวกเพรชแมนอีกต่อไป หมวกแบบนี้มีลักษณะเป็นหมวกแก๊ปครอบศีรษะสนิทสีดำ นักเรียนเข้าใหม่ทุกคนจะอยู่เป็นปกติได้ในมหาวิทยาลัย นอกจากจะต้องเรียนหนังสือไม่ให้ตก ยังต้องแสดงคารวะต่อนักศึกษาชั้นสูงตั้งแต่ชั้นปีที่สองขึ้นไป และที่สูงจริง เช่น ชั้นสาม (จูเนียร์) และชั้นสี่ (ซีเนียร์) เขาทั้งหลายถือว่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว เขาเหล่านั้นก็ไม่สู้สนใจต่อนักเรียนหน้าใหม่เท่าใดนัก แต่พวกโซโฟมอร์นั้นตรงกันข้าม เป็นผู้รักษาประเพณีรังแกไว้ก่อนเสมอ นักเรียนเพรชชีจะต้องเป็นเบี้ยล่างเสมอ ในต้นปีอาจถูกบังคับให้ช่วยน้ำบนพื้นดินแห้ง ๆ ของโรงฝึกพลศึกษา และต้องทำท่าว่าว่ายน้ำจริง ๆ เหมือนอยู่ในแม่น้ำลำคลอง จะผ่านประตูใดก็ต้องประตูลัง จะไปดูภาพยนตร์ จะไปนอกเมือง จะไปดูกีฬา จะต้องสวมหมวกดำครอบไว้ให้เห็นเสมอ และเมื่อได้เลื่อนเป็นโซโฟมอร์แล้วก็คิดแค้นนักเรียนรุ่นใหม่ต่อไป จะมีการแข่งขันที่ถือว่าเป็นการยุติธรรมแล้ว ก็เห็นจะเป็นเมื่อเขาเออธงปีกไว้ปลายเสาไม้ที่ขโหลดด้วยน้ำมันลื่น แล้วบังคับให้รุ่นใหม่ปีนขึ้นเสาไปเออธงลงมาให้ได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ถูกอดุขาให้หล่นลงมาเสียก่อน และกว่าจะปีนขึ้นไปได้ต้องฝ่าวงล้อมของนักเรียนปีที่สองผู้ล้อมอยู่ที่โคนเสา ตรงนี้เองมีการซุลมุนกันถึงขนาดเสื้อผ้างูกฉีกขาด แต่ก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้นถึงอันตราย เพราะมีนักศึกษาชั้นสามชั้นสี่มาคอยดูความผันผวนอยู่เสมอ สำหรับเพียร์นั้นไม่ได้สนใจกับประเพณีอันคร่ำครึเหล่านี้ เพราะเมื่อมาจากโพ้นทะเลความตั้งใจมีเพียงขออย่าให้ถูกไล่ออกจากมหาวิทยาลัยเพราะเรียนไม่ได้มาตรฐานเท่านั้น เพราะคงต้องเดินทางกลับแน่ ครั้นเหตุการณ์ทั้งหลายได้ส่งบลงเป็นปกติไม่ได้กี่วัน และใคร ๆ ก็มุ่งหน้าจะเรียนหนังสือกันเสียที เพื่ออนาคตที่ยังไม่รู้ว่าจะเป็นฉันใด เพียร์ก็ได้รับจดหมายสำคัญยิ่งจากผู้ปกครองนักเรียนไทยคนใหม่ มีบรรดาศักดิ์เป็นถึงพระยาอีกเหมือนกัน จดหมายมีใจความดังนี้

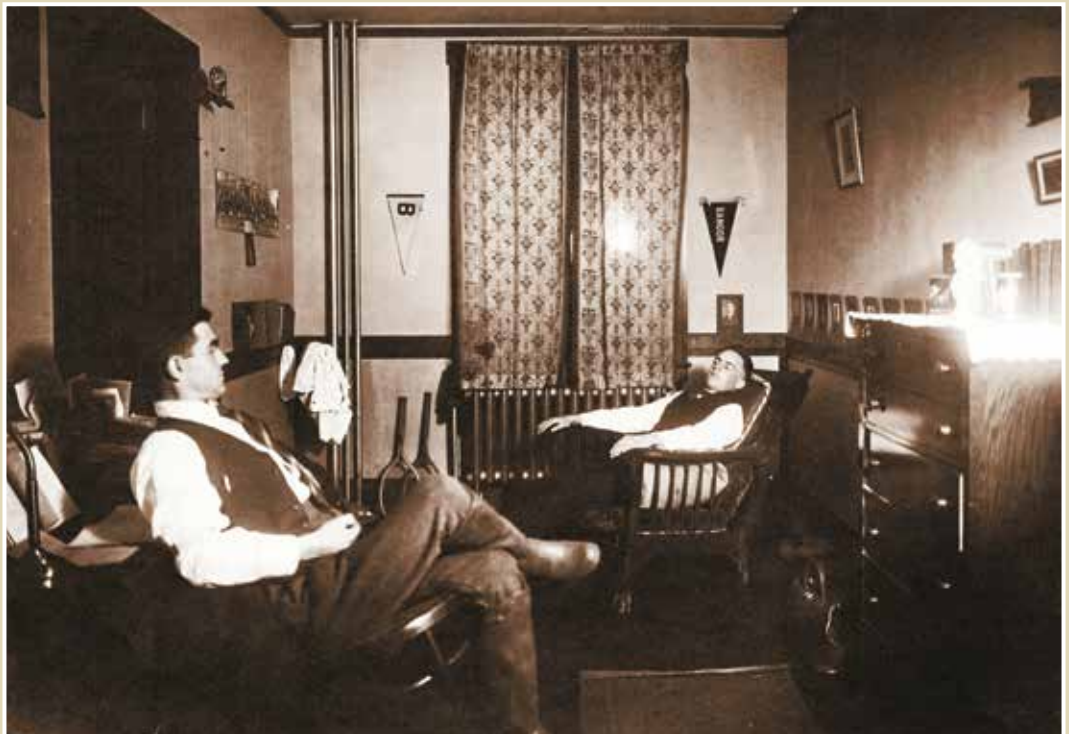
⁵⁹ ควรเป็น พ.ศ. 2463

⁶⁰ ตั้งแต่ปีการศึกษาที่ ศ. พ.อ. หลวงวาจาวชิวัตพนธ์ ใช้ชื่อภาษาอังกฤษว่า Waht Pava Yemprayura โดยตลอด จนกลับประเทศสยาม

⁶¹ คือ Mr. Robert Bealeau Love

หอพัก William DeWitt Hyde Hall ที่โบว์โดอินคอลเลจ
 ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ พักอยู่ที่ห้องหมายเลข 32 หอพัก William DeWitt Hyde Hall
 ร่วมกับ Mr. Robert Bealeu Love ขณะเป็นนักศึกษาเตรียมแพทย์ชั้นปีที่ 2

ภายในห้องพักของหอพัก William DeWitt Hyde Hall
 (ในภาพไม่ใช่ห้องพักของ ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์)

ถึง นายเพียร ขวนขวายสกุล

ทางสำนักงานดูแลนักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกา ตั้งข้อสังเกตด้วยความสงสัย เป็นอย่างมากว่า เธอไปจมนทะเลอยู่ที่ไหน จนบัดนี้ยังไม่ได้เข้าโรงเรียนแพทย์กับเขา ขอให้ชี้แจงเป็นการด่วน

(ลงนาม) พระยาเมษฯ⁶²

สำนักงานดูแลนักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกา
นครวอชิงตัน ดิสตริกต์ออฟโคลัมเบีย

เมื่ออ่านจบข้อความ เลือดภายในซึ่งมีน้อยอยู่แล้วยังฉุดขึ้นหน้าจหน้ามีสีดำ ในใจรำพันว่า “หนอยแน่ ท่านเจ้าคุณเอ๋ย อาตมาเพิ่งได้สอบผ่านการเป็นเพรชแมนอยู่หยก ๆ มิใช่ว่าถูกไล่ออก หรือ ต้องสอบแก้ตัว ไม่เคยเหลวไหล ไม่เคยหนีโรงเรียน ยังถูกกล่าวหาว่าไอ้ไอ ท่านเจ้าคุณช่างไม่ศึกษาการ เข้าเรียนแพทย์ในประเทศนี้เสียก่อน หรือท่านเจ้าคุณเพิ่งมาถึงจึงไม่ทราบเรื่อง ก็แล้วไป อาตมาจะให้ความกระจ่างเสียเดี๋ยวนี้นี้ การจะเข้าเป็นนักศึกษาแพทย์ปีหนึ่งในส่วนนี้ของโลก ต้องผ่านการศึกษา อักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์อย่างน้อยสามปี และยิ่งอยู่ถึงสี่ปีและได้มีฐานะเป็นบัณฑิตด้วยยิ่งเหมาะสม นี่อาตมาเพิ่งออกจากวิลบราแฮมอันเป็นโรงเรียนกินนอน และเพิ่งมาสูดกลิ่นมหาวิทยาลัยได้เพียง ปีเดียว และไม่ได้ทำอะไรนอกแบบฉบับ แม้แต่เดินรำก็ไม่ให้หัด การติดพันกับหญิงสาวก็ไม่เคยพบปะ อย่างนี้ยังหาว่าไอ้ไอ มันเจ็บปวดหัวใจนัก และอาตมาบอกด้วยว่า อาตมาโกรธเต็มทน ถ้าใครมาสร้าง ว่าอาตมาเกียจคร้าน เพราะว่าชั่วเวลาสี่ปีเศษที่ล่วงผ่านไป อาตมาไม่เคยได้คุยฉายกับใคร” แต่เมื่อ ถูกต่อว่าเช่นนี้ เพียรก็ต้องนอนนึกอยู่หลายวันว่าจะมีหนทางแก้ไขอย่างไรบ้าง และเมื่อเห็นว่าเวลายังไม่ สายเกินไป จำเป็นจะต้องเข้าปรึกษาอาจารย์ชั้นผู้ใหญ่เล่าเหตุการณ์ให้ท่านฟัง เพื่อว่าท่านจะชี้แนวทาง ได้บ้าง เพราะในขณะนี้ก็มีฐานะเป็นนักศึกษาเตรียมแพทยศาสตร์ปีที่สองแล้ว ทำอย่างไรหนอจะก้าว ให้อ้าวออกไปให้เข้าโรงเรียนแพทย์ให้จงได้ ถ้ามีหนทางพอจะทำได้ เพราะเท่าที่วางแผนการศึกษา ในขณะนี้ ยังจะต้องอยู่ที่โบว์โดอินรวมทั้งหมดอย่างน้อยสามปีเสียก่อน และถ้าเข้าโรงเรียนแพทย์ได้ โดยเร็ว ก็จะได้มีโอกาสกลับบ้านเร็วขึ้นอีก จะได้มีเงินเดือนใช้กับเขาบ้าง และจะได้สนองพระคุณ ผู้ให้กำเนิดด้วย เพราะท่านคงคอยเป็นลมเป็นแล้งมานานักโขแล้ว ในที่สุดเพียรก็วางแผนการไว้ในใจ ว่าจะต้องเรียนเตรียมแพทยศาสตร์ให้เสร็จเรียบร้อยภายในระยะสองปีเต็ม คือปีนี้จะต้องเป็นปีสุดท้าย ที่จะต้องอยู่ที่โบว์โดอิน และในกันยายนศกใหม่ก็จะต้องมีชื่อเป็นนักเรียนแพทย์ปีที่ 1 ที่มหาวิทยาลัยโค ลัมเบียแห่งหนึ่งในประเทศอันกว้างใหญ่ไพศาลให้จงได้ บุรุษคนสำคัญคือ ศาสตราจารย์หัวหน้าแผนกเคมี

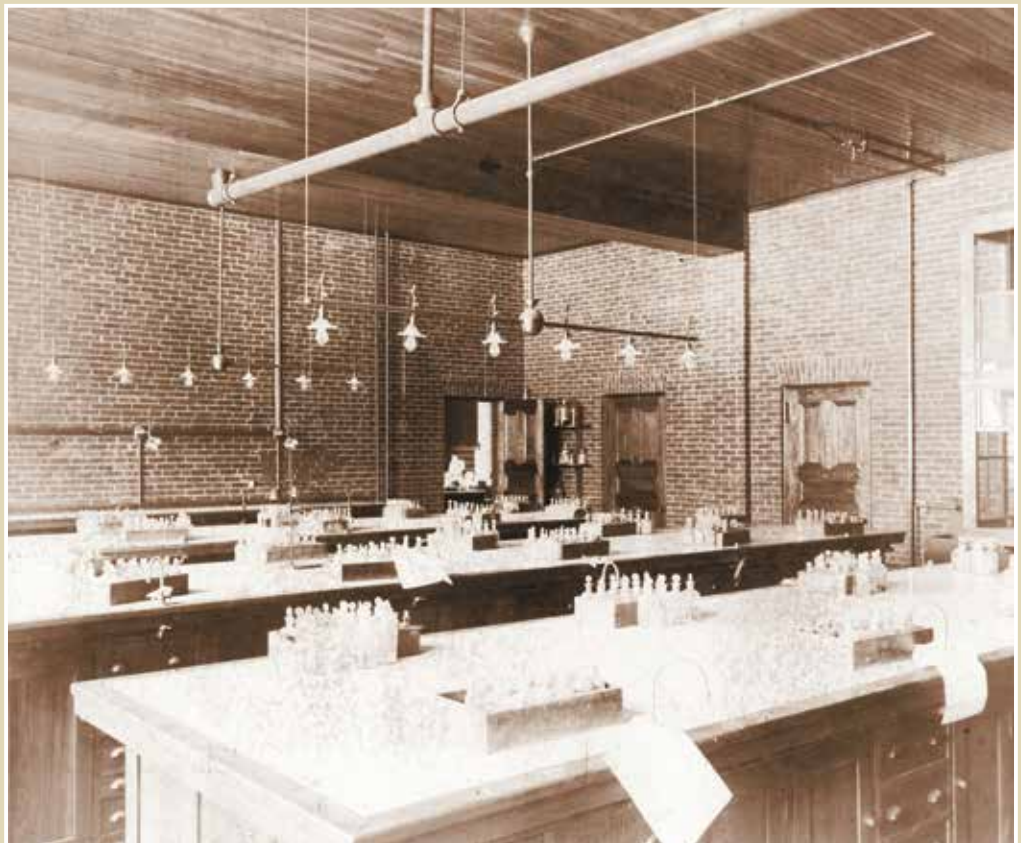
⁶² คือ พระยาเมษธาธิบดี (สาทร สุทธเสถียร)

วิทยา⁶³ ของโบว์โดอิน ที่ต้องต้อนรับเด็กน้อยสัญชาติไทย เพราะว่าต้องเผชิญหน้ากับชาวผิวเหลือง เรื่องขอความเห็นใจซึ่งท่านไม่อาจปฏิเสธได้ ท่านศาสตราจารย์เป็นโสดมีหนวดแพะดำ ไม่ได้เคยคิดจะหาคู่ มีเงินมีทรัพย์สินสมบัติอยู่เท่าใด ทราบว่าเมื่อท่านถึงอนิจกรรมได้มอบให้มหาวิทยาลัยทั้งหมด ท่านเต็มเปี่ยมไปด้วยเมตตาจิต และท่านไม่ได้แสดงความรังเกียจแม้แต่น้อยเมื่อเพียร์เข้าพบ เพื่อขอความร่วมมือและความกรุณาจากท่านบางอย่าง ณ ตึกวิทยาศาสตร์ของโบว์โดอิน และปรารภขึ้นก่อนว่า “ท่านศาสตราจารย์ที่รักครับ ในศกนี้นอกจากอนินทรีย์เคมีซึ่งผมจะได้เรียนเป็นเบื้องต้น ตามกฎข้อบังคับสำหรับนักศึกษาที่จะเข้าเรียนแพทย์ในเบื้องต้น ผมจะขออนุญาตเป็นพิเศษเรียนเคมีอย่างอื่นด้วย เช่น อินทรีย์เคมี รวมทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ จะได้ไหมครับ ?” ท่านศาสตราจารย์มองหน้าผู้ถามแล้วตอบว่า “ไม่ได้ดอกเธอ เป็นม้องแน และก่อนอื่นข้าพเจ้าผู้เป็นหัวหน้าแผนกก็ไม่เห็นด้วยและไม่เห็นชอบด้วยการกระทำอย่างนี้” เพียร์ถือโอกาสกล่าวต่อไปอีกว่า “ก็ทางรัฐบาลของผมผู้เป็นเจ้าของทุนได้เร่งร้อนมา ผมจึงต้องขอความกรุณาให้ผ่อนผันเป็นพิเศษ ผมจะพยายามทำให้ดีที่สุดในวิชานี้เท่าที่ผมจะทำได้ ส่วนผลของการเรียนในที่สุดนั้นเป็นเรื่องของผมโดยตรง” ท่านศาสตราจารย์เสริมต่อไปว่า “ข้าพเจ้าโดยความจริงแล้วห้ามเธอไม่ได้ ในการเลือกเรียนวิชาอย่างมากมายในขณะเดียวกัน เธอมีเสรีภาพที่จะเลือกวิชาใดก็ได้ อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้ามีความหนักใจแทนเธอมาก” ดังนั้น ครั้นถึงวันเปิดภาค เพียร์ได้ตกลงใจเลือกวิชาที่จำเป็นคือ ภาษาอังกฤษ อนินทรีย์เคมี ซูโอโลยี โบตานี ภาษาเยอรมัน ทุกวันต้องขลุกอยู่แต่ 07.00 ถึง 19.00 น. ในห้องปฏิบัติงาน ทดลองทำผลึกเคมี กลั่น แอลกอฮอล์ตามข้อฝึกหัด การทดลองในห้องทดลองของโบว์โดอินได้เป็นไปอย่างสะดวกยิ่ง เพราะการเบิกเคมีและสิ่งประกอบจากแผนกเคมีได้มาง่ายและอย่างไม้อั่น หมดแล้วขอใหม่ก็ยังได้ ไม่มีใครบ่นว่า ไข้ของเปลือง พอสนสกล เพียร์ก็หาญเข้ากระทำการสอบไล่อย่างหน้าตาเฉย ไม่ได้วิตกว่าจะหล่นจากสภาพเป็นนักศึกษาปีสองเลย พอเสร็จก็เตรียมตัวไปพักผ่อนยังจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งสุดแล้วแต่กำลังเงิน แต่จักต้องรอผลของการสอบไล่เสียก่อน หากว่าต้องสอบแก้ตัวจะได้งดการพักผ่อนไว้ก่อน และถ้าตนต้องสอบแก้ตัวก็คงต้องรอไปจนกว่าจะใกล้กำหนดการเปิดภาคปีใหม่จึงจะได้สอบ ในระหว่างที่รอผลประกาศอยู่ ยังคงรับประทานอาหารที่ค่ายเดิมพร้อมกับนายเลิฟชาวอเมริกัน ผู้ซึ่งไม่เคยกังวลผลของการสอบไล่เลย เขามีห้วงแต่ว่าจะมีสักกี่วิชาที่เขาควรจะทำได้กว่า 85% หรือต่ำกว่าเพียงเล็กน้อย เข้าวันหนึ่งในการเดินทางกลับจากการรับประทานอาหารมื้อเช้า เลิฟกับเพียร์ก็เดินคุยมาตามทางเท้าด้วยกัน เลิฟเดินอยู่ข้างหลัง พี่แกชอบเล่นเป็นเด็ก แล้วก็ลงมือสัพพอกเพื่อนด้วยการเตะขาหลังหวังว่าเพื่อนจะเชคว่า ทำหนหนึ่งไม่สำเร็จก็ลองอีก จนผู้ถูกรบกวนรำคาญเต็มทน เพียร์จึงหันไปคว้าคอเสื้อไว้อย่างแน่น ดึงมาข้างหน้า แล้วก็ยัดตัวหยายหลัง พลาเงเอาเท้ายื่นหน้าออกฝรั่งผมแดงเป็นเหตุให้เจ้าของร่างลอยไปในอากาศ หน้าของตนคว่ำลงเมื่อเพียร์ปล่อยตัวเขาให้มากองอยู่กับหิมะ

⁶³ คือ Professor Marshall Parley Cram

ตึก Mary Frances Searles Science Building ที่โบว์โดอินคอลเลจ
เป็นตึกเรียนวิชาทางด้านวิทยาศาสตร์

ห้องปฏิบัติการวิชาเคมี ที่ตึก Mary Frances Searles Science Building

ซึ่งแม้อากาศจะไม่หนาวแล้วแต่ก็ละลายยังไม่หมดสิ้น ในตอนนั้นเลิฟถึงกับอุทานด้วยความพิศวงว่า “เฮ้ย วิธีนี้เป็นของใหม่สำหรับกัน กันต้องยกธงขาว” เมื่อลุกขึ้นได้ปลดสิ่งสกปรกออกเรียบร้อยแล้ว ก็เดินเกาะแขนกันกลับ ไม่มีเรื่องบาดหมางอะไรอีก

ต่อมาอีกไม่กี่วัน เพียร์ก็ได้รับผลของการสอบไล่ปลายปีที่สองของการเตรียมแพทย์ ณ โบว์โดอิน โดยไม่ได้นึกได้ฝัน และเห็นจะเป็นด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาล ช่วยให้การศึกษาที่มหาวิทยาลัยในบรันสวิกเป็นอันจบกัน ผลของการสอบไล่ปรากฏว่าสอบไล่ได้ทุกวิชา แม้จะไม่ได้คะแนนสูงในวิชาใดก็ตาม แต่การผ่านอนินทรีย์เคมี อินทรีย์เคมีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ชูโอโลยี โบทานี ภาษาอังกฤษ และภาษาเยอรมันได้นั้น ก็เป็นของแปลกประหลาดอย่างที่สุดสำหรับเด็กซึ่งจัดว่ามีแต่ซึ่เลื่อยในสมอง เพื่อมิให้เสียเวลา เพียร์ก็รีบติดต่อด้วยตนเองโดยไม่ได้อาศัยใครทั้งสิ้น ขอเข้าเป็นนักศึกษาแพทย์ปีที่ 1 ในโรงเรียนแพทย์ มหาวิทยาลัยชิราคิสส์ ที่เมืองชิราคิสส์ ในรัฐนิวยอร์ก ที่ได้เจาะจงเลือกเอาโรงเรียนนี้ ก็เพราะว่ามีการชักชวนว่าด้วยเครดิตเท่าที่สำเร็จไปแล้ว และเพิ่มเติมอีกไม่กี่วิชา อาจได้รับปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิตในทางแพทยศาสตร์ด้วย ถ้าไม่ตกวิชาแพทย์เลยเมื่อจบแพทย์ปีที่สอง และอีกประการหนึ่ง เพียร์มีนิสัยไม่ชอบอยู่ที่ใดนานเกินไป และเผชิญโรงเรียนแพทย์ที่โบว์โดอินต้องล้มเลิกไปโดยกะทันหัน เพราะไม่ได้รับการช่วยเหลือจากมลรัฐ และจะเป็นด้วยเหตุผลว่าอยากจะไปอยู่ที่มหาวิทยาลัยที่มีนักศึกษาเรียนกันทั้งสองเพศก็ได้ไม่นานอีกเท่าใดนัก ทางโรงเรียนแพทย์ที่ชิราคิสส์ก็นัดหมายให้ไปสอบสัมภาษณ์ โดยคณะกรรมการต้อนรับผู้สมัครศึกษาแพทยศาสตร์ ในตอนเช้าวันหนึ่งของเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2464 เมื่อปรากฏต่อหน้าคณะกรรมการ กรรมการท่านหนึ่งได้ถามขึ้นมาทันทีว่า “ท่านมีความประสงค์อย่างไรถึงเลือกเรียนแพทยศาสตร์ ?” ก่อนหน้าเข้าสัมภาษณ์ได้ทราบพระกระแสกระคายมาเหมือนกันว่า ถ้าตอบว่าเป็นหมอหาเงินได้มาก เป็นไม่ต้องเจอการเป็นนักเรียนแพทย์แน่ เพียร์ได้ตอบอย่างตรงไปตรงมาว่า ทางเมืองไทยเรายังขาดครูทางวิชาแพทย์เป็นจำนวนมาก และตนเองก็ตั้งใจว่าถ้าจบหลักสูตรก็จะกลับไปเป็นครูคนหนึ่งตามความต้องการของรัฐบาล ซึ่งมองเห็นความสำคัญของแพทยศาสตร์สำหรับบ้านเมืองมาก ก็เป็นอันว่าตอบถูกใจกรรมการ แล้วก็ได้ขึ้นทะเบียนเป็นนักศึกษาปีที่ 1 ในทันใดนั้น

เพียร์ก็เริ่มศึกษาความเป็นไปของนครชิราคิสส์ต่อไป ก็ตระหนักชัดแจ้งว่าตัวโรงเรียนแพทย์แท้ ๆ นั้นอยู่ในเมือง ส่วนใหญ่ของมหาวิทยาลัยชิราคิสส์อันเป็นที่ตั้งของคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ คณะวรรณศาสตร์⁶⁴ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ คณะครุศาสตร์ โรงเรียนแม่เรื่อน⁶⁵ โรงเรียนนางพยาบาล สนามกีฬา และอื่น ๆ ล้วนแต่อยู่

⁶⁴ หมายถึง คณะบรรณารักษศาสตร์

⁶⁵ หมายถึง โรงเรียนคหกรรมศาสตร์

บนเนินสูงโอนอนเดแกน⁶⁶ ทั้งสิ้น และในเดือนกรกฎาคมทุกปีช่วงระยะฤดูร้อน ทางมหาวิทยาลัยได้เปิดโอกาสให้นักศึกษาผู้ต้องการทำเครดิตเพิ่มเติม เพื่อช่วยให้มีปริญญาสะดวกขึ้น เร็วขึ้นก็อาจทำได้โดยเข้าฟังการบรรยายในวิชาต่าง ๆ ที่เปิดสอนเป็นพิเศษ และเพื่อความมุ่งหมายเดิมคือความอยากได้ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิตทางแพทยศาสตรสักหนึ่งปริญญา เพียรจึงติดต่อกทางผู้ปกครองที่วอชิงตันขออนุญาตเข้าศึกษาวิชาพิเศษ เช่น ไซโคโลยี ประวัติศาสตร์ สังคมวิทยา ต้องเข้าฟังบรรยายทุกวัน วันละหลายชั่วโมง เมื่อถึงปลายหน้าร้อนก็มีการสอบไล่ ปรากฏอีกว่าเพียรสอบได้คะแนนพอใช้ทุกวิชา นายทะเบียนของมหาวิทยาลัยก็เก็บหลักฐานไว้ให้ เพื่อเป็นประโยชน์ในโอกาสอันควรต่อไป

❖ การเป็นนักเรียนแพทย์ปีที่ 1

ความจำเป็นบางอย่างเกิดขึ้นแล้ว ทั้ง ๆ ที่อยากจะอยู่ในเมือง จะได้เลือกอาหารได้อร่อย ๆ เพราะยังใกล้เข้าไปในเมือง อาหารฝรั่งก็พอรับประทานได้ อาหารจีนก็มีขาย ขอให้มิปจัยพอเท่านั้น แต่โดยที่จะต้องเข้าฟังการบรรยายวิชาชีวเคมีแต่ 08.00 น. ทุกวันในตอนเช้า และปฏิบัติงานในห้องทดลองเรื่อยไปจนเที่ยง ถ้าไกลอยู่ในเมืองเป็นต้องสายที่โรงเรียนแน่นอน เพราะวารถรางเท่าที่เข้ามาจากในเมืองและขึ้นไปยังเนินสูง กว่าจะขึ้นไปถึงแคมปัสของมหาวิทยาลัยจะต้องใช้เวลานานอีกโข และถ้าเคราะห์ร้ายก็พลาดการเข้าฟังการบรรยาย ดูจะไม่เหมาะสำหรับหน้าคนไทยที่มาสายบ่อย ๆ เพียรจึงตกลงขอเช่าห้องอยู่ในบ้านหลังหนึ่งใกล้ ๆ กับแคมปัสในอัตรา 4.00 เหรียญต่อ 1 สัปดาห์ เช้าออกไปบ้านสะดวกเพราะว่ามีกุญแจมอบให้ 1 ดอก ห้องที่เช่ามอบให้อยู่เป็นห้องเล็กจิ๋ว ความจริงเจ้าของบ้านเอาไว้เก็บของ มีเพียงหน้าต่างเดียว แต่มีเตียงนอนและเครื่องที่นอนสมราคา พร้อมด้วยโต๊ะเขียนหนังสือและไฟฟ้า การอาบน้ำล้างหน้าต้องรอเขาวางกัน แต่ก็นับว่าสะดวกดี อาหารมื้อเช้าก็ซื้อเอาตามร้านที่มีขายบนแคมปัส ตลอดจนการตัดผม หรือการซื้อของเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น เครื่องเขียน เป็นต้น วันไหนมีฟุตบอลหรือการละเล่นอื่น ๆ ก็ไม่ไกลจากสนามกีฬา และยังได้รับการดัดสันดานให้รู้จักสปีริตของนักศึกษามหาวิทยาลัยไปในตัว ซึ่งมีการเคลื่อนไหวอยู่เป็นประจำ เพราะเป็นที่ชุมนุมของนักศึกษาของคณะต่าง ๆ มีมากมายหลายพันคน การศึกษาชีวเคมีซึ่งเป็นวิชาปีแรกของนักศึกษาแพทย์ปีที่ 1 ต้องทำกันบนเนินสูง โดยที่ทางมหาวิทยาลัยจัดการสอนเคมีทุกอย่างในตึกเคมีตึกเดียวเท่านั้น ในการที่เพียรได้เป็นนักเรียนแพทย์ปีที่ 1 นั้นเป็นความรู้สึกละม้ายิ่งหนึ่ง ต้องอาศัยความอดทนเป็นพิเศษ ในชั้นของนักเรียนแพทย์ปีที่ 1 นี้มีรวมทั้งสิ้น 40 คน มีคนต่างชาติรวมอยู่ด้วยเพียง 2 คน คือเพียร และ ซี.ซี. เซียน จากนครปักกิ่งเท่านั้น นอกนั้นก็ล้วนชาวอเมริกันทั้งสิ้น จะเป็นคนผิวขาว ผิวคล้ำมีเลือดอิตาเลียนปน ผิวหมึก (นิโกร)

⁶⁶ หมายถึง University Hill

โรงเรียนแพทย์ มหาวิทยาลัยซีราคิวส์

ศ. พ.อ. หลวงวาจิวิทยาวัฒน์ ได้มาเรียนวิชาแพทยศาสตร์ เป็นเวลา 4 ปี
ปัจจุบันคือ College of Medicine, The State University of New York (SUNY)
Upstate Medical University

ในปีแรก วิชาที่บังคับเรียนมียาก ๆ ทั้งหมดคือ กายวิภาคศาสตร์ วิทยาอิสโตและเอ็มบริโอ และชีวเคมี ศาสตราจารย์ชีวเคมี⁶⁷ เป็นชายค่อนข้างมีน้ำหนัก อายุผ่านกลางคน ผิวค่อนข้างคล้ำ และด้อยผม ท่านชอบให้นักเรียนเข้าชั้นตรงเวลาคือ 08.00 น. ตรงเผง ใครมาสายก็จะถูกจดบัญชีว่าไม่เอาใจใส่ แต่จะเป็นด้วยเหตุใดไม่ทราบ เพียรสามารถปลูกมิตรกับท่านศาสตราจารย์ได้อย่างสนิท และในด้านปฏิบัติงานในด้านทดลอง เผอิญเพียรสามารถผลิตผลึกอิปซูริกจากปัสสาวะฉุนกึกของตน ได้สวยงามอย่างยอดเยี่ยมครั้งหนึ่งเป็นโบแดง ท่านศาสตราจารย์ถึงกับเอาไปอวดใครต่อใครเป็นการใหญ่ว่า อิปซูริกของคนไทยที่เพื่อนฝูงได้ทัศนานั้นเป็นของน่าดูจริง ๆ และควรที่นักเรียนแพทย์ทั้งหลายจะพึงสังเกตให้ดี และเมื่อเพียรติดขัดไม่เข้าใจอะไร ท่านศาสตราจารย์จะอธิบายด้วยตนเองทุกครั้ง โดยผู้ช่วยของท่านมิได้เข้าเกี่ยวข้องเลย ดังนั้นในชีวเคมีซึ่งเป็นวิชาที่มีสูตรน่าสะพรึงกลัวเหลือเกิน เพียรก็สอบผ่านไปได้คะแนนค่อนข้างดี แม้ในวิทยาอิสโตและวิทยาเอ็มบริโอจะแห้งแล้งสักเท่าใด ก็ยังรู้สึกว่าจะไปกับเขาได้ ไม่มีอะไรน่าเป็นห่วง แต่ในกายวิภาคศาสตร์นั้นกลับตรงกันข้าม ไม่รู้จะเรียบบรายนัก

นับแต่วันแรก การสอนกายวิภาคศาสตร์นั้นกระทำกันตอนบ่าย แต่ 13.00 ถึง 17.00 น. ทุกวัน เว้นวันเสาร์อาทิตย์ มีศาสตราจารย์หัวหนาแผนก⁶⁸ ผู้มีอายุประมาณ 60 ปี ผมขาวสนิท เป็นผู้ควบคุมอำนวยการ รูปร่างของท่านสมารถสมกับเป็นนายแพทย์ด้วยคุณวุฒิ ท่านได้ปราศรัยในวันแรกให้บรรดานักศึกษาทุกคนไม่ว่าหญิงชาย จงให้ความเคารพแก่ศพนมนุษย์ที่นอนเป็นแถวอยู่บนโต๊ะไม่มีสังกะสีหุ้ม ขออย่าได้พูดจาหยอกล้อกัน อันจะเป็นการดูหมิ่นแก่เจ้าของร่างที่ปราศจากชีพ เหล่านั้น การชำแหละศพให้ถือตามแนวทางสี่คู่มือว่าด้วยการชำแหละศพคั่นนิงแฮม 4 คนต่อ 1 ศพ และเตือนว่าทุกวันพฤหัสบดีก่อนกลับบ้าน จะมีการสอบสัมภาษณ์เพื่อตีราคา ว่าแต่ละคนจะมีความรู้ในกายวิภาคศาสตร์สักกี่คะแนน และขอให้ทุกคนกวาดสายตาดูว่าระดับของตนอยู่แค่ใดทุกสัปดาห์ไป จะรู้สำนึกว่าควรจะเร่งร่ำท่องตำราให้แตกฉานยิ่งขึ้นไปอีกหรือไม่ โดยทัศนากภาพแผ่นใหญ่ติดกับผนังที่ทำเป็นพิเศษสำหรับนักศึกษาแพทย์ปีที่ 1 ว่าใครมีหวังเข้าชั้น เป็นต้น บ่ายวันหนึ่งในขณะที่อากาศข้างนอกข้างในอบอ้าวเหลือเกิน เพราะยังเพียงปลายกันยายนเท่านั้นเอง แดดก็ส่องเข้าทางหน้าต่างอย่างไม่มีความเวทนา ทุกคนอยู่ภายในการปกคลุมของเสื้อคลุมสีน้ำตาลกันเปื้อน ศพถูกต้องยามักกลิ่นฉุนฟอร์มมาลินไมใช่กลิ่นเน่าเปื่อย แต่วันหนึ่งแล้ววันหนึ่งเล่าก็ยังไม่เคยมีใครชอบกลิ่นอย่างนี้ และในวันนี้เอง จะเป็นด้วยรับประทานอาหารอิมมากไปเมื่อเที่ยงวัน หรือมัวแต่คิดถึงบ้านไม่ทราบได้ เพียรอยู่ในภาวะครึ่งหลับครึ่งตื่นเต็มทน อาจารย์อิตาเลียนสัญชาติอเมริกันคนหนึ่งได้ให้คำถาม และให้เพียรตอบเรื่องฟีโมรัลแคแนล ผู้ถูกถามไม่ได้พยายามตอบ จะว่าตอบชู้ ๆ ก็ดูเหมือนจะตรงดี อย่างไรก็ตาม

⁶⁷ คือ Professor Robert Kemp Brewer

⁶⁸ คือ Professor Henry Wilson Stiles

ห้องปฏิบัติการวิชากายวิภาคศาสตร์ ที่โรงเรียนแพทย์ มหาวิทยาลัยซีราคิวส์

ห้องปฏิบัติการวิชาวิทยาฮิสโต ที่โรงเรียนแพทย์ มหาวิทยาลัยซีราคิวส์

เป็นการตอบที่ไม่มีน้ำหนัก ไม่ควรได้คะแนนทีเดียว เพราะห่างจากความแน่นอนมาก สำหรับอาจารย์อิตาเลียนสัญชาติอเมริกัน หัวไปมกมีอารมณ์ร้อน เมื่อศิษย์ตอบไม่เป็นเรื่องก็ต่อว่าอย่างเหยียดหยันทันที “แหมพ่อคุณ อุตสาห์ข้ามน้ำข้ามท่า ข้ามมหาสมุทร มาคลื่อนจนถึงสหรัฐอเมริกา ยังมานั่งหลับอยู่ได้” เพียร์ไดยินก็มีความเสียใจ แต่ก็ได้โต้เถียงประการใด ทั้งนี้เห็นว่าลมร้อนคงผ่านไปไม่ช้า ขึ้นไปโต้เถียงมีหวังข้าขึ้นแน่ เมื่อออกจากห้องชำระและศพ ทุกคนก็จ้องดูสถานะของตนบนแผ่นกราฟ สำหรับเพียร์ไदनคะแนนที่เคยได้ประมาณ 70% ได้ตกผลลงอย่างน่าใจหาย จึงตัดสินใจเลิกอาหารหนักสำหรับกลางวัน การดำเนินการสอบไล่ปลายปีก็มีเป็นปกติ แต่ในที่สุดเพียร์ไດผ่านไปอย่างคุยกับใครว่าเก่งไม่ได้ คนที่ต้องสอบแก้ตัวก็มีหลายคนแม้ฝรั่งด้วยกัน

เมื่อไม่พลาดก็ตกลงใจไปพักผ่อน เพื่อพบปะกับนักเรียนไทยในนครบอสตันทันที ในขณะนั้นการเที่ยวเตร่ต้องทำอะไรระมัดระวังที่สุด เพราะหาไม่มีเสียงกรังกริ่งในกระเป๋าสลวย เรื่องยากมีเงินให้พอจ่ายเป็นเรื่องที่อยู่ในสมอง แต่จะไปหาที่ไหนเล่าคราวนี้ การหาเงินอย่างนี้เมื่อคริสต์มาสที่ผ่านไป ในระหว่างอยู่ที่ซีราคิวส์ระหว่างหยุดเทศกาล เคยไปสมัครงานเป็นกรรมกรแผนกไปรษณีย์ เพราะเห็นว่าการไปรษณีย์ย่อมต้องยุ่งมาก โดยมีการส่งของขวัญถึงกันเป็นจำนวนมาก แม้จดหมายและคำขวัญต่าง ๆ แต่ทางการตอบให้ทราบว่ามีรับเข้าทำงานไม่ได้ เพราะไม่ใช่คนอเมริกัน ฉะนั้นเมื่อจบการประชุมแล้ว ก็มีแต่เที่ยวเตร่ดูภาพยนตร์ เล่นเทนนิส กินข้าวเจ๊ก แต่จะทำงานนี้ต้องมีดอลลาร์มาก ซึ่งความจริงไม่มี จะทำอะไรต่อไป ในที่สุดเห็นจะต้องหางานทำโดยค้นอ่านตามช่องโฆษณาหาคนใช้ดีกว่า และในหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งมีโฆษณาว่า ต้องการจ้างพ่อครัวคนหนึ่งจะเป็นญี่ปุ่นหรือจีนก็ได้ ตลอดหน้าร้อน ที่บ้านนักประพันธ์คนหนึ่งในเมืองเดอรัม รัฐนิวแฮมป์เชียร์ ถ้าผู้ใดต้องการให้ติดต่อทันทีโดยส่งจดหมายตอบไป เพียร์ไດอ่านข้อความซ้ำ ๆ กันหลายครั้ง แล้วในที่สุดก็ตอบไปดังนี้

ท่าน ราล์ฟ เพนน์ ที่เคาเพย้ง

ด้วยข้าพเจ้าได้พบแจ้งความของท่านในหนังสือพิมพ์บอสตันทรานสคริปต์ว่า ต้องการพ่อครัวชาติญี่ปุ่นหรือจีนก็ได้ตลอดฤดูร้อน และให้เขียนถึงท่านโดยตรงที่เดอรัม รัฐนิวแฮมป์เชียร์นั้น ข้าพเจ้าขอเรียนว่า ข้าพเจ้ามิใช่คนญี่ปุ่นหรือคนจีน แต่เป็นคนไทย และยินดีทำงานให้ท่านเท่าที่จะสามารถทำได้ทุกอย่าง แต่ข้าพเจ้าไม่มีความรู้ทางการครัวเลย

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

เพียร์ ขวนขวายสกุล

มันจะเป็นเพราะความเมตตาจิตของนายรอล์ฟ เพนนี และภรรยา ที่คงจะทราบดีว่า ผู้ตอบจดหมายของตนคงกระเป๋าแพบ และคงอยากมีรายได้ในระหว่างมหาวิทยาลัยปิด ก็ส่งจดหมายเชิญตัวให้ไปพบเร็วที่สุดที่เคอร์รี่ และเมื่อเพียร์ได้รับหลักฐานยืนยันเช่นนั้นก็เลิกเที่ยวเตร่ และจับรถไฟมุ่งไปยังเคอร์รี่ทันที

ในตอนบ่ายวันหนึ่ง เมื่อรถไฟจากบอสตันได้ถึงเคอร์รี่เรียบร้อยแล้ว เพียร์ก็เที่ยวถามคนโน้นคนนี้ว่าบ้านท่านรอล์ฟ เพนนีอยู่ที่ไหน เมื่อเห็นว่าไม่สู้จะไกลเท่าใดนัก ก็หอบหิ้วกระเป๋าเดินทางใบเดียว เดินไปจนถึงคฤหาสน์โบราณหลังหนึ่ง พอถึงบันไดประตูบ้านก็กดกระดิ่ง สักครู่หนึ่งมีสุภาพสตรีผู้หนึ่งซึ่งปรากฏว่าเป็นภรรยาเจ้าของบ้านมาเปิดให้เข้าไปข้างใน ทักทายปราศรัยพอรู้เรื่องกันว่าเป็นเด็กไทยแล้ว นางเพนนีก็นำไปมอบห้องพักให้ 1 ห้อง ในวันเดียวกันนั้น นางเพนนีก็ชี้แจงถึงเรื่องการจัดอาหารในบ้าน ว่ากินอะไรกันตอนเช้าและตอนกลางวัน ส่วนตอนเย็นนั้น นายรอล์ฟ เพนนีถือเป็นกันเอง มักจะพาครอบครัว มีลูกชายแฝด ภรรยา และเพียร์ ไปหาสิ่งอื่นรับประทานกันอย่างไม้อั้นในตำบลใกล้เคียง ท่านเป็นนักประพันธ์มีชื่อเสียง เป็นนักเรียนเก่ามหาวิทยาลัยเยล และเคยไปในหน้าที่นักหนังสือพิมพ์ ในกาลสมัยสงครามนักมวยของชาวจีนต่อสู้กับคนอังกฤษ⁶⁹ วันหนึ่ง ๆ ท่านจะหายเสียบแต่ในห้องทำงานของท่าน จะพบกันก็เมื่อท่านพาไปรับประทานอาหารนอกบ้านเท่านั้น ส่วนลูกแฝดกำลังอยู่ในวัยคันคว้า มีรถยนต์สำหรับเล่นหนึ่งลำ และในตอนบ่ายมักจะพา ลูกจ้างไปเล่นรถยนต์ในทะเลสาบ อาบน้ำ หรือตกปลา เป็นต้น แม้นดนตรีก็พยายามจะสอนให้ และเพียร์ได้พยายามหัดแมนโดลินอยู่ไม่นานก็ต้องล้มเลิกความตั้งใจ เพราะครูฝรั่งว่านิ้วแข็งเกินไป

นางเพนนีได้ถามแต่วันแรกว่า เพียร์ทำกับข้าวไม่เป็นเลยหรือ ? และเมื่อตอบว่าเป็นความจริง นางเพนนีให้ความมั่นใจว่าไม่เป็นไร จะสอนให้ ความจริงนั้นเมื่ออยู่เมืองไทย หุงข้าว ต้มข้าว ทอดไข่ ผัดของบางสิ่ง ปิ้งกุนเชียงได้ แกงจืดหมูสับเท่านั้น เรื่องทำกับข้าวขนาดให้ฝรั่งกินได้ไม่เคยฝัน และไม่เคยนึกว่าจะต้องทำ

เรื่องทำกับข้าวนางเพนนีไม่ได้ตั้งใจลงมือให้ความรู้ทันที โดยอธิบายไว้ก่อนว่าสามีของเธอรับประทานอาหารแต่ละมื้อไม่ยากเย็นอะไร มื้อเช้าตามธรรมดาต้องจัดอะไร และมื้อกลางวันอีกครั้งหนึ่ง สำหรับมื้อเย็น โดยมากท่านนักประพันธ์ชอบไปหาของแปลก ๆ นอกบ้านพร้อมด้วยครอบครัว คือลูกชายแฝดและนางเพนนี ส่วนบุตรหัวปีเป็นหญิงแต่งงานไปถูกต้องตามประเพณี ไม่ต้องเป็นห่วง แต่เป็นธรรมเนียมเดือนละครั้งสองครั้ง ตระกูลนี้ชอบชวนเพื่อนสนิทมารับประทานอาหารร่วมด้วยสำหรับมื้อเย็น คนทั้งหมดก็อาจทวีจำนวนจากสี่ไปถึงสิบคนก็เป็นได้ แต่คงไม่บ่อยนัก

⁶⁹ หมายถึง เหตุการณ์กบฏนักมวยในประเทศจีน

นางเพนนิโยนตำราทำกับข้าวให้ 1 เล่ม ชี้แจงการใช้เตาไฟฟ้าอันใหญ่ อบรมกันอยู่สักหนึ่งเดียวยังจำได้ แล้วท่านก็ไม่โผล่มาให้เห็นอีกเลย เวลาเตรียมอาหารเคราะห์ดีบ้านนี้ใช้ไฟฟ้าตลอดในการทำอาหาร สำหรับกับข้าวใช้สิ่งซื้อทางโทรศัพท์ จะเอาอะไรสักก็อย่างไม่มีอัน ทั้งเนื้อ ทั้งผัก ทั้งเปิด ไก่ เครื่องกระป๋อง เนย เครื่องเทศ และอื่น ๆ ส่วนการจะเก็บของสดต่าง ๆ ให้สดชื่นอยู่ได้ต้องอาศัย น้ำแข็ง ซึ่งทางบ้านจัดหาโดยเลือกไว้ใช้จากลำธารเป็นก้อนใหญ่ ๆ และเก็บไว้ในโกดังห่างจากตัวเรือน เพียรต้องไปขนก้อนน้ำแข็งนี้ทุกวันเพื่อให้เต็มตู้เก็บของสดและนมวัว ผู้ส่งนมวัวจะมาทุกเช้า เป็นหญิง ขาวนาสาวสะอาดน่ารัก ที่แรกก็ไม่สู้รู้จักกัน แต่เมื่อทราบว่าเป็นใคร เป็นนักเรียนมหาวิทยาลัย มาหาลำไฟเล็ก ๆ น้อย ๆ เธอก็รู้สึกสงสาร เพราะห่างไกลจากบ้านคงเหงาเหงามาก และเธอก็ให้ความ สนธิสนมอย่างอบอุ่นที่สุด นับว่าเป็นยาหอมที่ดีที่สุดขนาดเดียวที่ทำให้พ่อครัวต่างตัวเกือบถอนตัว ไม่ขึ้นที่เคอร์ม และเสียขายเหลือเกินที่วันหนึ่งจะต้องจากเธอไป ของที่ส่งจากร้านค้านั้นประเดี๋ยวเดียว เขาก็จะขมมาให้ อาหารเช้าของท่านนักประพันธ์ และบรรดาลูก ๆ และภรรยาท่านก็ไม่มีอะไร นอกจาก ข้าวโอ๊ต คอร์นมีล ไข่ดาว ไข่กวน ไข่ทอด ซาโรน กาแฟร้อน นมสด สิ่งที่ท่านโปรดที่สุดคือผลไม้ ตามฤดูกาล และมันสมองวัวเคียวแบ่งทาร์สให้เหมาะสม ราดบนขนมปังปิ้งแผ่นใหญ่ทาเนย นอกจากนั้น อาหารที่ทำขึ้นด้วยตู้อบก็คือมัฟฟิน ขนมปังชุบไข่ทอดรับประทานกับน้ำผึ้ง อาหารกลางวันเป็นอาหาร หนักต้องเตรียมเป็นพิเศษ มีเนื้ออบ มีซอสเนื้อราด มันฝรั่งในรูปต่าง ๆ สลัดผัก ขนมเค้ก ขนมพาย ซึ่งทำขึ้นเองตามตำราเป้ง ไอศกรีมสั่งให้เขามาส่ง ส่วนอาหารเย็นถ้าจะรับประทานกันก็ไม่รู้จัก เอาเนื้อ เย็นต่าง ๆ และสลัดผัก เป็นต้น วันไหนท่านเชิญแขกท่านบอกล่วงหน้า และเพียรมักจะปรุงอาหารพิเศษ เช่น แกงกะหรี่มีสับประตววางรอบขอบจาน ไข่ยัดไส้ ข้าวผัด ขนมสตรว์เบอร์รี่ชอร์ตเค้ก ในการเสิร์ฟ อาหาร เพียรสวมเสื้อคลุมดำผูกหูกระต่ายอย่างเรียบร้อยทุกมื้อไป และเมื่อเสร็จการเลี้ยงแล้ว ก็มีหน้าที่ ล้างถ้วยชามเป็นการใหญ่ตามเคย และไม่มีใครช่วยเลย แต่ก็ไม่เคยทำอะไรของใครแตก เสร็จแล้ว เอาเก็บเข้าที่ ไม่มีธุระอะไรอีกในเรื่องต้องรับใช้ เวลาที่เป็นของตนโดยสิ้นเชิง และจะบรรจุกระเพาะ อาหารของตนให้ล้นอย่างไรก็ไม่เห็นมีใครติดใจหรือต่อว่า อาบน้ำชำระร่างกาย ในที่สุดมีเวลาและ ยังไม่ว่างก็อ่านตำราแพทย์ต่อไป เมื่อได้ทำงานตามหน้าที่มาเป็นเวลานานพอสมควร และจนจะ เปิดภาคการเรียนในมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว เพียรก็แจ้งกำหนดกลับกับเจ้าของบ้าน ว่าเห็นจะต้อง กราบลาเสียที ท่านได้กรุณาจ่ายเงินเดือนเกินให้อีก 1 เดือน ซื้อแว่นตาสำหรับอ่านหนังสือให้ 1 แว่น ซึ่งเพียรต้องการจะเป็นเจ้าของกับเขาบ้างมานานแล้ว และเสื้อกางเกงฝรั่ง 1 ชุด ก่อนขึ้นรถไฟในตอนบ่าย เพื่อมุ่งไปนครบอสตัน และจะพักสัก 7 วันก่อน จึงจะเดินทางต่อไปยังนครซีราคิวส์ ยังมีคนหนึ่ง

ที่ยังมิได้ร่ำลากัน คือแมรีผู้เคยมาส่งนมสดสองกระป๋องใหญ่ในตอนเช้าตรู่ เพียร์ได้ชี้แจงให้กับสาวผมทองว่า ความจำเป็นในการเล่าเรียนบังคับให้กลับไปยังมหาวิทยาลัย และจากหัวใจจริงแล้วไม่ยากริบด่วนไปเลย เพราะว่าเท่าที่แมรีที่รักได้กรุณาทำความรู้จักกับพ่อครัวไทย แมรีไม่ได้แสดงความรักเกียจในผิว ในรส ในกลิ่นของชาวตะวันตกนอกเลย และมีความสนิทสนมกันอย่างอธิบายไม่ออก ฉะนั้นการร่ำลาของหนุ่มสาวทั้งสองจึงแสดงออกด้วยความจริงทั้งกาย วาจา และใจ และถ้าทั้งสองคนไม่ใจแข็งก็เห็นจะต้องเสียคนกันสักคนหนึ่ง เมื่อได้เวลาขบวนรถไฟจะเคลื่อนออกจากสถานีเคอร์รัมบูบอสตัน ปรากฏว่านายและนางเพอร์น ตลอดจนลูกแฝด ได้ไปส่งและโบกไม้โบกมือให้จนต่างคนต่างมองกันไม่เห็น เมื่อถึงบอสตัน เพียร์ก็ได้เข้าชมละครและภาพยนตร์ และเลือกอาหารที่ถูกปากจากหลายแห่งรวมทั้งอาหารจีน แต่ไม่พบเพื่อนไทย เข้าใจว่าคงจะเดินทางไปยังรัฐต่าง ๆ เพื่อเข้าศึกษาตามกำหนด เพียร์จึงขึ้นรถไฟต่อไปยังนครซีราคิวส์ในรัฐนิวยอร์กปีที่ 2 และคงเข้าห้องเล็กบนชั้นสุดใต้หลังคาที่ถนนเคราส์ ดังที่ได้เคยเข้ามาครั้งหนึ่งเมื่อปีก่อน

ในปีใหม่นี้มีวิชาด้วยกัน เช่น สรีรวิทยา นิวโรอะนาโตมี เกสซ์วิทยา การวินิจฉัยโรคทางคลินิก การตรวจร่างกาย ศัลยศาสตร์ อายุรศาสตร์ วิทยายักเทรี⁷⁰ และพาโทโลยี การเรียนได้เป็นไปอย่างแห้งแล้ง เข้าใจอะไรก็แสนยาก เช่น สรีรวิทยา และเกสซ์วิทยา มีการเข้าใจผิดกันกับหัวหน้าแผนกวิชาบางคน ทำให้ฐานะเป็นนักศึกษาล่อแหลมมาก แม้ไม่ได้ขาดการเรียนแต่ละวัน แต่ก็ไม่มีสมาธิเลยสักครั้งว่ารู้อะไรบ้างหรือเปล่า และโดยที่มืดแปดด้าน การสูงส่งกับอาจารย์ถามโน่นถามนี่ก็น้อยไป จึงกลายเป็นผู้ที่อยู่ในความประมาท ยิ่งเป็นชาวต่างชาติยิ่งจะต้องประจบประแจง ไม่เข้าใจอะไรต้องรีบถาม จะถามผู้ช่วยก็ยิ่งได้ อย่าได้ทำเฉยเมยเป็นทองไม่รู้ร้อนไม่ได้ เมื่อเห็นเหตุการณ์เข้าตาร้าย เพียร์ก็รีบุดเข้าเจรจากับบรรดาภรรยาหัวหน้าแผนกเพื่อขอความเห็นใจทันที “คุณนายครับ ผมไม่เคยเกียจคร้านอะไร ผมสาบานได้ในวิชาของท่านศาสตราจารย์ แต่ฟังไม่สู้ออก ขอคุณนายจงชี้แจงกับท่านด้วย ว่าผมเจนแต่ภาษาอังกฤษแบบพระนครกรุงเทพฯ และภาษาอังกฤษแบบออกเสียงทางฉมุก ผมหมดทำจริง ๆ ขอให้คุณนายช่วยชี้แจงนะครับ” คุณนายท่านก็เอ็นดูเหลือเกิน เมื่อได้โอกาสเวลารับประทานอาหารเย็น ท่านก็สาธยายให้สามีฟังจนแจ่มแจ้ง แนะนำอย่างกันเองว่าอย่าไปเอาเรื่องกับอนุชนไทยที่น่าเอ็นดูเลย รุ่งขึ้นท่านศาสตราจารย์สรีรวิทยา⁷¹ ก็ดูยิ้มแย้มแจ่มใสดีกว่าแต่ก่อน แม้ท่านศาสตราจารย์หัวหน้าแผนกเกสซ์วิทยา⁷² ก็เช่นกัน ดูไปก็ไม่น่าจะมีอุปสรรคอะไรอีกแล้ว พอเสร็จการสอบไล่ประจำปีที่สองแล้ว เพียร์ก็ซื้อตั๋วมุ่งไปพักผ่อนยังคาเลสในรัฐเมนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อรอฟังผลของการสอบไล่ทั้งหมด โดยขอให้ทางสำนักงานเลขานุการคณบดีส่งคะแนนไปให้ทราบ

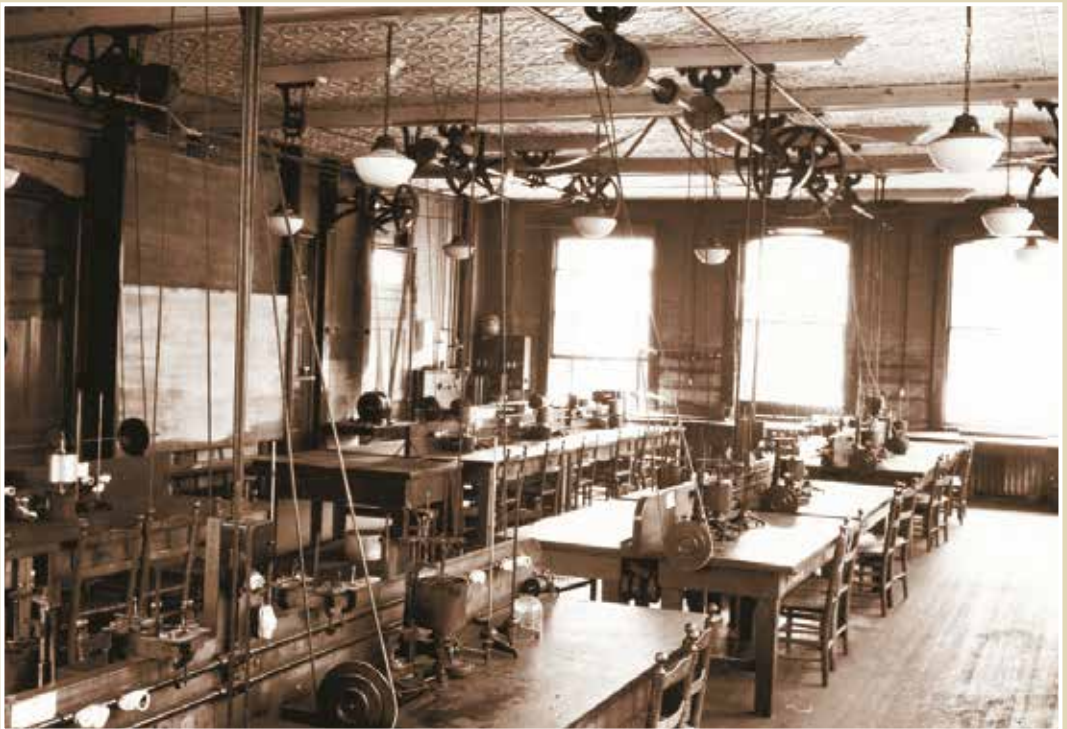
⁷⁰ แบคทีเรีย

⁷¹ คือ Professor Frank Pattengill Knowlton

⁷² คือ Professor Marion Sylvester Dooley

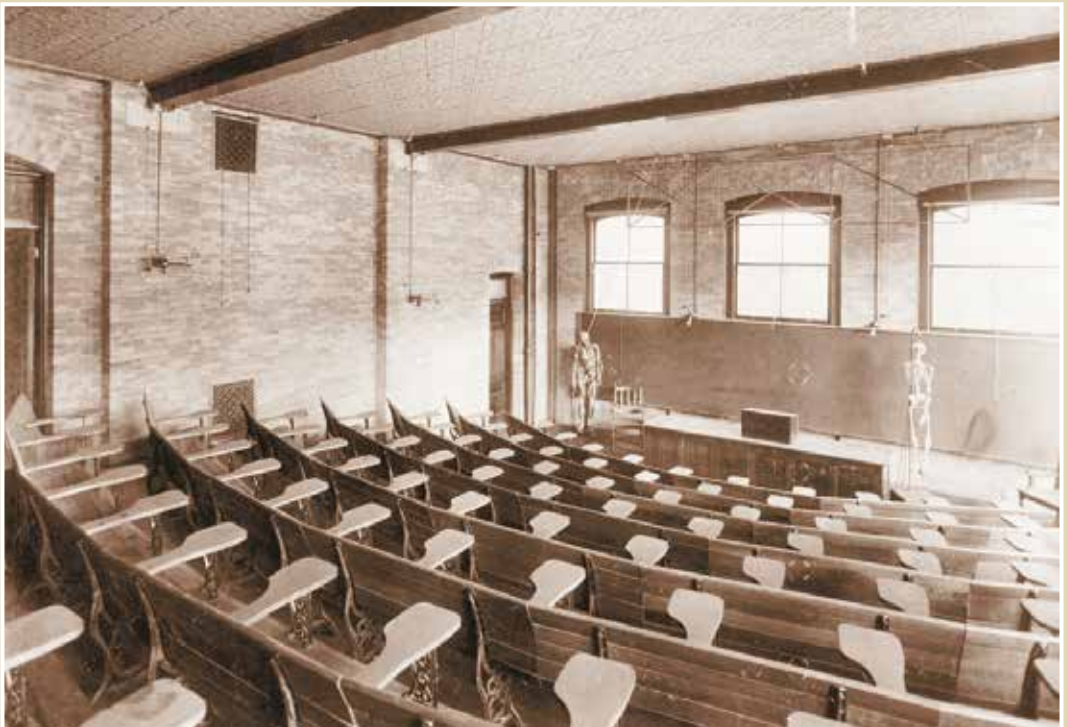
ห้องเรียนวิชาสรีรวิทยา ที่โรงเรียนแพทย์ มหาวิทยาลัยชิราคิวส์

ห้องปฏิบัติการวิชาสรีรวิทยาและเภสัชวิทยา ที่โรงเรียนแพทย์ มหาวิทยาลัยชิราคิวส์

ห้องเรียนวิชาพยาธิวิทยา ที่โรงเรียนแพทย์ มหาวิทยาลัยชิราคิวส์

ห้องบรรยาย ที่โรงเรียนแพทย์ มหาวิทยาลัยชิราคิวส์

ณ เมืองคาเลส ก็มีนักเรียนมาพักอยู่ด้วยหลายคน เพราะทราบจากคนอื่น ๆ ว่า แหม่มการ์ดเนอร์ใจดียังกับแม่บังเกิดเกล้า ต่างติดใจเรื่องไก่อบ ข้าวโพดอ่อน ๆ นึ่งทาเนย และโดยเฉพาะไอศกรีมและสตอร์วเบอร์รี่ชอร์ตเค้กตอนอาหารกลางวัน และเสียค่าใช้จ่ายเพียงวันละสองเหรียญทองเท่านั้น นอกจากนั้น ชายไทยยังได้โอกาสประลองฝีมือในกีฬาเทนนิสกับหญิงสาวชาวมหาวิทยาลัย ซึ่งแหม่มการ์ดเนอร์พยายามให้รู้จักกันที่ปิกนิกวันพฤหัสบดีตอนบ่าย และให้พูดกันทางโทรศัพท์ได้เสมอ เพื่อนัดแนะกันไปไหน ๆ ก็ได้ เพราะเป็นผู้ใหญ่ด้วยกันแล้วและเป็นนักเรียนชั้นสูง เมื่อรู้จักกันดีเข้า ก็มีการเขียนถึงกันเสมอเมื่อต่างคนต่างจากกันไปเล่าเรียนตามมหาวิทยาลัย เวลาคริสต์มาสกาลก็ส่งของขวัญให้กัน เป็นการเรียนธรรมเนียมของชาวตะวันตกไปในตัว สำหรับวันพฤหัสบดีตอนบ่าย ยังมีการลืลาศพอหอมปากหอมคอ ไม่เป็นเลยมมาแต่ก่อนก็พอลากันไปได้ในไม่ช้า สำหรับสตรีผิวขาวเหล่านี้ บางคนก็ทลายใจตั้งสนั่นเมื่อร่างกายถูกโอบ จึงไม่ใช่มีแต่ในเมืองไทยเท่านั้นที่มีเสียงฮือฮาชนิดนี้ ซึ่งเข้าใจว่าเพราะมีฮอว์โมนมากนั่นเอง

ในตอนบ่ายวันหนึ่ง มีคนมาบอกจ้างให้ไปช่วยเก็บผลบลูเบอร์รี่ที่ทุ่งนา ซึ่งงอกขึ้นมาเองตามฤดูกาลหน้าร้อน ผลบลูเบอร์รี่เหล่านี้เขาเก็บด้วยมือ มีเครื่องชะจากพื้นดิน และเอาไปออกด้วยเครื่องจักร แล้วบรรจุหีบไม้ฉำฉา เอาไปขายในเมืองใหญ่ ค่าจ้างคิดเป็นหีบ ใครได้มากหีบก็ได้เงินใช้มากหน่อย หีบหนึ่งถัวให้ 0.20 เหรียญ ดังนั้นใครอยากได้เงินสดมากก็ต้องชะไวให้ได้หลาย ๆ หีบ ปรากฏว่าคนไทยหนุ่มตั้งห้าคนที่พักอยู่บ้านแหม่มการ์ดเนอร์ต่างอาสาไปเป็นลูกจ้างอยู่หลายวัน เพราะสนุกด้วย ได้เงินด้วย กลับถึงบ้านเมื่อเลิกงานแล้วก็กวาดครีวนางการ์ดเนอร์จนเกลี้ยงทุกคราวไป ใครเลยจะนึกได้ว่าขนาดนักศึกษาในมหาวิทยาลัย และแต่ละคนได้รับทุนอย่างหรูหราไปจากประเทศในตะวันออกเฉียงใต้มีเกียรติไม่น้อย จะไปรับจ้างเขาเก็บผลไม้ตากแดดจัดอยู่กลางทุ่ง เพื่อหวังเงินเพียงค่าจ้างหีบละ 0.20 เหรียญ แต่อย่าลืม 10 หีบ 20 หีบ เป็นเงินเท่าใด และเป็นรายได้พิเศษชั่วคราว ๆ รื้อออกมาว่าแม้แต่พระราชวงศ์ยังอดไปรับจ้างไม่ได้ สำหรับเพียรการทำงานพิเศษต่าง ๆ เคยมานักหนาแล้ว บางคราวมีเงินอยู่ในธนาคารเป็นก้อนใหญ่ ถึงกับต้องแบ่งส่งมาให้ทางบ้านเพื่อมอบให้แก่ผู้เฒ่าผู้เป็นบิดามารดาบังเกิดเกล้า นำความปลื้มปิติแก่ท่านเจ้าคุณผู้ให้ความร่มเย็นที่ถนนนครสวรรค์เป็นอย่างมาก จนถึงกับท่านได้แต่งบทความสรรเสริญเด็กไทยในอเมริกาในหนังสือวิทยาคารย อันเป็นหนังสือที่แพร่หลายที่สุดในประเทศไทย

ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฒน์
ที่ทะเลสาบคาเล่ เมืองคาเล่ มลรัฐเมน
เมื่อ พ.ศ. 2466

เมื่อการพักผ่อนสำหรับหน้าร้อนจวนจะอวสาน เพียร์ก็ได้รับจดหมายที่มีความสำคัญในชีวิตฉบับหนึ่ง จากสำนักงานเลขานุการคณะบดีโรงเรียนแพทย์ที่ซีราคิวส์ มีใจความว่า “ต้องสอบแก้ตัวในวิชาการวินิจฉัยโรคทางคลินิกก่อนมหาวิทยาลัยเปิดภาค” ผู้รับจดหมายซาอุนใจละเอียด ไม่นึกเลยว่า จะสอบไม่ผ่านในวิชานี้ ส่วนสรีรวิทยา และเภสัชวิทยาซึ่งรู้ตัวว่าอ่อนมาก กลับผ่านไปได้โดยตลอด เพียร์รับทราบข้อความด้วยความกำสรวล รู้ตัวว่าได้ประมาทมากในปีที่ผ่านมา ก็ดีแล้วที่ต้องสอบแก้ตัววิชาที่สอบได้ก็คะแนนไม่สูง แต่ถ้าสอบแก้ตัวไม่ได้แล้ว ยิ่งจะไปกันใหญ่ อาจถูกเรียนซ้ำชั้น แต่ก็ยังดีกว่าถูกเชิญออก เพราะในอดีตมีข่าวว่านักเรียนแพทย์ที่ตกบ่อย ๆ คณะบดีมักจะเรียกตัวไปวิสาสะแล้วก็แนะนำว่า “จอห์น ฉันหวังดี คุณควรไปอย่าตอกเป็นนายหน้าซื้อขายดีกว่า เรื่องเป็นหมอเห็นจะต้องปิดฉากกันที” แต่แปลกที่สุด นักเรียนที่ถูกทางการเตือนเช่นนี้ ยังไม่เห็นมีข่าวว่าไปทำร้ายร่างกายตนเองถึงแก่ความตายไม่ เขาก็ไปเป็นพ่อค้าร่ำรวยได้ แต่อย่างไรก็ดี เพียร์กินไม่ได้นอนไม่หลับ นอนคิดถึงอนาคตที่มีตน ไม่เป็นคนช่างพูดเสียแล้ว แผนกที่ไม่ต้องการ ไม่มีเดด ไม่มีสังคม ในที่สุดตกลงใจกลับซีราคิวส์ซึ่งมีชื่อว่า “เมืองทะเลสาบเกลือ” ก่อนหน้าการสอบแก้ตัวเจ็ดวัน โดยผ่านการเดินทางสายเก่า ไม่แวะบอสตันนาน ไม่หิวข้าวเจ็ก ไม่สนใจภาพยนตร์ในใจอยากจะทำแต่ศาสตราจารย์ผู้สอนวิชาที่สอบไม่ได้เท่านั้นให้เร็วที่สุดที่จะพบได้ วันรุ่งขึ้นตอนสายก็ถึง และได้หาที่อยู่ คราวนี้ร่วมกันกับชาวอเมริกันผู้ตัดคัตคนหนึ่ง ผู้ขอร้องให้อยู่กับเขาแบ่งค่าเช่าคนละครึ่ง และทำการหุงต้มเอาเอง เพื่อทุนรายจ่าย เรื่องอย่างนี้เป็นที่สบอารมณ์ และบ้านเช่าก็อยู่หน้าโรงเรียนแพทย์นั่นเอง แต่ความสง่าและโอ้อ่าเกือบไม่มี แต่ก็ต้องเอาไว้มาก่อน ไว้คราวหน้าถึงค่อยขยับขยายต่อไป และย้ายเรื่องสอบแก้ตัวยังคาราคาซังอยู่ ต่อมาอีกวันหนึ่งเมื่อรับประทานอาหารทำเองเสร็จเรียบร้อย ก็รีบไปหา รองศาสตราจารย์ผู้ช่วยหัวหน้าแผนก และขอทราบว่าจะสอบแก้ตัวกันเมื่อไร ท่านรองศาสตราจารย์เลื้อยตาเลียนหันมาทักทายว่า “เอ๊ะ มีคนสอบตกด้วยหรือ ข้าพเจ้าเองยัง 모르 รออีกสักสองสามวัน แล้วจะบอกให้ ไปเตรียมดูตำราไว้เถิด” เมื่อต้องแก้ตัวเพียงวิชาเดียวก็ไม่ลำบากยากเย็นเท่าใด ใช้ตำราเดียว ครั้นถึงเวลาก็เข้าสอบแก้ตัว แล้วผ่านไปได้ เพียร์จึงได้เลื่อนเป็นนักเรียนแพทย์ปีที่ 3 และปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิตทางแพทยศาสตร์ที่ควรจะได้รับเมื่อปลายปีที่ 2 เกิดมาสอบแก้ตัวเข้าต้องรอไปรับเอาเดือนกุมภาพันธ์ 2467 พร้อมกันกับผู้อื่นที่มีเรื่องอย่างเดียวกัน หรือเพียงจะจบหลักสูตรพิเศษกลางปี

ในตอนนี้เป็นนักศึกษาปีที่ 3 ก็หมายความว่า จะได้โอกาสพบปะกับผู้ป่วยด้วยตนเอง และจะต้องเจนนัดในภาษาศาสตร์ยิ่งขึ้นไปอีก เพราะจะต้องจดประวัติย่อ ๆ จากผู้ป่วยไข้ และตนเองจะต้องเป็นผู้ซักถามจากปากคำของผู้ป่วยเอง ในตอนนี้จะได้แลเห็นบาดแผลและการเจ็บไข้ชนิดเบามากมาย เพราะสถานที่ตรวจโรคภายนอกของโรงเรียนแพทย์มีประชาชนมารับบริการเหลือเฟือ การเรียนแพทย์จึงรู้สึกค่อยมีรส การบรรยายต่าง ๆ มีสองคราว คือระหว่าง 08.00-09.00 น. ครึ่งหนึ่ง และตอนบ่าย

ระหว่าง 13.00-14.00 น. อีกครั้งหนึ่ง นอกนั้นระหว่าง 09.00-12.00 น. จะต้องศึกษากับผู้ป่วยจริง ๆ ในдиспенซารี ในวิชาศัลยศาสตร์ และอายุรศาสตร์ทั่วไป มีการเขียนใบสั่งยาเป็นครั้งคราว แต่ต้องมีอาจารย์ผู้ชำนาญคุม ตอนบ่ายระหว่าง 14.00-16.00 น. ทำการตรวจและรักษาผู้ป่วยกามโรค และเฉพาสตรี ตลอดจนโรคผิวหนัง ในตอนกลางวันยังถูกจัดให้เข้าเวรรักษากามโรค มีการฉีดยาชาลวาร์แซน⁷³ เข้าหลอดเลือด ฉีดปรอทเข้ามดเนื้อกล้ามเนื้อสะโพก การดูดเลือดออกด้วยกระบอกแก้ว เพื่อทำวาสเซอร์แมนน์⁷⁴ และอื่น ๆ ส่วนวิชาที่ต้องเข้าฟังการบรรยายหรือลูกต้อน มีศัลยศาสตร์ อายุรศาสตร์ สูติศาสตร์ และนรีเวชศาสตร์ ปรากฏว่าในวิชาศัลยศาสตร์บางแขนง เพียรมาที่หนึ่งตลอดปี เป็นที่อิจฉาของเพื่อนฝูงที่เป็นฝรั่งมาก

ในการเข้าเวรมีหน้าที่รักษาผู้ป่วยกามโรค โดยมากเขาจัดให้ผู้ป่วยหญิงได้ปรึกษาแพทย์ในตอนหัวค่ำสัปดาห์ละครั้ง และในโอกาสนี้นักศึกษาแพทย์ปีที่สามได้รับมอบหมายหน้าที่อย่างหนัก เพราะสตรีงามเมือง ซึ่งในซีราคิวส์มีพลเมืองไม่ถึง 200,000 คน ยังมีเป็นกามโรคจำนวนมากมายทีเดียว และมารักษาตัวอย่างตั้งอกตั้งใจตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะในตอนหัวค่ำยังมารับการรักษายู่ แต่พอตึกสักหน่อย เผลอห่มอห่ม ๆ เข้าในเมืองเพื่อเดินเล่น หรือหาอาหารเบา ๆ รับประทาน จะได้ยินมีใครมากระซิบที่หู “ต้อก ขา ไปไหนคะ ?” และเมื่อหันหน้าไปจะประสบแผ่นวอลอนกันชุดพิตเปรี๊ยะยีนในที่ขมุกขมัว แต่ปรากฏว่าไม่มีใครกล้าเสี่ยงอันตราย เพราะกลัวหนักหนาเรื่องท่อปัสสาวะอักเสบ แผลบริเวณอวัยวะกำเนิด และไช่ต้นบวมสุก ยิ่งเรียนมากมีความรู้มากก็ยิ่งเสี่ยง อ้ายข้ากลากหรือโลนยังพอทนได้ บางถนนเล็ก ๆ ในเมืองที่มีตึกสองชั้นอยู่ชิดถนนและในที่เปลี่ยว จะพบคนกวักมือเชื้อเชิญให้เข้าไปคุยกันเสมอ ฉะนั้นนักเรียนแพทย์ก็นักเรียนแพทย์เถิด เมื่อฮอโรมนประจำร่างกายขับถ่ายร้อนระอุ ภายในร่างกายก็เดือดร้อน และถ้าข่มจิตไม่สำเร็จก็ต้องเจ็บตัวแน่ ด้วยเหตุนี้เพื่อหลีกเลี่ยงมารร้าย บางทีก็ต้องเดินคนละฟากถนน เดี่ยวโดนจุด และก็จะได้เป็นผู้เชี่ยวชาญทางกามโรคโดยไม่ต้องสอบ เมื่อได้ต่อสู้กับชีวิตจนเลยเข้าไปในกลางปีของการเป็นนักเรียนแพทย์ปีที่ 3 ก็มีใจแน่วแน่ว่าถ้าไม่เกรเดิลไกล ก็ไม่มาจะสอบตกหรือแม้แต่ต้องสอบแก้ตัว เรียนวิชาอะไรก็รู้สึกลัวว่าเพลิตเพลิน ศาสตราจารย์หลายท่านก็ชมเชยว่าเด็กไทยคนนี้ทำงานเรียบร้อยเป็นระเบียบ บางคราวก็เอางานของเพียรไปอวดแก่เด็กฝรั่ง และสั่งสอนเพิ่มเติมว่า นี่แหละตัวอย่างที่ควรจะทำอย่าง ในกลางปีก็ได้เข้าพิธีรับปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิตทางแพทยศาสตร์ ซึ่งควรจะได้รับเมื่อจบเป็นนักเรียนแพทย์ปีที่สอง แต่เกิดต้องไปแก้ตัว 1 วิชาดังได้กล่าวข้างต้น จึงต้องรับเข้าไปเกือบอีกครั้งปี ด้วยปริญญาอันนี้ หากตกลงใจจะกลับเมืองไทย รัฐบาลก็จะตีราคาให้ถึงสามซังเป็นของแน่นอน แต่มันก็ไม่ถึงจุดสำคัญในชีวิต เพราะต้องการจะเข้ามามาตรฐานเป็นอิสระ คือการเป็นแพทย์มีปริญญา เอ็มดี จึงยังรู้สึกเฉย ๆ ว่าไม่เป็นสิ่งสำคัญเท่าที่ผ่านมา แต่ก็กระหึ่มในใจว่าเห็นจะไม่ถึงกับอดตายแน่ ความคณองได้บังเกิดขึ้น

⁷³ Salvarsan เป็นยาสำหรับรักษาโรคซิฟิลิส

⁷⁴ Wassermann Test เป็นการตรวจทางห้องปฏิบัติการ เพื่อวินิจฉัยโรคซิฟิลิส

ดิสเพนซารี (Syracuse Free Dispensary Building) ของโรงเรียนแพทย์ มหาวิทยาลัยซีราคิวส์
เป็นที่ให้บริการตรวจและรักษาโรคหลากหลายสาขา แก่ประชาชนในเมือง ในราคาไม่แพง
โดยมีนักศึกษาแพทย์เข้าไปฝึกปฏิบัติงานด้วย

ห้องผ่าตัด (ด้านซ้าย) และห้องตรวจอายุรกรรม (ด้านขวา) ที่ดิสเพนซารี

เหมือนกันว่า น่าจะลองติดต่อกับสตรีชั้นสูงที่รู้จักกันเพียงเล็กน้อย แต่อยู่กับคนละทวีปโลก ที่ว่ารู้จักกันเล็กน้อยนั้นหมายความว่าได้มีการติดต่อกันทางจดหมายหลายคราวมาแล้วในกาลที่ผ่านมา และสตรีผู้เลอโฉมก็ได้กรุณาตอบจดหมายเสมอ แม้ในคริสต์มาสครั้งหนึ่งยังได้ส่งหนังสือแต่งโดยดิวมา⁷⁵ มาให้ 1 เล่ม ความคะนองของเพียร์คราวนี้เกิดขึ้นเหมือนพลุจุด เพราะมีความหวังว่าเป็นผู้ถือปริญญาราคาสามซัง จึงได้ขอเสนอไปให้สตรีแสนรักว่า ขอให้รับความซื่อสัตย์จากชายคนหนึ่ง ที่ยอมอุทิศชีวิตเป็นทาสเมื่อใดก็ได้ และในท้ายหนังสือบรรจงด้วย “ด้วยความรักอย่างจริงจัง” เท่านั้นเอง พลุ่ก็ระเบิดจดหมายที่ได้รับตอบต่อมาตอนก่อนเที่ยงวันหนึ่ง โดยบุรุษไปรษณีย์ยื่นซองจดหมายให้ 1 ซองจากทวีปโน้น เพียงดูลายมือก็ทราบว่ามีมาจากไหน และมีใจความว่า

ถึง เพียร์

ขอให้พิจารณาให้ลึกซึ้งเสียก่อนว่าฉันเป็นใคร ?

จาก วิลเล

พออ่านจบ เพียร์กลายเป็นคนเสียสติ พิมพ์ในใจว่า “พุทโธ อ้ายบัดซบ ช่างไม่สำนึกถึงกะลาหัว” ข้าวปลาสวาไม่ลง เดินมุ่งไปยังรถไฟพาทางไกล ขึ้นนั่งไกลเท่าใดก็ได้ เสียเท่าใดก็เอาขอใช้การโดยสาร์เป็นการไคร่ครวญแก้ปัญหาที่ซุนจิด เอ ! ทำไมถึงได้ถูกปัดอย่างไม่มีความอาลัยเสียเลย ระยะเวลารถไฟพาหมดแล้วระยะหนึ่ง ขอต่อไปอีก ขอเปลี่ยนทาง ถึงเมืองหนึ่ง ออกจากเมืองหนึ่ง ไม่เป็นอันนั่งนิ่งที่ใด ในที่สุดก็ขึ้นรถกลับพลางคิดขึ้นมาได้ “โอเอ๋ย ฐานะระหว่างคนทั้งสองยังฟ้าและดิน เทวบัญชาถูกต้องแล้ว มันยอมเป็นไปไม่ได้ และถ้าเป็นไปได้จะเป็นอย่างไรบ้างก็ไมรู้ ไม่ใครคนใดคนหนึ่งอาจต้องกินยาตายก็ได้” อย่าลืมนะเพียร์ได้มีอายุเข้าวัย 24 แล้ว เป็นธรรมดาต้องคิดถึงสตรีเพศบ้าง เพราะยอมต้องขอปลื้มสวามิภักดิ์ ความสนใจได้หันไปยังหญิงชาติเดียวกันที่ศึกษาอยู่ในสหรัฐอเมริกา แต่ก็ปรากฏว่าเขามีเจ้าของกันทั้งนั้นหรือถูกจองจนหมดสิ้น ความรักชั้นปฐมจึงเกิดขึ้นไม่ได้ ในการติดต่อบ้าน มีสุภาพสตรีคนเดียวที่ถนนนครสวรรค์ที่ให้ความเอ็นดูที่สุด นอกจากจะมีการติดต่อกันเป็นประจำ ก็ไม่เคยล่วงเกินกันแม้แต่น้อย คำว่า “รัก” คำว่า “ซัง” ไม่ปรากฏในบันทึก สุภาพสตรีผู้นี้อ่อนหวานยิ่งนัก และเพียร์เคยนึกเสมอว่า ใครชนะความรักกับเธอก็จะมีความสุขตลอดกาล แต่โดยที่เพียร์ยังเรียนไม่จบหลักสูตร พุดอะไรมากมายก็จะเกินความฝัน จึงหักใจไว้ก่อน

⁷⁵ Alexandre Dumas, père นักเขียนชาวฝรั่งเศส

ในตอนปลายปีที่สาม โดยที่เงินทองไม่สู้พอใช้นัก ที่เคยหาได้ก็ร่อยหรอไป มีทางเดียวที่จะทุนค่าใช้จ่าย จึงสมัครเป็นผู้ดูแลความสะอาดห้องבקเตรีในโรงพยาบาลของมหาวิทยาลัย หน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบคือ เผาเศษเนื้อมนุษย์ที่เขาส่งมาตรวจวินิจฉัยเสร็จแล้ว ล้างแก้วทดลอง นั่งภาวนาด้วยออตเคลฟ กวาดพื้น ขนน้ำแข็งเก็บในตู้ใหญ่ อันเป็นที่เก็บวัตถุทดลองไม่ให้บูดเน่าแทนตู้เย็นในปัจจุบันนี้ เพื่อเป็นสิ่งที่ตอบแทนแรงงาน เพียร์ได้รับอาหารเช้า 1 มื้อ มีไข่ไก่ทอดกึ่งฟองก็ได้ หมูเบคอนทอด โอ๊ตมีล คอร์นมีล คอร์นเฟลก นมสดเท่าใดก็ได้ไม่อั้น กาแฟและอาหารหนักสำหรับกลางวันอีก 1 มื้อ ซึ่งเมื่อได้อาหารถึงสองมื้อเช่นนี้ ก็เป็นการทุนรายจ่ายอย่างอึกโข เพียร์ได้ใช้เวลาสนุกสนานเยี่ยงนักศึกษาท้งหลายโดยตลอด คือเข้าชมฟุตบอลทุกวันเสาร์ที่สนามกีฬา บางคราวก็ตามไปดูถึงต่างถิ่นถ้าไปพันตุกันที่เมืองใกล้เคียง ชมกีฬาอื่น ๆ อีกเช่น ลากรอส เบสบอล ซอกเกอร์ และแม้แต่การแข่งขันเรือประจำปีก็เคยไปดูถึงอิทากา อันเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ ในการบริหารร่างกายของตนเอง ก็ได้สมัครเป็นสมาชิกของสมาคมคริสเตียนหนุ่ม ซึ่ง ณ สมาคมสถานมีโอกาสดูเล่นกีฬาเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น แชนด์บอล และการอาบน้ำในสระภายในอาคาร เป็นต้น เมื่อการสอบไล่ประจำปีของปีที่สามสิ้นสุดลง เพียร์ก็ได้มีเวลาพักผ่อนอีกหน่อย และได้เดินทางไปหย่อนอารมณ์ถึงนครนิวยอร์ก และรู้สึกติดใจนิวยอร์กในความโอ่อ่าของเมืองนั้นมาก การใช้จ่ายจะฉุยฉแกลเหมือนเมื่อหาเงินพิเศษได้เองครั้งกระโน้นย่อมจะทำได้เสียแล้ว และเงินทองที่เคยหาได้ก็ไม่สามารถจะเก็บไว้ได้ และเมื่อได้เลื่อนชั้นเป็นนักเรียนแพทย์ปีที่สี่หรือปีสุดท้ายนั้น มีฐานะค่อนข้างอึดคัตไม่หุรหุราตามควร เพราะมีแต่เงินเดือนจากรัฐบาลจ่ายให้เพียงจำนวนประมาณ 100 เหรียญเท่านั้น และต้องจัดหาเสื้อผ้าและสิ่งจำเป็นทุกอย่างด้วยตนเอง เมื่อไม่มีทางได้ก็ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ จึงจำเป็นต้องขอเช่าห้องอยู่ที่สมาคมชายคริสเตียนหนุ่ม ในราคาสามเหรียญต่อสัปดาห์ และได้อยู่ตลอดปีโดยไม่ไยย้ายไปที่ไหนอีกเลย

ในปีที่สี่นี้ความรับผิดชอบมากยิ่งขึ้น วันหนึ่ง ๆ จะต้องเข้าห้องตรวจโรค จะต้องไปศึกษาผู้ป่วยตามโรงพยาบาลไม่เว้นแต่ละวัน โรงพยาบาลเหล่านี้อยู่ห่าง ๆ กัน ไม่ใช่แบบเมดิคัลเซนเตอร์ และจะต้องเตรียมพร้อมเสมอเมื่อถูกเรียกตัวให้ไปทำคลอดตามบ้านคนอนาถา หน้าที่เก่าซึ่งเคยช่วยให้ลดค่าครองชีพได้ ในการทำความสะอาดห้องבקเตรี ต้องโอนให้คนอื่นทำ ตนต้องเฝ้าตำราแพทย์เล่มใหญ่ ๆ ซึ่งทางรัฐบาลก็เอ็นดูนักหนา ซื้อให้ทุกเล่มเมื่อเบิกไป ถึงอย่างไรก็ดี เปี้ยเลี้ยงเท่าที่ได้รับทุกเดือน หมดสิ้นก่อนวันที่ 28-29-30-31 เสมอ บางคราวหมดแต่วันที่ 20 ของเดือนก็มี และในขณะนี้ร่างกายของเพียร์หนุ่มกำลังต้องการอาหารมาก การแต่งตัวก็ต้องไม่หอมช่อและต้องพอดูได้ เพราะอายนางพยาบาลสาว ๆ ที่เดินขวักไขว่ตามที่พักผู้ป่วยในวอร์ดต่าง ๆ

1st January, B. E. 2467

To

H. E. Phya Buri Navarasth,
H. S. M's Envoy Extraordinary
and Minister Plenipotentiary,
Washington.

Sir:

I beg to submit the annual report upon the Government students and His Majesty the King's own students, covering the period from September, 2466 to September, 2467.

NUMBER OF STUDENTS

The changes in numbers during the year will be shown by the following table:

	Sept. 30, 2466	Sept. 30, 2467
Ministry of Agriculture	3	3
Department of Aviation	-	3
Ministry of Commerce	2	3
Ministry of Education	4	4
Ministry of Finance	-	1
Ministry of Interior	6	6
Ministry of Justice	1	2
Dept. of State Railways	18	11
Ministry of War	5	6
Privy Purse Dept.	2	2
	<u>41</u>	<u>41</u>

Arrived from Siam:

Ministry of War: M. L. Chuan Chuen Kambhu,
Nai Bun Mar Prabhandhayodhin.

(3)

"Mr. Amatukul entered the first year of our two-year day course in Machine Construction and Tool Design on September 19, 1921, and graduated on June 12, 1923.

"He also entered the Special Advanced Photo-Engraving course on September 22, 1924, which he is now attending."

Having so satisfactorily completed last June the two-year course, Nai Noo asked and received premission to continue his work in Photo-Engraving for the first half of the present school year. He will be ready to return to Siam in January or February, 2467.

NAI PYN MUANGMAN

In his second year at Jefferson Medical College Nai Pyn made an extremely creditable record, as his grades show:

Physiological Chemistry	Good
Second-Year Pathology	Good
Anatomy	Good
Physical Diagnosis and Symptomatology	Excellent
Surgery	Fair
Physiology	Good
Materia Medica and Pharmacy	Excellent

Nai Pyn is an excellent student, highly to be commended for both his academic and his social standing.

NAI WAHT YEMPRAYURA

Nai Waht's junior year in medicine at Syracuse University showed results as given below:

Clinical Pathology	Condition—removed in September
Therapeutics	Good
Medicine	Good
Surgery	Good
Obstetrics	Good
Neuropsychiatry	Good

Nai Waht will begin his senior year in September, 1924, and, with no bad fortune, will be graduated in June, 1925. He has been instructed to study dentistry, and wishes also to spend some time as hospital interne, so the date of his return to Siam is still uncertain.

Nai Waht is an excellent student.

(14)

รายงานการเรียนของนักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกา ประจำปี พ.ศ. 2466-2467

Nai Waht Yemprayura คือ ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์

ขณะนั้นเป็นนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 3 เป็นนักเรียนทุนสังกัดกระทรวงธรรมการ (Ministry of Education)

ในวันหนึ่ง เพื่อนชาวอเมริกันคนหนึ่งชื่อมอร์ส⁷⁶ บิดาเป็นแพทย์ปริญาแต่ประกอบอาชีพในชนบท ได้ชวนให้ไปเที่ยวบ้าน ณ ต่างจังหวัด มอร์สได้ขับรถยนต์ส่วนตัวไปเอง มีคูรัก⁷⁷ ซึ่งเป็นนักเรียนแพทย์ปีที่สี่เหมือนกันนั่งไปด้วย จนถึง ณ ที่นั่นเอง ได้เห็นกับตาว่าแพทย์ประกอบอาชีพในชนบทไม่มีเวลาว่างเลยแม้แต่นั่งรับประทานอาหาร โทรศัพท์กริ่งตามตัวอยู่เสมอ อย่างนั้นท่านก็อุตส่าห์เอาใจแชกที่มาจากเมืองไทยเต็มที่โดยหาโอกาสคุยด้วย แต่ก็คุยด้วยนานไม่ได้ในคราวเดียวกัน เพียร์ได้ทำความรู้จักกับหญิงสาวอเมริกันผู้เป็นน้องของมอร์ส ผู้ซึ่งศึกษาอักษรศาสตร์ในมหาวิทยาลัยเดียวกัน เธอเป็นสตรีที่น่าเอ็นดูและน่ารักใครยิ่งนัก เพียร์ได้พยายามเป็นเจนเทิลแมนที่สุดเวลาพบปะกัน ในกลางฤดูหนาวยังได้ขอเชิญให้เธอไปร่วมชมโอเปร่าด้วยกันครั้งหนึ่ง และอีกครั้งไปชมภาพยนตร์ เพียร์ได้เช่าแท็กซี่ไปรับถึงบ้านสมรอันเป็นที่พักของเธอ และได้ไปด้วยกันสองต่อสอง อันเป็นธรรมเนียมวัฒนธรรมชั้นสูงของผู้มีการศึกษาสูง ไม่ต้องมีใครคุมไป ทุกครั้งเธอมิได้ปฏิเสธ หรือทำให้เพื่อนของพี่ชายเธอเก้อ หรือแสดงความไม่พอใจแต่อย่างใด ความจริงเธอจะปฏิเสธไม่ได้ด้วยก็ได้ เพราะชายหนุ่มชาติเดียวกันกับเธออยู่เสมอ แต่ก็พอจะเข้าใจได้ว่าเธอมีความสงสารในความว้าเหวของเพียร์ก็ได้ จึงได้ไปด้วย

วันหนึ่งเป็นวันสำคัญทางศาสนาคริสต์ (วันแห่งกส์กพิวง) ในกระเป๋ามีไม่มีค่าใช้จ่าย หมดเกลี้ยงก่อนกำหนด ทุกภัตตาคารไม่ว่าใหญ่เล็กจะโฆษณาว่า ใ้แก่งวงอบของตนิเวศนักรสำหรับอาหารกลางวันและมื่อเย็น เมื่อทุกคนไปทำศาสนกิจเสร็จแล้ว ก็จะเข้าตามร้านโรงที่มีอาหารขาย เพื่อผลิตเพลินในอาหารพิเศษนี้ อยว่าแต่ใ้แก่งวงเลย ไ้ทอดสักหนึ่งฟองก็ไม่มีทางจะจัดหาเข้าปากได้ เอ ! นี่จะทำอย่างไร ตั้งแต่มาอยู่ในสหรัฐบัดนี้ย่างเข้าเจ็ดปีแล้ว ไม่เคยหยิบยืมใครเลย และไม่รู้จักใครเลยที่จะไปขอหยิบยืมหรือขอกทานได้ ปราศจากญาติโยม และการยืมเงินเขาใช้ก็จะทำให้ถูกลงโทษหนักด้วยการหยาบหยาม ในสหรัฐนั้น ใครจะต้องการเงินต้องทำงานตอบแทนเสียก่อน จะขอข้าวสักมื่อก็ต้องฝ่าฟัน 1 กองใหญ่เสียก่อนเป็นของแลกเปลี่ยนกัน เอาเฉย ๆ ไม่ได้ เพียร์จนด้วยเกล้า ในขณะที่รอความเป็นความตายอยู่และจน 11.00 น. อยู่แล้ว ความอยากกินใ้แก่งวงพุ่งถึงขั้นขีดสุด เหลือบไปเห็นป้ายบอกว่าการ “คนช่วยทำงาน” เพียร์ไม่ได้รือร้อเข้า เดินฝ่าคนที่มุงกันแน่นเพื่อรอใ้แก่งวงเป็นจาน ๆ มีแครนเบอร์รี่ซอส มันฝรั่งบดสตัฟฟิงหอมสะพัด เม็ดถั่วต้ม ยังแถมสตรอว์เบอร์รี่ชอร์ตเค้กเป็นของหวาน และกาแฟร้อนเพียงราคา 0.75 เหรียญถึง 1.00 เหรียญ สุดท้ายความโอดอาของสถานที่ที่ขาย เข้าพบเจ้าของร้าน ผู้กำลังยืมตอนรับคลื่นมนุษย์ผู้กระหาย “ขอโทษเกิดครึ้นนายห้างเห็นป้ายบอกต้องการคนช่วย ขอสมัครคนหนึ่ง” เพียร์ได้พูดขึ้นก่อน หลังจากทักทายตามอัธยาศัย

⁷⁶ คือ Mr. Carter R. Morse

⁷⁷ คือ Mrs. Reta H. Morse

“เดินโตะเป็นไหมน้องชาย ? เข้าหลังครัวล้างชามก่อนก็แล้วกัน” เจ้าของร้านสั่ง เพียร์มีทันตอบคำถาม ก็ลุยเข้ากันครัว เรื่องเดินโตะเคยแล้วเมื่ออยู่กับนายและนางเพนน์ และที่ไอกันควิต เพราะฉะนั้น ไม่วิตกถ้าต้องทำ ถ้วยชามในครัวสูงพะเนินเทินทึก เพียร์ก็ลงมือล้างอยู่เรื่อย ๆ คลื่นมนุษย์ที่จ้อง จะกลืนไกองังไม่ได้ลดลง เจ้าของร้านตามตัวให้ไปทำหน้าที่เดินโตะในกะทันหัน เด็กไทยก็ปฏิบัติ ได้เป็นอย่างดีเลิศ และทำได้อย่างว่องไวเป็นที่ถูกใจผู้จ้างมาก ในวันนี้ชาวอเมริกันยังใจดีเป็นพิเศษ ชอบทิ้งเศษของดอลลาร์ไว้บนโตะอาหารเป็นรางวัลให้ผู้รับใช้ วันนี้เอง เพียร์ซึ่งเมื่อสองชั่วโมงไม่มีอัฐเลย สักเก็นกระเป๋ากางเกง กลับมีกระเป๋ายุ่งขึ้นกว่า 10 เหรียญ ก่อนหมดหน้าที่เพียงประมาณสองชั่วโมง เจ้าของร้านก็บอกต่อไปอีกว่า “ชอบใจน้องชาย ทำงานคล่องแคล่วเหลือเกิน ชอบอะไรไปหยิบฉวยกิน ให้เต็มที่แล้วจึงค่อยกลับ” ความจำเป็นที่จะต้องช่วยในตอนเย็นไม่มี เพราะว่าผู้คนบางตาไม่เหมือนกันกับกลางวัน เพียร์จึงขออนุญาตลากลับ ตกลงเงินลอยที่หามาได้ก็สามารถเจือจานไปอีกจนกว่าเช็ค สั่งจ่ายจะมาถึง เป็นอันว่าโชคดีเหลือเกิน

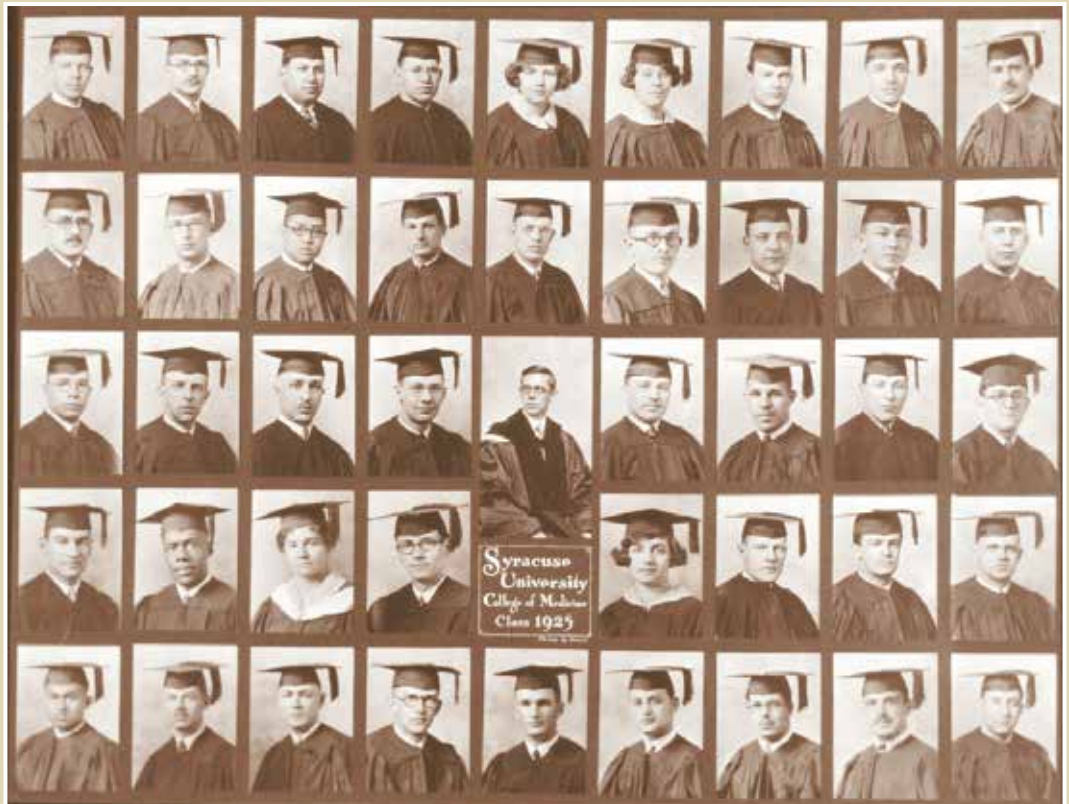
ในการเช่าอาศัยอยู่ในสมาคมชายคริสเตียนหนุ่มนี้ จะขึ้นถึงห้องที่พักต้องขึ้นลิฟต์ขนาดเล็ก ซึ่งในลิฟต์นั้นมีเจ้าหน้าที่เดินเครื่องจักรไฟฟ้าคนหนึ่งเท่านั้น แต่พี่แกก็ไม่ให้เสียเวลาของแกเลย ในขณะที่มีหน้าที่คอยรับใช้คนขึ้น ๆ ลง ๆ อยู่ตลอดเวลา ยังเอาของกินเล่นเล็ก ๆ น้อย ๆ วางขายแก่ ผู้โดยสารด้วย ผู้เป็นเอร์บางวันเช่นวันเสาร์ที่ต้องการไปเยี่ยมญาติพี่น้อง เพียร์ก็อาสาทำงานแทน ทั้งเดินเครื่องและขายของ มีหมากฝรั่ง ช็อกโกแลต และได้เงินช่วยเหลืออีกสัปดาห์ละ 4.00 เหรียญ ซึ่งก็เกินค่าเช่าห้องที่ต้องเสียเป็นประจำด้วยซ้ำไป ในด้านการอยู่กินจึงนับได้ว่าอยู่ดีกินดีทีเดียว

ในด้านการศึกษาแพทยศาสตร์ก็ดำเนินไปอย่างไม่มีอะไรติดขัด จะมีเหตุการณ์บ้างก็เพียง เรื่องขำ ๆ เล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ศาสตราจารย์หัวหนาแผนกสรีรศาสตร์⁷⁸ อ่านนามสกุลเพียร์ไม่สำเร็จ ก็สร้างถามว่า “น้ำควาปลา มีกี่อย่าง ?” เพียร์ตอบไม่ได้หมดก็ถูกขู่ ว่า “ดีละ คราวหลังจะเอามาให้ดม” บันดาลให้นักศึกษาในชั้นสนุกครึกครื้นขึ้นอีกหน่อย มีเสียงฮาครืน ท่านศาสตราจารย์ผู้นี้มีอายุ รวม 70 ปี แต่ยังทะมัดทะแมงมาก ยอมให้ลูกค้าตามไปคลอดบุตรในเวลาตีตื้น ท่านเกือบไม่มีผมเลย แต่ตัดดอกไม้สดที่เสื่อนอกเสมอ และก่อนอื่นถ้าถูกตาม รุ่งขึ้นสอนไม่ไหว ต้องส่งผู้ช่วยมาสอนแทน แต่เด็กนักเรียนก็นิยมชมชอบท่านมาก ถือว่าเป็นดาราในบรรดาพวกครู เพราะท่านทำตลอดให้ ทุกรายที่มีเงินให้หนึ่งพันดอลลาร์

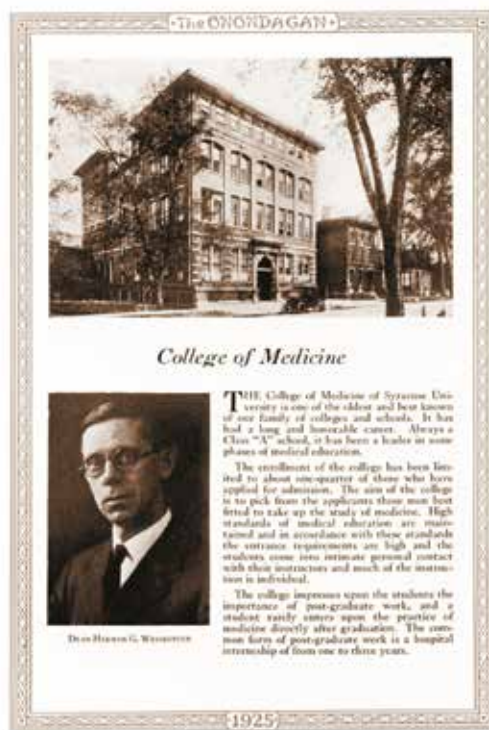
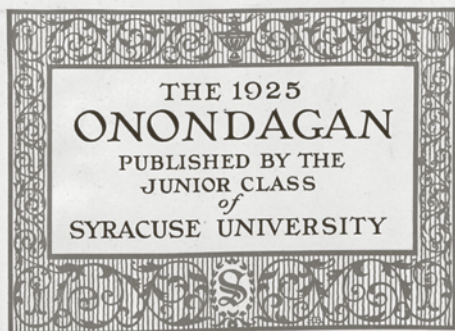
⁷⁸ คือ Professor Eugene W. Belknap

ครั้งนั้นจนเวลาที่จะจบหลักสูตรแพทยศาสตร เพียรก็ได้รับหนังสือเป็นทางราชการว่า ทางรัฐบาลไทยให้เลือกเอาว่าจะศึกษาทันตแพทยศาสตร หรือรังสีวิทยาต่ออีกก็ได้ และจะให้อยู่ต่ออีกสองปีถ้าจะเข้าเรียนวิชาของทันตแพทย์ ไม่ต้องทำปริญญาก็ได้ หรือจะให้อีกเพียง 1 ปีเต็ม ถ้าจะศึกษารังสีวิทยา เมื่อได้โอกาสเลือกก่อนและไม่มีข้อผูกพันอะไรอีกแม้จากแพนหญิงทางบ้าน และอย่างไรบอกไม่ถูก ยังไม่อยากรับ เลยสมัครเรียนทันตแพทย์ต่อไป แต่จะไปศึกษา ณ ที่ใดไม่ทราบ แต่ได้ยินจากคนอื่นว่า โรงเรียนทันตแพทย์ที่มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนียขึ้นดีเลิศในโลก ความจริงโรงเรียนทันตแพทย์ชั้นนำในสหรัฐอเมริกามีตั้ง 30 แห่ง แต่ไม่เคยหุเท่านั้น ต่อมาไม่เท่าใด ทางโรงเรียนแพทย์ชิราคิสก็ดำเนินการสอบไล่ดังที่เคยได้ทำมาหลายสิบปีแล้ว ไม่กี่ชั่วโมงก่อนวันสอบวันแรก เพียรถูกประกาศว่ามีสิทธิ์พิเศษไม่ต้องเข้าสอบไล่ในวิชาศัลยศาสตร์ โรคเด็ก และสูติศาสตร์ เพราะได้คะแนนเกิน 90% และยังได้เกิน 80% อีกตั้งหลายอย่าง การยกเว้นให้เช่นนี้ทำให้หนุ่มอเมริกันตั้งข้อสงสัย ว่าคนไทยมีอะไรดีหนอถึงได้รับสิทธิ์พิเศษ และกลายเป็นศัตรูไปชั่วคราวทีเดียว นี่ก็เป็นของแปลกแต่จริง เมื่อวันประกาศปริญญาเป็นวันตื่นเต้นมากที่สุดในชีวิต ว่าจะต้องถูกเรียกเป็น “ดอกเตอร์” แม้จะไม่มีญาติพี่น้องมาชมความสำเร็จ ก็ไม่ได้ทำให้เกิดการวิตกแต่อย่างใด เพราะเรื่องผิดหวังรุนแรงก็เคยผ่านมาแล้ว แม้แต่จะอดตายอยู่รอมร่อยยังแก้วิกฤตการณ์ไปได้ หลังจากพิธีประสาทปริญญาผ่านไปแล้ว เพียรก็พยายามแต่งกายให้สมกับเป็นผู้มีความรู้ มีปริญญา เอ็มดี โดยซื้อเครื่องแต่งกายถึงชุดละ 65.00 ดอลลาร์ แถมผูกเนกไทอย่างดีอันละอย่างน้อย 5.00 ดอลลาร์ ซึ่งในสมัยคริสต์ศักราช 1925 นั้น ค่าของดอลลาร์ดอลลาร์หนึ่งยังกว่าสองเท่าของปัจจุบันนี้ด้วยซ้ำไป

เพียรได้ตกลงใจว่า ในขณะนี้จิตใจยังไม่กลัวห้องเรียน แทนที่จะชักช้า หาโอกาสเข้าเรียนทันตแพทยศาสตรเสียเลยดีกว่า และในชิราคิส เพียรก็ได้เขียนติดต่อทันทีกับฮาร์วาร์ดและเพนนินทางฮาร์วาร์ดรู้สึกสนใจในความต้องการของคนไทยมาก เกือบจะเป็นการชวนดี ๆ ว่าให้ไปเกิดทุกสิ่งทุกอย่างจะเรียบร้อย แต่เงื่อนไขของเพนซิลเวเนียเป็นที่ถูกใจมาก โดยอนุญาตให้ชั้นบัญชีเป็นนักศึกษาทันตแพทย์ปีที่ 3 และถ้าปฏิบัติให้ครบถ้วนตามกฎหมายของมหาวิทยาลัยแล้ว จะอนุมัติปริญญาดีดีเอส ให้ ความจริงนั้นในจิตใจอยากไปอยู่ฟิลาเดลเฟียมานานแล้ว และได้เคยไปเยี่ยมคุณสงครามเมื่อเธอเป็นนักศึกษาการพาณิชย์ทำปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิตทางการค้า ในระหว่างมหาวิทยาลัยปีคริสต์มาส และยังได้ไปแสดงมวยปล้ำกันต่อหน้านักเรียนชาวไทยอีกคนหนึ่ง ซึ่งทางราชการส่งไปดูงานทางกายวิภาคศาสตร์ เรื่องที่จะเกิดปล้ำกันนั้น เนื่องจากถกเถียงกันเรื่องว่า คนอย่างเราจะไปอยู่เมืองไทยได้อย่างไรถ้าทำตัวเป็นฝรั่ง เมื่อไม่แพ้กันในเชิงคารมก็ทำปล้ำกัน และไม่ทันไรที่สงครามก็สามารถใช้ขายาวหนีบร่างของผู้แบบบางกว่าที่เอว เล่นเอาหายใจลำบาก และไม่มีทางที่จะหลุดได้ ซึ่งเป็นที่ขบขันของผู้ที่นั่งดูอยู่เป็นอันมาก ทำให้เพียรยิ่งกว่าฉิว และเกือบจะยกธงขาว เอ ! นี่เราเรียนกายวิภาคศาสตร์ที่ชิราคิสมาแล้ว ถูกกรรไกรหนีบบั่นเอวจะแก้ไม่ไหวเหียวหรือ ? เป็นความคิดชั่วขณะ ในที่สุดเพียรไม่ยอมแพ้ ค้นหาเส้นเสี้ยวสำคัญได้ก็คว้าหมับ แล้วกดจนหมดแรง กรรไกรที่หนีบ

นักศึกษาแพทย์ รุ่นปี ค.ศ. 1925 (พ.ศ. 2468) โรงเรียนแพทย์ มหาวิทยาลัยซีราคิวส์
ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ คือคนแรกจากด้านซ้าย ในแถวล่างสุด

The 1925 Onondagan

หนังสือรุ่นของนักศึกษามหาวิทยาลัยซีราคิวส์

ในรุ่นของ ศ. พ.อ. หลวงวาทวิทยาวัชรพัฒน์ (แต่ไม่มีข้อมูลของท่านอยู่ภายใน)

เป็นต้นแบบของหนังสือ “เวชชนิสลิต 2473” ของนิสิตคณะแพทยศาสตร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ปัจจุบันคือ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล) ซึ่งเป็นหนังสือรุ่นเล่มแรกของประเทศไทย

อยู่ที่เอวก็เริ่มคลี่คลายออก เมื่อพ้นจากความทรมานก็อำลาเจ้าของถิ่นกลับโดยไม่พูดอะไร ทั้ง ๆ ที่ตั้งใจจะอาศัยอยู่ตลอด 7-10 วัน นี่เพิ่งผ่านไปได้เพียง 5 วันเท่านั้น ยอมอดขนมจีบ หมูย่าง และเงาะหลัง⁷⁹ เดินทางกลับนครเมืองทะเลสาบเกลือทันที แต่เชื่อเหลือเกินว่าคุณสงครมหาทราบไม่ว่า แยกของตนเคยสาปตนมาครั้งหนึ่งเมื่ออยู่ด้วยกันที่บอสตัน ตอนถูกหาว่าเป็นกามโรคเพราะขี้มูก น้ำตาไหลที่ฝั่งแม่น้ำซาลส์ และในครั้งนี่เพียรรู้สึกเสียใจที่สุด ที่เพื่อนรักของตนชวนมาเยี่ยมเยียน ไม่ได้ทำใดกลับทำเชิงมวยปล้ำ เรื่องต่อยวิวาทเช่นนี้ไม่เคยสบอัยอาศัยของเพียรมาแต่ก่อน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ในปีเดียวกันนั้นเอง ผู้ทำมวยปล้ำก็จบการศึกษาอำลาจากมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย และก็ได้ติดต่อกันฉันเพื่อนอีก เพราะสงครมต้องกลับบ้านเกิดเมืองนอนเพื่อรับใช้ชาติ ดังนั้นเมื่อโรงเรียนทันตแพทย์ของเพียรไม่ขัดข้อง ที่จะรับเพียรเข้าเป็นนักศึกษาทันตแพทยศาสตรตามความประสงค์ของรัฐบาลไทย เพียรก็ล่องใต้จากชิราคิสส์ฟีลาเดลเพียในรัฐเพนซิลเวเนีย และได้หาที่พักที่ไม่แพงจนเกินไป โดยเช่าห้องเดียวไม่สู้ไกลจากตึกทำการสอน และได้ขึ้นบัญชีเป็นนักศึกษาทันตแพทย์ปีที่ 3 ถูกต้องตามระเบียบ แล้วก็รีบติดต่อด่วนไปยังผู้ปกครองนักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกา⁸⁰ ที่วอชิงตัน ในเรื่องเงินที่จะต้องซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ของนักเรียนทันตแพทย์ ตามที่ทางโรงเรียนได้บังคับให้นักเรียนทุกคนซื้อ ซึ่งต้องใช้เงินมากมายทีเดียว และลำพังตนเองหรือบิดามารดาคงไม่มีปัญญาแน่ จึงต้องนับว่าเป็นความกรุณาของรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 7 เป็นอย่างมาก สุดที่จะพรรณนาเป็นถ้อยคำได้

❖ (การเป็นนักเรียนทันตแพทย์ปีที่ 3)

เมื่อได้จัดการซื้อเครื่องมือเครื่องใช้อย่างครบถ้วนแล้ว ก็เข้าฟังการบรรยายเป็นนักเรียนใหม่ และมีชีวิตเป็นนักศึกษาอีกครั้งหนึ่ง แม้อายุในขณะนั้นก็เข้าไปกว่า 25 ปีเต็มแล้ว และได้เข้าฟังบรรยายตามกำหนดตารางสอน มีการยกเว้นเฉพาะวิชาที่เคยเรียนที่โรงเรียนแพทย์และเข้ากันที่โรงเรียนทันตแพทย์ เพียรต้องทำงานอย่างเหน็ดเหนื่อยที่สุด คือต้องทำงานเทคนิคทุกชิ้นที่ยังไม่เคยทำเลยที่เขาบังคับให้นักเรียนทันตแพทย์ปีที่ 1 และปีที่ 2 ทำ ซึ่งโดยปกติต้องใช้เวลารวมถึงสองปีจึงจะเสร็จโดยค่อย ๆ ทำ ค่อย ๆ ไป และยังต้องเข้าฟังทฤษฎีของเทคนิคทันตกรรมทั้งหมด ที่วางไว้เป็นหลักสูตรของปีที่ 1 และปีที่ 2 ด้วย วิชาอื่น ๆ ยังมีคือ วิชาที่คาบลูกคาบดอกคือเกี่ยวพันกันทั้งสองอาชีพแพทย์และทันตแพทย์ งานฝีมือทุกชิ้นที่สามารถทำเสร็จโดยรวดเร็ว ก็อาศัยขนเอาไปทำที่บ้านพัก และยังขนไปทำเพิ่มเติมอีกที่โรงเรียนแต่ 07.00 น. และกว่าจะได้กลับบ้านก็ต้องถึงมืดค่ำเป็นนิจศีล ทั้ง ๆ ที่เวลาก็ก็น้อยว้างอยู่แล้ว ยังถูกเชิญให้ไปปราศรัยและไปสังสรรค์สังคมของชนหมุ่น้อย เรียกว่าชนบทเยอรมันบ่อยครั้ง และยังได้เล่าเรื่องเมืองไทยให้คนอเมริกาฟังในโบสถ์ฝรั่งเศสก็มีเสมอ นอกจากนี้ก็เข้าไป

⁷⁹ ผัดกุ้งมังกร (เป็นภาษาจีนกวางตุ้ง)

⁸⁰ คือ พระสันธิยาพัฒน์ (ไฉ่เอียง สิริสิงห) บิดาของ ศ. พ.ท. สี สิริสิงห

Thomas W. Evans Museum and Dental Institute โรงเรียนทันตแพทย์ มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย
ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ ได้มาเรียนวิชาทันตแพทยศาสตร์ เป็นเวลา 2 ปี ในชั้นปีที่ 3-4

ฟังการบรรยายเพื่อความรู้แปลก ๆ ซึ่งมักจะมี ซึ่งทางมหาวิทยาลัยเพนน์ได้จัดขึ้น โดยเชิญคนสำคัญของโลกมาเป็นครั้งคราว และในการประชุมเช่นนี้ เขามักเปิดโอกาสให้ผู้ฟังได้ถามปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยการสอโกลนในฐานะเป็นนักศึกษาทันตแพทย์ปีที่ 3 ก็มีขึ้นตามปกติ และเพียร์ได้ทำคะแนนเกียรตินิยมโดยทำคะแนนประจำปีได้ถึงกว่าร้อยละ 90 กิจกรรมทุกอย่างได้ทำอย่างที่เราเรียกว่าเอาแรงเข้าสู่ เท้าที่คนผอม ๆ จะมี ไม่เคยบ่นว่าทำไมไหวสัก็ที่ไม่เข้าใจอะไรก็มักจะมีคนบอกให้

ในปีที่สามนี้ได้ทำความรู้จักกับศาสตราจารย์ชาวญี่ปุ่น⁸¹ คนหนึ่ง ซึ่งทราบต่อมาเป็นศาสตราจารย์หัวหน้าแผนกศัลยศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของอาทิติอุทัยประเทศ ได้พากันไปสองต่อสอง ไปรับประทานอาหารเจ็กด้วยกันที่เมืองจีนของฟิลาเดลเฟีย⁸² ขากลับแทนที่จะขึ้นรถมักจะเดินคุยกันจากถิ่นคนจีน จนถึงบริเวณแคมปัสของมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย เป็นหนทางอย่างน้อย 3 กิโลเมตร กินเวลาประมาณค่อนข้างโหม่งทีเดียว อีกผู้หนึ่งที่ได้ทำความรู้จักค่อนข้างสนิทคือ นายแพทย์ผู้ใหญ่นักสัตวแพทย์ มีครอบครัวและบุตร พร้อมภรรยาเป็นพยาบาล และที่สมัครเรียนทันตแพทย์เต็มสองปีเหมือนกัน ก็เพราะบอกว่าเป็นแพทย์มานานแล้วไม่เคยได้พัก่อน ต้องออกทั้งกลางวันกลางคืน รวมทั้งการทำคลอด เวลาส่งบิลมีแต่ผลัด ไม่ได้สักที คงสู้เป็นทันตแพทย์ไม่ได้ เพราะทำงานตามนัดและกลางวันเท่านั้น อีกคนหนึ่งที่อยู่ดี เป็นชาวอเมริกันมีเลือดเยอรมันเต็ม มีหน้าที่จ่ายเงินในธนาคารแห่งหนึ่งในสหรัฐอเมริกาที่จังหวัดเนแบรสกา เจ้าตัวมาศึกษาธนาคารเพื่อทำปริญญาทางวิทยาศาสตร์การพาณิชย์ แม้อายุของตนจะมากกว่า 35 และร่วม ๆ 40 ปีบอกว่าไม่ทำอย่างนี้ไม่ได้ เพราะต้องเอาปริญญาเย้ยคนมากมายที่โอมาฮา เขาเหล่านั้นชอบหัวเราะกันนักว่าตนไม่มีมาตรฐาน ไม่ควรมีหน้าที่ในธนาคารเลย แม้จะมีอายุกลางคนก็ยอมปฏิบัติตามข้อบังคับ คือยอมรับว่าโซโฟมอร์ผู้เป็นใหญ่ เมื่อตนเข้ามหาวิทยาลัยครั้งแรกก็ถูกบังคับให้ใส่หมวกกับของนักเรียนใหม่เวลาเดินตามถนนก็เอา แม้จะดูเป็นนักเรียนโคง ภรรยาของเธอก็อุตส่าห์หางานทำในนครฟิลาเดลเฟีย เพื่อช่วยหารายได้เป็นการจุนเจือสามีของเธอให้ผ่านการศึกษาของมหาวิทยาลัยไปให้ได้ คุณซอลเลอร์ ซึ่งเป็นตระกูลของสามีภรรยาคุณนี้ มีคุณอนันต์แก่นักเรียนไทยที่สมควรบันทึกไว้ เนื่องจากครั้งหนึ่งในระหว่างปิดภาคของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทางตะวันออก ได้มีคนไทยรวม 10 คน ไม่ทราบด้วยเหตุผลใด ต่างไหลมาลงที่นครฟิลาเดลเฟีย แล้วก็เฮลโลมาพักพิงอยู่ในบ้านเดียวกันกับบ้านที่เพียร์เช่าห้องอยู่เป็นประจำ สืบความว่าถึงตากันทุกคน เพราะว่าเงินดอลลาร์ที่ทางการให้ใช้เป็นรายเดือนไม่มีใครเหลือดิดกระเป๋ามาสักเก้ และเขาทั้งหลายทราบจากข่าวแพร่สะพัดว่า มีนักเรียนไทยกระเป๋านักอยู่ในฟิลาเดลเฟีย 1 คนที่พอจะพักพิงได้ และการพักนั้นไหนจะต้องรับประทานอาหารวันละสามมื้อ ไหนจะค่าเช่าห้อง และเมื่อทุกคนโบรักพร้อมกัน และเรื่องกินเป็นใหญ่ จะทำอย่างไร ผู้อาวุโสที่สุดสำหรับกลุ่มนี้คือเพียร์แน่ แต่ที่ลือกันว่าเพียร์กระเป๋านักรู้สึกจะเป็นการเข้าใจผิดถนัด อย่างไรก็ตาม เด็กไทยเหล่านี้

⁸¹ คือ Professor Masao Tsuzuki

⁸² หมายถึง Chinatown ในเมืองฟิลาเดลเฟีย

จะต้องบรรจุสิ่งจำเป็นในกระเพาะอาหารในระหว่างที่มาอยู่ที่ฟิลาเดลเฟีย และหัวหน้าฝูงจะต้องช่วยเหลือโดยปัจจุบัน แม้จนตราบเท่าทุกวันนี้ เข้าใจว่าไม่มีใครทราบหรือ ว่าหัวหน้าฝูงในขณะนั้นก็หมดทุนจริง ๆ เมื่อมีคนอื่นหน้าซิดมาปรากฏ ไม่มีใครแก้ปัญหาได้ เพียร์ก็ควานาฬิกาพกเรือนทอง ซึ่งซื้อไว้นานแล้วด้วยราคา 10 เหรียญ แล้วก็ถลันออกจากห้องไป ในใจว่าจะไปร้านยิวที่มีลูกตุ้มห้อยอยู่หน้าร้านสามใบ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของโรงจำนำฝรั่ง อยู่ใจกลางเมืองไม่ไกลจากกลุ่มโรงแรมหรูต่าง ๆ แต่เมื่อได้วนเวียนอยู่เกือบห้ารอบก็เกิดเป็นเหน็บชา ขาดความกล้าหาญที่จะเข้าไปจำนำนาฬิกาเรือนทอง เอ ! นี่ว่าอย่างไรกัน พักเพีย⁸³ วันนี้ก็ยังไม่ได้รองท้องกันเลยทีเดียว ๆ คน และเขาทั้งหลายคงรอผู้นำ ที่เขาทั้งหลายนี้ว่ามีทุนสำรองแะ แม้จะบอกว่าไม่จริงก็คงไม่มีใครเชื่อ ความคิดค่อนข้างเฉียบแหลมก็ตั้งเค้าขึ้นมาทันทีในสมอง เอ ! ลองไปขอยืมนายชอลเลอร์สักครั้งเป็นอย่างไร เพียร์ก็เดินกรุด ๆ ไปยังบ้านพักที่นายและนางชอลเลอร์เช่าอยู่ในบริเวณแคมปัส เคราะห์ดีที่พบเจ้าตัวกำลังดูตำราอยู่ “เพื่อนเอ๋ย อย่าว่าอย่างโน้นอย่างนี้เลย ยืมเงินสัก 10 ดอลลาร์เถิด อีกสามวันจะใช้ให้แน่ ไม่ใช่เป็นลูกหมากก็แล้วกัน” นายชอลเลอร์ก็เด็ดขาดเหมือนกัน ยื่นใบละสิบให้ เพียร์แสดงความขอบคุณหลายครั้ง แล้วก็พาพักพวกย้ายหน้าไปเมืองจันทันที วันนั้นเป็นวันอาทิตย์ตอนสาย จึงพากันไปที่ร้านขายขนมจีบน้ำชาจีน รู้สึกว่าทุกคนหิวผิดธรรมดา แต่ก็ยังไม่วายว่าวุ่นมีนิสัยเด็ก เกิดมีการพนันที่แสดงหนูที่สุดว่าใครจะรับประทานได้มากกว่ากัน ทั้ง ๆ ที่ตอนเช้ายังไม่รู้ว่าจะหากินได้อย่างไร อย่างไรก็ตามหาภัยแห่งการรอดตายในต่างประเทศได้ถูกแก้ไขโดยความเมตตาปราณีของฝรั่งเศสคนเดียว ขอให้ตระกูลชอลเลอร์จงเจริญ ต่อมาเพียร์ก็ได้นำเงินส่วนตัวไปคืนเจ้าของทั้งสิบเหรียญ เพราะเมื่อต่างคนต่างได้รับเช็คส่งจ่ายก็ไม่มีเหตุการณ์ที่น่าตกใจอะไรอีก ต่างคนต่างระวังตัวดีขึ้น เพราะกลัวประวัติศาสตร์ซ้ำรอย

ในการเรียนทันตแพทย์นับว่าเป็นการเรียนที่หนักใจพิลึก แม้จะได้ทำคะแนนกว่า 90 ในร้อยมาแล้วก็ตามในปีที่ 3 แต่ในปีที่สี่ซึ่งเป็นปีสุดท้ายนี้เสียกเย็นพิลึก งานทางคลินิกซึ่งต้องบริการแก่ผู้ป่วยโรคฟัน ในเรื่องอุดฟัน ถอนฟัน การรักษาเหงือก การรักษาภายในรากฟัน และความจริงก็ได้เริ่มปฏิบัติแต่ในปีที่สามมาบ้างแล้ว แต่เมื่อรวมคะแนนเบ็ดเสร็จไม่พอกับระเบียบข้อบังคับที่วางไว้ ทำให้เกิดวิตกในอนาคตของตนไม่ใช่น้อย หากไม่สามารถจะทำตามข้อบังคับได้ก็จะรับปริญญาได้อย่างไร ที่โรงเรียนนี้ถือกันเป็นบรรทัดฐานว่า ถ้าใครอุดฟันด้วยทองคำได้มากี่และทำได้อย่างที่ครูสอนได้ ก็มีหวังเป็นผู้จบหลักสูตรง่ายสะดวกขึ้น ด้วยเหตุนี้เพียร์จึงไปไหนไม่ได้หลังจากการสอบไล่ปีที่สามผ่านไป ต้องสมัครเข้าทำงานตลอดฤดูร้อน เพื่อเพิ่มเติมคะแนนที่จะรับรองให้ได้รับปริญญา จึงแต่เดือนมิถุนายน กรกฎาคม และส่วนหนึ่งของสิงหาคม ก็ได้เที่ยวเตร่ตามบริเวณรอบนอกของเมืองระซัง⁸⁴ เช่น เที่ยวเตร่ชมธรรมชาติในสวนแฟร์มานต์ ข้ามไปรัฐเดลาแวร์ซึ่งมีสะพานเหล็กแบบห้อยข้ามแม่น้ำตลอดจนทุกซอกทุกมุมที่จะทัศนาวจรหาความรู้ได้ด้วยเท้า บางคราวก็ขึ้นรถไฟไปเที่ยวชายทะเลที่

⁸³ พักพวก

⁸⁴ หมายถึง เมืองฟิลาเดลเฟีย (เนื่องจากในเมืองมี Liberty Bell ระซังที่เป็นสัญลักษณ์ของการประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกาออกจากบริเตนใหญ่ (อังกฤษ))

ห้องบรรยาย ที่ Thomas W. Evans Museum and Dental Institute มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย

คลินิกทันตกรรม ที่ Thomas W. Evans Museum and Dental Institute มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย
เป็นที่ฝึกปฏิบัติงานทันตกรรมของนักศึกษาทันตแพทย์

แอตแลนติกซิตี เพื่อเข้าชมสถานเริงรมย์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ข้างทางเดินอันยาวเหยียด มีระยะถึงแปดไมล์ การเที่ยวเตร่ ณ เมืองนี้ ถ้าไปเดี่ยวไม่สนุกเลย หนุ่มสาวที่เป็นคู่ ๆ ดูเหมือนจะมีสุขกว่าใคร ต่างเดินตากแดดในชุดอาบน้ำ และลงเล่นน้ำทะเล ปรากฏว่าในหนาร้อนมีผู้คนเต็มชายฝั่งถึงหลาย ๆ หมื่นคน ทั้งเด็ก ทั้งทารก ทั้งแก่แดด จากฟิลาเดลเฟียมีรถด่วนออกเสมอแทบทุก 15 นาที และระยะทางเพียงหนึ่งชั่วโมงเท่านั้น

ครั้นเปิดภาคใหม่ในต้นเดือนตุลาคม พ.ศ. 2469 เพียร์ก็เป็นนักเรียนทันตแพทย์ปีที่สี่อย่างเต็มฐานะ⁸⁵ แต่ตนเองลึกลับมีแต่ความกังวลที่ใคร ๆ เขาก็พูดกันแต่เรื่องเครดิตทองคำแช่ดกันไปหมด และถ้ามีเครดิตทองคำครบถ้วนแล้ว จึงจะเลื่อนขั้นทำเครดิตขึ้นแกรดูเอต แต่ละโพรงที่อุดสำหรับเครดิตแกรดูเอตนั้น อาจารย์ผู้ควบคุมจะทวิแต่้มให้ แต่ถ้าอาจารย์เห็นว่าไม่สู้เรียบร้อยก็แกล้งควักให้หลุดไป ต้องตั้งต้นทำกันจนเหงื่อหยดใหม่ ใครโดนเข้าก็หน้านัวคิ้วขมวด รับเคราะห์กรรมจนกว่าจะเป็นที่ถูกอกถูกใจของบรรดาอาจารย์ผู้ฝึกสอน ผู้ซึ่งรับเงินค่าจ้างเพียงทำงานครึ่งวันคนละอย่างน้อยปีละ 7,000-10,000 ดอลลาร์ จะอุดฟันด้วยทองคำต้องมีเทคนิคพิเศษ แม้โพรงเล็ก ๆ ก็จะต้องกินเวลาเตรียมเพื่ออุดตั้งชั่วโมงสองชั่วโมง ในปากนั้นจะมีน้ำลายมาซอ้งแฉะกับซี่ฟันไม่ได้ เพราะความชื้นทองคำจะอุดไม่อยู่ ดังนั้นผู้ป่วยจะต้องถูกสร้างด้วยทาบยางในช่องปาก พุดอะไรก็ไม่ได้ กินอะไรก็ไม่ได้ บ้วนน้ำลายก็อาศัยเครื่องดูดน้ำลายโดยอัตโนมัติ เรื่องที่ลำบากใจที่สุดก็คือการจะมีเครดิตทุกอย่างต้องอาศัยผู้ป่วยที่เต็มใจจะอุดด้วยทองคำ และประชาชนอเมริกันไม่นิยมทองคำบริเวณฟันหน้า และที่เลือกไม่ได้ก็คือ ผู้อดจะต้องจ่ายค่าทองคำให้แก่ผู้ถูกอุดด้วย แต่ละซี่ก็เอาเงินไปหลายดอลลาร์ทีเดียว ทำให้ต้องลดค่าใช้จ่ายส่วนตัวลงไปนิด แต่เพียร์มีคติในใจเสมอว่า นักเรียนทุกคนไม่ว่าในกิจการอันใด ถ้าใช้ความพยายาม ความหมั่นเพียร พยายามอ่อนน้อมต่ออาจารย์ที่ดูโหดร้าย เข้มงวด ก็ควรจะเป็นที่สุดผ่านหลักสูตรอันแสนยากได้ แม้ตนจะไม่ใช่มุขีเยาะขานในการอุดโพรงฟันด้วยโลหะอันล้ำค่า ในใจก็ไม่เคยนึกว่าคณะกรรมการจะมีมติให้เป็นผู้ผ่านหลักสูตรได้ง่าย ๆ เพียร์ได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มขนาดในเรื่องทำฟันปลอม ทำสะพานฟัน การหล่อทองคำเพื่ออุด การเฝ้าพอร์ซเลนเพื่ออุดในฟันหน้า งานแต่ละอย่างเป็นของใหม่สำหรับเพียร์ ไม่เคยได้เรียนในโรงเรียนแพทย์มาก่อนเลย โอกาสที่จะท่องตำราสำหรับการสอบเขียนก็หายาก เพราะต้องเร่งรุดทำแฟรกติคัลให้สมบูรณ์ แต่ในที่สุดเมื่อการสอบไล่ผ่าน ปรากฏว่าเพียร์ได้คะแนนถึงร้อยละ 89 ในปลายปีที่ 4 ช่วงเกิดแม้จะไม่ถึงร้อยละ 90 อย่างปีก่อน เพียร์ก็ได้ตรากตรำปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐบาลไทยทุกอย่างในระยะสองปี ได้ปริญญาทันตแพทยศาสตรบัณฑิตอีก 1 แผ่น โดยที่ทางรัฐบาลไม่ได้มันหมายต้องทำปริญญา และเมื่อถึงกำหนดเวลาแจกปริญญา อันเป็นงานประจำปีที่สำคัญยิ่งที่สุดของมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย เพียร์ก็ปรากฏตัวเข้ารับปริญญาจนเสร็จพิธี

⁸⁵ ในปีการศึกษา ค. พ.อ. หลวงวาจิวาวัฒน ได้พักอยู่ห้องพักเดียวกับ ศ. พ.ท. สี่ สิริสิงห ซึ่งเพิ่งเข้ามาเป็นนักศึกษาทันตแพทย์ชั้นปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย และเริ่มมีการพูดคุยกันถึงความหวังที่จะสร้างโรงเรียนทันตแพทย์ขึ้นในประเทศไทย

นักศึกษาทันตแพทย์ รุ่นปี ค.ศ. 1927 (พ.ศ. 2470) โรงเรียนทันตแพทย์ มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย
ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ ยืนแถวที่ 3 คนที่ 1 จากข้างหน้าด้านซ้าย
ภาพจาก “The Dental Record 1926” หนังสือรุ่นของนักศึกษาทันตแพทย์ มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย

ครั้งนี้ปฏิบัติตามคำสั่งทางบ้านอย่างเรียบร้อย โดยเป็นผู้ที่ได้ทุนเล่าเรียนหลวงใน พ.ศ. 2460 คือ

1. ได้จบหลักสูตรแพทยศาสตรบัณฑิต มีความรู้ไม่มากนักน้อยที่จะมาแผ้วแผ่แค้นไทยที่จะศึกษาแพทย์ ในฐานะเป็นครูคนหนึ่ง
2. ได้จบหลักสูตรทันตแพทยศาสตร์ ตามความประสงค์ของรัฐบาลไทยที่ได้สั่งมาตอนหลัง
3. ได้ถูกขัดเกลากันมินิสัยเป็นอเมริกันไปบ้าง คือทำอะไรทำได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องไปวานใคร และต้องทำให้เป็นเรื่องเป็นราว ไม่ต้องมีผู้จูงจมูก

ถ้าจะลงเรือโดยสารกลับบ้านก็ดูเหมือนจะจะได้ และเมื่อถึงเมืองไทยก็คงจะได้เปรียบเทียบกับความรู้ว่าเข้าชั้นใด สมควรจะได้รับพระราชทานเงินเดือนสักเท่าใด แต่ในใจรู้สึกตะขิดตะขวงอยู่เล็กน้อย ระลึกได้ว่าเมื่อจบแพทย์นั้นเป็นส่วนมากจบแต่ทฤษฎี และพูดกันอย่างจริงจังได้เสียเวลาไปถึง 7 ปี ยังมิได้ศึกษาทางภาคปฏิบัติแม่นยำเสียก่อน ส่วนทางทันตแพทยศาสตร์นั้นเห็นว่ามันอยู่ที่นิสัย ถ้าอยากเป็นทันตแพทย์ก็ลงมือได้ทันที เพราะเขาทำกันอย่างนั้น แต่นี่จะกลับไปเป็นครูในโรงเรียนแพทย์ ใช่หรือไม่ใช่ก็ไม่ทราบ ในระยะหลังนี้ทางการศึกษาแพทยศาสตร์ ก็ได้ทราบข่าวว่า ร็อกกีเฟลเลอร์มูลนิธิได้เข้ามาในประเทศไทย เพื่อวางหลักฐานในด้านแพทยศาสตร์ให้ดีกว่าเก่า แต่ตลอดการศึกษาในต่างประเทศ ไม่ว่าเวลาใดไม่เคยมีเจ้าหน้าที่ทางโรงเรียนแพทย์ในประเทศไทย เคยติดต่อ หรือสั่งให้ผู้ปกครองนักเรียนในสหรัฐอเมริกาช่วยติดต่อว่าสำหรับเพียรนั้นไหน ๆ ก็ได้เรียนมากมาย และตามแบบฉบับของสหรัฐอเมริกาโดยแท้ จะให้ทำอะไรบ้างเมื่อกลับถึงประเทศไทย หรือควรจะศึกษาอะไรเป็นพิเศษสำหรับโรงเรียนแพทย์ในไทย เพราะอย่างไรก็ต้องต้องรับราชการในโรงพยาบาลของรัฐแน่ ส่วนเรื่องทันตแพทยศาสตร์นั้นเห็นจะไม่ใช่เรื่องรีบด่วน เพราะถ้าความประสงค์เดิมจะให้เป็นที่ทันตแพทย์ประจำพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 แต่กลับกลั้ลันกระหม่อมก็ดวงทรงสวรรคตไปเสียหลายปีแล้ว จึงเป็นอันว่าจะกลับมาทำอะไรในประเทศไทย ยังไม่มีใครทราบ และดูเหมือนฝรั่งเองที่มากุมโรงเรียนแพทย์⁸⁶ ก็ไม่ได้สนใจ เพราะเขาไม่ได้เป็นผู้วางสภิม ให้เป็นเรื่องเก่าเป็นเรื่องโบราณ พักไว้ก่อนก็ยังได้ เมื่อไม่ทราบเรื่องว่าจะต้องทำอะไรบ้าง เพียรก็มานั่งคิดว่า เห็นจะเหมาะกว่าถ้าจะขออยู่ต่อเป็นแพทย์ฝึกหัดอีก 1 ปีในโรงพยาบาลในสหรัฐอเมริกา เพื่อหาความชำนาญทางปฏิบัติ โดยใกล้ชิดในความอำนวยการของแพทย์ที่มีชื่อเสียงทุก ๆ สาขา จะได้เป็นการเตรียมพร้อมไม่ต้องอยู่ในความประมาท เพราะเพียงวิชาที่ได้จากโรงเรียนแพทย์อาจพอเพียงแก่ขัดในโรงเรียนแพทย์ของไทย แต่ถ้าไม่ทะมัดทะแมงในเชิงปฏิบัติเสียเลย อาจถูกชี้หน้าว่าการเรียนแพทย์ที่สำเร็จมานั้นผู้ผู้เรียนจบในเมืองไทยก็ไม่ได้ เพราะมีปรากฏว่าบางคนกลับมา เจาะเส้นเลือดก็ไม่สำเร็จ ฉีดยาก็ไม่กล้า ผ่าตัดเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ทำไม่เป็น และการที่ได้อยู่ในโรงพยาบาลขนาดใหญ่ที่มีแพทย์ที่มีชื่อเสียง ย่อมจะทำให้ตนมีความกล้าหาญที่จะปฏิบัติการแก้ไข

⁸⁶ คือ ศ. นพ.เอลเลอร์ กัสติน เอลลิส คณบดีคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล

บางสิ่งบางอย่างได้เมื่อต้องผจญตัวเอง เพียรจึงติดต่อไปยังคณบดีคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาล กูดเซปเฮอร์ด ของมหาวิทยาลัยชิราคิส⁸⁷ ขอสมัครเป็นแพทย์ประจำบ้านชนิดเอาทุกอย่างไม่เลือกงาน เป็นเวลา 1 ปีเต็ม ทางโรงพยาบาลก็มีไมตรีจิตให้เข้าประจำทันทีในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2470 โดยถือว่าต้องให้ออกาสนักเรียนเก่าก่อนสักคนหนึ่ง นับว่าเคราะห์ดีเหลือเกินที่ทำถูกโดยไม่ได้ปรึกษาใคร แต่ก็ได้รายงานให้ทางท่านผู้ปกครองนักเรียนไทยในสหรัฐอเมริกาทราบว่า ตนได้สิทธิ์เข้าทำงานเป็นแพทย์ฝึกหัดในโรงพยาบาลของมหาวิทยาลัยชิราคิสเป็นเวลา 1 ปี ขอความกรุณาอนุมัติเป็นพิเศษเพื่อหาความชำนาญ เมื่อกลับถึงประเทศไทยจะได้สนองคุณของชาติได้อย่างเต็มเปี่ยม เป็นที่น่ายินดีทางผู้ใหญ่ก็ไม่ขัดข้อง นับว่าเป็นโชคดีพิเศษ เมื่อยังมีเวลาพอเหลือ เพียรก็ได้ถือโอกาสไปสนุกสนานตามควรว์ที่นครนิวยอร์กและแอตแลนติกซิตี แล้วขึ้นรถไฟไปยังเมืองอลบานี ในรัฐนิวยอร์ก พักอยู่เพียงวันเดียว ออลบานีเป็นเมืองหลวงของรัฐนิวยอร์ก เคยมีคนไทยมาเรียนแพทย์อยู่ที่นี้ถึงสองคนและจบหลักสูตร แล้วก็ขึ้นรถไฟต่อไปยังเมืองทะเลสาบเกลือ เข้ารายงานต่อผู้อำนวยการโรงพยาบาลกูดเซปเฮอร์ดแห่งมหาวิทยาลัยชิราคิส เริ่มทำงานแต่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2470 ทำหน้าที่แพทย์ประจำบ้านหมุนเวียนทุกหน้าที่ ขึ้นกับหัวหน้าแพทย์ประจำบ้านฝ่ายอายุรกรรม 1 นาย และหัวหน้าแพทย์ประจำบ้านฝ่ายศัลยกรรม 1 นาย ทุกคนต้องทำงานอย่างอุตลุด ไม่รู้จักคำว่าพักผ่อน ไม่รู้จักคำว่านอนเป็นอย่างไร รู้จักแต่งงานที่ต้องรับผิดชอบ และสิ่งที่เพลินตาที่สุดเห็นจะเป็นคุณพยาบาลสาว ๆ สลอนไป เพราะที่โรงพยาบาลนี้มีโรงเรียนนางพยาบาลผดุงครรภ์ที่มีชื่ออยู่ในความควบคุมด้วยและขึ้นกับมหาวิทยาลัย การที่จะเข้าเป็นนักเรียนพยาบาลผดุงครรภ์ได้ทราบว่าจะต้องจบมัธยม 8 (ไฮสกูล) เสียก่อน

❖ หน้าที่แพทย์ประจำบ้าน

โดยที่โรงพยาบาลเป็นโรงพยาบาลที่มีการสอนติดต่อโดยตรงกับโรงเรียนแพทย์ และโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์ ฉะนั้นหน้าที่สำคัญก็คือ

1. ต้องช่วยเหลือทุกหนทางที่จะให้ความสะดวกแก่นักศึกษาแพทย์ปีที่ 4 ให้ได้จบหลักสูตรทางคลินิกอย่างสมบูรณ์ คือนักเรียนแพทย์ชั้นสุดท้ายจะต้องตรวจอาการโดยใกล้ชิดแก่ผู้ป่วยในวอร์ดต่าง ๆ ตลอดจนมีการบันทึกอย่างถูกต้อง และการตรวจตราทุกอย่างรวมทั้งการบันทึกผลของการสำรวจในห้องทดลอง แพทย์ประจำบ้านทุกคนจะต้องรับรู้และคอยจัดการให้สำเร็จไปเพื่อประโยชน์ในการซักถามในการประชุมคลินิก ซึ่งนักเรียนปีที่ 4 จะต้องสาธยายในท่ามกลางเพื่อนร่วมชั้นและบรรดาอาจารย์ที่ควบคุมการสอน ดังนั้นแพทย์ประจำบ้านจะต้องคัดเลือกแบ่งประเภทผู้เจ็บไข้ ส่งบรรจุตามแผนกต่าง ๆ เช่น อายุรกรรม ศัลยกรรม สูติกรรม นรีเวชกรรม กุมารกรรม จักษุ โสต คอ นาสิกกรรม เป็นต้น

⁸⁷ คือ Professor Herman Gates Weiskotten

2. หน้าที่ปฐมพยาบาล ซึ่ง

ก. จะต้องเข้าเวรเตรียมพร้อม 7 วัน 7 คืน และออกไปกับรถพยาบาลเมื่อมีอุบัติเหตุทุกอย่างในท้องถนน เช่น การบาดเจ็บ การชักดิ้นชักงอ การสลบด้วยเหตุใดก็ตาม การคลอเคลือบตลอดจนการบาดเจ็บ และมีหน้าที่ไปบนคนเจ็บใช้ที่นายแพทย์ผู้ใหญ่สั่งให้ไปรับมาอยู่โรงพยาบาล

ข. หน้าที่ในห้องปัจจุบันพยาบาล⁸⁸ ของโรงพยาบาล เช่น ต้องล้างท้องเอายาพิษออก เย็บแผลเล็ก ๆ น้อย ๆ เข้าเฝือก และทำใบความเห็นแพทย์ให้กรมการตามโรงงานได้พักผ่อนเนื่องจากป่วยเจ็บ ถ้าเป็นงานเกี่ยวกับการออกความเห็นเช่นนี้ บางทีก็ได้ค่าจ้างพิเศษขึ้นต่ออีกหลายดอลลาร์ทีเดียว

3. เป็นผู้ช่วยนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ ช่วยบันทึกประวัติเตรียมไว้ให้ท่าน สำหรับผู้ป่วยที่ท่านส่งเข้ามาในโรงพยาบาลเพื่อรักษาด้วยตนเอง คอยติดต่อท่านเหล่านั้นทางโทรศัพท์ เกี่ยวกับการคลี่คลายอาการของผู้ป่วยของท่านเมื่อมีอะไรเกิดขึ้น

4. คอยเร่งเร้าให้แพทย์ในอนาคตได้ทำการตรวจเลือด อุจจาระ ปัสสาวะ และการตรวจอื่น ๆ ที่จำเป็นสำหรับผู้ป่วยเป็นราย ๆ ไป เพื่อให้จบเรื่องของคนไข้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับเอาเข้าประชุมสตาฟเพื่อตัดสินใจ

5. เป็นเวรแทนนายแพทย์ฝึกหัดที่ลาออกไปควงกับแฟนเป็นครั้งเป็นคราว ขอบังคับเรื่องแฟนทางโรงพยาบาลอย่างไร้ความหมาย ห้ามพาพยาบาลซึ่งกำลังเรียนไปเที่ยว แต่จะพาผู้สำเร็จชั้นหัวหน้าไปบ้างก็ไม่ห้าม

6. จะต้องสามารถตัดสินใจว่า ถ้าถูกตามไปกับรถพยาบาล เมื่อไปถึงตัวคนไข้กลางถนนกำลังชักอยู่ จะควรเอามาส่งโรงพยาบาลของตนหรือไม่ เพราะปรากฏว่าถ้าเผลอนำเอาพวกลมชักที่เรียกว่าพวกลมบ้าหมูเข้าไปแล้ว จะถูกด่าเจ็บแค้นว่าเอาผู้ป่วยที่ไม่จำเป็นมาล้นเตียงเปล่า ๆ เพียงในวอร์ดเขามีไว้สำหรับคนป่วยที่จะเป็นประโยชน์มากในด้านการศึกษาเท่านั้น

7. ในบ่อยครั้ง จะเป็นคนเดียวที่ต้องตัดสินใจว่ามนุษย์ที่นอนอยู่กับพื้นตายแล้วหรือยัง ผู้ป่วยที่จะคลอนั้นตนจะสามารถทำการคลอดได้เองหรือจะต้องรีบส่งเข้าโรงพยาบาล เช่น พลาเซนตาปริเวีย เป็นต้น

8. ต้องเข้าดูการชันสูตรศพเสมอถ้ามีใครตายด้วยโรคลึกลับ

9. มีหน้าที่ห้ามคนไข้จากบ้านมายังโรงพยาบาล และจากโรงพยาบาลกลับ และบางครั้งอาจต้องห้ามขึ้นตึก 5-6 ชั้นที่ไม่มีลิฟต์เลย ถ้าไม่มีคู่มือล่าส่นคอยช่วยไม่สำเร็จแน่ แต่โดยมากผู้ช่วยจะห้ามมักเป็นผู้ขับรถนั่นเอง ซึ่งมีความชำนาญเป็นพิเศษ

⁸⁸ ห้องฉุกเฉิน

ในการที่ต้องปฏิบัติงานทุกอย่างเช่นนี้ ทางโรงพยาบาลจัดที่พักให้ เป็นห้องเดี่ยวมีห้องอาบน้ำ ให้เสร็จ ได้รับประทานอาหารวันละ 4 มื้อถึง 5 มื้อ คือ 08.00 น. 12.00 น. 18.00 น. 22.00 น. 03.00 น. ถ้าต้องการและอยู่เวรตึก ได้เสื้อผ้าปีละ 2 ชุด ได้ความชำนาญ ได้ใกล้ชิดกับศาสตราจารย์ และอาจารย์ชั้นรอง ได้ทำความรู้จักกับหัวหน้าพยาบาลหลายคนที่ใจดีเป็นพิเศษ และที่ใจคอไม่สู้จะ กว้างขวางก็อีกไม่น้อย ที่เอาแต่ระเบียบ จะหยอกล้อกันก็ไม่ได้ โดยเฉพาะอาหารกลางวันยังบังคับ ให้รับประทานในห้องเดียวกันกับหัวหน้าพยาบาลตลอดปี แต่ไม่พูดกัน ต่างคนต่างมีชั้นเชิงกัน และ พวกแพทย์ฝึกหัดที่ยอมรับประทานด้วยก็เพื่อทุนค่าใช้จ่าย แต่ก็อดที่จะหากินเอาข้างนอกไม่ได้ การเป็นเจ้าระเบียบจนเกินไปนี้เอง ทำให้แม้แต่แพทย์ฝึกหัดผิวขาวด้วยกันเองก็ทนไม่ไหวใน โรงพยาบาลขนาดนี้ ซึ่งถือกันว่าเป็นโรงพยาบาลที่ไม่อวดเด็กหนุ่ม ไม่มีเงินเดือนจ่าย ผู้อำนวยการใหญ่ คือคณบดีโรงเรียนแพทย์ ผู้ช่วยของท่านเป็นสาวแก้ววัย 60 ผู้ผ่านการสงครามในยุโรปมาแล้ว ลูกน้องของท่านชั้นหัวหน้าก็มีอายุผ่านกว่า 30-40 ปีทั้งนั้น ไม่ได้แต่งงานและยังเลือกหาคู่ไม่ถูกใจ เพราะฉะนั้นการทำงานกับบรรดาแพทย์หนุ่ม ๆ จึงเห็นพวกเหล่านี้เป็นเด็กกินนมไปหมด ค่อนข้าง จะติดนิสัยเย่อหยิ่ง ความสุภาพอ่อนหวานหายไปหมด พวกหนุ่มจึงขาดความนับถือและไม่ติดต่อกัน ด้วย และบางครั้งก็พยายามก่อวุ่นให้ตระหนกตกใจในเวลาวิกาล เช่น ในวิกาลผ่านเที่ยงคืนไปแล้ว ในขณะที่ข้างนอกเยือกเย็นไปด้วยน้ำแข็ง ข้างในมีเสียงโวยวายเป็นบางครั้งบางคราว เพราะว่าผู้ป่วย มีความเจ็บปวดจริง ๆ ต้องร้องออกมาเพื่อความเห็นใจ จะได้มอร์ฟินสักเข็มหนึ่ง ในเวลาวิกาลเช่นว่านี้ เมื่อใคร ๆ กิ่งว่งแสนจะว่ง หากจะมีเสียงปรตดังขึ้นก็หายากกว่ามันมาจากไหน แต่มันก็มาจาก นายแพทย์หนุ่มคนใดคนหนึ่งที่มาฝึกหัดนั่นเอง บางทีก็มีเสียงอินเดียนแดงหอนขึ้นมา เสียงประหลาด อย่างใดก็ตาม และจะเกิดขึ้นสักกี่ครั้งในปีหนึ่งก็ตาม ไม่มีการค้นหาค้นต่อ เข้าใจว่าจะรู้เบาะแสว่า มาจากไหนแล้วก็ไม่เอาเรื่อง เพราะถือเสียว่าใครแหกปากได้ก็เหนื่อยขาดใจไปเองในที่สุด

มีเรื่อง ๆ หนึ่งโดยเฉพาะ ที่เกิดขึ้นในระหว่างที่เพียร์มีหน้าที่เป็นแพทย์ประจำบ้าน ฝ่ายศัลยกรรม และเป็นเรื่องที่ลึกลับ คือในตอนเช้าระหว่าง 08.00-12.00 น. ทุกวันแม้วันอาทิตย์ ถ้าเกิดมีความจำเป็นจะต้องผ่าตัด เพียร์เป็นเวรห้องผ่าตัด มีหน้าที่จะต้องไปเป็นผู้ช่วยคนหนึ่ง แก่ศัลแพทย์ขนาดมือเอก การผ่าตัดในตอนเช้านี้ หัวหน้าพยาบาลห้องผ่าตัดเตรียมคนที่จะต้องผ่าตัด โดยให้ดมยาสลบไว้ก่อนแล้ว และส่งทยอยเข้าห้องผ่าตัด ซึ่งมีการกระทำพร้อมกันหลาย ๆ ห้อง ทั้งนี้เพื่อมิให้เสียเวลาของศัลแพทย์ผู้ไม่ว่างเพราะมีชื่อเสียงดี ผู้ช่วยก็เตรียมฟอกมือให้สะอาด สวมเครื่องแบบเสื้อคลุมที่นึ่งแล้ว เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างพร้อมที่จะลงมือ ผู้ช่วยก็เตรียมการคอยจับ หลอดเลือดที่ถูกตัดขาด หรือคอยซับเลือดไม่ให้กีดขวางลูกตาของศัลแพทย์ผู้รับผิดชอบ ในบางโอกาส ของการผ่าตัดใหญ่ เลือดออกมาก จะจับหลอดเลือดก็แทบไม่ทัน และเพียร์เองในฐานะเป็นผู้ช่วยมือ

สองก็ทำอย่างดีที่สุดที่จะทำได้ และความจริงก็ยังไม่สู้จะว่องไว เลือดมนุษย์ในรายนี้ก็ยิ่งทะลักออก ขนาดพุ่ง ท่านศัลยแพทย์หัวเสียก็ลั่นวาจาออกมาว่า “พระเจ้าแข่ง” เมื่อได้สดับตรับฟังคำผรุสวาทา เช่นนั้น เพียร์ก็สงสัยว่าท่านศาสตราจารย์ “แดมน์อิต” เพราะไม่สามารถควบคุมการเลือดออก ให้หยุดได้ หรือ “แดมน์อิต” แก่ผู้ช่วย และโดยที่ไม่สู้จะชอบใจหน้าศาสตราจารย์ผู้นี้ เพราะไล่ลูกไล่แก่นักในการบรรยายชักฟอกวิชาผ่าตัด เวลาท่านถามนักเรียนแพทย์เรื่องการผ่าตัด ถ้าใครไม่ตอบ ตรงเผง “เยส” หรือ “โน” และไปตอบว่า “เมย์บี” ท่านจะฉุนกึกและใส่ความว่าเป็นควายไม่รู้จักภาษา ที่เดียว ท่านแนะนำว่า การจะเป็นศัลยแพทย์ได้ต้องตัดสินใจเด็ดขาด จะมัวอาจไม่ได้ ฟังดูท่านนี้เพียร์ ก็รู้สึกแสดงโสตส่วนตัวมานานแล้ว และในเวิร์ดผู้เจ็บไข้ ท่านก็พาลเอาแก่นักเรียนเสมอถ้าตอบไม่ ตรงจุดมัน เขาไปแม้แต่น้อย ท่านจะไม่มีความรู้สึกเฉยใจให้อีกเลย ดังนั้นพอหมดเสียง “แดมน์อิต” ยังมีทันที่การผ่าตัดจะไปถึงไหน เพียร์ก็เดินออกจากโต๊ะผ่าตัดตรงไปใกล้ ๆ กับอ่างล้างมือ ถอดเสื้อคลุมออกรวมทั้งถุงมือโยนเข้าที่ แล้วก็ถลันออกจากแอมฟิเธียเตอร์ ทำให้บรรยากาศในห้องผ่าตัด งงกันไปหมด มีข่าวลือกันว่า “เจ้าแพทย์ฝึกหัดหน้าเหลืองเห็นจะไปไม่รอด คงต้องถูกบังคับให้ออกจากโรงพยาบาลแน่ และความจริงเพียร์พบการฝึกหัดมาได้เพียงครึ่งหนึ่งเท่านั้น ถ้าถูกอับเพ็คคราวนี้ คงเสียพิธีแน่ และถ้ารู้ไปถึงผู้ปกครองในวอชิงตันจะถูกตัดสินว่าเป็นอย่างไรก็ยังไม่ทราบ แต่คงไม่ตีแน่ และประวัติซึ่งไม่เคยเสียเลยก็เห็นจะบูดเน่าคราวนี้ อีกสักสองวันต่อมาก็ยังไม่มีเหตุการณ์อะไร มีฝรั่งอาวุธคนเดียว หัวหน้าแพทย์ประจำบ้านฝ่ายอายุรกรรมท่านนั้นที่คงจะถูกเรียกตัวไปชี้แจงว่า มันเกิดอะไรขึ้น แต่เคราะห์ดีฝรั่งคนนี้สนิทสนมกับเพียร์มาก และออกความเห็นว่า รู้สึกว่า ท่านศัลยแพทย์จะรุนแรงไปสักหน่อยเหมือนกัน ทำให้เขาใจไปบ้าง และในวันเดียวกัน ท่านคณบดี ในฐานะผู้อำนวยการโรงพยาบาลของมหาวิทยาลัยก็เชิญเพียร์ไปสัมภาษณ์ เพียร์ก็ได้เล่าเหตุการณ์ เท่าที่ปรากฏ ไม่ได้ต่อเติมอะไร ในที่สุดท่านคณบดีก็อุทานว่า “เห็นจะเป็นด้วยเธอไม่ค่อยจะเคยชิน กับการเจรจาสดสาบานเช่นนี้มาก่อน จึงทนไม่ไหวถึงกับเดินออกจากห้องผ่าตัดในขณะที่การผ่าตัด ยังไม่เสร็จเรียบร้อย และถ้ามันเป็นวัฒนธรรมเช่นนี้ก็ไม่เห็นจะมีเรื่องอะไร เธอไม่ควรตีทางครูบาอาจารย์ แม้จะโกรธกันชั่วเวลาหนึ่ง ข้าพเจ้าหวังเป็นอย่างมากว่าเธอจะไปดีกับอาจารย์เสียเมื่อมีโอกาส อย่าให้อาจารย์เสียใจก็แล้วกัน เพราะอาจารย์บางคนทำงานเอาจริงเอาจังเหนียวอ่อนมาก พูดอะไร ก็คงไม่เหมาะบ้างบางครั้ง” เพียร์ก็อาลადด้วยหัวใจโล่ง เพราะว่าสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนี้ เพียร์เดินออกจากห้องผ่าตัดนั้น ผู้ช่วยศัลยแพทย์ก็ดี วิสัญญีแพทย์ก็ดี และนางพยาบาลต่างตกตะลึง และต่างเกรงว่าเพียร์จะต้องพันหน้าที่ย่างไม่มีปัญหาแล้ว แต่ทุกคนก็ทราบดีว่าศัลยแพทย์ที่ ก่อความรุ่มรวยมีสติที่ควบคุมตนเองไม่ได้ ไม่เป็นที่ถูกใจคนทั่วไปเหมือนกัน เพราะท่านเป็นคนอะอะ สักหน่อย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นครั้งนี้เป็นบทเรียนอันประเสริฐ เพียร์ได้รอดตัวมาได้ก็เริ่มคาดเข็มขัดใหม่

โรงพยาบาลกูดเชปเอิร์ด ของโรงเรียนแพทย์ มหาวิทยาลัยชิราคัส
 ศ. พ.อ. หลวงวาทวิทยาวัจนัน ได้มาฝึกหัดแพทย์ประจำบ้าน (Intern) เป็นเวลา 1 ปี
 โดยแพทย์ประจำบ้านในที่นี้หมายถึง แพทย์ Intern ไม่ใช่แพทย์ Resident
 ปัจจุบันโรงพยาบาลหยุดดำเนินการแล้ว

ห้องผ่าตัด ที่โรงพยาบาลกูดเชปเอิร์ด
 นักศึกษาแพทย์และผู้สังเกตการณ์ นั่งที่อัฒจันทร์ด้านบนเพื่อดูการผ่าตัด

ได้บัญญัติตนว่าจะไม่ทำให้เกิดเรื่องกระทบใจกับผู้อื่นต่อไป ก็พอดีถึงคราวหมุนเวียนไปทำหน้าที่อื่นต่อไป ผู้ปกครองที่วอชิงตันก็ไม่ได้รับรายงานฟ้อง และก็ยังไม่ต้องถูกส่งกลับแหลมทอง แต่ก็ยังมีศัลยแพทย์อีกคนหนึ่งที่น่านับถือ ท่านเป็นคนสูงใหญ่ รูปหล่อ ฝีมือเยี่ยม เป็นเจ้าของบ้านที่ใหญ่โตหลังหนึ่งในตำบลที่มีแต่ผู้อยู่ ท่านสอนนักศึกษาแพทย์ด้วยความละเอียดลออ เอาใจใส่ ทำให้เด็กทุกคนนับถือท่านยิ่งกว่าพ่อบังเกิดเกล้า มีความชำนาญเป็นพิเศษตอนศีรษะและคอรวมทั้งต่อมไทรอยด์ แต่จะเป็นส่วนไหนของร่างกายท่านยินดีจัดการได้ทั้งนั้น ในขณะที่เพียร์เป็นแพทย์ประจำบ้านได้โอกาสเป็นผู้ช่วยท่านโดยใกล้ชิดในการผ่าตัด ท่านได้เชิญให้ไปรับประทานอาหาร 1 มื้อตอนเย็น การได้รับเชิญเช่นนี้สำหรับเพียร์แล้วเห็นว่าเป็นเกียรติอย่างสูง ท่านได้เลี้ยงอาหารเนื้ออย่างหนัก คือสเต็กเนื้ออบชิ้นใหญ่ที่สุด เครื่องพร้อม ตลอดจนขนมมณเฑียร เสร็จแล้วทั้งท่านและเพียร์ก็ลุกไม่ขึ้น เป็นอันว่าต้องนั่งพักให้อาหารย่อยและคุยกันไป รู้สึกว่าท่านเคร่งทางศาสนาด้วย ท่านถามว่าอยู่ต่ออีกหน่อยไม่ได้หรือ จะช่วยฝึกให้ชำนาญเอง เพียร์บอกว่าน่าจะไม่มีสำเร็จ เพราะเอาเวลาและเงินของตามีตามาเป็นส่วนตัวเสียตั้งสิบปี ไม่เชื่อว่ารัฐบาลจะอนุญาตให้ต่อ และนอกจากนั้นในใจก็คิดอยากกลับบ้านเสียที ในที่สุดก่อนลากลับที่พัก ณ โรงพยาบาล ท่านได้มอบหนังสือแพทย์ให้ 1 เล่ม ซึ่งมีราคาไม่ต่ำกว่า 300 บาท ซึ่งแม้จนบัดนี้เป็นเวลาตั้ง 30 ปีหนังสือก็ยังคงอยู่ เป็นที่ระลึกคุณงามความดีของท่านศัลยแพทย์ผู้นี้ ซึ่งยากที่ใครจะเอาเป็นตัวอย่างได้

หลังจากย้ายจากแผนกศัลยกรรมไปแล้ว เพียร์ก็ได้บรรจุเข้าทำงานในแผนกเด็กกับแผนกหูคอจมูกพร้อมกัน เพราะแผนกนี้เป็นแผนกน้อย ๆ แต่ก็มีเรื่องที่จะลืมหืมง่าย ๆ ไม่ได้อีกเรื่องหนึ่งในรายนี้เกี่ยวกับผู้ป่วยเป็นเด็กมีอาการทางประสาท ซึ่งนายแพทย์ศาสตราจารย์ทางประสาทได้รับไว้รักษาในโรงพยาบาล และได้สั่งให้ฉีดยาขนานหนึ่งเป็นยาอันตราย แต่ก่อนจะฉีดยาขนานนี้ นางพยาบาลเวรรายงานให้แพทย์ประจำบ้านทราบทุกที แต่แทนที่เด็กจะดีขึ้นกลับทรุดลง ท่านก็ยังไม่สั่งให้ฉีดยาฉีดยา นางพยาบาลก็เกรงว่าฉีดยาเข้าไปอีกแทนที่จะดีขึ้นเด็กอาจถึงแก่กรรมกรรมก็ได้ จึงไม่กล้าจะฉีดตามคำสั่งต่อไป เพราะเป็นอะไรไปผู้ปกครองก็นั่งเฝ้าอยู่ เพียร์เมื่อได้รับทราบเรื่องนี้ก็พลอยเห็นไปด้วย จึงโทรศัพท์ถามไปยังท่านเจ้าของไข้ว่า จะพักการฉีดยาได้ไหม เพราะเด็กทำท่าไม่ตี ท่านกลับตวาดให้ “ข้าพเจ้าได้สั่งให้ปฏิบัติอย่างไรไปแล้ว และยังไม่ได้สั่งเป็นอย่างอื่น ก็ไม่น่าจะมากถามอะไร” เพียร์ได้ตอบไปว่า เห็นเด็กจะมอมงอยู่แล้ว ถ้าท่านอาจารย์เก่งก็มาฉีดยาเองสิ “แห่มพ่อคุณ ช่างเป็นปราชญ์เสียจริง” ท่านคำรามมาทางโทรศัพท์ก่อนวางหู ในที่สุดเด็กก็ไม่อยู่ต่อไปได้ เข้าแบบฉีดยาก็ไม่หายไม่ฉีดยาก็ตาย ฉีดยาก็เจ็บเล็กน้อยยังมีหวัง อย่างไรก็ตาม วิชิตที่ท่านบรรยายในโรงเรียนแพทย์นั้น เพียร์จำได้ว่ามันเหลือทน ฟังไม่รู้เรื่อง แต่ก็ชอบไม่ตก และคราวนี้ท่านจะโมโหสักเท่าใดก็ช่างท่าน เพียร์ก็รับปริญญาบัตรแพทย์มาแล้ว หาไม่น่ากลัวจะต้องสอบแก้ตัวอีกวันหนึ่งแน่

แม้จะได้ตรากตรำทำงานขนาดมนุษย์สิบมือทุกวัน ยิ่งในขณะอยู่เวร 7 วันซ้อนจะไปไหนก็ไม่ได้ ต้องคอยฟังเสียงโทรศัพท์ตามเสมอ เดี่ยวเรื่องกินยาพิษ เดี่ยวเรื่องผูกคอตาย อุบัติเหตุทางรถยนต์ คนไข้หนัก และอื่น ๆ ชีวิตในโรงพยาบาลในฐานะเป็นแพทย์ประจำบ้านจึงนับว่าเคร่งเครียดเสมอ แต่ถึงกระนั้นก็ดี ยังมีเวลาปลีกย่อยเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่พอจะเจียดแบ่งให้ความสนใจได้เหมือนกัน ในโรงพยาบาลที่มีโรงเรียนพยาบาลผดุงครรภ์ป้อนอยู่ด้วย สิ่งที่น่าดูที่สุดก็คือดอกไม้ที่มีชีวิตและเคลื่อนไหวไปมาในยูนิฟอร์มขาวสะอาดหมดจด กิริยาท่าทางของเธอเป็นส่วนมากน่ารักน่าชมทั้งสิ้น แม้แต่จะเป็นคนละผิวก็อดแอบชมไม่ได้ ในเบื้องต้นที่มาประจำอยู่ ความเห็นทางก็มีอยู่บ้าง เพราะไม่รู้จักนิสัยใจคอกัน จะเป็นคนป่าหรือเปล่านั้นไม่รู้ จะพูดกันรู้เรื่องหรืออย่างไร แต่เมื่อผ่านไปได้ครึ่งปีแล้ว ความใกล้ชิดก็มีเพิ่มขึ้น และยิ่งทราบว่าเพียรตัวคนเดียวมาจากบ้านเมืองอันแสนไกล หม่อมสาว ๆ ที่จะเป็นผู้พยาบาลคนป่วยเจ็บในอนาคต ผู้ซึ่งถูกอบรมให้มีความสงสารและเห็นใจมนุษย์ ก็เป็นกันเองมากขึ้น กับคนต่างผิวแต่พูดภาษาคล่องปรือ เพียรไม่ได้เป็นคนเหนียวแน่นในเรื่องการใช้จ่าย ได้จัดอาหารพิเศษจากร้านขายอาหารชาวกรีกตรงข้ามโรงพยาบาล เช่น ให้ทำเปิดอบ จัดไอศกรีมและพายอย่างดี มาเลี้ยงบรรดาหัวหน้าพยาบาลตลอดจนเวรที่ใกล้ชิดขนาดอิมหิมิพมันบอยครั้ง สำหรับชั้นหัวหน้าก็ได้เชื้อเชิญไปรับประทานอาหารจีนอย่างแพงลิบในใจกลางเมือง ทำให้เพียรกลายเป็นคนกันเองในโรงพยาบาลไปหมด สำหรับพยาบาลที่ถูกคอและรักใคร่กันมากก็ได้ไปดูภาพยนตร์ด้วยกัน เล่นเทนนิสกัน ไปรับประทานอาหารว่างข้างนอกด้วย จนเกิดความสนิทสนมขนาดทำลายยากตลอด ๆ คนก็ยังรักกันมาก เคลิบเคลิ้มกันไปตามภาษาคนที่ไม่มีอะไรรับผิดชอบ ในใจของเพียรยังห่วงการเป็นสันโดษ ใครเขาจะตามมากรุงเทพฯ ก็บอกเขาว่า อย่าเลยแม่ทุนหัว พระมหานครของไทยเต็มไปด้วยยุ้ง จระเข้ เสือ เป็นต้น เมื่อสามสิบปีมาแล้วหม่อมเชื้อ แต่เดี๋ยวนี้หม่อมมาเรือบินได้ไม่เชื่อเสียแล้ว กลับบอกว่าเมืองไทยสบายดีแท้ ๆ มาลาเรียก็จะหมดอยู่แล้ว อหิวาต์ก็ไม่มีอีก ยุ้งกัณฑ์น้อยจะเป็นอะไร ยิ่งเป็นเวรวันไหนก็ยังเพลิดเพลินเป็นพิเศษ เพราะมีแฟนสาวแทบทุกชั้นของอาคารที่พูดจาไพเราะยิ่งนัก และจะโอบรัดเพียงเล็กน้อยเสียหยาดตรงไหน และขอให้คอยหลบหัวหน้าพยาบาลใหญ่ไว้เท่านั้น ที่ว่าฝรั่งถือผิวเห็นจะไม่จริงถ้าพูดกันรู้เรื่อง ดังนั้นความนิยมรักใคร่กันเท่าที่เกิดขึ้น ก็ขนาดความเอ็นดูที่ปรากฏในครอบครัวที่มีทั้งหญิงชายเท่านั้น ใคร ๆ ก็คงรู้แล้วว่า จะถึงกับเอาจริงเอาจังกันก็ยิ่งเต็มทน และยิ่งนักเรียนรัฐบาลมีสัญญาห้ามการแต่งงานกับฝรั่งอยู่แล้ว ในสมัยนั้น ใครจะกล้าลอง ยิ่งทางบ้านก็ไม่อยู่ในฐานะที่จะอยู่ร่วมกับฝรั่งได้

ก่อนที่จะจบการฝึกหัดประจำปี เพียร์ได้พบกับแม่เทพธิดาคนหนึ่งสวยสะอาดน่ารัก เธอเป็นบุตรธิดาของนักบวช มารดาเป็นนางละคร เธอมาเรียนการพยาบาล แต่วันแรกรู้จักกันจิตใจมันเป็นอย่างไรรู้ไหม เธอไปไม่ทราบได้ มันนอนไม่หลับ แต่ไม่ถึงกับกินไม่ได้ ยิ่งพบกันบ่อยครั้งก็ยิ่งยากจะจากกัน และเธอในขณะนั้นก็เป็นเพียงนักเรียนทดลองเท่านั้น ยูนิฟอร์มก็ยังไม่ได้สวมเต็มเหมือนคนอื่น แต่เพียร์เห็นว่าเธอสวยกว่าเพื่อน น่ารักกว่าเพื่อน และถ้าได้พบปะกันแม้ชั่วครู่ก็มีความสุขที่สุด ในขณะที่พบปะกันเธอยังฝึกหัดขั้นต้นทางด้านคนไข้พิเศษ ซึ่งเป็นการยากที่จะติดต่อกันได้ วันหนึ่งคล้ายฟ้าผ่า เธอบอกกับเพื่อนใหม่ของเธอว่า “เสียใจมากคุณหมอ ดิฉันต้องไปเรียนพยาบาลที่บรุกลินเสียแล้วในไม่ช้านี้ตามความประสงค์ของผู้ใหญ่” เพียร์หนุ่มซึ่ง 90% ของหัวใจเป็นของเธออยู่แล้วต้องนิ่งอึ้ง แต่ก็ยังมีสติขอร้องกับเธอว่า “อย่าลืมส่งข่าวมาให้ทราบว่ายู่ที่ไหน ในไม่ช้าฉันจะเดินทางกลับและจะต้องไปลงเรือที่นิวยอร์ก และจะรีบไปเยี่ยมเธอเพื่ออำลา หวังว่าคงไม่ขัดข้อง” ต่อมาเพียร์ก็ได้รับจดหมายของเธอจากโรงพยาบาลแห่งหนึ่งในบรุกลิน และได้ถนอมไว้เป็นอย่างดี นิสสัยชายหนุ่มเมื่อมีสตรีอ่อนหวานให้ความเอ็นดู ก็หลงใหลขนาดหนักเป็นของธรรมดา และสำหรับเธอคนนี้เป็นนางในฝันทีเดียว จะว่าเพียร์เป็นคนหลายใจก็ได้ เพราะในขณะที่มีการทูตเชิงสัพยอกอยู่กับคุณสาว ๆ ในโรงพยาบาลนั้น เพียร์ยังได้โอกาสพบปะสนทนาสนทนเป็นพิเศษกับสาวเซียงไฮ้รูปร่างเล็ก ๆ คนหนึ่ง ขอให้นามเธอว่า “คุณฮู หรือคุณไคร” ที่ได้เกิดรู้จักกันขึ้น เพราะเธอมาศึกษาแพทย์อยู่ที่โรงเรียนแพทย์เดียวกันที่เพียร์ได้จบหลักสูตรแล้วเมื่อสามปีก่อน บัดนี้เธอเป็นนักเรียนแพทย์ปีที่ 4 ก็มาทำทางคลินิกในโรงพยาบาลของมหาวิทยาลัยที่เพียร์กำลังเป็นแพทย์ประจำบ้านอยู่ เป็นของธรรมดา เมื่อมีผิวเหมือนกัน และเมื่อทราบความตั้งใจอันสูงสุดของเธอจะเป็นแพทย์ เพียร์ก็เห็นว่าต้องช่วยเธอให้เต็มที่ เพราะไหน ๆ ก็โรงเรียนเดียวกัน และรู้วิชาแพทย์มากกว่า อย่างไร ๆ ก็จะต้องให้ความสะดวกแก่เธอทุกโอกาส ซึ่งเธอก็พลอยดีใจ สิ่งแรกที่เธอต้องเรียนก็คือเจาะหลอดเลือดเอาไปทาวาสเซอร์แมนน์ เมื่อหาใครเจาะไม่ได้ เพียร์ก็อาสาสมัครให้เธอทดลองเป็นคนแรก และเธอก็พยายามอย่างสุดเหวี่ยง แต่เมื่อแทงเข็มเลยชั้นผิวเข้าถึงหลอดเลือดดำ จนเลือดวิ่งพุ่งเข้าหลอดเลือดแก้วที่รับ เธอก็ร้องไห้โฮ แต่ดูเหมือนจะดีใจที่มีชัยในการแทงเส้นเลือดแม่นยำ มากกว่าที่จะเสียใจเพราะเพียร์เจ็บเพียงเล็กน้อยเท่านั้น นี่แหละหนาผู้หญิง อ่านออกยากกว่าอ่านหนังสือ เธอเป็นลูกสาวนายธนาคารในนครเซี่ยงไฮ้ จะเป็นด้วยฐานะของเธอหรือความงามของเธอก็หายไม่ออกอีก เพราะมีชายหนุ่มชาติเดียวกันที่รัฐบาลอเมริกันให้โอกาสศึกษาวิชาทหารที่เวสต์พอยนต์ มาตอมเธอกันอย่างหนาแน่นยิ่งกว่าแมลงวันตอมทุเรียน นี่ก็ดูไม่ออก เพราะชายหนุ่มชาติทหารคงนิยมหญิงงามมากกว่าเงินทอง อย่างไรก็ตาม ในขณะที่เพียร์ได้แวะเยี่ยมเยียนเธอเป็นประจำ เธอได้เสียสละเวลาทำอาหารซึ่งปรุงด้วยฝีมือของเธอเองที่บรรพบุรุษเธอได้สอนไว้ และจัดโต๊ะสองต่อสองในห้องพัก ให้ความสะดวกสบายทุกอย่าง จนเพียร์นึกว่าไปอยู่เซี่ยงไฮ้ก็เอาถ้าไม่มีข้อผูกพันกับรัฐบาลไทย เชื่อว่าจะเป็นสุขที่สุดในโลก และได้เธออยู่ในอ้อมแขน

ของตนทุกวันเท่าที่จะมีเวลาว่าง และจะทำอะไรอย่างไรกับเธอก็ผ่อนปรนจนถึงที่สุดเสมอ จนบางครั้งวเพียรนึกว่าถล่ำเป็นถล่ำ ก็มันเป็นบุพเพสันนิวาส ช่วยไม่ได้ แต่พอนึกถึงเงินทองและจำนวนปีที่รัฐบาลไทยได้เสียไปเพื่อทำให้ตนเป็นคนกึ่งหนักใจ มิเป็นการเอาเปรียบตามีตามามากเกินไปกระมัง ถ้าทำตามใจชอบ ในขณะที่เธอและเพียรต่างแสดงความไม่รังเกียจต่อกัน ชายหนุ่มชาติเดียวกันกับเธอก็รอโอกาสที่จะขอพบปะเธออยู่ข้างนอก และมาเยี่ยมกันครั้งละหลาย ๆ คน เพียรอดถามออกไปไม่ได้ “คุณใคร ทำไมปล่อยให้เขาคอยเช่นนี้ ไม่เชิญเข้ามาเสียที?” เธอกลับตอบว่า “ช่างเขาเถิด เปื่อหน่ายเต็มทนเหมือนกัน” แต่ในที่สุดเพียรก็ต้องอำลา เพราะต้องเข้าเวรประจำการตามหน้าที่ในโรงพยาบาลที่ตั้งอยู่ตรงกันข้ามกับที่เธอพักนั่นเอง ไม่มีใครทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างเราทั้งสองมีความจริงอย่างไร แต่ก็มีสาวอเมริกันคนหนึ่งล่อให้เสมอว่า “ว่าอย่างไรหมอ คุณอะไรไม่เลวเลย เห็นด้วยไหม?” “อย่าเป็นห่วงเลยโรดา เธอมีคนจองมาก” เพียรตอบ “ก็จับให้หนัก ๆ หน่อยเป็นอย่างไร?” โรดากลับแนะนำเพิ่มเติม

แต่โดยที่คุ้นสูกต้องการปริญญาแพทยนอกเหนือความต้องการอื่น ๆ และเธอก็จะสมประสงค์อยู่รอมร่อแล้ว เธอก็ได้ตั้งใจไว้นานหนักรู้แล้วว่า จะต้องไปทำประโยชน์ทางแพทย์ในแผ่นดินใหญ่อันกว้างใหญ่พิศาลซึ่งเป็นที่เกิดของเธอ และเช่นเดียวกัน เธอก็จะต้องฝึกหาความชำนาญให้พอเพียงเสียก่อนที่จะกลับบ้าน และทั้งสองก็ตระหนักในความรับผิดชอบอย่างสูงต่อประเทศชาติ ฉะนั้นความสนุกเพลิดเพลินระหว่างคนทั้งสองเท่าที่ได้พบกันในช่วงระยะอันสั้น แม้จะหอมหวานสักปานไหนก็ไม่สำคัญเท่าอนาคตที่แต่ละคนจะต้องไปผจญ ดังนั้นจะปล่อยให้อารมณ์ของหนุ่มสาวที่ไม่ได้หมายปองกันโดยแท้ นอกจากเพียงอัธยาศัยถูกต้องกัน แม้จะได้ฝากรักกันตามแบบฉบับตะวันตกอยู่โดยใกล้ชิดขนาดอยู่ในอ้อมแขนรัดตรึงเปี่ยมจะกลืนกันลงไป แต่ทั้งสองก็ยังมองเห็นแสงสว่างอยู่จะตามใจตนแล้วไม่รู้จักรับผิดชอบไม่ได้ แต่ละคนยังจะต้องฟันฝ่าอุปสรรคอีกมากมายนักกว่าจะพบกับความจริง

เมื่อกิจการในหน้าที่แพทย์ประจำบ้านอวสานตามกำหนด 1 ปีเต็ม ทางโรงพยาบาลซึ่งมีเจ้าหน้าที่แพทย์ เช่น หัวหน้าแผนกฝ่ายศัลยแพทย์ ฝ่ายอายุรแพทย์ ฝ่ายสูติแพทย์ ฝ่ายนรีเวช ตลอดจนแม่ท่านอาจารย์ศัลยศาสตร์ที่ครั้งหนึ่งในห้องผ่าตัดพุดออกมาไม่เป็นที่สบอารมณ์ของเพียร ได้จัดการเลี้ยงอาหารอันมีเกียรติ ณ โฮเต็ลหรูแห่งหนึ่ง แล้วมอบประกาศนียบัตรให้ไว้เป็นหลักฐานหนึ่งแผ่น เพียรได้ลาทุกคนที่คุ้นเคยอย่างไว้อาลัยยิ่ง แล้วก็เดินทางออกจากนครชิคาโกสู่ศูนย์นครใหญ่นิวยอร์ก เพราะใกล้กำหนดเรือขนาด 40,000 ตัน ชื่อโฮเมอร์ริก จะข้ามแอตแลนติกมหาสมุทรไปสู่ประเทศอังกฤษ เมื่อได้ที่พักอาศัยในโรงแรมถูกต้อง เพียรก็จัดการโทรศัพท์ถึงนางเยาว์ที่ตนได้คลุ้มคลั่งหลงใหล ในขณะที่เป็นแพทย์ประจำบ้านที่โรงพยาบาลกุตเซปเฮิร์ดทันที่ ขณะนั้นเธอกำลังเป็นนักเรียนพยาบาลผดุงครรภ์ชั้นสูงที่บรุกลิน พอรับโทรศัพท์เธอก็บอกให้ไปหาทันที เพียรก็ขึ้นรถรางที่เชื่อมต่อ

Syracusan Found Dead in Auto of Carbon Monoxide Fumes

Note Left On Seat Of Car By Victim

"Has to Come Sometime, Why Not Now?" Is Message

Smith Had Been Poor

Smith's car was found in the garage of the late Mrs. J. H. Smith, 101 E. 10th St., where it was found by the police.

Killed in Blast

Portrait of a man, likely the victim of the blast.

2 Syracusans Die In Engine Boiler Blast

Third Man Killed When Train Smashes Into Truck at Crossing

The explosion occurred at the intersection of the Erie Railroad tracks and the street.

Home Again

Portrait of a man, likely the subject of the 'Home Again' article.

Wonderland's Alice Ignored In Home City

Dr. Paine Unable to Find Copy of Book in Library

The book, 'Alice's Adventures in Wonderland', was sought by Dr. Paine for his research.

Hill Graduate Must Shed U. S. Garb for Loincloth to Return to Native Siam

Studied Medicine, Destitute, Served as Intern

The graduate of the University of Illinois was required to shed his American attire to return to his native land.

Curtis Will Open Election Drive Here

G.O.P. Vice Presidential Nominee L. O. Watts

Mr. Curtis is expected to launch a vigorous campaign for the vice-presidential nomination.

Smith's car was found in the garage of the late Mrs. J. H. Smith, 101 E. 10th St., where it was found by the police.

Portrait of a man, likely the subject of the 'Killed in Blast' article.

The explosion occurred at the intersection of the Erie Railroad tracks and the street.

The book, 'Alice's Adventures in Wonderland', was sought by Dr. Paine for his research.

The graduate of the University of Illinois was required to shed his American attire to return to his native land.

Mr. Curtis is expected to launch a vigorous campaign for the vice-presidential nomination.

Mr. Curtis is expected to launch a vigorous campaign for the vice-presidential nomination.

Smith's car was found in the garage of the late Mrs. J. H. Smith, 101 E. 10th St., where it was found by the police.

The explosion occurred at the intersection of the Erie Railroad tracks and the street.

The book, 'Alice's Adventures in Wonderland', was sought by Dr. Paine for his research.

The graduate of the University of Illinois was required to shed his American attire to return to his native land.

Mr. Curtis is expected to launch a vigorous campaign for the vice-presidential nomination.

Mr. Curtis is expected to launch a vigorous campaign for the vice-presidential nomination.

Mr. Curtis is expected to launch a vigorous campaign for the vice-presidential nomination.

Ian Beaten By Negroes

Students Make No Attempt at Retaliation

The incident occurred at a public gathering where Ian was confronted by a group of students.

Second Raid Conducted On Print Shop

Political Literature Against South Cause of Attack

The raid was conducted by authorities seeking evidence against the South.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

Truck Driver Exonerated In Police Death

Carroll Finds Herman Slugged Exonerated

The driver was found not guilty after a thorough investigation.

หนังสือพิมพ์ Syracuse Herald ฉบับวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2471

บันทึกบทสัมภาษณ์ของ ศ. พ.อ. หลวงวาทวิทย์วัฒน์ หลังสำเร็จการศึกษาแพทย์ประจำบ้าน (Intern)

ที่โรงพยาบาลกุดเซปเฮิร์ด ก่อนจะเดินทางกลับประเทศไทยไม่นาน

Hill Graduate Must Shed U.S. Garb for Loincloth to Return to Native Siam

Studied Medicine, Dentistry, Served as Interne Here

By VAUNG TSIEN BANG

Chinese Girl Reporter

Pava Yemprayura of Siam, interne at the Hospital of the Good Shepherd, said Friday as he left for his native country, that he had to discard his American clothes in order to be readmitted to Siam.

“What do you wear in Siam?” he was asked.

“We wear a loincloth,” he answered “and I must obtain before I land at Bangkok.”

Mr. Yemprayura was graduated from the Medical College here in 1925. He went then to the University of Pennsylvania for the study of dentistry and was graduated in 1927 with A.D.S. Last year he came back to Syracuse again to serve as interne at the Good Shepherd.

Ten years ago Yemprayura wasn't his name. As a reward for a brave deed that his father had done to the country, the King of Siam gave this name to the family. Hence he was named Yemprayura. The youthful doctor said that he might change his name again. “Should I be able to accomplish something when I go back home, the King might give me another name. Then I would no longer be Yemprayura.”

This giving of names as reward for brave deeds is a custom with the kings of Siam. It is same as giving of titles.

When Mr. Yemprayura was asked if he liked America, he said that not only he but his whole country loved America. “Our king looks upon the President of the United States as his guide. In international affairs we have always followed your lead. When the United States declared war on Germany in 1917, we did the same thing. But of course there are things which we do not follow, such as prohibition. But in diplomacy we have looked to no one but the United States. You see Siam and the United States have always been on friendly terms. Unlike the other countries of the East where internal trouble and foreign intervention have spoiled the friendship between nations, Siam has implicit faith in America. Feelings may be different now, but,” he added, “really I cannot tell you much. I left Siam when I was a little boy and I do not remember much about my own country now.”

“Do you like your king, or do you think of establishing a republic?” he was questioned.

“Oh, yes, we like our king. He is a very amiable person. Really he isn't the kind of man that you think a king would be. He is very ‘modern’. He plays golf!”

Mr. Yemprayura took a number of books and some medical appliances home. He hopes to have an office of his own at Bangkok, but says he is coming back to Syracuse again because Syracuse weather makes him feel at home for “it is as hot as Bangkok.”

ระหว่างนิวยอร์กและบรูกลิน หมายถึงพบขวัญใจสักครู่ เมื่อไปถึงยังที่รับแขกในห้องโถงใหญ่ ก็ได้แจ้งความประสงค์ให้แก่ผู้รับแขกว่าจะมาหาใครแล้ว ในเพียงสิบนาทีที่กว่า ๆ เธอก็ฉุยฉายลงบันไดลงมายังกับเทพิดาในฝันจริง ๆ เธอบอกว่าอย่าเป็นห่วงอะไรมาก เพียงพากันไปเดินคุยกันเล่นในสวนก็แล้วกัน สวนที่ว่าเป็นสวนสาธารณะ เป็นที่เดินเล่นของหนุ่มสาวที่รักกัน มาเดินเล่นและมาพลอดกันถึงอนาคต เราทั้งสองก็ควงแขนกันไป ยิ่งไกลก็ยิ่งมืดเข้า ดู ๆ ไม่ปลอดภัย แต่ความรักใคร่ที่มีระหว่างกันนั้นทำให้ลืมภัยทั้งหลาย เธอไม่ได้ขัดข้องในความพยายามของเด็กหนุ่มที่จะโจมตีและแสดงออกซึ่งความหิวกระหายต่าง ๆ จนบางครั้งต้องล้มกลิ้งลงไปกับพื้นแผ่นดินที่มีใบไม้แห้งปกคลุมอยู่เป็นอันมาก เมื่อเห็นว่าตึกเข้าแล้ว พรุ่งนี้เรือเดินสมุทรก็จะออกตามเวลา เธอก็ได้แต่สั่งสอนให้ทำแต่ความดี ให้เดินทางโดยปลอดภัย และไม่ได้พูดอะไรนอกเหนือไปอีก เพียรก็ได้แต่นั่งพูดอะไรไม่ออก เสียตายว่าเวลานี้น้อยเกินไป จะไม่ได้พบปะกันอีกเป็นของแหม่นม่น นึกว่าเทวดาก็ไม่ช่วยได้เลย ชีวิตของแต่ละคนเขากำหนดไว้ สิ่งใดที่ต้องการมากมักไม่ได้ จะจูบจะกอดแม่เทพิดาสักเท่าไหน เธอมิได้ขัดขวางและมิได้แสดงความรังเกียจ ครั้นเห็นว่าตึกมากแล้ว ยิ่งพูดเธอไว้จะเป็นภัยต่อเกียรติคุณอันดีงามของเธอแน่ เพียรจึงตกลงใจพาเธอออกจากสวนสวรรค์นำไปส่งถึงที่พัก รุ่งขึ้นก็ออกจากนครนิวยอร์กด้วยรถแท็กซี่ไปยังท่าเรือ เห็นเรือใหญ่จอดคอยอยู่แล้ว ในที่สุดก็ขึ้นเอาสัมภาระส่วนตัวไม่มากนักลงเรือ ของอื่น ๆ ได้ส่งล่วงหน้าไปกรุงเทพฯ แล้ว เมื่อโฮเมอร์ริคเคลื่อนออกจากท่านครนิวยอร์กไปจนไกล ตอนสายนั้นเพียรได้แต่ขลุกอยู่ในแคบินชั้นสอง รำพึงถึงแม่เทพิดาที่บรูกลินอยู่หลายวัน ในชาตินี้คงไม่ได้พบกันอีกแล้ว ขอให้เธอจงมีความสุขตลอดกาล ผู้ใดโชคดีได้เธอเป็นศรีภรรยาจะได้รับแต่ความสุขเช่นกัน ในข้อนี้พนันได้ อย่างไรก็ตาม เธอจะเป็นอย่างไรในสามสิบปีที่ผ่านมาไม่ทราบได้ เพราะไม่ได้ติดต่อกัน ซึ่งเป็นความโหดเหี้ยมที่สุด

❖ (เดินทางกลับสยาม)

เรือโฮเมอร์ริคซึ่งเป็นเรือใหญ่เอาการอยู่ เพราะมีระวางตั้ง 40,000 ตัน ก็มุ่งหน้าไปยังเมืองท่าเซาแทมป์ตันของอังกฤษตามกำหนด แม้มีขนาดไม่ใช่เบา ก็ยังต้องโคลงเคลงเมื่อต้องโต้กับคลื่นมหาสมุทร ในที่สุดก็ถึงยังจุดหมายตามที่ได้ประกาศไว้ เพียรได้ต่อรถไฟไปยังลอนดอน แล้วก็เข้าโรงแรมขนาดย่อม สำหรับอาหารก็หาเอาตามความสะดวกตามกตัตการที่มีอยู่ไม่ไกล ในขณะที่พักอยู่ไม่กี่วัน ก็ได้พบปะกับนักเรียนเก่าสวนกุหลาบหลายคนที่มาศึกษาอยู่ ณ ประเทศที่มีหมอกวันยังค่ำ และโดยมากมักจะไปอัดแอกันอยู่ที่ร้านขายอาหารจีนที่ตราฟลการ์จัตรัส รู้สึกว่าคนไทยหนุ่มมีนิสัยคล้ายกันทั่วโลก คือเมื่อได้จากประเทศของตนมาตุหัดตุหะร่นาก็คลุ้มคลั่ง เพราะฮอร์โมนประจำร่างกายถูกสะสมไว้นาน เห็นหญิงเดินเสิร์ฟอาหารสวยหน่อยก็คลุ้มคลั่ง บางคนก็นัดหมายกันไปเที่ยวเตร่ขนาดเลยเถิดไปก็มี การเกี่ยวกับคนชั้นนี้ความจริงก็ไม่น่าจะเดือดร้อนมาก แต่คนไทยมีเงิน

และเป็นหนุ่มในกายก็มักจะจำยอมไม่สู้ ฝรั่งจึงชอบไปพรอเณนาดด้วย เพียรได้ลองเข้าประชุมนักเรียนไทยในอังกฤษเพราะประจวบเหมาะถึงเวลาประชุมประจำปี และเป็นวัฒนธรรมของนักเรียนอังกฤษที่ชอบเสนอให้พักเพียกที่มาจากต่างประเทศอื่นได้เป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์ ซึ่งดูเหมือนจะไม่มี ความหมายอะไร เพราะว่าถ้าเป็นเรื่องราวก็คงชักชวนให้เสียค่าบำรุงทุก ๆ ปี แต่เป็นความรู้สึกส่วนตัวว่า นักเรียนไทยในประเทศอังกฤษไม่สู้จะสนใจกับนักเรียนที่กลับจากสหรัฐอเมริกาเท่าใดนัก เพราะการฝึกหัดอบรมและปลูกนิสัยไม่เหมือนกัน การถือเนื้อถือตัวในสหรัฐอเมริกาไม่ปรากฏเลย อาจมีบ้างในบุคคลบางประเภทที่มีผู้ปกครองร่ำรวยมากหรือเป็นขุนนาง ในสหรัฐอเมริกาการแต่งกาย ก็ตามสบาย จำได้ว่าในสมัย 30 ปีก่อนโน้นในลอนดอนเอง ใครสัปดาห์สวมรองเท้าสีน้ำตาลตามถนน ก็เป็นก๊วย การเดินและผลแอปเปิลหรือการเลียไอศกรีมแห่งระหว่างพรอเณนาดเขาไม่ทำกัน ซึ่งในสหรัฐอเมริกานั้นไม่เห็นเป็นของแปลก และกลับเอร็ดอร่อยเต็มที่ ด้วยเหตุนี้เอง เมื่อบรรดาภาค มีแต่ผู้ดีเท่านั้นจึงจะคบกันได้ เพียรก็ตัดสินใจอาลาลอนดอนซึ่งอยู่อย่างคับคอบคับใจ ข้ามไปฝรั่งเศส โดยข้ามช่องอังกฤษด้วยเรือกลไฟขนาดเล็ก ๆ 1 ลำ ไปยังกาแล แล้วก็โดยสารรถไฟซึ่งมีถึงชั้นสี่ชั้นห้า ตรงไปยังปารีส เทียวปารีสคนเดียวโดยไม่สนทักภาษาฝรั่งเศส แต่ก็ยังเกะกะไปได้จนถึงลาแตงการตีเย หากับข้าวเจ๊กกินจนได้ ดูภาพยนตร์ก็ต้องให้รางวัลคนชี้เก้าอี้ให้หนึ่ง จะปัสสาวะที่ก็ต้องแถมเศษเงิน ให้กับหญิงผู้ดูแลความสะอาดห้องส้วม ในที่สุดก็ขึ้นรถไฟต่อไปเมืองท่ามาร์แซย์ ค้างเพียง 1 คืน รับประทานอาหารในโฮเต็ลท่าเรือ ได้แลเห็นเด็กจากเมืองจันทบุรีไม่สามอันปาที่ขอสตางค์ผู้สัญจรไปมา 1 คน ทำให้นึกถึงความมหัสจรรย์ของชนจีนเหลือเกิน ว่าไปที่ไหน ๆ ก็ได้พบได้เห็นคนจีนปนเป อยู่ทั่วไปทุกมุมโลกทีเดียว เอ ! หรือจะเป็นสายเลือดแม่น้ำเหลืองที่มีอยู่ทางมารดาบังเกิดเกล้า ที่ทำให้โซเซเกือบรอบโลกกับเขาคนหนึ่ง แม่สินเองไปมาระหว่างซัวเถากับกรุงเทพฯ ไม่น้อยกว่า สามครั้งก็ยังไม่ไปอีก ดังนั้นบรรพบุรุษของเพียรคงจะตาเอียงกระเท่เร่ทั้งนั้น

จากมาร์แซย์ก็ลงเรือกลไฟขนาดหมื่นตันของบริษัท “พีแอนด์โอ” ผ่านเข้าทะเล เมดิเตอร์เรเนียน ในบางคราวเรือแล่นใกล้ฝั่งเห็นทิวทัศน์ที่สวยงามของบรรดาเกาะต่าง ๆ แล้วก็ถึง เมืองท่าพอร์ตชาอิดของอียิปต์ เรือได้พักชั่วคราวเพิ่มเติมน้ำและเสบียง เรือต้องจอดอยู่กลางน้ำ ในระหว่างจอดมีเด็กชาวพื้นเมืองมาว้ายลอยคอและดำน้ำใส ๆ ลงไปคว่ำเศษเงินที่ขว้างลงไป เข้าใจว่า ได้คราวละหลายทีเดียว นอกจากนั้นก็มิแกล้งนำสิ่งของที่ระลึกแปลก ๆ ขึ้นมาขายแก่ผู้โดยสาร เป็นของที่ไม่น่าเป็นเรื่องเป็นราว แต่โก่งราคาตามใจชอบไปเลยและเอาเปรียบ เรือผ่านเข้าไปใน คลองสุเอซ ซึ่งกินเวลาหลายราตรี ร้อนระอุแห้งแล้ง กระแสลมไม่มีเลย อบอ้าวยิ่งกับเตาไฟ มองทาง ฝั่งมองไม่เห็นคน ไม่เห็นสัตว์ ไม่เห็นต้นไม้ มีแต่ทรายแล้วก็ทราย เมื่ออากาศไม่มีความเคลื่อนไหว หายใจออกก็แสนลำบาก ต่างคนต่างหมดความอาย มีอะไรอดทิ้งเหลือไว้น้อยที่สุด เพื่อฝึกลมหายใจ

ซึ่งไม่ปรากฏ เมื่อถึงเอเดนเมืองท่าทางออกก็ยังผิดหวังตามเคย นำวิตกเป็นที่สุด แต่การเดินทางสบายขึ้นเป็นลำดับเมื่อผ่านเอเดนไปแล้ว และมุ่งเข้ามหาสมุทรอินเดีย เรือได้แวะกัลกัตตาชั่วคราวสั้น และที่บอมเบย์อีกครั้งหนึ่ง ที่นี้ได้โอกาสขึ้นเที่ยวบนฝั่ง ขึ้นนั่งบนรถลากของคนพื้นเมือง ก็มีแต่ขอทานวิ่งตามหลังเป็นพรวน เป็นปากเป็นเสียงกับแขกผู้รับจ้างลากรถให้ พี่แก็งจะเอามาก ๆ ไม่ใช่ตามใจให้ตอนเรือแวะโคลัมโบเกาะซีลอนและขึ้นชม รู้สึกว่าโคลัมโบมีท่าที่คล้ายเมืองไทยหน่อย โดยที่ราษฎรนับถือพระพุทธศาสนา มีอีกาเยอะ แต่ก็จืดชืดเต็มทน ในที่สุดเรือกลไฟมาถึงปีนัง ขนของขึ้นบกได้พักอยู่ที่โรงแรม เจ้าของเป็นจีนโหล่า อาหารที่เสิร์ฟให้จึงเป็นแบบก๊กขอพเมืองไทยทีเดียว และพูดไทยรู้เรื่อง ในปีนังเป็นเมืองที่เจริญแต่หนวกหูที่สุด ไหนจะรถบูตปาด และยั้งเจ๊กขายเกี้ยววะหมี่ ขยับไม้แผ่นก๊อกแก๊กอยู่จนตึกตื่น ปีนังก็ไม่ผิดไปจากกรุงเทพฯ ทั้งทิวทัศน์และพลเมือง มีคนไทยหลายคนเดินไปมานุ่งผ้าถุง ตอนนี้มีเงินเหลือจากนอก จะแตกเป็นเงินไทยก็ต้องขาดทุนบ้าง เพราะผู้แลกให้เป็นแขกเอาเปรียบที่สุด ถ้าผลอโผลหรือไม่สนใจในอัตราแลกเปลี่ยนที่มีประกาศไว้ ได้ชมศาลเจ้าที่มีงูพันอยู่ทุกส่วนของอารามที่พอจะพันอยู่ได้ นับเป็นพัน ๆ น่าเกลียดและน่าดูที่สุด

พอได้เวลาก็กออกจากปีนังเข้าแดนไทย มุ่งเข้าสู่พระนครกรุงเทพฯ ต่อไป ทันทิที่ขึ้นนั่งบนรถไฟก็รู้สึกว่า บัดนั้นอยู่บนพื้นแผ่นดินของมาตุภูมิแล้ว และมองออกทางหน้าต่างมีแต่ภูเขาทุ่งนาติดต่อกันเป็นทิวทัศน์ที่งามจริงและไม่รู้จักหมดสิ้น รถไฟจะหยุดตามสถานีใหญ่ เช่น หาดใหญ่ เพชรบุรี ราชบุรี เป็นต้น เมื่อมาถึงสะพานพระราม 6 รถไฟก็ค่อยบรรจงเคลื่อนที่อย่างระมัดระวัง เด็ก ๆ ทุกคนจะไม่ลืมในพระมหากรุณาธิคุณที่พระมหากษัตริย์ไทยรัชกาลที่ 6 ได้ทรงสร้างอนุสรณ์อันนี้ไว้จนชั่วกาลปาวสาน และดูเหมือนเป็นครั้งแรกในชีวิตที่เพียรได้เห็นสะพานนี้ มันน่ารักระหิยมในใจอย่างไรบอกไม่ถูกว่าเมืองไทยของเราที่เจริญไม่ใช่เล่น มีสะพานข้ามแม่น้ำที่รถไฟข้ามได้ ความจริงการไปศึกษาชั้นสุดท้ายก็เป็นพระราชประสงค์จะให้มิทันตแพทย์ประจำราชสำนักที่เป็นคนไทย ครั้นเพียรเรียนสำเร็จเพื่อรับใช้ชาติและส่วนพระองค์ด้วย แต่แล้วล้นเกล้าล้นกระหม่อมก็มาด่วนทรงสวรรคตเสียก่อนที่ตนจะมีโอกาสจักได้รับใช้สนองพระมหากรุณาธิคุณ

ในที่สุด รถไฟด่วนจากปีนังก็เข้ากรุงเทพฯ ที่สถานีใหญ่หัวลำโพงเมื่อใกล้ค่ำ ท่านเจ้าคุณพระราชาธิบดีโดยผู้มีอุปการคุณได้ส่งกระหาชายนายหนึ่ง พร้อมด้วยรูปของหัวนอกที่จะมาถึง พร้อมด้วยรถกูบคันหนึ่งไปรอรับอยู่ล่วงหน้าแล้ว เพียรไม่ได้ติดต่อกับทางบ้านเลยว่าจะถึงกรุงเทพฯ วันใดและเวลาใด แต่โดยที่รถไฟย่อมเข้าออกตามกำหนด และทางการและท่านผู้ใหญ่ย่อมทราบถือว่า

เพียรจะถึงที่ไหนและเวลาได้อย่างไรถูกต้อง ถ้าไม่มีอุปสรรคอันใดเกิดขึ้นในระหว่างการเดินทาง รถถูกได้พาหวนออกมาถึงประตูคฤหาสน์ของท่านเจ้าคุณ ในทันทีเพียรก็ตรงไปยังเรือนชั้นเดียว หน้าตึกใหญ่นอกสนามหญ้าออกไป ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง บ้านช่องคงเป็นไปอย่างเดิม อันเป็นที่พักอาศัยของบิดามารดาบังเกิดเกล้าเป็นเวลาประมาณสิบปีที่เพียรได้จากไป เมื่อทั้งสองไม่ทราบว่าคุณชายจะมาถึง เป็นธรรมดาที่เนื้อตัวสั่นด้วยความดีใจ เมื่อวางกระเป๋าเดินทางเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เพียรก็ได้รับเชิญให้ไปรับประทานอาหารร่วมด้วยท่านเจ้าคุณ และบุตรสาวที่เพิ่งกลับมาจากประเทศอังกฤษไม่ได้กี่เดือนนี่เอง การเริ่มรับประทานอาหารแต่เวลาประมาณสองทุ่มตามแบบฉบับของบ้านผู้ดีชั้นสูงและแบบตะวันตก ก่อนรับประทานอาหารเป็นธรรมเนียมไทยซึ่งคล้ายกับธรรมเนียมฝรั่งแขกจะถูกต้อนให้เข้าห้องน้ำเพื่อชำระล้างมือล้างหน้าให้สดชื่นเสียก่อน แต่แขกคนนี้มียอมมประแบ่งอย่างคนไทยทำกัน เพราะไม่เคยผัดหน้าเลยตลอดระยะเวลา 27 ปี ท่านเจ้าคุณประชาธิปไตยได้นั่งร่วมรับประทานอาหาร และสนทนอยุ่ด้วยตลอดเวลาอย่างกันเอง แต่รู้สึกว่ำน่าความกระอักกระอ่วนมาให้แก่เพียรเป็นอย่างมาก แต่ก็รับประทานอาหารได้มากที่สุดสำหรับอาหารไทยมื้อแรก เพียรได้เล่าเรื่องเดินทางเพียงเล็กน้อย และใช้คำว่า “ขอโทษนะครับ” ตลอด เพราะเป็นนิสัยติดมาจากสหรัฐอเมริกา ที่ลืมหืมปาก ท่านเจ้าของบ้านได้เชื้อเชิญให้รับประทานอาหารให้มากที่สุดเท่าที่จะต้องการ ไม่ต้องกลัวไม่พอ เพียวยังจำได้ว่าก่อนกลับหลายปีมาแล้ว ท่านเจ้าคุณได้มีหนังสือส่วนตัวแจ้งไปว่า ในระหว่างสงครามข้าวยากมากแพงที่สุด ท่านก็ไม่เคยอั้นเรื่องข้าวสาร และได้มอบให้บิดามารดาของเพียรอย่างเต็มเปี่ยม และในขณะนั้นข้าวสารได้มีราคาถึงถึงละ 10 บาท ซึ่งเป็นราคาสูงที่สุดในประวัติศาสตร์ ในการสนทนาปราศรัยเพียรได้เจียมตัวอย่างที่สุด ประหยัดคำพูดให้น้อยที่สุด เพราะตลอดเวลาที่มีเสียงแว่วในหัวว่า “เพียร ขอให้ตระหนักให้ดีกว่าฉันเป็นใคร?” เสียงที่แว่วมากับลมอ่อน ๆ นั้นดูเหมือนจะมาจากกระยะไม่ไกล และดูเหมือนจะมาจากที่ใต้ชั้นนั่นเอง

ตอนที่ 3
ชีวิตในศิริราช

รุ่งขึ้น ก็ต้องไปที่กระทรวงศึกษาเพื่อไปรายงานตน ก็ได้รับคำสั่งให้ไปหาฝรั่งเศสติออเมริกัน ผู้เป็นครูใหญ่โรงเรียนแพทย์⁸⁹ ที่โรงพยาบาลฝั่งธนบุรี⁹⁰ และเมื่อรายงานต่อท่านคณบดีโรงเรียนแพทย์แล้ว ท่านก็เพียงแต่พูดว่า เรากำลังขาดคนอยู่ที่เดียว เพราะอาจารย์หลายคนได้ทุนของร็อกกีเฟลเลอร์ มุลินีให้ไปศึกษาต่อในอเมริกา สำหรับเพียร์จึงถูกบรรจุในแผนกอายุรศาสตร์เป็นอาจารย์อายุรศาสตร์ และทันตแพทย์สำหรับโรงพยาบาลของคณะแพทยศาสตร์ อย่างไรก็ตาม คนสำคัญที่เป็นคนไทย ที่จะมาแทนฝรั่งเศสเมื่อฝรั่งเศสครบกำหนดสัญญา ยังอยู่ต่างประเทศ เพียร์จึงกลายเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในแผนก มีความใกล้ชิดกับหัวหน้าแผนกศาสตราจารย์อเมริกัน⁹¹ เวลาป่วยใช้ท่านก็เรียกไปรักษาตัวท่าน ไม่มีสตางค์จะใช้ท่านก็ให้เปล่า การสอนในโรงเรียนแพทย์ได้เริ่มแต่ 17 กันยายน 2471 และในขณะนั้น โรงเรียนแพทย์กำลังมีการเปลี่ยนแปลงเป็นการใหญ่ คือจะเริ่มประสาทปริญญาให้กับผู้สำเร็จหลักสูตรเป็นครั้งแรก จะมีแพทย์ปริญญาออกสู่ตลาดของบ้านเมืองอย่างทันสมัย หัวหน้าแผนกทุกวิชาแม้แต่หัวหน้าแผนกเภสัชวิทยาล้วนแล้วแต่เป็นคนผิวตะวันตกทั้งสิ้น ทั้งนี้เป็นผลเนื่องจากการตกลงระหว่างประเทศไทยและร็อกกีเฟลเลอร์มุลินี เพียร์ได้ถูกมอบงาน

1. บรรยายอาการวิทยา (Symptomatology)
2. บรรยายโรคทางลำไส้ (Gastro-intestinal diseases)
3. บรรยายโรคเด็ก
4. บรรยายโรคทางยาแก่นักเรียนพยาบาล-ผดุงครรภ์
5. คุมห้องตรวจโรคทางอายุรกรรมตลอดเวลาเช้า

⁸⁹ คือ ศ. นพ.เอลเลอร์ กัสติน เอลลิส

⁹⁰ คือ โรงพยาบาลศิริราช

⁹¹ คือ Professor William Harvey Perkins

ศ. นพ.เอลเลอร์ กัสติน เอลลิส (Aller Gustin Ellis)
ผู้แทนมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ อดีตคณบดีคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล
และอดีตอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Professor William Harvey Perkins

หัวหน้าแผนกอายุรศาสตร์คนแรก ของคณะแพทยศาสตร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
(ปัจจุบันคือ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล)

เพียร์ได้แสดงความสามารถแบบซูเปอร์แมนจนเป็นที่พอใจของหัวหน้าแผนกเป็นอย่างมาก และเป็นที่ถูกอกถูกใจของนักเรียนแพทย์เป็นส่วนใหญ่ การบรรยายเพียร์ได้พยายามใช้ภาษาอังกฤษเสมอเพราะยังคล่องอยู่ และรู้สึกว่าจะเหมาะกับสมัยที่การสอนแพทยศาสตร์กำลังรุดหน้า เพียร์ได้เป็นกันเองและได้ยอมเป็นหัวหน้าทีมเชียร์ ในขณะที่โรงเรียนแพทย์กำลังพันตากับโรงเรียนวิศวกรรมทางฟุตบอล และแพทย์เป็นฝ่ายชนะ นอกจากนั้นจิตใจของหมอใหม่เป็นกุศโลบาย ได้อาสาให้เลือดแก่ผู้ป่วยที่จำเป็นต้องใช้เลือด และในขณะนั้น การให้เลือดยังเป็นของมองหน้ากันอยู่อย่างตลกกันยากว่าใครจะอุทิศสักจำนวนหนึ่ง เมื่อหัวหน้าแผนกขอร้องด้วยตนเองว่า มีหญิงกลางคนซึ่งถ้าได้รับการถ่ายเลือดจะดีขึ้น เพียร์ก็แสดงความจำนงให้ทันทีอย่างไม้อั่น ในสมัยนั้น การปฏิบัติการอย่างทะมัดทะแมงของแพทย์ฝึกหัด แม้จะมีการแหงหนวดเลือดใหญ่จนเลยทะเลและแทงใหม่ได้ ท่ามกลางการฉวัดเฉวียนของแมลงวัน ซึ่งเป็นของธรรมดาของสมัยที่ยังไม่มีระเบียบที่ดีของการสร้างอาคารและเจ้าหน้าที่ในสมัยนั้น เพียร์ก็ยังกล้าอุทิศถึงสามครั้ง ไม่ห่างกันกี่วันต่อครั้ง ตนเองยังสังเกตอีกว่า แม้สละไปตั้งเป็นกองแล้วก็ไม่เห็นกะปลกกะเปลี่ยด้วยประการใด บางคราวเพียง 1 ชั่วโมงให้หลัง ยังไปแข่งขันเทนนิสที่สโมสรแพทย์ที่บาร์กก็ยังวิ่งได้ออกปรือ

ตั้งแต่กลับจากต่างประเทศเป็นเวลานานอีกโขอยู่ เพียร์ไม่ได้สนใจในเรื่องสตรีเพศเท่าใดนัก วันแรก ๆ ที่กลับมาถึง เพื่อนคนหนึ่งทราบเข้า เพราะเคยไปไหนด้วยกันในสหรัฐอเมริกา ก็จัดแจงพาตระเวนเที่ยวโดยออกค่าใช้จ่ายให้โดยไม่อั้น เพราะท่านเป็นลูกเศรษฐีเชียงใหม่ แต่ที่แปลกและจริง ท่านพาเข้าไปหานางโลมที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ตรงหน้าบ้านท่านเจ้าคุณผู้มีพระคุณอย่างสูงนั่นเอง แต่ห้วนอกคนใหม่ไม่สู้ แม้คนสวยจะเล่าโลมคะขาสักเท่าใด เพราะความกลัวสัญจรโรค⁹² เป็นใหญ่ และนอกจากนั้นนึกว่าไม่ควรทำลึงหน้าเจ้าบ้านผ่านเมือง สำหรับที่ฝั่งโน้น นักเรียนพยาบาลที่สวยสะอาดมีเป็นจำนวนมาก แต่ก็นึกในใจเสมอว่า ป่วยการ ตัวก็ซี้เหว ใครเขาจะสนใจ และนอกจากนั้น ตนเป็นคนที่ไม่ชอบโก๊ไม่ชอบเก๋ นุ่งผ้าม่วงยกก๊ลิบก็ไม่นั่งตั่ง รู้สึกจะเก้งก้างไปสักหน่อย ยืมก็ไม่นั่งตั่ง ครั้นกลับยังที่พักก็ได้พบปะกับสตรีเพศหลายคนในบริเวณที่พักอาศัยอยู่ รู้สึกเหมือนกันว่ามีผู้สนใจในตัวตน แต่เพียร์ก็ได้แต่ตรึกตรองว่า วรรณะไม่เหมือนกันจะไปด้วยกันได้อย่างไร ลูกไพรก็ต้องสมาคมกับลูกไพรจะได้ไม่เดือดร้อนทีหลัง และเมื่อระลึกถึงคำพูดครั้งหนึ่ง “เพียร์ เธอควรจะรู้ว่าฉันเป็นใคร” ก็เซ็ดขยาดไปอีกนาน ปล่อยให้มันเป็นไปตามเรื่องดีกว่า ไม่ใช่เรื่องเป็นเรื่องตายและไม่ใช่เรื่องรีบร้อน แต่เพียร์ก็หาทราบไม่ว่าชีวิตของตนจะเข้าภาวะคับขันขึ้นมาแล้ว

⁹² กามโรค

ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฒน์

เป็นผู้ริเริ่มการเชียร์ในประเทศไทย โดยได้นำเพลงเชียร์และวิธีเชียร์แบบอเมริกัน มาสอนให้แก่
นิสิตคณะแพทยศาสตร์ แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ปัจจุบันคือ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล)
ในการแข่งขันฟุตบอลระหว่างคณะ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2472

ในตอนบ่ายวันหนึ่ง เพียร์ได้ถูกเชิญให้ไปตรวจอาการโรคของธนบดีคนหนึ่ง ที่ในสวนย่านสุรวงศ์ บางรัก นายแพทย์หนุ่มได้ตรวจอย่างละเอียดถี่ถ้วนอยู่ครู่ใหญ่ โดยมีได้เหลียวแลแม่แต่น้อยว่า มีสวามรับใช้อย่างใกล้ชิดอยู่คนหนึ่งด้วยความตั้งอกตั้งใจ เช่น ยกน้ำยกท่ามาให้ สวาคคนนั้นคงเป็นบุตรของเจ้าของบ้าน ซึ่งมารดาของเธอมานั่งชี้แจงเรื่องคนเจ็บใช้อยู่ด้วย มารดาเป็นผู้มีรูปร่างคล้ายอีส่วน คือค่อนข้างใหญ่มาก รับประทานหมากไม่ขาดปาก เสียงเป็นผู้มีอำนาจทีเดียว และทราบว่ามีแม่สินมารดาของเพียร์สนิทสนมกันมากเป็นเวลาสิบ ๆ ปี ไปมาหาสู่กันเสมอเพราะเป็นคนในสวนและดู ๆ จะเป็นญาติกันทาง ๆ เพียร์ได้ไปเยี่ยมท่านธนบดีสามสี่ครั้งที่บ้านของท่าน และได้ส่งยาแผนปัจจุบันให้เป็นการเยียวยาตามแผนใหม่ ผู้ป่วยก็รู้สึกดีขึ้นจนไม่มีความจำเป็นจะต้องไปดูอาการบ่อยนัก ทุกคราวที่อำลาจากบ้านนี้ ท่านได้มอบห่อกระดาษแดงให้ 1 ห่อ ซึ่งเป็นธรรมเนียมเงินสำหรับค่าหมอ และในห่อนั้นบรรจุเงิน 10.00 บาท (ในสมัยนี้ก็จะเงินประมาณสองร้อยบาท) เวลากลับยังมีรถยนต์เข้ามาส่งถึงบ้าน ในสมัยนั้นการนั่งรถยนต์เป็นการฟุ่มเฟือยเหลือขนาด และโดยมากก็ไม่ต้องรีบร้อนไม่ว่าจะไปทางใด เพราะการเป็นตายถือว่าเป็นของคู่กัน ความจริงถ้าจะไปรถลากก็ได้ แต่เจ้าของบ้านที่มาเชิญอาจเห็นว่าไม่สมเกียรติก็ได้ สัก 30 วันให้หลัง ในขณะที่อยู่สองต่อสองกับมารดา แม่สินเริ่มถามลูกชายขึ้นทันทีว่า “เพียร์ เจ้าเห็นเป็นอย่างไร หญิงคนที่เขายกน้ำยกท่ามาให้เมื่อไปตรวจพ่อเขาที่สวน ?” ลูกชายไม่ได้สนใจและไม่ตอบ มารดาจึงเพิ่มเติมว่า “ข้าเห็นว่าเจ้าควรจะได้รับตกลงใจเลือกเขาเป็นคู่ของเจ้า เขาดีทุกอย่าง ทำงานไม่มีเกียจคร้าน การบ้านการเรือนเรียบร้อย ตระหนี่เหนียวแน่น ได้คนอย่างนี้สิเจ้าจะตั้งตัวได้” เพียร์ก็คงนิ่งไม่ตอบ แม่สินเสริมอีกเล็กน้อย “ข้าได้ตกลงกับเขาไว้ก่อนแล้วตั้งแต่เจ้ายังอยู่เมืองนอก ทางฝ่ายหญิงยินดี ที่นี้มันอยู่ที่ตัวเจ้าจะตกลงไหมเท่านั้น” ลูกชายก็ยังนิ่งไม่ตอบประการใด เพียร์ได้มองเห็นสภาพการแต่งงานว่า ถ้าเป็นไปตามผู้ใหญ่จัดการไว้ก่อนแบบนี้เป็นแบบเก่า หญิงชายไม่ได้มีโอกาสจะทำความรู้จักกันมาก่อน แต่ก่อน ความสามัคคีจะเกิดขึ้นได้อย่างไร เพียร์เองก็ยังไม่พร้อมที่จะมีครอบครัว จะขอไปดูก่อนดีกว่า นอกจากนั้น สตรีที่อ้างถึงก็ไม่อยู่ในประเภทดอกไม้งาม และจะมีคู่ไว้เซยทั้งทีและอาจเป็นครั้งแรกในชีวิต ก็น่าจะหาเก้ ๆ สักคนหนึ่งพออวดเขาได้บ้าง และหญิงที่แม่สินจัดสรรไว้ก็ไม่อยู่ในระดับใดเสียด้วย ในที่สุดเพียร์ยังไม่ได้ให้คำตอบหรือคำมั่นสัญญากับมารดาทันที เป็นแต่เพียงบอกว่า “รอ ๆ ไปก่อนเถิดคุณแม่”

ในขณะที่เดียวกันภายในบริเวณบ้านท่านผู้มีพระคุณ ซึ่งมีดอกไม้อยู่เป็นอันมากด้วยกัน และเพียรผู้อาศัยก็เริ่มจะรู้จักคนโน้นคนนี้หลายคน ซึ่งถ้าจะขอร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกันสักคนหนึ่ง กับสตรีโสเภณีคงจะไม่เกิดความเสียหายแต่ประการใด ถ้าจะใช้ชีวิตอยู่ด้วยกันอย่างไม่โลดโผนนัก เรื่องนี้ทราบเหมือนกันว่าแม่สินไม่เคยพอใจในอันที่จะต้องเกี่ยวข้องกับเจ้าขุนมูลนาย เพราะว่าแม่สินชอบความง่าย ๆ ของคนพื้น ๆ อย่างเป็นกันเอง ไม่ชอบหมอบไม่ชอบคลาน แม้เพียรเองก็แข็งกระด้าง ไม่ใช่เป็นคนอ่อนโยน ทื่อ ๆ และยิ่งไปอเมริกาตั้งสิบปี ความอ่อนหวานหายาก เพราะไปศึกษาจริง ๆ เกี่ยวกับการแพทย์ที่ได้ถูกมอบหมายให้ และที่ตนเองก็ได้ตั้งใจ คือด้วยใจสมัคร ไม่มีผู้ใดบังคับ เพียรได้ใช้ความคิดอยู่นานอีกโขเหมือนกันว่า ถ้ายังบ้านเบี้ยนอยู่บริเวณถนนนครสวรรค์และหลานหลวงแล้ว จะต้องเป็นผู้ที่อยู่ในระเบียบขุนนาง จะทำอะไรตามใจชอบไม่ถนัด อย่างดีก็เป็นแพทย์ประจำบ้านโน้นข้างบ้านนี้บ้าง ดูเป็นญาติกันไปหมด ส่วนค่าใช้จ่ายในเรื่องการรักษา แม้แต่หยูกยาเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่พูดกัน ไหนจะต้องชวนชวาทมาประกอบ และจะเรียกเงินทองแบบผู้ประกอบโรคศิลป์อื่น ๆ เห็นจะเป็นการไม่สะดวกนัก ผู้ที่มาปรึกษาโรคเหล่านี้ไม่ได้เตรียมกระดาห่อแดง ๆ ไว้ให้ใคร และข้อร้ายที่แน่นอน จะต้องหมอบคลานกันไม่เว้นแต่ละวัน มองเห็นอนาคตไม่แจ่มใสเสียเลย การก้าวหน้าในด้านปัจจัยคงไม่ดีขึ้น นอกจากจะมีเงินเดือนสามชั่งเท่านั้น ซึ่งจะต้องใช้จ่ายทุกอย่างรวมทั้งค่าเช่าอาศัยอยู่ การประกอบโรคศิลป์แบบนี้จะไม่ทำให้มีความกว้างขวางเลย และไหน ๆ ก็จะใช้ปริญญาบัตรให้เป็นประโยชน์เพราะได้ขึ้นทะเบียนถูกต้องแล้ว ก็ควรใช้ให้เป็นประโยชน์แก่บุคคลทั่วไป ไม่ใช่ในวงจำกัดเหมือนแพทย์ทหารรักษาในโรงพยาบาลเท่านั้น ในขณะเดียวกัน มีสุภาพบุรุษผู้จัดการร้านขายยาขนาดใหญ่ขนาดหนึ่ง⁹³ ที่ถนนเจริญกรุงตอนสี่พระยา ได้มาชักชวนให้ไปทำงานตอนเลิกงานรัฐบาลแล้วทุกวัน เพียรเองก็ยินดี แต่เมื่อบ้านอยู่ไกลที่ทำงานมากเกินไป จึงชี้แจงให้บิดามารดาทราบว่าเห็นจะต้องย้ายไปอยู่แถวบางรักดีกว่า แล้วก็เข้าอำลาท่านผู้มีพระคุณ โดยแจ้งกับท่านอย่างชัดเจนว่า จำเป็นจะต้องทำมาหากินทางแพทย์ให้เป็นล่ำเป็นสันเสียที และจะขอเอาบิดามารดาไปด้วย ท่านเจ้าคุณมิได้แสดงความขัดข้องแต่อย่างใด เพราะรู้นิสัยใจคอเพียรดีว่าเป็นคนที่จะอยู่เฉยไม่ได้ และในกาลก่อนแม้ยังเป็นนักเรียนอยู่ก็ยังทำงานในเวลาว่าง และหาผลประโยชน์หาลำไยได้เสมอแม้เมื่อเป็นนักเรียนชั้นสูงในมหาวิทยาลัย ท่านผู้มีพระคุณนิยมชมชอบนักในบุคคลที่คิดจะตั้งตัวให้สำเร็จ ต่อมาไม่กี่วัน เพียรก็อพยพครอบครัวซึ่งมีบิดามารดา รวมด้วยกันเป็นสามไปเช่าบ้านขนาดอยู่ได้ มีน้ำไฟฟ้าบริบูรณ์ ในย่านตรอกตันง่วนส่วย และหลังจากปฏิบัติราชการประจำวัน ก็ชอบหิวร่างกายด้วยรถรางบ้างรถลากบ้าง ตรงไปประจำยังสำนักงานแพทย์ที่ร้านขายยาที่มีชื่อเสียงแห่งนั้น ผู้ป่วยที่มารับการตรวจโรคและรักษาเป็นประเภทที่มีเงินเดือนสูง ทำงานห้าง ทำงานแพทย์อยู่ไม่นานเท่าใดก็มีคนไข้ติดต่ออย่างกว้างขวาง การเงินก็นับว่าดีขึ้นเป็นลำดับ จิตใจก็สบายเป็นสุข มีบ่อยครั้งที่ต้องไปสนองความต้องการตามบ้านผู้มั่งมีชื่อเสียงดังไปจนถึงหมู่ชนเงินหลายครว้เรือน

⁹³ คือ ห้างโอสถาคาร

❖ เรามาแต่งงานกันเถิด

กิจการประจำวันที่โรงพยาบาลฝั่งธนบุรีนั้นมามากสำหรับเพียร์ เช่น งานคุมห้องตรวจโรคทางยา⁹⁴ ซึ่งมีนักศึกษาแพทย์ปีที่สามถูกส่งมาในหน้าที่ซึ่งตนได้เกี่ยวข้องกับผู้ป่วยเป็นครั้งแรก และตนจะต้องทำประวัติย่อ ๆ ตรวจและวินิจฉัยโรคด้วยความรวดเร็ว แล้วขอให้ผู้ที่คุมอยู่เช็คว่าถูกต้องแค่ไหน ก่อนที่จะลงส่งยาตำรับของโรงพยาบาลให้ไป ในบรรดาผู้ที่มาให้ตรวจ วันหนึ่งมีสุภาพสตรีสองคนพี่น้องมาขอตรวจโรค พี่สาวและน้องสาวคู่นี้ความจริงก็อาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ของท่านเจ้าคุณประชาธิปไตยนั่นเอง สามีมของพี่สาวเป็นญาติสนิทกับท่านเจ้าคุณ และเป็นนักเรียนเก่าสหรัฐอเมริกา เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในกระทรวงใหญ่กระทรวงหนึ่ง สำหรับสุภาพสตรีผู้ที่กล่าวนี้ แม้จะได้แต่งงานหลายปี ก็ยังเป็นเจ้าของความสวยงามและความอ่อนหวานยากที่สตรีอื่นจะเทียบได้ เป็นบุคคลที่มีบุคลิกลักษณะที่หายาก ความงามมิได้ลดหย่อนลงเลยตลอดเวลาที่อยู่กินกับหัวนอก เข้าใจว่าเป็นเพราะไม่บังเกิดบุตรเลยสักคน สำหรับน้องสาว⁹⁵ ทราบว่ายังเป็นโสด และมีท่าทางเป็นที่ถูกอกถูกใจของเพียร์ทันทีเพียงได้โอกาสพบปะกันเพียงสองครั้ง ต่อมาก็มีการเชิญให้ไปรับประทานอาหารที่บ้านพัก รับประทานอาหารร่วมกันกับพี่ชายและพี่สาวหลายครั้งที่ถนนหลานหลวงนั่นเอง เมื่อเห็นเพียร์เอาจริงเอาจัง ท่านพี่ก็ถามเอาตื้อ ๆ วันหนึ่งว่า “นี่คุณคิดใจแม่เจียนเขาหรือ?” ผู้ถูกถามรับสารภาพและออกปากขอเป็นสมบัติส่วนตัวเลย การวิวาห์จึงได้จัดขึ้นอย่างไม่มีพิธีรีตองอะไรมาก หลังจากได้หมั้นกันก่อนโดยขอแม่เจียนจากมารดาของเธอ ซึ่งเป็นหญิงพูดไม่ยาก มีท่าทางเป็นผู้ดีชนบทมิเลียดจีนผสม ในวันขอ ทางเพียร์ได้วานให้ผู้ใหญ่หัวอเมริกันคนหนึ่ง ในฐานะเป็นศาสตราจารย์ในโรงเรียนแพทย์เป็นคนไปขอ มีเงินทองไปพร้อม เมื่อทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว ไม่กี่วันต่อมาก็มีการแต่งงานกันอย่างไม้อึกเกริก ที่ไม่ได้ใช้จ่ายอย่างสูงครวนี้เป็นที่ถูกนิสัยท่านพี่มาก เพราะว่าท่านเองก็ได้ถูกดัดนิสัยให้ประพฤติตนอย่างแบบอเมริกันเรื่อยมา และดูเหมือนท่านไม่เคยมักใหญ่ใฝ่สูง วังเต้นหายศศักดิ์ ที่ได้มาบ้างก็โดยน้ำพักน้ำแรงที่ใช้วิทยากรที่ท่านสำเร็จมา เป็นวิทยาศาสตร์บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ที่อิทากา การอยู่กินกันอย่างฉันทามิตรระหว่างหนุ่มสาวในตอนแรกนี้ก็ต้องพักพิงอยู่ในบ้านพักของพี่เขยนั่นเอง ความจริงแล้วท่านพี่เขยก็นึกเสียดายน้องภรรยามาก เพราะทำกับข้าวถูกปากมาตลอดหลายปี เป็นแม่บ้านแม่เรือนแทนพี่สาวได้ดีพอใช้ ตัวมด็อยม่นาเอ็นดู แต่ครั้งจะปล่อยให้เป็นอิสระไป กลับชี้แจงกับภรรยาว่า คนอย่างเพียร์นั้น พิจารณาดูให้ตลอดไม่ควรไปเรียกร้องเอาอะไร ควรถมเงินให้ด้วยซ้ำไป ซึ่งเป็นถ้อยคำที่น่าฟังพอแต่ความจริงถ้าเรียกร้องมากก็คงไม่ได้เช่นกัน เพราะถึงเวลานั้นเพียร์ยังไม่มีทรัพย์สินสะสมไว้เหลือใช้ และทราบต่อมาภายหลังว่า พี่แม่เจียนยอมล้มหัวจมท้ายด้วย ก็เพราะว่าคนในบ้านของท่านผู้มิพระคุณดูถูกว่า “คนเช่นเธอน่ะหรือ คุณหมอกแกไม่เหลียวแล” เพราะฉะนั้นเธอก็มีความเจ็บใจ นี่แหละที่เขาเรียกว่าฤทธิ์หญิง

⁹⁴ ห้องตรวจอายุรกรรม

⁹⁵ คือ นางจำเนียร (รัตนวิภาส) แยมประยูร ภรรยาของ ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์

เมื่อเหตุการณ์ได้ผ่านไปค่อนข้างเรียบร้อยแล้ว เพียร์ก็ถือโอกาสเล่าความให้มารดาฟังโดยละเอียด ว่าตนได้ตกหลุมรักเข้าแล้ว และได้จัดการตามระเบียบที่ควร โดยมีให้ทั้งพ่อและแม่ต้องเดือดร้อนเลยสักอย่าง วันหนึ่งจะพาลูกสะใภ้มากราบไหว้ตามธรรมเนียม ขออย่าให้รังเกียจ เพราะว่า เป็นธรรมาชายควรเลือกภรรยาด้วยตนเอง การที่จะให้มารดาเลือกให้นั้นเป็นสิ่งที่ทำกันเก่าแก่ ซึ่งลูกชายได้ไปนอกไปนมา การกระทำที่ทำได้แล้วก็เพราะต้องการความสุขด้วย เพราะจะมีเมียทั้งที่เอาแต่หง่าวเป็น เก็บเงินเก่ง ไม่สนใจ มีทั้งที่ก็ขอให้รักเขาด้วย แม่สินฟังอยู่ตลอดเวลาด้วยความ อึ้งอึ้งไม่ได้ตอบประการใด เพียงแต่พูดออกมาด้วยความโมโหว่า “ดีแล้ว เจ้าได้จัดการเองก็เป็น เรื่องที่เจ้าจะต้องรับผิดชอบ ขออย่างเดียวอย่าให้ข้าต้องยุ่งเกี่ยวกับ ข้าไม่ชอบก๊นนี้ทั้งหมด” เมื่อเห็น แม่บังเกิดเกล้าขุ่นหมองเช่นนั้นเพียร์ก็อ้าปากกลับ แต่เป็นธรรมเนียมที่ควร ลูกสะใภ้จะต้องไปแสดงความเคารพต่อมารดาของสามีเร็วที่สุด จึงวันหนึ่งเพียร์ได้พาภรรยาพร้อมด้วยดอกไม้ธูปเทียน เพื่อไปกราบไหว้ทั้งบิดามารดาตามประเพณี หาได้นึกฝันว่าจะเป็นเรื่องใหญ่อะไรต่อไป เพราะคาดเดา เอาเองว่าถ้ามารดาคลายความโกรธก็คงจะอภัย แต่ตรงกันข้าม เพียร์ได้รับความผิดหวัง มารดา ไม่แยแสต่อลูกสะใภ้ ไม่ให้โอกาสที่จะทำความรู้จักกัน แสดงความพิโรธจนเข้าหน้ากันไม่ได้ เมื่อเรื่อง จะไปกันใหญ่เช่นนี้ เพียร์ก็ได้แต่พาภรรยาเผ่นออกไปให้พ้น แล้วก็ไปนอนคิดอยู่หลายวันว่า ไม่น่าจะมี เรื่องเช่นนี้เกิดขึ้นได้ และรู้สึกเสียใจแทนผู้ที่มาร่วมหอยู้อยู่ด้วย แต่ก็ต้องกัดฟันอยู่กันต่อไป หวังแก้ปัญหาอันมีดมัวในวันข้างหน้า

การทำมาหากินที่ร้านขายยาได้ผลดีมาก เพียร์และภรรยาคงอยู่ร่วมกับบิดาที่บ้านเช่าใน ตรอกตันง่วนสวย เพราะสำหรับบิดารู้เรื่องลูกสะใภ้จะเป็นใครไม่ใช่เรื่องสำคัญ ท่านมีความชรามากแล้ว ท่านขอให้เพียงได้รับอาหารอย่างดีวันละสามมื้อ และมีเงินใช้เล็กน้อย ง่ายๆ ก็แล้วกัน ส่วนมารดา เมื่อยังไม่หายโกรธก็กลับไปพักพิงอยู่กับอัสส่วนตามเคย คราวนี้เป็นแต่เพียงผู้อาศัย เพราะถึงจะโกรธ เท่าใดลูกชายก็ไม่ได้ตัดรายได้ คงให้เต็มอัตราอยู่เสมอ สำหรับท่านปลัด เมื่อมีที่พักพิงอาศัย อยู่ดีกินดี และอยู่กับลูกชาย ไม่ได้พยายามอยู่เฉย ๆ เหมือนคนอื่น และพยายามยึดเส้น รับนานาที่ ทำบริเวณบ้านให้สะอาดเรียบร้อย ปลูกต้นไม้งาม ๆ ขุดหลุมเผามูลฝอย และเผ่าบ้านให้ หน้าที่ลูกสะใภ้ เมื่อไปเที่ยวไหนมา ก็ซื้อของมาฝากให้รับประทานเสมอ จึงอยู่กันไปได้

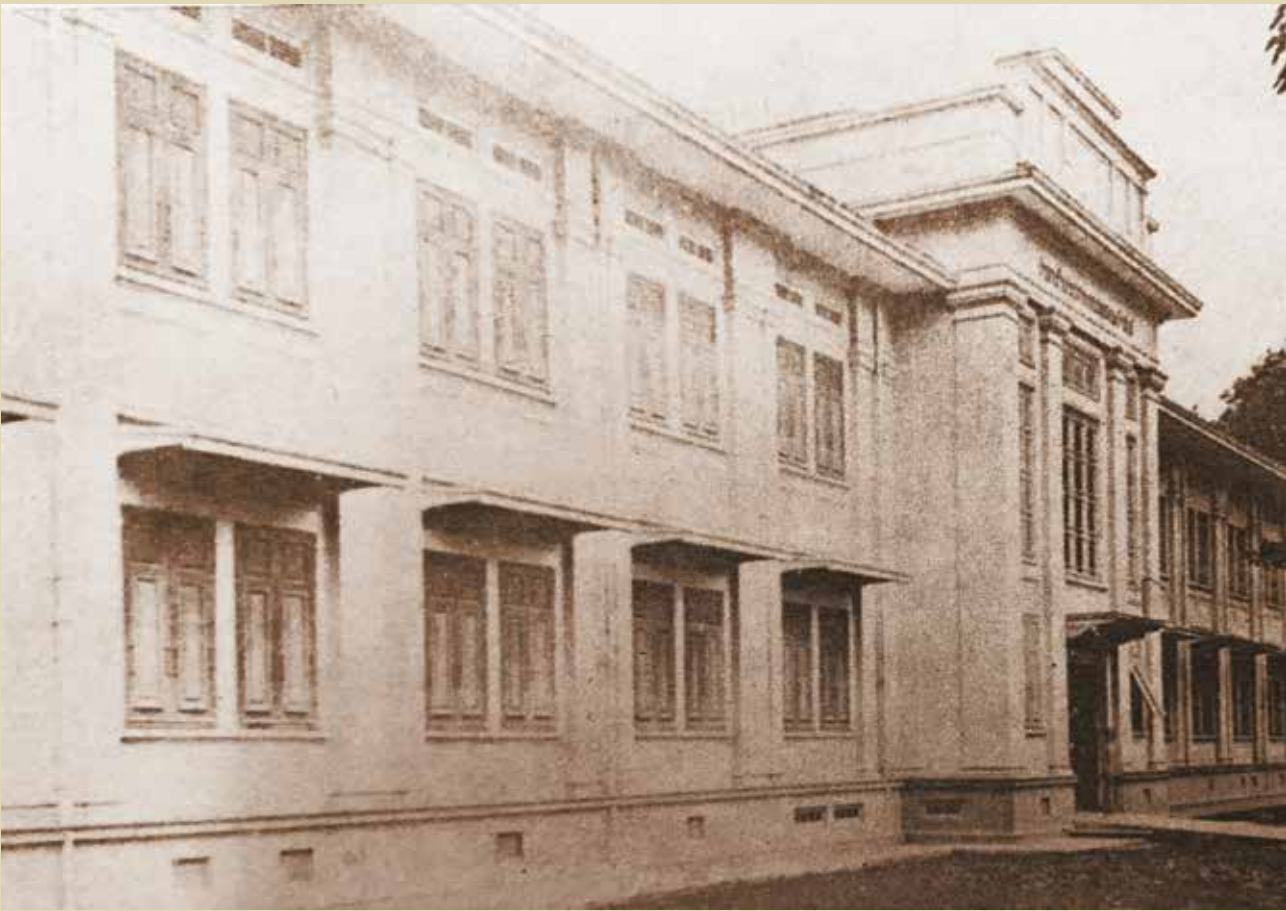
วันหนึ่งมีเกสักรบรรดาศักดิ์คนหนึ่งมาโฆษณาว่า เขามีร้านอยู่ร้านหนึ่งใกล้สะพานหัน อยู่ในทำเลไม่เลว มีถึงสองคูหา อยากจะเลิกกิจการค้า แต่เห็นเพียรเป็นหมอมิมีร้านของตนเอง ยินดีจะโอนให้ในราคาเพียงสามพันบาทถ้วน เพียรได้ปรึกษากับภรรยา ทั้งสองเห็นดี แต่ไม่มีเงินก้อน ถึงจำนวนนั้น ในที่สุดได้ไปขอความกรุณาจากพี่เขยหัวอเมริกัน ซึ่งท่านก็ได้โอ้อวดอยู่แล้วเพราะเห็นว่สมควรแล้ว ท่านก็จัดหาเงินจำนวนที่ต้องการให้ทันที สามภรรยาที่จ้างคนไว้ช่วยคนหนึ่ง เพื่อย้ายผสม การค้าขายหาได้เจริญตามที่เคยคิดไว้ไม่ ค่าเช่าห้องก็แพงมาก ในที่สุดก็ลดลงจากสองคูหาเหลือคูหาเดียว วันหนึ่ง ๆ ขายอะไรไม่พอกับรายจ่าย แต่ก็ยังสู้ทำกันไปอยู่หลายเดือน และหนี้สินก็เริ่มต้นพอกหางหมูขึ้นมาทันที

แม้จะมีความกังวลอยู่บ้างในเรื่องร้านโรง แต่เพียรไม่ได้บิตพลัวในเรื่องราชการ แต่จิตใจที่เข้มแข็งครั้งหนึ่งก็เปลี่ยนแปลงไปกะทันหัน เมื่อหัวหน้าแผนกวิชาชาวอเมริกันกลับบ้านเกิดเมืองนอนของเขา และมีไทยแท้เพิ่งกลับจากการดูงาน ณ ต่างประเทศ⁹⁶ ขึ้นผู้ใหญ่มีบรรดาศักดิ์มาแทน ความจริงบรรดาข้าราชการในแผนกที่ท่านรับเป็นหัวหน้าแทนฝรั่งนี้ พวกประจำแผนกก็เป็นศิษย์ของท่านทั้งหมด และแต่ละคนมีความกลัวเกรงท่านขนาดหนักกับแมวทีเดียว และคนเหล่านั้นมีไม่น้อยกว่า 1 คนที่ชอบเป็นนักฟุ้งประจบด้วยการประจบสอพลอ สำหรับเพียรแม้ท่านจะได้เชิญไปร่วมรับประทานอาหาร ด้วยครั้งหนึ่งพร้อมด้วยศรีภรรยาของท่าน ก็ไม่ทราบว่าเป็นเพราะเหตุใด เพียรกับตัวท่านนั้นศรัทธาไม่กินกัน และในฐานะผู้ร่วมงานแผนกเดียวกันก็ไม่เคยได้รับคำชี้แจงว่าอะไรไม่สมควรทำ แต่รู้สึว่าจะมีอะไร ๆ กัน ดูเหมือนเป็นการพยายเรือคนละที ในหน้าที่ของราชการเพียรก็ได้รับบำเหน็จเท่าที่ควร ไม่เคยติดค้างแม้แต่ปีหนึ่ง นอกจากรัฐบาลจะบอกว่าปีนี้งดเพราะไม่มีเงินเท่านั้น แต่โดยทั่วไปแล้ว ก็ไม่มีอะไรเสียหาย แต่มีการเสียหายทางจิตใจเพราะทำอะไรไม่ถูกใจนายอยู่ร่ำไป จนในที่สุดเริ่มซักระอา

บัดนั้นก็กลับมาทำงานที่บ้านเกิดเมืองนอนถึงสามปีแล้ว และตามลัทธิ อาจารย์ที่ทำงานครบสามปีมีสิทธิจะไปศึกษาเพิ่มเติม ณ ต่างประเทศอีกได้ โดยทุนของร็อกกีเฟลเลอร์มูลนิธิ เพียรจึงเข้าหาท่านคณบดีอเมริกันลองปรึกษาดู ท่านก็ชี้แจงว่าไม่เห็นมีอะไรขัดข้อง เงินก็มี ว่างแล้ว ก็ส่งใบสมัครให้ไปกรอกข้อความ ย้ำหน่อยหนึ่งว่าถ้าหัวหน้าแผนกวิชาโอเคมาก็ไม่มีปัญหาอะไร พร้อมด้วยใบสมัคร เพียรก็เข้าพบท่านศาสตราจารย์หัวหน้าแผนก ชี้แจงให้ท่านทราบว่าตน

⁹⁶ คือ ศ. นพ.พระอภันทรพาพิศาล (กำจร พलगูร)

มีความประสงค์จะรับใช้ในหน้าที่ครูให้ดีกว่าที่เป็นไปแล้ว จึงขอความกรุณาให้ได้โอกาสไปต่างประเทศ อีกสักครั้งหนึ่ง มอบตัวให้ท่านตรวจร่างกาย ท่านก็ทำท่าตรวจให้ ขนาดลงชื่อรับรองว่าไม่มีโรคต่อหน้า แต่สังเกตดูว่าแม้แต่ชื่อของท่าน ท่านก็เขียนให้มีรอยขีดฆ่า บอกเป็นกลางว่าจะไม่ได้ไปกระมัง หลังจากนั้นแล้วเรื่องก็เงียบหาย สองเดือน สามเดือน ท่านหัวหน้าแผนกไม่ได้แยมพรายอะไรให้ฟังเลย เพราะไม่ชอบหน้ากันอยู่แล้ว เมื่อสามเดือนผ่านไป เพียรเพียรเดินสวนกับคณบดีอเมริกัน ท่านเลยเชิญให้ไปคุยกันที่ห้อง ในที่สุดท่านบอกว่า เรื่องใบสมัครไปนอกนั้นถึงกระทรวงนานแล้ว แต่เขาจะพูดว่าอย่างไรกันท่านคณบดีฟังไม่ออกเพราะพูดภาษาไทยกัน อย่างไรก็ตาม พุดกันอยู่นาน ในที่สุดมีมติว่ายังไม่สมควรไปต่างประเทศ เมื่อได้รับความสว่างเช่นนี้เพียรก็เข้าใจ และมีความละอายในใจ ไม่น้อย เพราะว่าเพื่อนฝูงหลายคนในโรงเรียนแพทย์ต่างพากันเข้าใจว่า แน่นนอนเหลือเกินว่าเพียรจะต้องได้รับทุนไปสหรัฐอเมริกาอีกครั้งหนึ่ง และจะไปเรียนเรื่องวิชาเกี่ยวกับโรคประสาท และตนเองก็ไปคุยเฟื่องไว้ทั่วไป แน่นนอนและเมื่อไม่สมหวัง และการงานที่ตนทำอยู่ก็ประสานกันไม่ได้ วันหนึ่งเพียรเคยได้ออกความเห็นว่ ในแผนกอายุรศาสตร์น่าจะมีการร่วมชุมนุมกันเฉพาะสตาฟเพื่อประโยชน์ของแผนก จะได้พุดกันอย่างเต็มที่ว่าจะเอาอย่างไรกัน ในเมื่อแพทย์ข้างในก็ว่าแพทย์ห้องตรวจโรคใช้ไม่ได้ ส่งคำวินิจฉัยเข้าไปในเวิร์ดผิด ๆ เสมอ เป็นที่อับอายยิ่งนัก เช่น การลงวินิจฉัยว่าคนไข้เป็นฮิสทีเรีย ถ้าเป็นต่างประเทศแพทย์จะถูกฟ้อง หรือข้างนอกว่าเป็นปอดบวม แต่ก็ไม่ลงปอดกลีบไหน เพียรได้เฝ้าชี้แจงว่า การคุมห้องตรวจโรคซึ่งมีผู้มาขอตรวจวันหนึ่ง 80-90 รายนั้น ไหนจะต้องเช็กนักศึกษาห้องสามให้ทำงานให้ได้ผลบ้าง ในขณะที่ถูกส่งมาเป็นเวรประจำห้องตรวจโรค ให้รู้จักการตรวจวินิจฉัยโรคและการเฝ้าพยาบาลอย่างย่อ ๆ และถ่วงเวลาให้พอดี ๆ นักศึกษาจะได้มีโอกาสเลิกงานไปรับประทานอาหารกลางวันได้ ไหนจะต้องให้คน 80-90 คนได้ตรวจและได้ยากกลับบ้าน ฉะนั้นถ้าส่งคนไข้เข้าเวิร์ดแล้วการวินิจฉัยโรคผิดพลาดไปเพียงวันละคนสองคน จะไม่ให้อภัยกันบ้างหรือ ? ท่านหัวหน้าแผนกก็ดกรามจนเห็นเนื้อกล้ามเนื้อขึ้นนูนที่แก้ม กลับตอบว่า “อีก 79-89 คน ก็อาจวินิจฉัยผิดหมดเช่นกัน !” เมื่อได้สดับตรับฟังผู้หลักผู้ใหญ่ที่แทนจะให้ความร่มเย็นเป็นเสียอย่างนี้ เพียรก็หาหนทางออก เห็นจะอยู่ต่อไปไม่ได้ เดียวต้องกินยาตายแน่ เพียรจึงรีบไปขอเวลาเข้าพบขอเข้าเรียนกัน เพียรคิดในใจว่า เพื่อล้างชวย เพื่อสนองคุณบิดามารดา ไปพบขติกว่า เพียรก็จัดการยื่นใบลาเพื่ออุปสมบทในบัดดล

ตึกอำนวยการ โรงพยาบาลศิริราช

บริเวณชั้นล่างเป็นที่ตั้งของห้องตรวจอายุรกรรม แผนกผู้ป่วยนอก
และห้องทำฟันห้องแรกของโรงพยาบาล ซึ่งดัดแปลงมาจากห้องพักแพทย์ที่อยู่ติดกับห้องตรวจ

✦ ชีวิตของเพียร์เริ่มเปลี่ยนแปลง

วันหนึ่งในตอนเช้า ท่านผู้ช่วยคณบดีผู้มีบรรดาศักดิ์สูง⁹⁷ และเป็นคนไทยหัวนอก ได้เรียกเพียร์เข้าไปพบที่ในห้องของท่าน พลางเอ่ยขึ้นก่อนว่า “เอ ! คุณหมอมจะบวชหรือ ?” เพียร์ได้ตอบอย่างตรงไปตรงมาว่า “ครับ ใต้เท้า ผมรู้สึกว่าการบวชของผมนั้นยาก ท่านอาจล้มตายไป และนี่ก็ประจวบเป็นเทศกาลที่บวชกัน ผมจึงอยากจะบวชเพื่อสนองพระคุณของท่าน” “ก็หัวหน้าแผนกเขาขัดข้องว่าไม่มีคนทำงาน จะว่าอย่างไร ?” ท่านเจ้าคุณพูดต่อ “ถ้าอยากจะบวชก็เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรในกระดาษแผ่นนี้ว่า ข้าพเจ้าจักต้องบวชให้ได้” เพียร์ก็ทำตาม แต่ไม่เห็นได้ประโยชน์อะไร เพราะว่ามันกลายเป็นท่านเจ้าคุณท่านล้อเล่น ท่านกลับเอากระดาษที่เขียนความประสงค์นั้นเข้าลิ้นชักเสียสิ้น แล้วก็อนุญาตให้กลับได้ และกล่าวเพิ่มเติมอีกเล็กน้อยว่า “อย่าดีนรณเลย มันคงไม่สำเร็จเรื่องบวชนี้” เมื่อหัวหน้าแผนกเขาชี้แจงว่าไม่มีคนทำงาน” เพียร์ได้ทำการตริตรองอย่างหนักอีกครั้งหนึ่ง มันอย่างไรกันหนอ ขอไปศึกษาต่างประเทศก็ไม่มีคนทำงาน เอาละเป็นอันว่ายังไปไม่ได้เพราะไม่มีคนพอทำงาน แต่นี่ขออุปสมบทเพียง 1 พรรษาเท่านั้น ก็ไม่มีคนทำงานอีก อย่างนี้ไม่แก้งกันแล้วจะอะไร เพียร์ระส่ำระสายทางจิตใจมาก เอ ! นี่จะยอมยกธงขาวไม่มีทางที่จะต่อสู้อีกแล้วหรือ จะยอมเป็นเบี้ยล่างเป็นลูกไล่ตลอดกาลหรืออย่างไร ? แล้วก็มาคิดได้ว่ามีเจ้าหญิงพระองค์หนึ่งน่าจะไปศึกษาดูเรื่องบวชเรียนนี้ และทูลถามอัยยาศัยของพระองค์เจ้าพระองค์หนึ่งที่เป็นเจ้ากระทรวงที่ตนสังกัด⁹⁸ ว่าถ้าจะไปเฝ้าพระองค์ด้วยตนเองเพื่อขอพระกรุณาในเรื่องนี้ ก็ได้รับคำแนะนำว่าให้พยายามเข้าไปเฝ้าด้วยตนเองเร็วที่สุด และถ้าเจ้าหญิงมีโอกาสจะได้หาหนทางทรงช่วยพูดให้บ้าง เพียร์ไม่ได้รีรอ รุ่งขึ้นตอนบ่ายวันหนึ่งก็ไปยังกระทรวงศึกษา คุยอยู่กับการโรงผู้เฒ่าคนหนึ่ง ไถ่ถามถึงพระอัยยาศัย เช่นเดิม และว่าถ้าจะเข้าเฝ้าอย่างนักประชาธิปไตยโดยไม่ต้องผ่านตามลำดับชั้น พระองค์ท่านจะทรงรังเกียจและขุ่นเคืองประการใด การโรงผู้เฒ่าก็ลืมนึกถึงความเห็นว่าไม่น่าจะกลัวอะไร เพราะว่าพระองค์ท่านมีพระทัยเต็มไปด้วยความเมตตาหาที่เปรียบได้ยาก เพียร์จึงตกลงใจขอเข้าเฝ้า “ลุงช่วยจัดการให้ด้วยก็แล้วกัน ว่ามีข้าราชการขอเข้าเฝ้าเพื่อทูลลาอุปสมบท” การโรงผู้เฒ่าได้หายเข้าไปข้างในชั่วครู่หนึ่ง กลับออกมาเชิญให้เข้าไปได้ เมื่อประจันหน้ากับองค์เสนาบดี ซึ่งเพียร์จำได้ว่าเมื่อไม่ถึงปีในงานเปิดตึกคนไข้ที่ฝั่งธนบุรี⁹⁹ ซึ่งสร้างขึ้นโดยเงินพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 7 นั้น พระองค์ท่านเคยทรงพระราชดำเนินเข้ามาทักทายเพียร์ด้วยพระองค์เองและตรัสว่า “เธอไม่ใช่หรือที่เด่นแรงเด่นกา เป็นตัวการรับผิดชอบในการเชียร์ให้ร้องกันเพื่อเอาชัยชนะในการกีฬาฟุตบอลระหว่างนักเรียนแพทย์และนักเรียนวิศวกรรมที่หอวัง ที่หลังที่หน้าอย่าทำอย่างนี้อีก ?”

⁹⁷ คือ พระยาอารีตรุณพรรค (มล.เจริญ อิศรางกูร)

⁹⁸ คือ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร

⁹⁹ คือ ตึกศิริเพชร และตึกจุฑารัฐ ที่โรงพยาบาลศิริราช

เสียงพระราชดำรัสยังคงแว่วอยู่ในหูทั้งสองข้างแม้เวลาจะได้ผ่านมานานแล้ว ในครั้งกระโน้น เพียรได้ถูกขอร้องโดยศิษย์แพทย์ว่า ที่เมืองนอกเขาทำอะไรกันในช่วงแข่งขันกีฬา เพื่อไม่ให้ใครจำได้ เพียรอดส่าห้ใส่หน้ากาก ใส่หมวกรูปกรวยสูง แล้วก็นำขบวนอยู่ตลอดบาย เป็นต้นเชียร์ มีกระโดดโลดเต้นหกดะเมนตามลำพังจนฟุตบอลจบเกม ปรากฏว่าแพทย์เป็นฝ่ายชนะโดยเด็ดขาด เพราะฉะนั้นเมื่อมาอยู่กันสองต่อสองคราวนี้ไม่ทราบว่าจะองค์ท่านจะเอาเรื่องเก่ามาเล่าใหม่หรือไม่ และจะโดนตะเพิดก็ยังได้ แต่ตรงกันข้าม พอเห็นหน้า พระองค์ท่านรับสั่งเป็นเชิงโปรดพระทัยว่า “แหมดีจริง ฉันทินดีจริง ๆ เป็นส่วนตัวที่เห็นเธอจะอุปสมบท และเธอเป็นนักเรียนนอกแท้ ๆ เอาเถอะไม่เป็นไร ฉันทจะส่งอนุมัติให้” เรื่องนี้ได้ทราบต่อมาว่า ท่านหัวหน้าแผนกที่รักมีความเคืองขุนใจไม่น้อย ที่เรื่องกลับโผล่พอ ทำให้มีความรู้สึกว่าคุณเห็นของตนเป็นหมั่นไปเสียแล้ว แต่เรื่องบวชเรียนในพระพุทธศาสนา มีนักเรียนนอกน้อยคนนักที่จะวิ่งเต้นถึงขนาดนี้ ต่างคนต่างเป็นห่วงการงาน ยังไม่ว่างที่จะบวชตามประเพณี เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ฝืนประเพณีได้ยาก และยิ่งเป็นผู้บังคับบัญชา ย่อมไม่ควรขัดขวาง ควรแต่จะสนับสนุนเท่านั้น ฉะนั้นท่านหัวหน้าแผนกก็ได้แต่เกาศีรษะแกรก ๆ ว่าลูกน้องคนนี้เห็นจะต้องระวังเป็นพิเศษ ความจริงก็เป็นที่น่าสงสัยอยู่แต่เริ่มแรกแล้วว่า หัวหน้าก็หัวหน้าเถิดนะ ถ้าอบรมมาจากคนละประเทศและถูกเกลานิสัยมาเป็นเวลานาน ๆ เช่น พวกทุนสกอลาร์ชิปใครไปศึกษาประเทศหนึ่งก็เห็นว่าตนดีกว่าอีกคนหนึ่งซึ่งไปเรียนมาจากอีกประเทศหนึ่ง จึงเป็นธรรมดาแม้หัวหน้าก็รวมกันยาก เพราะวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน ไม่ใช่ไม่มีวัฒนธรรม

❖ การบวชที่วัดเทพศิรินทราวาส

ทันทีที่ได้รับอนุมัติด้วยวาจาจากพระโอรสขององค์เสนาบดีแล้ว เพียรก็ตั้งปัญหากับตนเองว่าจะบวชที่วัดไหนดี วัดที่ได้เคยติดต่อยู่บ้างแล้วก็มีวัดมหาธาตุ ท่าพระจันทร์ เพราะว่าท่านเจ้าคุณของพระอารามนั้น¹⁰⁰ เป็นคนไข้ที่ได้มาเชิญให้ไปตรวจรักษาเป็นประจำ และทุกครั้งที่มีการเยี่ยมเยียนท่านเจ้าคุณได้มอบค่ารถให้เป็นเงินถึงห้าตำลึง รู้สึกว่าท่านเป็นสงฆ์ผู้ใหญ่ที่น่านับถือบูชายิ่งนัก ตกลงเย็นวันหนึ่งจึงไปที่วัดมหาธาตุ และตั้งใจจะทาบตามาก่อน ครั้นไปถึงกุฏิของท่านเจ้าคุณ เกิดความไม่แน่ใจ เดินวนเวียนอยู่รอบ ๆ ข้างล่างไม่ต่ำกว่าสามครั้ง ในที่สุดไม่ตกลงว่าจะไปลองคิดดูอีกสักคืนหนึ่งก่อน แล้วรุ่งขึ้นในตอนสายประมาณ 10.00 น. เพียรได้ตกลงใจอย่างกะทันหันว่าจะบวชที่วัดเทพศิรินทร์ เพราะเกิดเลื่อมใสในชื่อเสียงของเจ้าอาวาส¹⁰¹ ว่าเคร่งครัดในธรรมยุติกนิกายยิ่งนัก เพียรได้ไปถึงประตูตึกสองชั้นส่วนตัวของท่าน เผอิญพบปะกับพระสงฆ์องค์หนึ่งกำลังเดินออกมา

¹⁰⁰ คือ สมเด็จพระวันรัต (เฮง เขมจารี) ขณะนั้นเป็น พระพิมลธรรม

¹⁰¹ คือ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวโร)

จึงสัมภาษณ์ท่านว่า สำหรับสมเด็จพระเจ้านั้นถ้าจะขอพบเป็นการส่วนตัวจะยากเย็นสักปานใด เพราะได้ทราบว่าคุณเป็นผู้ถือระเบียบ ก็ได้รับคำสั่งว่า เป็นการตรงกันข้าม หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ในขณะที่ถกเถียงกันอยู่สมเด็จพระเจ้าก็ยังไม่ได้ไปข้างไหน ไม่มีแขกอื่นมาเยี่ยมในขณะนั้น เพียรก็ตัดสินใจหันหลังหันแล่นเดินก้าวขึ้นไปยังชั้นบนของตึก ก็พอดีพบสมเด็จพระเจ้านั่งอยู่โดดเดี่ยว เพียรก็นั่งลงกราบในระยະไม่สู้ไกลนัก รู้สึกว่าท่านสะดุ้งเล็กน้อย แต่เมื่อกุมสติได้ สมเด็จพระเจ้าถามว่า “คุณมีธุระอะไรหรือ ?” เพียรได้ชี้แจงว่าเป็นแพทย์ เป็นครูอยู่ที่โรงเรียนแพทย์ ใครจะอุปสมบทในพระพุทธศาสนาในอารามที่มีชื่อเสียงเช่นวัดเทพศิรินทร์ เมื่อทราบว่าเป็นนักเรียนนอกมีความเลื่อมใสในการบวชเรียนก็เป็นที่น่าพอใจมาก และกล่าวเพิ่มเติมอีกเล็กน้อย “คุณนำเอาหลักฐานอนุมัติโดยพระราชามาเร็วที่สุดเป็นการสะดวก เพราะเป็นข้าราชการ อาตมาจะสอนการขานนาคให้เอง” แล้วก็นัดหมายวันอุปสมบทที่แน่นอนให้

ในวันบวชซึ่งกระทำกันเป็นฤดูกาลประจำปี นาคที่จะบวชที่วัดเทพศิรินทร์มีมากมายและต้องเข้าคิวกัน สำหรับเพียรได้มาโกนศีรษะในวัดโดยช่างจีนซึ่งมีประจำ แล้วก็ล้างหัวผมอย่างธรรมเนียมอย่างธรรมเนียม ไม่ได้แช่ส้อมครุยใส่ ไม่ได้ขี่ม้า ไม่ได้แห่แห่น ท่านปลัดผู้เป็นบิดาบังเกิดเกล้าได้อุ้มอุ้มด้วยโดยใกล้ชิดตลอดเวลาเป็นที่น่าปลื้มใจยิ่งนัก ท่านได้รู้ได้เห็นตั้งแต่ครองผ้าเหลืองเป็นเถรจนเป็นพระภิกษุ และตลอดพรรษาก็เป็นศิษย์กันกุฎิคอยรับใช้ให้ความสะดวก จัดหาอาหารให้ตม่น้ำชาใส่กาไม่ให้ขาด ก่อนรุ่งอรุณก็ปลุกให้ตื่นเพื่อไปจาริกบิณฑบาตทุกวัน ในวัยอายุตั้ง 70 ปีหลังถึงโอ่ง ท่านต้องอาศัยยัดหลังเสมอ ท่านได้แสดงความอดทนเป็นพิเศษ จัดสำรับเพื่อถวายในตอนเช้าตอนเพล ไม่เคยบ่นว่าทำไมไหว นับว่าบิดาบังเกิดเกล้าได้พยายามที่สุดที่จะเป็นบิดาที่ดียอมรับใช้บุตรชายของตนตามหน้าที่อันสมควร เป็นผู้เคร่งต่อพระพุทธศาสนาอย่างหาตัวจับยาก และที่วัดเทพศิรินทร์นี้เอง ที่เพียรได้มีโอกาสสนทนาอะไรต่ออะไรที่มีประจำชีวิตอย่างกันเอง นับว่าเป็นความสุขในชีวิตที่สุดชั่วระยะหนึ่ง

ในขณะที่บวชเรียนอยู่นี้ ภรรยาซึ่งได้ถูกพรากจากกันชั่วขณะได้มาเช่าบ้านอยู่ในตรอกหมอบเพชรหมอบพลอย และปฏิบัติตนเป็นโยมอุปัฏฐาก ขาดเหลืออะไรให้เบิกได้ ในตอนจวนจะเข้ามิดิบิดาบังเกิดเกล้าปลุกให้ตื่น สรงน้ำเสร็จเรียบร้อย ครองผ้าเหลืองอย่างถูกต้อง ก็อุ้มบาตรออกบิณฑบาตตามประเพณีสงฆ์ บางวันก็ออกทางหน้าวัด บางวันก็ออกทางหลังวัด ตามแผนผังที่ได้กำหนดไว้ในใจ ถ้าออกทางหน้าวัดก็มักจะไปทางสะพานกษัตริย์ศึก ข้ามสะพาน เข้ารองเมือง แล้วเดินตรงไปยังหัวลำโพง อ้อมทางถนน 22 กรกฎาคม แล้วกลับเข้าหลังวัด บางทีก็เลี้ยวไปทางถนนพระราม 3 เข้าตรอกสะพานเหลือง หรือสะพานสว่าง ถือโอกาสรับบาตรที่บ้านโยมที่ตรอกหมอบเพชรหมอบพลอยออกถนนสี่พระยา เลี้ยวถนนมหาพฤฒาราม กลับทางหัวลำโพงสู่วัด ถ้าออกทางประตูหลังก็มักจะตั้ง

ไปทางหน้าโรงพยาบาลกลาง เลี้ยวสี่แยกวรจักร ก้มหน้าไปทางสะพานดำ¹⁰² เลี้ยวถนน ตรงไปยัง พลับพลาชัยกลับวัด โดยที่ต้องเดินทางระยะไกลในเวลาจำกัด แต่ออกจากวัดแต่พอเห็นลายมือ บาตรที่วางเปล่าแต่ตอนแรกมักจะล้นทุกวัน และของควมมีปลาหูเป็นประจำ วันแรกได้อุ่น 1 พวง อย่างงามเป็นของหวาน ท่านอุปัชฌาย์ก็เลือกเฟ้นเอาเสียก่อนหมดเลย เล่นเอาต้องกลืนน้ำลายดังเอือก เป็นธรรมเนียมว่าพระบวชใหม่จะต้องนำสิ่งซึ่งบิณฑบาตได้ไปถวายพระอุปัชฌาย์เสียก่อนเป็นเวลา สามวัน เหลือจากการเลือกเอาของดี ๆ แล้วจึงจะเอาไปฉันเองได้ สำหรับบิดาบังเกิดเกล้า เห็นปลาหู ไม่ขาดเป็นสิ่งที่ถูกใจที่สุด ในตอนเช้านี้ ถ้าไม่สามารถไปบิณฑบาตหรือได้มาน้อย ก็เป็นหน้าที่โยม จะจัดการซื้อแกงเผ็ดขามสองขามที่มาขายเร่ร้องอยู่หน้ากุฏิมีถมไป เมื่อฉันเรียบร้อยแล้วก็เตรียมตัว ลงโบสถ์ เข้าฟังการอบรมจากสมเด็จพระสังฆราชโดยตรงสองชั่วโมงเต็ม โดยนั่งหันหลังให้แก่สภา เวลาฟังการสั่งสอน ต้องเข้าระเบียบ นั่งพับเพียบพนมมือ เมื่อยแสนเมื่อยก็ทนเอา บางทีก็ทนไม่ไหวจริง ๆ เพราะว่า กระด้างกระตือรือร้นมาแต่เล็กจนโต จนไปนอก จนกลับมาจากเมืองฝรั่ง ขาแข้งก็ยังงอไม่เข้าตามขอบใจ เวลาจบบรรยายก็เท่ากับขึ้นสวรรค์ ก่อนเริ่มบรรยายก็ต้องนั่งเอาเข่าลง ชันนิ้วเท้า สวดมนต์ ตลอดเวลาสามเดือน การออกบิณฑบาตแบบธรรมยุตินี้สวรณะทำไม่ได้ พอครบสามเดือนพื้นเท้า หนักกว่าครึ่งนิ้วแบบเคราโทซิสแพลนทาลิส ทั้งนี้เกิดขึ้นโดยที่ต้องเดินบนของแข็ง วันแรก ๆ น้ำตาไหล ทีเดียว เพราะว่าไม่ได้เดินเท้าเปล่าในระยะ 13 ปี คือรวมทั้งเวลาที่ศึกษาอยู่ที่สหรัฐอเมริกาถึง 10 ปี และอีก 3 ปีในประเทศไทยด้วยตอนอยู่มัยมตอนปลาย สำหรับการสังคมนาถนอวัด พระภิกษุ เพียรก็ได้รับนิมนต์เป็นครั้งเป็นคราวไปฉันเพลนอกวัด เช่น ที่สมาคมแพทย์ ที่บ้านเจ้าขุนมูลนาย และบ้านเพื่อนฝูง แม้จะแก่หงาได้บ้างก็ต้องระวังทุกลมหายใจ เพราะกลัวผิดกฎของสงฆ์ เป็นอาบัติ ทุกกฎ¹⁰³ และก่อนจะเข้าฟังปาติโมกข์โดยพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่เป็นผู้แสดง ก็ต้องปลดทุกกฎเสียก่อน ทุกคราวไป จึงไปร่วมชุมนุมสงฆ์ได้ และรู้สึกว่าการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัด เช่น รายได้รายจ่าย ก็ต้องรับรู้ในที่ประชุมสงฆ์เหมือนพระหน้าเก่าเหมือนกัน มีอะไรก็แจ้งกัน ประชานิธิไทยแท้ ๆ

เกี่ยวกับหัวข้ออบรมที่สมเด็จพระเจ้าอาวาสเป็นองค์ประธานและผู้บรรยายทุกวันนั้น หลังจาก การอบรมเสร็จแล้วแต่ละวัน สมเด็จพระสังฆราชก็ออกสวดมนต์ความรู้ลึกซึ้งเสมอ และสังเกตดูว่าการตอบปัญหา ต่าง ๆ จะต้องตอบให้ถูกใจไม่ใช่ขัดคอ ตรงกันข้าม เพียรไม่รู้จักประจบประแจงและชอบคัดค้าน จึงไม่เป็นที่โปรดปรานนัก และในที่สุดก็ห่าง ๆ กันไปเอง ก่อนครบพรรษาจะมีการสอบไล่เป็นนักธรรมตรี เพียรก็เข้าเฝ้าสมเด็จพระสังฆราชขอลาสิกขาบทตามระเบียบ ทางโยมอุปฐากก็เช่ารถยนต์มารับกลับบ้าน ในตอนหัวค่ำ และได้พาไปราชมงคลเลย ในคืนนั้นเองสิ่งมหัศจรรย์ก็บังเกิดขึ้น เพียรได้กลับเข้า เพศฆราวาสอย่างเต็มอกเต็มใจตามอัตโนมัติ โดยที่น้ำตาไหลกลั้มใดใครเลยจะอดได้

¹⁰² สะพานนริศดำรัส

¹⁰³ ทุกกฎ (ทุก-กต) คือชื่ออาบัติประเภทหนึ่ง เป็นอาบัติเบา มีโทษเล็กน้อย เช่น พุทธคุณมีอาหารในปาก หัวเราะหรือส่งเสียงดัง ในระแวกบ้าน แกะไขได้โดยการกล่าวคำปลงอาบัติต่อหน้าพระรูปอื่น ไม่ใช่หมายถึง การทำผิดเป็นอาบัติทุกข้อทุกกฎ

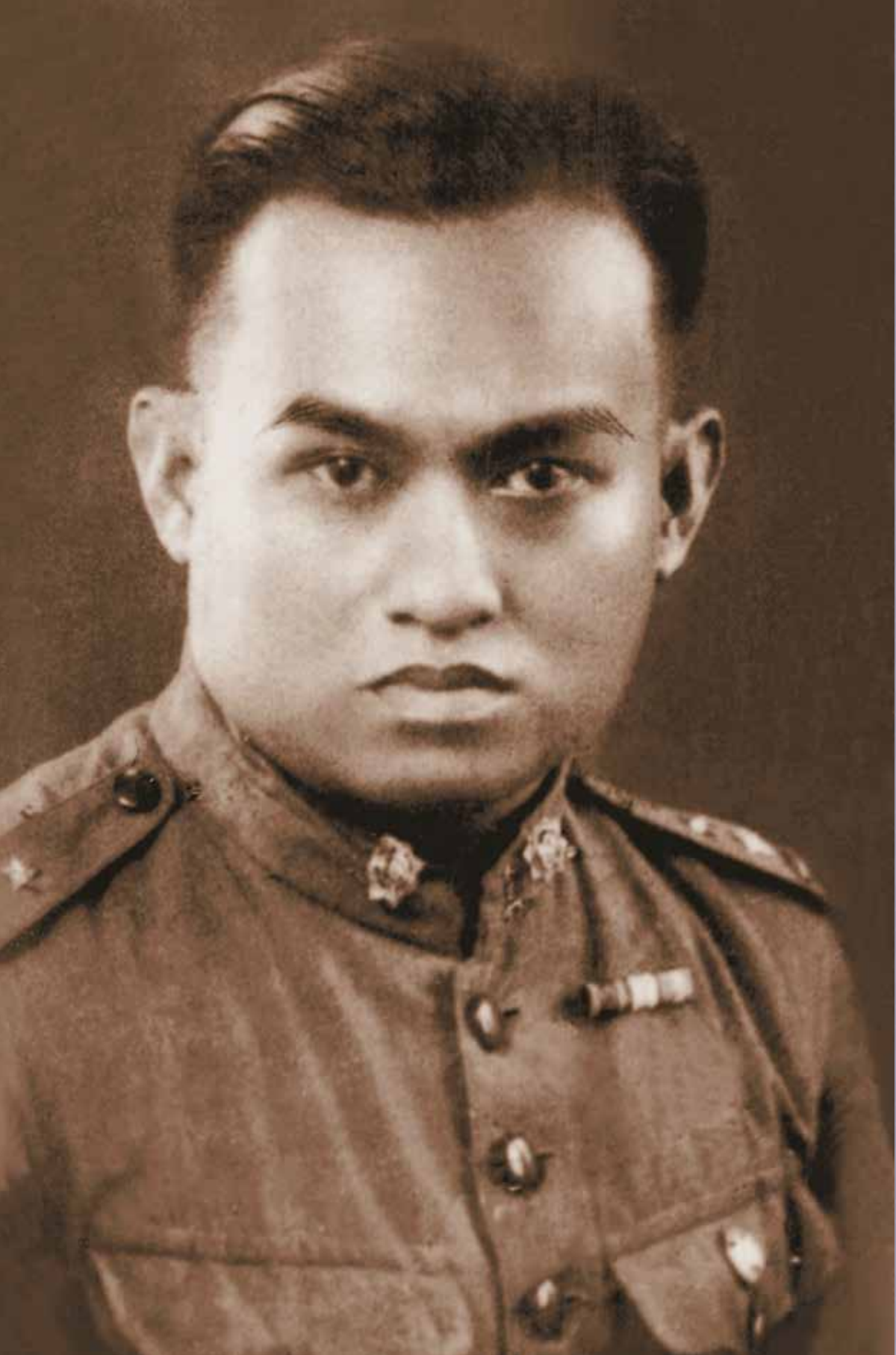
❖ ความตกลงใจครั้งสำคัญ

ก่อนลาจากบรรพชิตไม่กี่วัน มีคณะนายแพทย์ทหารบกคณะหนึ่งรวม 2 คนด้วยกัน¹⁰⁴ ในจำนวนนี้มีศิษย์เก่าแพทย์ปริญญาคนหนึ่ง ได้โผล่ขึ้นที่กุฏิอย่างไม่มีปี่มีขลุ่ยแต่เป็นทางการ ทั้งนี้เนื่องจากหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ 24 มิถุนายน 2475 ได้ไม่กี่มากนักน้อย ทางทหารบกได้คิดจะก้าวหน้าให้สมเกียรติ จึงคิดจัดตั้งโรงพยาบาลขึ้นที่วังพญาไท¹⁰⁵ มีจุดประสงค์จะเอื้อเพื่อการรักษาพยาบาลประชาชนทั่วไปด้วย นอกจากมุ่งแต่รักษาแต่ทหารอย่างเดียว เป็นการปลุกความนิยมของราษฎรต่อแพทย์ทหารไปในตัว หวนกลับไปสักหน่อยคงจำได้ว่า ในเดือนเดียวกัน (มิถุนายน) เพียรได้รับพระราชานุมัติให้อุปสมบทที่วัดเทพศิรินทร์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากราชธิปไตยเป็นแบบประชาธิปไตย มีรัฐธรรมนูญ มีกษัตริย์เป็นประมุข จึงได้เกิดขึ้น แต่มิได้ลบล้างสิทธิ์การบวชเรียน เพียรจึงได้ร่วมบรรพชิตในราวกลางเดือนกรกฎาคมต่อมา ความประสงค์ของนายแพทย์มียศเป็นพันตรี 1 ร้อยเอก 1 คือต้องการให้เพียรไปจัดการโรงพยาบาลใหม่นี้ ให้เข้าแบบมาตรฐานโรงพยาบาลที่ดี ทำหน้าที่พระเอกด้วย เพราะในสมัยนั้นจะหานายแพทย์ทหารหัวนอกขนาดพูดจริงทำจริงได้ยาก และถ้าสามารถตกลงใจรับเชิญแล้ว จะหาหนทางเลื่อนขั้นเงินเดือนให้ เผอิญการเลื่อนเงินเดือนติดชะงักทั่วไป เพราะว่าการเงินฝืดเค็มทน เศรษฐกิจตกต่ำ และรัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 เพิ่งจะได้สร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้าเสร็จสิ้นไป การเงินดีขึ้นบ้างก็ได้อาศัยปลดข้าราชการเป็นจำนวนมาก หากเพียรตกลงจะไปช่วยการแพทย์ทหารแล้ว ก็จะได้ดำเนินการขอโอนจากกระทรวงการศึกษาทันที เพียรได้ขอเวลาเพื่อไตร่ตรองสามวันแล้ว จะแจ้งให้ทราบ พอครบสามวัน นายทหารทั้งสองก็ปรากฏตัวอีกครั้งหนึ่ง เพียรได้ใช้ความคิดอย่างรอบคอบอยู่ตลอด 24 ชั่วโมงทั้งสามวัน ใคร่ครวญดูแล้วว่า เมื่อทางโรงพยาบาลธนบุรี หัวหน้าแผนกเขาไม่เออออห่อหมกด้วย แม้เมื่อวันบวชท่านหัวหน้าแผนกจะได้มาถวายของ เพราะก่อนบวชเพียรได้ไปลาอุปสมบทกับท่าน และขอโหลิกรรมกับท่านด้วยตามระเบียบ ก็ยังไม่ไว้ใจ เพราะว่าท่านเองอายุมากกว่าด้วยซ้ำไป ก็ยังไม่เคยได้บวชได้เรียน ท่านจะเห็นอกเห็นใจคนอื่นได้อย่างไร นอกจากคนที่ท่านชอบมาก ๆ เพราะเขาเหล่านั้นใช้การประจบสอพลอเพื่อความยั่งยืน และก่อนที่มาบวชยังวัดเทพศิรินทร์ ก็มีหัวหน้าในแผนกเดียวกันรำพึงว่า ถ้าพี่ชายยังอยู่ที่นี้ตราบใด ตนเห็นจะไม่มีโอกาสได้เลื่อนฐานะเป็นอะไรที่มีเกียรติกับเขา ในที่สุดเพียรก็ตอบตกลงกับทหารทั้งสองไปว่า

¹⁰⁴ หนึ่งในนั้นคือ พ.ต. หลวงธรรโวทยวิเศษ (ชื่น ชินะโยธิน)

¹⁰⁵ คือ กองเสนารักษจังหวัดทหารบกกรุงเทพ

“ถ้าคุณเห็นว่าอาตมาจะทำประโยชน์ให้กับราชการกระทรวงกลาโหมได้ก็ไม่ขัดข้อง เรื่องจะได้เลื่อนเงินเดือนทันทีหรือไม่นั้น ขออย่าเป็นกังวลเลย” ต่อมาอีกเพียงไม่กี่วัน หนังสือพิมพ์และวิทยุก็ประกาศว่า กระทรวงกลาโหมได้ขอย้ายเพียรไปอยู่ในหน้าที่หัวหน้าอายุรแพทย์ โรงพยาบาลทหารบกพญาไท แล้ว โดยกระทรวงการศึกษาไม่มีการขัดข้องแต่ประการใด ได้ทราบต่อมาว่าได้ขอกันทางโทรศัพท์ด้วยซ้ำไป และในขณะนั้นท่านเจ้าพระยาประชาธิปไตยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการศึกษาตามรัฐธรรมนูญ

ตอนที่ 4
ชีวิตในกองทัพบก

เมื่อปรากฏคำสั่งอย่างแน่นอนแล้ว เพียรก็แต่งตัวนุ่งผ้าม่วง ใส่เสื้อขาวราชปะแตน ถูบรองเท้าวางสวมหมวกสักหลาดสีเทาบนศีรษะซึ่งยังโล้นเตียนมีแต่ผมสั้น ไปแสดงตัวต่อผู้บังคับกองพยาบาล¹⁰⁶ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงคือเบิกเงินเดือนให้ ต่อมานายทหารแพทย์คนสำคัญที่เคยไปเกี้ยวให้ไปอยู่ทหารด้วยกันเกิด ก็จับตัวนั่งรถยนต์เข้าวังปารุสก์ เข้ารายงานตัวต่อรอง ผบ.ทหารบกอุปหลอ¹⁰⁷ แต่หน้าตาเหมือนญวน แต่งตัวทหารราบ ท่าทางมีสง่าสมเป็นผู้สำเร็จวิชาทหารจากสวิตเซอร์แลนด์ รอง ผบ.ทหารบกได้ทักทายอย่างเสียไม่ได้ว่า “ดีแล้วที่มาอยู่ด้วยกัน แต่อย่าลืมว่าเป็นหมอนั่นต้องเป็นข้าเขาเน้อ” เป็นอันว่าในวันนั้นไม่ได้พบตัว ผบ.ทหารบกที่แท้จริง¹⁰⁸ ในการปฏิบัติหน้าที่ใหม่นี้ ทางกรมได้มอบบ้านอย่างดีให้อยู่ 1 หลัง ซึ่งเป็นเรือนเก่าในสมัยเมื่อโรงพยาบาลยังไม่ได้มาตั้ง เป็นของวังพญาไท และมีน้ำไฟฟ้า ตลอดจนโรงรถ นับว่าทุนการใช้จ่ายในเรื่องค่าเช่าบ้าน

ในหน้าที่หัวหน้าแผนกอายุรกรรม เพียรมีผู้ช่วยเป็นพันตรี 2 นาย และร้อยเอก 2 นาย นอกนั้นก็มียาสิบ พลทหารพอประมาณ เมื่อได้รับมอบหมายหน้าที่แล้ว เพียรก็ลงมือเอาจริงเอาจังหันที หน้าที่มีเป็นหัวหน้าควบคุมห้องตรวจโรค และควบคุมการรักษาพยาบาลทหารป่วยไข้จากกองพันต่าง ๆ ซึ่งมีจำนวนไม่น้อย และยังมีอุปสรรคเกี่ยวกับทหารหรือโรคระบาดอันตราย จำนวนก็เพิ่มขึ้นทันที นอกจากนั้นยังต้องตรวจตราครอบครัวนายทหาร และดูประหนึ่งว่าใคร ๆ ก็อยากได้รับการตรวจจากหมอหน้าใหม่หัวนอกกันทั้งนั้น งานจะมีมากมายเท่าใดเพียรไม่เคยบ่นเลยไม่เคยท้อถอย และผู้บังคับกองพัน 1, 3, 6, 7, รักษาวั่ง และผู้บังคับการกรมต่าง ๆ ในพระนครเมื่อมีการเจ็บไข้เกิดขึ้นแก่ตนหรือแก่สมาชิกในครอบครัว ก็ขอให้ไปทำการตรวจรักษาเองประจำ แม้นายทหารสัญญาบัตรทั่วไปเมื่อต้องการยาศักดิ์สิทธิ์ ก็ถ่อร่างมาจนถึงตัวโดยเฉพาะ ยาที่มีอยู่แล้วในสต็อกรักษาไม่ได้ผล ก็ขอให้สั่งยาวิเศษให้ และยังโดยเฉลี่ยเพียรยังมีความรู้ทางพันอยู่ด้วย ก็ยังเป็นทีสปรอมนต์ของทันตแพทย์ทหารอีกด้วย เพราะไม่รู้จะไปพึ่งใครได้ เพราะในสมัยนั้นทหารไม่มีทันตแพทย์ปริญญา มีแต่ช่างฟันที่ชำนาญเท่านั้น และช่างฟันบางคนยังเล่าเรื่องซัน ๆ ให้ฟังอีกว่า บางคราวในหน้าที่เวรทั่วไป ยังถูกตามให้ไปทำการคลอดบุตรเสียด้วยอีกซ้ำ และก็ต้องปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถ อาศัยเคยเห็นมาบ้างเพราะว่าอยู่กับโรงพยาบาลทหารมาหลายปี เห็นหมอยาเขาทำกันได้ก็กล้าลองทำ แต่คราวนั้นไม่ได้ใช้เข็มถอนฟัน และเดชะบุญมันเป็นเรื่องประหลาดโลกเด็กมักจะคลอดเองเสมอโดยธรรมชาติ จึงเกือบจะไม่ได้ทำอะไรนอกจากตัดสายสะดือ ซึ่งหมอโบราณยังทำได้ แม้สินมารดาที่ตัดเองด้วยซ้ำไป

¹⁰⁶ คือ พ.อ. หลวงวินิจเวชการ (เหม็ง สงวนสุข) ผู้บังคับกองเสนารักษ์จังหวัดทหารบกกรุงเทพฯ

¹⁰⁷ คือ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช (เทพ พันธุมเสน)

¹⁰⁸ คือ พล.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน)

ในตอนแรก ๆ ของการเปิดโรงพยาบาลทหารที่พญาไท ยังมีคนที่จะมีอะไรเพียบพร้อมก็มีบุคคลขนาดท่านผู้หญิงของ ผบ.ทหารบก¹⁰⁹ มาให้หมอใหม่ตรวจโรคเสมอ ตามคำแนะนำของนายแพทย์ทหารชั้นก่อนการที่เคยไปชวนที่วัดเทพศิรินทร์ และเมื่อจำเป็นต้องใช้ยาวิเศษอะไรในตลาดที่กรมแพทย์ทหารบกไม่เคยมี ก็จะได้เกือบทันที เพราะมีหน่วยวิ่งเต้นจัดหาให้ทันที โดยธรรมดาแล้วการเยียวยาทหารจะต้องใช้ยาที่มีอยู่ในสต็อก จึงจะเป็นที่ถูกต้องและถูกใจผู้มีหน้าที่เตรียมไว้ แต่เพียรมักอู๋ตรีสั่งยาพิเศษนอกเหนือออกไป เพราะเห็นว่าพลทหารเมื่อเจ็บป่วยด้วยโรคสำคัญ เช่น ปอดบวม โรคไข้กาฬนกนางแอ่นต่าง ๆ ก็เจ็บเอาอย่างมากมาย กว่าที่จะฟื้นก็นานเหลือเกิน ก็ควรได้กินยาอย่างดีที่สุด เพราะว่าเป็นกำลังสำคัญของชาติ เป็นคนเราแท้ ๆ หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ยาวิเศษที่จะแก้โรคปอดบวมก็ยังมี และถ้าใครเป็นไข้แล้วก็หวังมอง 50 ในร้อยราย พวกเป็นโรคนี้อายุสูงมาก มักเพื่อพูดคิดถึงญาติสนิท เห็นสัตว์ร้ายวิ่งไล่ บางคราวยังมีแรงวิ่งอย่างรวดเร็วไปล้มอยู่ที่รั้วลวดหนามแล้วพับไป การที่อัตราการตายสูงมาก แพทย์ทหารผู้รับผิดชอบในการรักษาพยาบาลทหารกลายเป็นคนขาดความรู้ในสายตาของผู้บังคับบัญชาที่เป็นนักรบ เพื่อแก้ไขหรือบรรเทาความร้ายแรงของโรค ทางแพทย์ทหารได้ออกระเบียบให้หมั่นตรวจอาการทหารใหม่ หลังจากการฝึกหนัก จะปล่อยให้ใครเป็นหวัดเป็นไข้ไม่ได้ มีการตรวจตราตึก ๆ ตื่น ๆ ให้กวาดขันการส่งถึงโรงพยาบาลโดยให้นอนพักบนเปล ห้ามไม่ให้เดินเป็นอันขาด แต่บางกองพันก็ลืมนะเบียบช่วยกันนี้เสีย ให้ทหารที่ใช้สูงนั่งตาลอยและต้องกระแทกกระแทกเรื่อยมาตามถนนที่ไม่ได้ลาดยาง เพียรก็ได้ขอร้องให้ทางผู้บังคับกองพยาบาลต่อว่าไป บ่อยเข้าความนิยมในตัวหมอห้วนนอกคนนี้ก็ค่อยลดลง เพราะไปจี๋เส้นเขา แม้ใคร ๆ ก็ยอมรับรองว่าเก่งนักในด้านการรักษาพยาบาลจากปากของครอบครัวทหารหลายแห่ง การใช้ยาใหม่ ๆ อย่างไม่ยอมอันแก่พลทหารที่ป่วยเจ็บเป็นที่เดือดร้อนแก่ผู้จัดหาหยิ่งนัก จนวันหนึ่งในขณะที่มีการรับประทานเลี้ยงส่งนายทหารโยกย้าย ซึ่งโดยปกติก็ต้องมีสุราแจกจ่ายอย่างไม้อั้น เพราะการเงินมักจะเฉลี่ยกันออกจึงไม่แพงมาก และอาหารที่เลี้ยงกันโรงครัวเป็นผู้จัดด้วย ก็คงมีการพูดกันขึ้นถึงเรื่องยาพิเศษต่าง ๆ และหมอห้วนนอกให้ความเห็นว่า พลทหารก็ควรได้ใช้ยาดี ๆ แพงที่สุดก็ไม่เป็นไร เพราะจะต้องทำการรักษาโรคให้ทันโลกภายนอกเขาทำกัน จะมาห่วงยาเมื่อมีความจำเป็นดูอะไรอยู่ คือจะใช้ยาพิเศษเฉพาะชั้นสัญญาบัตรดูไม่งาม ทราบต่อมาว่าความเห็นอย่างนี้ไม่สบอารมณ์คน ๆ หนึ่ง ถึงกับขยับปืนพกจะโป้งป้างเอา แต่เข้าใจว่าเป็นเพราะฤทธิ์ของแอลกอฮอล์ชั่วคราวเท่านั้น

¹⁰⁹ คือ ท่านผู้หญิงบุญหลง พลพลพยุหเสนา

พระราชวังพญาไท

เป็นที่ตั้งของกองเสนาธิการจังหวัดทหารบกกรุงเทพ ตั้งแต่ พ.ศ. 2475

นิยมเรียกกันในสมัยนั้นว่า เสนาธิการพญาไท

ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น กองเสนาธิการมณฑลทหารบกที่ 1, โรงพยาบาลทหารบก

และโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ตามลำดับ

ปัจจุบัน โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าได้ย้ายออกไปตั้งอยู่บริเวณอื่นแล้ว

คืนหนึ่ง ในขณะที่เพียร์ได้เข้านอนและจวนจะหลับอยู่แล้ว มีเสียงคนมาเคาะประตูบ้านพัก ก็เปิดประตูออกไปว่าเป็นใคร ก็หาใช่ใครที่โหดไม่ กลายเป็นผู้บังคับกองพยาบาลและนายทหารแพทย์ ขึ้นก่อการสองคนด้วยกัน มาชี้แจงว่า หน่วยทหารเสนารักษ์ประจำถิ่นจะต้องเคลื่อนที่ไปปฏิบัติงาน ที่อื่นตามแผนการ จึงสั่งให้ ร.อ.อ. เพียร์ ขวนขวายสกุล¹¹⁰ เป็นผู้บังคับบัญชากองพยาบาลรักษา ความเรียบร้อยต่อไป จนกว่าหน่วยทหารจะกลับเข้าที่ตั้งดั้งเดิม สำหรับสองนายทหารนั้นได้แต่งตัว เครื่องแบบฝึกหัดแปลกนัยน์ตาอยู่ จึงชักสงสัยว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นจริง ๆ กระมัง เพียร์ก็ลงมือแต่งตัว ซึ่งในตอนหลังการนุ่งวมไม่มีความจำเป็น ใช้กางเกงขาสั้นเสื้อราชปะแตนก็ใช้ได้ และยศของข้าราชการ กลาโหมพลเรือนไม่มี เพียงติดผืนสักหลาดรูปห้าเหลี่ยมที่คอ มีกระหนกบนพื้นแดง แต่สำหรับตอนดึก วันนั้นไม่ทันต้องแต่งตัวอะไร เพราะว่าหน่วยทหารเสนารักษ์ที่เดินออกจากกองโรงพยาบาลพญาไท จากประตูมีป้ายว่าออก สักครู่ก็เดินตามกันกลับเข้าประตูเข้า จึงเป็นอันแจ่มแจ้งเหลือเกินว่าเขาซุ่ม กันเล่น เป็นการเตรียมพร้อมอย่างที่ท่านทหารเขาเรียกกัน ในทันใดนั้นเพียร์ทวนระลึกขึ้นมาในใจว่า “เอ ! นี้อาตมาไม่ใช่ทหารสักหน่อย ทำไมเขาจึงมาสมมติว่าอาตมาเป็นผู้รับผิดชอบหน่วยทหารได้ ดุมันอย่างไร ๆ อยู่ชอบกลจริง ๆ อะ” และต่อมาไม่นานเท่าใด มีประกาศทางราชการทหารเรือว่า นายแพทย์พลเรือนที่ทางราชการทหารเรือขอโอนไปอยู่ทางทหารเรือ¹¹¹ ได้รับพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เป็นนายนาวาตรีเข้าไปแล้ว เพียร์ชักฉงนเอามาก ว่าทำไมทางการ จึงไม่ประกาศให้ตนบ้างในกรณีคล้ายกันเหลือเกิน เมื่อเวลาได้ล่วงไปอีกหลายวันก็คงไม่มีวีแววอะไร เพียร์ได้ปฏิบัติงานทุกอย่างเช่นเดียวกับนายแพทย์ทหาร แต่ไม่ได้แต่งกายด้วยเครื่องแบบทหาร ปกครองทหาร มีทั้งนายพัน นายร้อย นายสิบ และพลทหาร นึกกระดากในใจ ผู้บังคับกองพยาบาล เห็นใจด้วยแต่ก็ไม่รู้จะว่าอย่างไร และไม่กล้าจะทำอะไรลงไป เพราะใครเลยจะเอามือไปซุกหีบ ดีไม่ดี จะถูกตำหนิว่าเป็นขนาคนายทหารไม่รู้จักระเบียบ ในที่สุดโดยความมองอาฆมูทะลุซึ่งมีประจำนัยสย ไม่ทราบว่ามีสิ่งใดได้กระตุ้นให้เพียร์นั่งลงเขียนเรื่องราวร้องทุกข์ถึงผู้บังคับบัญชาโดยตรง และขอให้ ส่งเรื่องขึ้นไปเพื่อพิจารณาตามลำดับชั้นจนถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม อ้างความสำคัญว่า ตนเป็นข้าราชการในหน่วยทหาร ต้องบังคับบัญชาทหาร ปฏิบัติงานเกี่ยวกับราชการทหารทั้งสิ้น ไม่มียศทางทหารจะบังคับบัญชาผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาได้อย่างไร และมีไว้ว่าตนเองไม่เคยชิมรสของ การเป็นทหาร หรือไม่เคยชินกับเครื่องแบบทหารก็หาไม่ เพราะว่าเมื่อเป็นนักศึกษาในสหรัฐอเมริกา ประเทศสหรัฐอเมริกาที่ยังอยู่ในฐานะสงครามกับประเทศฝ่ายศัตรูทางทวีปยุโรปอยู่ ตนก็ได้สวม เครื่องแบบทหารไม่เว้นแต่ละวัน และตนเองยังเป็นผู้เชิดธงอเมริกันขึ้นลงจากเสาธงทุกคราวที่มีการฝึกทหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว

¹¹⁰ ย่อมาจาก รองอำมาตย์เอก เพียร์ ขวนขวายสกุล

¹¹¹ คือ รองอำมาตย์เอก เล็ก สุมิตร ภายหลังมียศสูงสุดเป็น พลเรือตรี

ตอนเช้าวันหนึ่ง ผบ.ทหารบกมีนายทหารแพทย์คนสนิทพามาสอบถามความดันของเลือด โดยมอบให้เพียร์เป็นผู้ดำเนินการ ผบ.ทหารบกเป็นผู้มีน้ำหนักมาก และเป็นนักล่าสัตว์ที่มีชื่อเสียง เป็นบุรุษที่ราชากรักใคร่นับถือเป็นจำนวนมากคนหนึ่ง ก็มีการวิสาสะกับนายแพทย์ผู้ทำการตรวจ บ้างเล็กน้อย และในขณะที่ท่านกำลังแต่งกาย หลังจากการได้รับการตรวจอย่างถี่ถ้วนแล้ว เพียร์ก็ถือโอกาสถามขอความเห็นทันทีว่า “พระเดชพระคุณขอรับกระผม คนอย่างเกล้ากระผมซึ่งเป็นพลเรือน แต่ในขณะนี้อยู่กับทหาร ปกครองทหาร ปฏิบัติงานทุกอย่างเยี่ยงทหารทั้งหลาย จะสมควรได้รับยศทหารกับเขาบ้างหรือไม่ ?” ท่านเจ้าคุณมองหน้าแล้วอธิบายว่า “นั่นนะสิ อย่างน้อยก็ควรเป็นทหารพรานได้ เมื่อก่อนเขาก็กิน” แต่แล้วท่านก็รีบกลับ ไม่ทันได้พูดอะไรกันอีก เข้าทำนองว่า สูงเกินไปพูดกับต่ำเกินไปก็ไม่ตามชั้น เพียร์ก็ได้แต่นั่งฟัง คิดได้เพียงว่าทหารพรานนั้นเขาเลิกมานานแล้ว ไม่เชื่อว่าจะมีใครเขาตั้งขึ้นใหม่ไว้ให้หัวเราะกันเล่นอีก หลังจากนั้นไม่กี่มากนักน้อย หนังสือร้องทุกข์ก็กลับมาให้เซ็นทราบ มีใจความดังนี้ “การที่กองทัพอภัยชนาวาตรให้นายแพทย์คนหนึ่งที่เป็นพลเรือนนั้นเป็นเรื่องของทหารเรือ ไม่มีความจำเป็นที่กองทัพบกจะต้องเอาอย่าง” เมื่ออ่านจบแล้วก็ได้แต่นั่งอึ้ง เป็นอันว่าหมดหวังที่จะเพื่อเจอต่ไปทำไมเรื่องยศเรื่องบรรดาศักดิ์ และการแต่งกาย ข้าราชการกลาโหมในสมัยนั้นก็แสนจะสะดวกดี มีแต่แผ่นแดงบอกสังกัดก็งามดี ไม่เปลืองโสฬย์ ในระหว่างนั้นก็ได้เจอกับผู้หวังดีหลายคน และต่างคนก็ถามปัญหาอย่างเดียวกันว่า ทำไมมิตรที่ไปอยู่ทหารถึงเป็นนายทหารเรือแพทย์ได้ และทำไมตนจึงไม่เป็นกับเขาบ้าง ก็ได้แต่ตอบไปว่ามันอยู่ที่คนต่างหาก แต่ก็ยังมีจุดเจ็บในใจว่าทำไมเขาจึงให้ปกครองทหาร เบิกเงินเดือนให้ทหารที่อยู่ใต้บังคับบัญชา รายงาน “ลับ” ว่าคนนั้นคนนั้นดีหรือไม่ดี หรือในต่างประเทศเขาทำกันแบบนี้กระมัง แต่ที่เสียที่ก็ไม่ได้ถามเสียก่อน ก่อนที่จะตกลงใจมาอยู่กับทหาร ว่าจะได้รับยศทหารด้วยหรือเปล่า และถ้าผู้ไปชวนยังรับรองไม่ได้ ก็ยังไม่ต้องตกลงก็ได้ เพราะไม่ใช่ไม่มีงานทำเป็นล่าเป็นสันอยู่ก่อน ในขณะเดียวกันนั้น ในวงทหารก็ยังมีเหลื่อมล้ำกันอยู่ในเรื่องพลรบและผู้ช่วยพลรบ แพทย์ถือว่า เป็นผู้ช่วยพลรบ ก็แต่งเครื่องแบบมีกระดุมและเครื่องหมายทหารเป็นโลหะขาวหมด ฝ่ายพลรบเป็นทองเหลืองขัดเป็นเงา มีอุณาโลมอันเบือเร่อยู่หน้าหมวกทองเหลืองสุกปลั่ง สำหรับหมวกกะโล่¹¹² หมวกแก๊ปก็ใช้ทองเหลืองไม่ได้เช่นกัน แต่หลังจากกบฏบวรเดชถูกปราบแล้ว ทหารทุกหน่วยแต่งตัวเหมือนกันหมด และถือว่าต้องออกแนวหน้ากันทุกคน แต่ถึงอย่างนั้นก็ดี เพียร์ก็ยังเป็นข้าราชการกลาโหมพลเรือนอยู่นั่นเอง เป็นความรู้สึกที่ทำให้เกิดความท้อถอย หรือจะเรียกว่ามีปมด้อยขึ้นแล้ว

¹¹² หมวกที่มีปีกแข็งโดยรอบ ทำจากไม้ แล้วหุ้มด้วยผ้า

❖ หมอเพียรเริ่มมีชื่อ

พอเดือนเมษายน พ.ศ. 2477 มาถึง เพียรกลับกลายเป็นแพทย์ที่มีชื่อเสียงของกองทัพบก จะมีใครล้มเจ็บที่ไหน จะเป็นทารก เป็นเด็ก หรือเป็นสมาชิกในครอบครัวกลาโหมคนใด เพียรจะถูกให้เป็นผู้วางแผนการรักษาโรคร้อยทั้งร้อย วันหนึ่งตอนเช้าในขณะที่ยังไปเกล่ไถ่กับเพื่อนฝูง ซึ่งเป็นนายแพทย์ทหารบางคน เพราะว่าบรรดาแพทย์ทหารชั้นเยี่ยมของโรงพยาบาลชอบนัดเดินกันเล่นแต่ตีสี่ เดินคุยกันไปแล้วก็ชอยเท้าสักหน่อย ออกทางหน้าโรงพยาบาล ข้ามสะพานอรุพงษ์ ผ่านสะพานยมราช ผ่านปากคลองตลาด ผ่านสะพานยศเส เข้าพลับพลาชัย ถึงเยาวราช ชื้อโจ๊กคนละชามสองชามแล้วกลับ บางทีก็ออกแต่หัวค่ำ ไปจนถึงร้านขายเสียงจีไกล์เยาวราช ปฏิบัติอย่างนี้เสมอสำหรับเพียรเช้าวันหนึ่งก็เอื่อย ๆ อยู่ภายนอก ครั้นกลับถึงภายในโรงพยาบาล ก็ได้รับคำสั่งให้ไปตรวจอาการที่หน่วยกองพันสื่อสารเป็นการด่วน เพราะว่ามีนายทหารคนหนึ่งมาบ่นถามเป็นทางการแก่นายทหารเวรว่า ที่โรงพยาบาลพญาไทนั้นมีหมอที่เป็นเรื่องเป็นราวสักคนหนึ่งไหม ? ถ้ามีละก็ให้ไปตรวจอาการภรรยานายทหารคนสำคัญคนหนึ่ง ตกลงผู้บังคับกองพยาบาลได้คำนวณทางได้ทางเสียอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว ก็เห็นว่าไม่มีใครเหมาะ นอกจากจะส่ง ร.อ.อ. เพียร ขวนขวายสกุลงไปกู้เกียรติแพทย์ทหารสักทีหนึ่ง มันเป็นความจริงว่าไม่มีใครเขาอยากไปกันเท่าใดนัก เพราะว่าเสียงที่ร้องเรียกให้ไปช่วยกันนั้นมีทำนองขูคุกคามอยู่ด้วย แต่คำสั่งต้องเป็นคำสั่ง เพราะกินเงินเดือนทหารก็ต้องไป สักครูหนึ่งรถของโรงพยาบาลก็พาข้าราชการพลเรือนกลาโหม มีฐานะเป็นแพทย์หัวนอก ไปถึงบ้านพัก ผบ.กองพันสื่อสาร¹¹³ เมื่อพบปะกับนายทหารคนสำคัญแล้ว ก็เริ่มสังเกตผู้ป่วยซึ่งนอนเจียวอยู่บนเตียงในท่าสลบ มีอัมพาตที่ขาและแขนข้างหนึ่ง เมื่อตรวจตราพอสมควร ไม่ได้พูดอะไรก็ลากลับ โดยบอกกับเจ้าของบ้านว่าประเดี๋ยวจะกลับมาอีกครั้งหนึ่ง ผู้ป่วยเป็นหญิงมีบรรดาศักดิ์¹¹⁴ ล้มป่วยอย่างกะทันหัน อายุคงไม่เกิน 38 ได้เชิญนายแพทย์ชั้นเยี่ยมชาวต่างดาวในกรุงเทพฯ ไปตรวจก่อนแล้ว แต่หมอฝรั่งไม่รับ บอกว่าไม่มีทางรอด ด้วยเหตุนี้เอง ทางเจ้าบ้านจึงให้ไปลองหมอไทยที่มีอยู่ที่พญาไท ครั้นมาเจอหมอฟญาไทไม่พูดไม่จา ดูคนไข้แล้วก็ขอลากลับ บอกประเดี๋ยวจะมาอีก ไม่ทันชี้แจงอะไรกัน ก็ยิงงูขนาดหัวเสีย แต่ก็ได้แต่รอไปก่อน และจริงอย่างว่า สักครูใหญ่เพียรก็ขอแรงผู้เชี่ยวชาญทหารแพทย์ด้านวิทยาบักเตรียไปด้วยคนหนึ่ง แล้วก็ช่วยกันกู่สิกกูเจาเอน้ำไขสันหลังออก ซึ่งก็ไม่ลำบากยากเย็นอะไรนัก เพราะคนไข้ไม่มีความรู้สึก ผู้เชี่ยวชาญได้ช่วยพิเคราะห์ให้โดยรวดเร็ว เมื่อทราบต้นเหตุแล้วก็ไม่ช้าอยู่ใย ลงมือรักษา

¹¹³ คือ พล.อ. จรูญ รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์ (หลวงเสรีเริงฤทธิ์)

¹¹⁴ คือ คุณหญิงเิบ รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์

ให้ตรงกับโรคทันที ไม่ก็เวลาลายเป็นสิ่งมหัศจรรย์ ผู้มีบรรดาศักดิ์หญิงก็พ้นจากการสลับ และพ้นจากความเป็นอัมพาตโดยรวดเร็ว จนลงข้างล่างของเรือนพักได้ นอกจากนั้นก็ช่วยกันรักษาด้วยกำลังใจเท่านั้น การรักษาย่างงได้ผลเช่นนี้ได้มาชื่อเสียงให้แก่ผู้ถูกตามไปรักษา และทำให้หมอใหม่ต้องถูกลากตัวไปรักษาการเจ็บไข้อีกหลายราย เช่น ที่โรงเรียนนายร้อยทหารบก ภรรยาเจ้ากรมยุทธศึกษาป่วย ในกรม ปตอ.¹¹⁵ ครอบครัวของวีรบุรุษคนสำคัญเป็นโน้มนัดเป็นนี้หน่อยไม่ไว้ใจใคร บางวันก็เลยเชิญให้ร่วมรับประทานอาหารกับครอบครัวอย่างกันเอง บางคราวเห็นหมอนั่งรอสติน 7 แรงแม้มา ยังถามว่าทำไมไม่ซื้อรถคันใหญ่ ๆ กับเขาบ้าง บางวันก็ไปทำการรักษาในกรมทหารปืนใหญ่ บางวันก็ที่กองพันทหารมหาดเล็ก มี ผบ.กองพันเป็นคอหอยพอกตาโปน บางคราวก็ไปรักษา ผบ.พัน.6 อูจจาระเป็นมูกเลือดและแรงดันเลือดสูง ผบ.พัน.7 ผบ.รักษาวังกิตติศัพท์ก็ตั้งกอง ขยับเข้าไปรักษาชั้น ผบ.กรมก็ทำไมจะแปลกอะไร ผบ.ทหารบกก็ดูให้แล้วสุดสวาทของ ผบ.ทหารบกก็ดูให้แล้ว ยังนายแพทย์ทหารชั้นก่อการขอให้ช่วยระงับความเจ็บปวดของภรรยา ผบ.พัน.3 เป็นโรคปวดระดู อะไรต่ออะไรอีกมากมาย เดชะบุญกิจการของโรงพยาบาลพญาไทได้เจริญก้าวหน้าเป็นที่ถูกใจประชาชน ทางเราได้จัดหาแพทย์ฝีมือดี ๆ มาเพิ่มเติมอยู่เรื่อย ๆ จึงการที่ต้องเป็นแพทย์ทุกสาขาลงค้อยเบาบางไป เพราะที่โรงพยาบาลมีแพทย์ผู้ชำนาญเป็นหน้าเป็นตา และช่วยแบ่งกันทำงานเป็นเรื่อง ๆ ไป อย่างไรก็ดี เพียรได้กลายเป็นแพทย์ประจำครอบครัวที่หน่วยสื่อสาร แม้แต่ตัวหัวหน้าหน่วยก็ไม่ได้รับบริการจากคนอื่นเลยเวลาเจ็บไข้แต่เคราะห์ดีเหลือเกินท่านเองไม่ค่อยจะเป็นอะไรกับเขา เห็นจะเป็นเพราะกินหมากวันยังค้ำนเองวันหนึ่งท่านหัวหน้าหน่วยนี้ได้รับการสัฟยอกเชิงติเตียนนิดหน่อยว่า ฟันของท่านเจ้ากรมเน่มันดำน่าเกลียดนัก จะไม่สู้เหมาะถ้าต้องออกรับแขกบ้านแขกเมือง เมื่อทราบว่าเป็นปัญหามา ดีดีเอสจากมหาวิทยาลัยทันตแพทย์ที่ดีที่สุดในโลก ก็ขอร้องให้เพียรบรรเทาความตึงเครียดอันนี้ให้ด้วยซึ่งทันตแพทย์หัวนอกก็จัดการลอกคราบฟันหินปูนดำขลับจากการเคี้ยวและอมหมาก ที่ท่านได้ปฏิบัติมากกว่ายี่สิบปี ที่ตึกทันตกรรมของกองพยาบาลพญาไท วันหนึ่งได้ทราบที่ท่านต้องอมอาหารชนิดนี้อย่างน้อยวันละยี่สิบ-สามสิบคำ การลอกคราบนี้ใช้เวลาประมาณสามวัน วันละกว่า 2 ชั่วโมงผู้ลอกคราบนี้มือเป็นอัมพาตชั่วคราวไปหลายวัน และหลังออกไปเกือบเดือน ผลที่ได้คือท่านผู้บังคับการกรมมีฟันขาวเป็นไข่มุก ดูเป็นหนุ่มกระชุ่มกระชวยกว่าเก่ามาก ในระหว่างที่มีหน้าที่ขุมนุ่นวนวายเกี่ยวกับการเจ็บไข้ของบรรดาสมาชิกในครอบครัวของนายทหารแทบทุกกรมกอง ตลอดจนผู้ยิ่งใหญ่เป็นจำนวนมากในกองทัพบก วันหนึ่งในระหว่างกลับที่พัก หลังจากไปเยี่ยมอาการของหญิงผู้มีบรรดาศักดิ์ ภรรยาคนเดียวของท่านเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก ท่านเจ้ากรมกระซิบว่า

¹¹⁵ ย่อมาจาก ทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน

“ท่าน ผบ.ทหารบก (คนใหม่)¹¹⁶ จะขอพระราชทานยศทหารชั้นนายพันโทให้คุณหมอในเร็ว ๆ นี้แล้ว ผมขอแสดงความยินดีด้วย” เป็นธรรมดาเมื่อได้รับทราบข่าวดีก็ดีใจ เพราะสมความตั้งใจแล้วที่อยู่กับทหารก็ต้องแต่งทหาร และที่เป็นพันโทก็เพราะว่าเพียร์มีเงินเดือน 400 บาท ซึ่งเป็นเงินเดือนเต็มขั้น พันโทนั่นเอง แต่ที่แปลกที่สุดไม่ยกต้องเป็นว่าที่ พ.ท. เสียก่อน นั่นแหละมันเข้าบาทว่าจะเป็นอย่างไรก็ได้ ทุกคน แต่มันขาดคนตั้งเท่านั้น

พูดถึงเรื่องเงินเดือนก็มีเรื่องแปลกพอจะเล่าสู่กันฟัง คือเมื่อเข้ารายงานต่อคณบดีอเมริกัน ตอนเข้าทำงานที่โรงพยาบาลฝั่งธนบุรี ท่านศาสตราจารย์อเมริกันก็สะกิดว่า ควรจะได้มากกว่าอัตราธรรมดา 240 บาท (สามชั่ง) เพราะแบบปริญญาในเมืองไทยถึงสามปริญญา¹¹⁷ และให้ไปลองพูดกับคนสำคัญในกระทรวงดู เพียร์ก็เชื่อพอที่จะลองไปถามดูเหมือนกัน จำได้ว่าท่านปลัดกระทรวงซึ่งมีศักดิ์เป็นเจ้าและเป็นนักเรียนเก่าจากอังกฤษได้พैयाว่า “ถ้าเธอต้องการเงินเดือนสูงกว่านี้ ก็แสดงความสามารถออกมาให้เห็นก่อนถึงจะได้” เท่านั้นก็ต้องหงายหลัง เพราะพูดกันคนละภาษา ต่อนั้นมาเพียร์ก็ได้แสดงความทะเยอทะยานในเรื่องนี้ เพราะว่าในสมัย พ.ศ. 2471 โน้น การครองชีพเป็นเรื่องสุข เงินเดือนได้รับมาแบ่งปันส่วนให้บิดามารดาแล้ว จะใช้จ่ายอย่างไร ๆ ก็ไม่หมดเวลาไปรับประทานสี่คนที่ห้อยเทียนเหลา¹¹⁸ มื้อกลางวันกินจนอ้มแปล้จ่ายเงินไม่ถึงสิบบาท ค่าโดยสารรถจากหัวเมืองไปถึงท้ายเมืองไม่เคยถึงหนึ่งบาท แม้ผู้ลารถวิ่งหลายชั่วโมงจนซีโครงบาน ยิ่งของใช้ทำจากญี่ปุ่นมีเต็มตลาด อะไร ๆ ก็ถูกเหลือเกิน ไม่มีใครวิตกว่าฝรั่งนี้จะไม่มีข้าวกิน

เมื่อทางราชการประกาศออกมาทางวิทยุกระจายเสียงว่าเป็นพันโททหารบกแล้ว ก็รู้สึกอึดอัดเหลือเกินที่จะได้แต่งยูนิฟอร์มทหารกันเสียที มีหน้าซ้ำแต่งพันโทเต็มขั้นก็ไม่ใช่ว่าแปลกเหมือนกัน จาครองอำมาตย์เอกเป็นพันโท มีเครื่องแบบทหารชุดากก็แถมเขียว นั่งรถรางฉายหนังจอกว้าง มีดาวสะพาย รับค่านับวันทยหัดถักกันตลอดทางเมื่อสวนกันกับทหาร การเปลี่ยนสภาพจากเป็นหมอกที่ไม่มีใครสนใจเท่าใดนักที่ฝั่งธนฯ จนกลายเป็นที่สนใจขึ้นมาทันทีของหัวหน้าแผนกวิชาไปจนถึงอาจารย์กัญญ์ ต่างแสดงความสนใจเป็นพิเศษว่ามันเป็นไปได้อย่างไร แต่ก็เป็นไปแล้วการอยากเป็นแพทย์ในยูนิฟอร์มทหารนั้น เพียร์ได้เคยฝันมาแล้วตั้งแต่ยังอยู่ในสหรัฐอเมริกา เพราะเคยเห็นความสง่าของแพทย์ทหารที่ทางสภาฯ ขอดยืมจากกลาโหมไปใช้ และความละมุนละไมของนางพยาบาลกาชาดเป็นที่สบอารมณ์ยิ่งนัก

¹¹⁶ คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขณะนั้นเพิ่งดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

¹¹⁷ คือ ปริญญาวิทยาศาสตร์บัณฑิตทางแพทยศาสตร์ ปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิต และปริญญาทันตแพทยศาสตรบัณฑิต

¹¹⁸ ชื่อภัตตาคารอาหารจีนชื่อดัง มีอีกชื่อว่า หาดฟ้าภัตตาคาร ตั้งอยู่ที่ถนนเสือป่า ปัจจุบันปิดกิจการแล้ว

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2481-2487, 2491-2500), รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม (พ.ศ. 2477-2484, 2500),
ผู้บัญชาการทหารบก (พ.ศ. 2482-2487), อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พ.ศ. 2479-2487, 2492-2493)

ผู้อนุมัติให้ก่อตั้งโรงเรียนทันตแพทย์ระดับปริญญาแห่งแรกของประเทศไทย
โดยขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ก่อนที่จะได้รับพระราชทานเงินเดือน 400 บาท ซึ่งเป็นเงินเดือนเต็มขั้นพันโท ซึ่งในหน้าที่หัวหน้าอายุรแพทย์กองพยาบาลจะขึ้นไปได้เพียรมีเงินเดือน 240 บาท เมื่อได้รับการบรรจุเป็นอาจารย์ในแผนกอายุรศาสตร์ และทันตแพทย์ประจำโรงเรียนแพทย์ใน พ.ศ. 2471 มาก่อน แล้วเลื่อนเป็น 260 บาทใน พ.ศ. 2472 280 บาทใน พ.ศ. 2473 ใน พ.ศ. 2474 ไม่มีการเลื่อนเงินเดือนทั่วราชอาณาจักรเกี่ยวกับเงินของประเทศผิดเต็มประเทศ แต่เมื่อลาอุปสมบทใน พ.ศ. 2475 ปรากฏว่าเงินเดือนได้เลื่อนเป็น 300 บาทก่อนคำสั่งให้ไปรับราชการทหาร ฉะนั้นเมื่อไปถึงกองโรงพยาบาลทหาร เงินเดือนก็คงได้รับเท่าเดิมคือ 300 บาท เพียวยังคงระลึกถึงคำพูดของนายทหารชั้นพันเอกอาวุโสสูงสุดคนหนึ่งที่ว่า ขอให้สำนึกเสมอว่าการเป็นแพทย์นั้นก็คือการเป็นข้าเขาทั้งหลายดี ๆ นั้นแหละ ความไม่สบายใจก็เกิดขึ้นแต่นั้นมา และยังมีนายทหารแพทย์ชั้นก่อนการหัวประจบคนหนึ่ง มอบคนไข้ให้ทำการรักษาคนหนึ่ง เป็นหญิงบรรดาศักดิ์เป็นภรรยาคนสำคัญ ว่าคนไข้รายนี้ได้ผ่านการตรวจโรคจากผู้เชี่ยวชาญทางนรีมาแล้ว แพทย์ผู้ตรวจได้แนะนำให้ทำการผ่าตัด เพราะมันเกี่ยวกับโรคมดลูกมีเลือดออกเสมอ ๆ และปวดระดู แต่ผู้ป่วยยังไม่อยากทำการผ่าตัด มีความขลาดอยู่ หมอผู้หาทางประจบก็ออกความเห็นว่าเป็นไร เมื่อไม่ต้องการผ่าตัด เขาจะมอบให้เพียรเป็นผู้จัดการต่อไป โดยระเบิดปากมดลูกให้ระดูเดินสะดวก ก็จะหายปวดในท้อง เพียรฟังดูและพิจารณาเห็นว่าเรื่องจะไปกันใหญ่ ว่าวงการแพทย์ไม่ทำงานกันตามระเบียบ ทำกันตามอารมณ์ เพียรปฏิเสธที่จะร่วมมือด้วยอย่างเด็ดขาด เพราะไม่เห็นด้วยระเบียบการรักษาแบบนี้ ตนเองก็ไม่มีความชำนาญในเรื่องโรคเฉพาะสตรี เมื่อไม่ยอมร่วมมือกับผู้ใหญ่ที่ถือบังเหียน ซึ่งเป็นผู้ไปชักชวนมาจากวัดเทพศิรินทร์ นายแพทย์ผู้ใช้เส้นทางทูตก็เดินสายในฟองผู้ใหญ่สูงสุดให้ทราบไว้ ผู้ยิ่งใหญ่ก็อุทานทันทีว่า “เมื่อเขาไม่เต็มใจอยู่กับเราก็คงให้เขากลับไปก็ยังได้” ความผันผวนในเรื่องนี้ก็ประจบกับเวลาที่เขาจะพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือนประจำปีเสียด้วย ทำให้เพียรหวั่น ๆ ว่าคงจะแบกแน่ถ้าไม่มีใครสนับสนุน คือคงไม่ได้เลื่อนจาก 300 บาทแน่เหลือเกิน แต่เดชะบุญมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในโลกนี้ได้ช่วยไว้ โดยได้ทราบจากผู้ที่เล่าให้ฟังทีหลังว่า ในการประชุมพิจารณากันอย่างเคร่งเครียด มีการอภิปรายโต้กันอย่างเผ็ดร้อน และสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นก็คงจะเป็นเพราะมีผู้ซึ่งทรงไว้ด้วยความยุติธรรมได้ให้ ผลปรากฏว่าเพียรได้รับบำเหน็จเลื่อนเป็นสองขั้น ทำให้มีเงินเดือนเป็น 350 บาทใน พ.ศ. 2477 และใน พ.ศ. 2478 ได้เลื่อนเป็น 400 บาท ได้รับพระราชทานยศเป็นพันโททหารบก และต่อมาก็ได้เลื่อนเป็นผู้บังคับกองพยาบาลด้วย¹¹⁹

ต่อมามีเหตุการณ์สำคัญยิ่ง คือมีนายทหารคนสำคัญที่พลิกประวัติศาสตร์ชาติไทยคนหนึ่ง¹²⁰ ถูกเจตนาประทุษร้ายหวังให้ตายไป โดยถูกยิงด้วยกระสุนปืนที่ก้านคอ และได้ถูกนำไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลทหารที่พญาไททันที ผู้รับผิดชอบความเป็นความตายในขณะนั้นคือ เซอร์เฮน-เจเนอรัลของกองทัพบก¹²¹ โดยที่ในโรงพยาบาลมีแต่รถเกราะรถถังจอดเรียงรายกันจั่วเหลหวั่น แพทย์ทหาร

¹¹⁹ หมายถึงตำแหน่ง ผู้บังคับกองเสนารักษามณฑลทหารบกที่ 1 ปัจจุบันคือตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า

¹²⁰ คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม

¹²¹ คือ พล.ต. พระศัลยเวชวิทยุ (สาย คชเสนี)

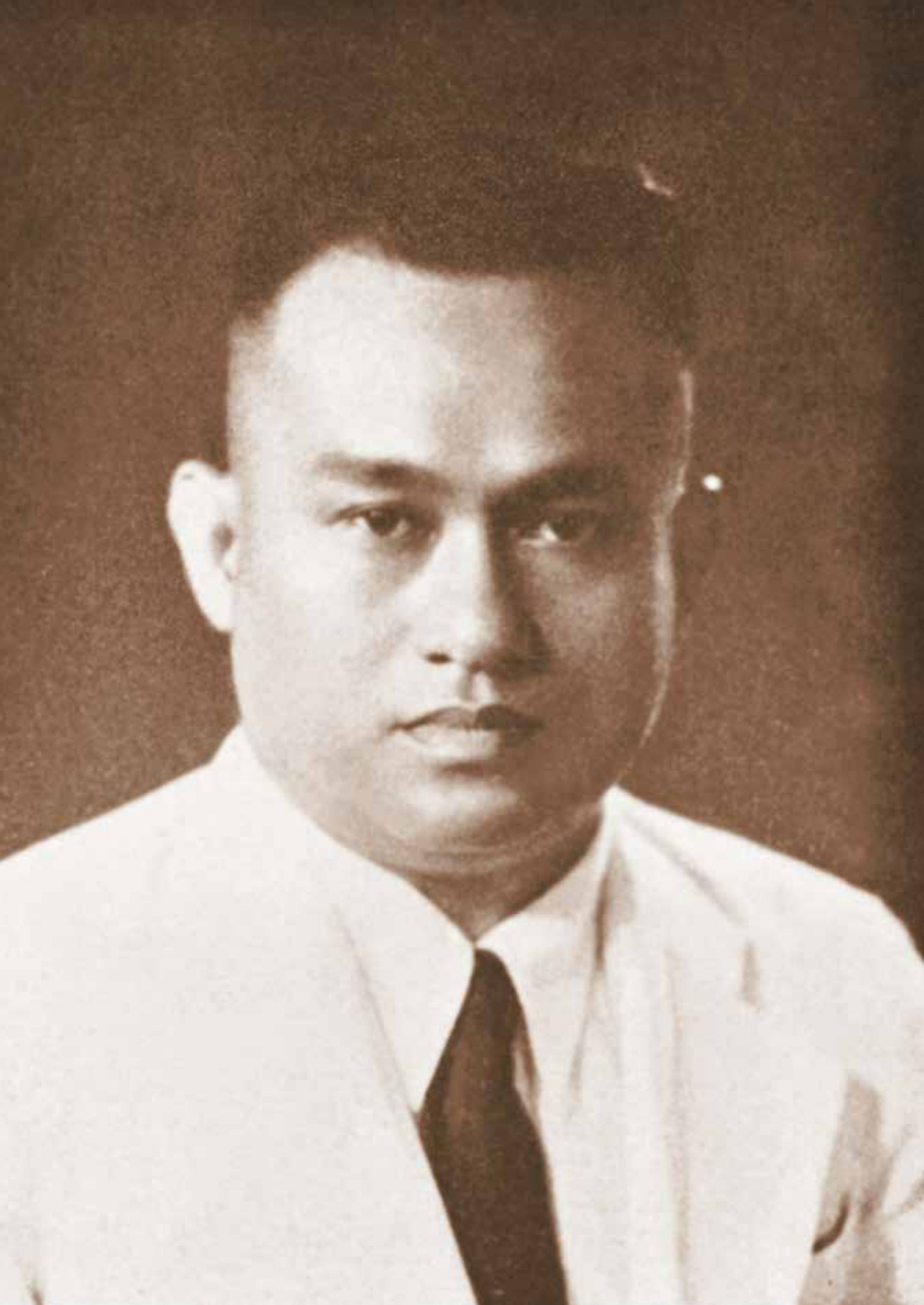
ประจำโรงพยาบาลเองที่ถูกจัดให้อยู่เวร ยังต้องมีใบอนุญาตให้ขึ้นลงบนอาคารส่วนที่ใช้ในการรักษาพยาบาลบุคคลสำคัญนี้ ในวันเกิดเหตุใหญ่ ผู้คน (ทั้งที่หวังดีและที่หวังเป็นอย่างอื่น) ได้กรูกันไปสังเกตการณ์เป็นจำนวนมาก แทบว่าประตูเหล็กของรั้วนอกจะพังทลายก็ว่าได้ ที่หวังดีก็ไปแสดงความเสียใจลงชื่อในสมุดเยี่ยม ที่ไปเพราะอยากรู้เรื่องก็มีอีกมาก ว่าผู้ถูกประทุษร้ายจะมองหรือไม่ เพียรเองก็ถูกจัดให้อยู่ในเวรแพทย์เฝ้าอาการ โดยที่มีความกังวลว่าบาดทะยักอาจเล่นตลกได้ เซอร์เียน-เจเนอร์ลได้ฉีดยาป้องกันทั้งบาดพิษและบาดทะยักแก่ผู้ต้องกระสุน สิบวันให้หลังผู้ป่วยคนสำคัญของชาติก็เกิดคันทั่วสรรพางค์กายอย่างชะมัด และในขั้นคันทนไม่ไหว นายแพทย์เจ้าของไข้จึงสั่งให้ฉีดยาแก้พิษยาทุก 8 ชั่วโมงต่อ 1 ครั้ง แล้วท่านก็ไปเล่นกีฬานอกร่มตามภาษาผู้ใหญ่ที่มีความชำนาญ หาได้เป็นห่วงเท่าใดนักเรื่องคนอื่นจะคัน เรื่องคันเหลือกำลังของท่านในประวัติศาสตร์ชาติไทยผู้นี้ เผิดริเริ่มรุนแรงขึ้นมาอีกไม่ทันจะครบ 8 ชั่วโมง เพียรก็เป็นเวรอยู่ ท่านก็บัญชาถามว่า คันสุดจะทนได้อย่างไรนี้จะทำอะไรดี เพียรก็ชี้แจงว่า มียาฉีดที่เซอร์เียน-เจเนอร์ลสั่งไว้แล้ว แต่ต้องรอให้ครบกำหนด 8 ชั่วโมงเต็มเสียก่อนจึงจะฉีดได้ ท่านกลับสั่งล่ำลាប់ทันทีว่า “คุณหมอต้องฉีดให้ผมเดี๋ยวนี้ และอย่าฉีดให้ผมตายก็แล้วกัน” เมื่อไม่มีผู้หลักผู้ใหญ่ทางแพทย์คนอื่นที่จะปรึกษาได้ เพียรก็ตกลงใจปักเข้าไปอีก 1 เข็ม อาการคันใหญ่ก็ทุเลาทันใจเหมือนกัน แล้วก็ได้รายงานให้ท่านเซอร์เียน-เจเนอร์ลทราบเมื่อท่านมาเยี่ยมตามระเบียบ เรื่องก็เป็นอันผ่านไป ในคืนต่อ ๆ มา เพียรก็พยายามหอบร่างกายให้อยู่ใกล้ ๆ กับผู้ป่วยที่สุด เพื่อการรับใช้ตามหน้าที่ต่อไป คืนหนึ่งในระหว่างที่ได้มีโอกาสสนทนาปราศรัยกันเล็กน้อย เหมือนฟ้าผ่าเปรี้ยง ท่านผู้ยิ่งใหญ่เห็นเพียรอยู่ไม่ไกลนักก็สนทนาด้วย “เอ! ได้ยินว่าคุณหมอเงินเดือนเต็มขั้นปีนี้ จะไปเต็มแต้มอะไรกัน” เพียรได้ยินคำอุทานเช่นนั้นก็ตระหนักในใจว่า ในโลกนี้ต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์แน่ สำหรับคนที่พยายามทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ความจริงเพียรรู้เต็มอกแล้วว่าเงินเดือนเต็มขั้น ไม่ได้พยายามดิ้นรนแต่ประการใด เพราะว่าแม้เงินเดือน 400 บาทก็ไม่เคยใช้หมดสักที และตนเองก็ยังไม่มีบุตรที่จะต้องรับผิดชอบ อย่างไรก็ตามในที่สุดพอถึงกำหนด ทางราชการก็ประกาศเลื่อนเงินเดือนให้เป็น 450 บาท ผู้ที่ได้รับเงินเดือนสี่ร้อยห้าสิบบาทแต่ละคนโดยอัตโนมัติได้เลื่อนยศเป็นพันเอกกันเป็นแถว ๆ แต่สำหรับเพียรนั้นหาได้รับการเลื่อนยศไม่ ก็มีตะขิดตะขวงในใจเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ก็ไม่ถึงกับเสียอกเสียใจหรือกินไม่ได้นอนไม่หลับ และมีเพื่อนนายทหารชั้นพันเอกเงินเดือน 450 บาทคนหนึ่งในกรมรัฐธรรมนูญ¹²² กล่อมใจว่า “อย่าไปเสียอกเสียใจเลยคุณ ผมว่าเป็นพันเอกมีเงินเดือน 500 โกว่กว่า และเป็นพันโทกินเงินเดือนพันเอกก็น่าอิจฉาจะตายไปแล้ว” และจริงอย่างว่า พอ พ.ศ. 2479 เพียรก็ได้รับเงินเดือนเป็น 500 บาท และได้รับยศเป็นพันเอก และที่น่าปลื้มใจเหลือเกิน ในขณะหัวเลี้ยวหัวต่อนั้น ไม่มีผู้ใดในกองทัพบกที่มียศเกินพันเอก¹²³ แม้จะได้ทำคุณงามความดีเป็นพิเศษอย่างไรให้แก่ประเทศชาติ ด้วยเหตุผลอันนี้มีผู้สังเกตว่า เพียรได้ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วเกินหน้าเกินตาคนอื่น ๆ ไปสักหน่อย ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้ไปแบ่งกับใครเลย

¹²² หมายถึง สำนักงานพระธรรมนูญทหารบก

¹²³ ในขณะนั้น ผู้บัญชาการทหารบก และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ก็มียศเป็นพันเอก

คณะแพทย์และพยาบาลผู้ให้การรักษาจอมพล ป. พิบูลสงคราม
จากเหตุการณ์โดนนายพุ่ม ทับสายทอง ลอบยิง ที่บริเวณสนามหลวง เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2477
ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฒน์ - ยืนข้างหลังด้านขวาสุด
พล.ต. พระคัลยเวทย์วิศิษฐ์ - ยืนข้างหน้าด้านซ้ายสุด
จอมพล ป. พิบูลสงคราม และท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม - นั่งบนเก้าอี้ตรงกลาง

ตอนที่ 5
ชีวิตอุทิศเพื่อโรงเรียนทันตแพทย์

❖ เรื่องการก่อสร้างสร้างตัวคณะทันตแพทยศาสตร์

นับตั้งแต่เริ่มแรกที่เพียรได้ไปรับราชการสังกัดกระทรวงกลาโหมที่กองพยาบาลพญาไทนั้น โดยที่มีคนรู้ว่ามีความรู้ทางทันตแพทยศาสตร์ด้วย จึงแต่ พ.ศ. 2475 เพียรได้ถูกใช้บ้าง ถูกปรึกษาหารือบ้าง เกี่ยวกับเรื่องฟันเป็นโรค และโดยเฉพาะทันตแพทย์ทหารรุ่นเก่า มักจะหันมาให้หาหนทางช่วยเหลือ เพื่อการขยายกิจการในด้านนี้ให้เจริญกับเขาบ้าง เพียรได้สำรวจเห็นว่าบริการในด้านทันตกรรมเสื่อมโทรมมาก ทำกันอย่างเสียไม่ได้ จึงเริ่มร้องเรียนและออกความเห็น ขอความเมตตาจากผู้บังคับบัญชาให้จัดการแก้ไขเสียบ้าง ได้มีการอบรมวิชาการกันบ้าง มีทันตแพทย์ตามกองพันต่าง ๆ มาร่วมด้วย เผลอในด้านการรักษาโรคทั่วไป เพียรได้ทำชื่อเสียงไว้มาก และได้เป็นแพทย์ประจำคนสำคัญ ๆ ในกระทรวงกลาโหม ตลอดจนท่าน ผบ.ทหารบกคนใหม่ ผู้ซึ่งกำลังนำหน้าและทำชื่อเสียงมีเครดิตอย่างสูงแก่ประชาชน และทหารรักใคร่มาก ท่านก็ได้มาเยี่ยมกรายเป็นประจำที่กองพยาบาล เพียรก็ได้เสนอว่า ในเรื่องทันตแพทย์น่าจะต้องมีการสนับสนุนให้ดีขึ้นอีกสักหน่อย ท่านก็เห็นด้วยทันที เพราะเห็นเขาทำกันเป็นเรื่องเป็นราวในประเทศฝรั่งเศส¹²⁴ เมื่อจุดประสงค์จะขยับขยายห้องรักษาฟัน ซึ่งอยู่ใต้ถุนบันได¹²⁵ เป็นห้องเล็ก ๆ ห้องหนึ่ง ให้ใหญ่โตขึ้น ท่าน ผบ.ทหารบกก็สามารถติดต่อกับเจ้านายชั้นสูงพระองค์หนึ่ง¹²⁶ ขอพระราชทานเงินมาได้จำนวนหนึ่งเป็นจำนวน 7,000 บาท ซึ่งเงินจำนวนนี้ก็ใช้สร้างตึกทันตกรรมขึ้นหลังหนึ่ง¹²⁷ เป็นตึกขนาดเล็กที่ยังใช้กันอยู่ในกองพยาบาลนั้น จนบัดนี้ ปรากฏว่าราษฎรเลื่อมใสและช่วยเงินกันคนละเล็กคนละน้อย ซื้อเครื่องอุปกรณ์ทันตกรรมอีกมากมายได้ แม้จะเป็นของประเทศญี่ปุ่น แต่ก็เป็นประโยชน์ในด้านการรักษาโรคของฟันจนตราบเท่าทุกวันนี้ ทั้ง ๆ ที่บัดนี้กว่า 25 ปี ถ้าได้เปลี่ยนแปลงเสียใหม่อีกที่ทั้งหมด ก็เชื่อเหลือเกินว่าทันตแพทย์ทหารก็จะไม่มีความน้อยใจ และคงจะทำงานด้านนี้ให้ก้าวหน้าอีกมาก เพราะหลายคนก็ได้ไปเห็นด้วยตนเองว่าที่ต่างประเทศเขาดีแค่นี้ ก็คงอยากจะทำให้เหมือนเขาบ้าง

¹²⁴ จอมพล ป. พิบูลสงคราม เคยไปศึกษาต่อวิชาทหารปืนใหญ่ที่ฝรั่งเศส เป็นเวลาประมาณ 3 ปี

¹²⁵ คือ แผนกทันตกรรม ที่ตึกศรีสุนทร (ตามบันทึกของ พล.ต. ภัคดี ศรีลัมพ์)

¹²⁶ คือ พล.ต. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์

¹²⁷ คือ ตึกที่เรียกกันว่า ตึกบำบัดโรคฟัน

ตึกบำบัดโรคพิษ กองเสนารักษมณฑลทหารบกที่ 1

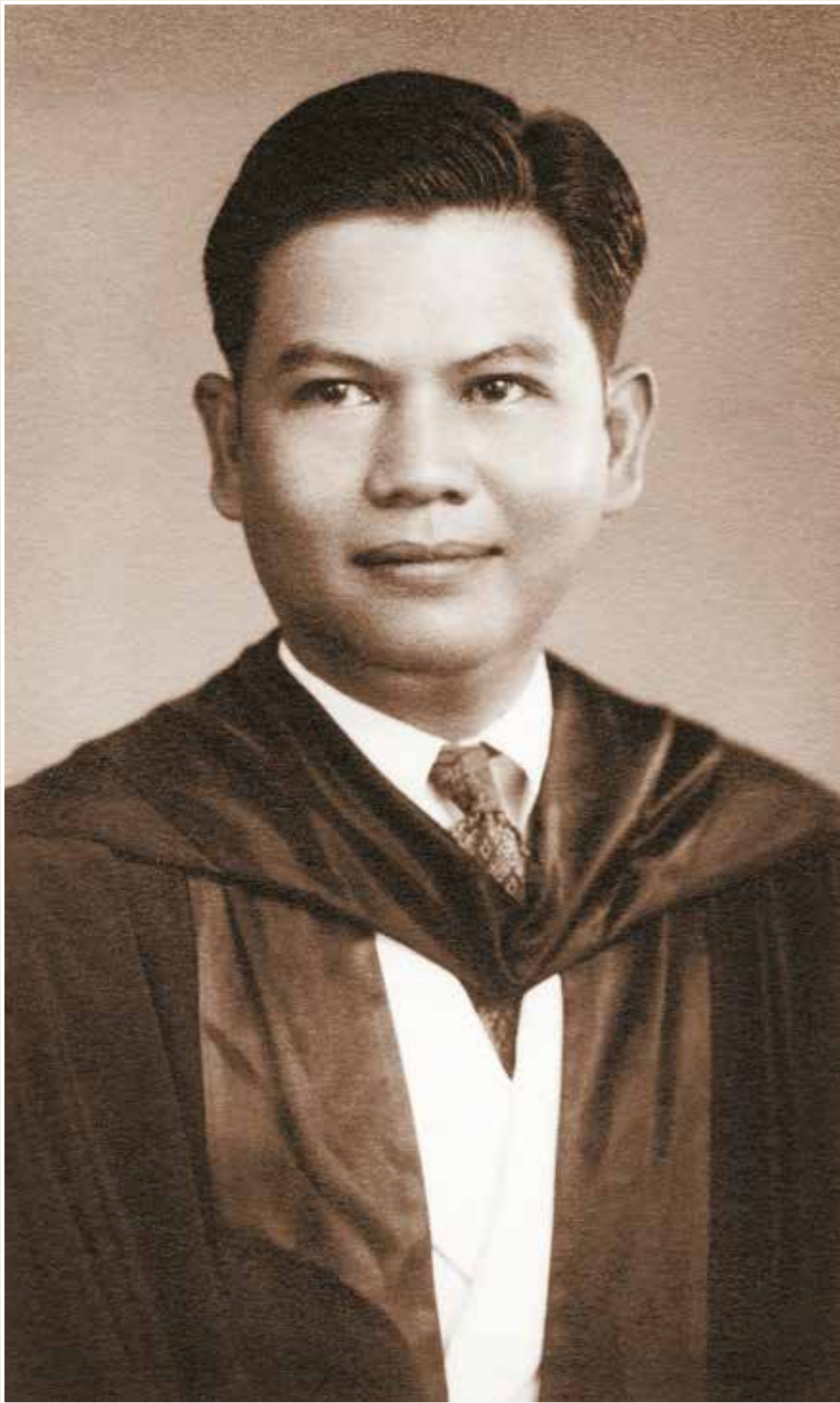
เป็นตึกสำหรับให้บริการทันตกรรมโดยเฉพาะ ตัวตึกมีขนาดเล็ก
เป็นทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาราบ ทาสีเหลือง สร้างด้วยคอนกรีต มีชั้นเดียว (1)
ตั้งอยู่ข้างพระที่นั่งเทวราชสภารมย์ ซึ่งเป็นตึกหลังคาโดมครึ่งวงกลม (2)
ปัจจุบันตึกบำบัดโรคพิษถูกรื้อถอนไปแล้ว

การสนใจในเรื่องทันตแพทยศาสตร์ ได้ย้ายจากกลาโหมไปยังจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อทางมหาวิทยาลัยที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยได้ตกลงเชิญให้ท่าน ผบ.ทหารบกเป็นอธิการบดี และท่านก็ได้ปฏิเสธ และด้วยการติดต่อกันอยู่บ้างแล้วในเรื่องโครงการการขยายการศึกษา ในด้านนี้ ท่านอธิการบดีก็ได้เจรจาตกลงกับทางของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้ดำเนินการ เปิดสอนทันตแพทยศาสตร์เพื่อประโยชน์ของการอาชีพเป็นลำดับเป็นสันของชาวไทย และยังได้แนะนำ ให้ผู้ใหญ่ทางโรงเรียนแพทย์ ว่าจะให้ตีก็ให้เรียกเพียร์ไปปรึกษาดู จริงอย่างว่า ผู้ยิ่งใหญ่ชั้นเจ้าคุณ ของโรงพยาบาลผดุงนบุรี¹²⁸ ก็โทรศัพท์ให้เพียร์ไปหา และได้ปรึกษากันว่าจะตั้งโรงเรียนทันตแพทย์ ขึ้นสักโรงเรียนหนึ่ง จะสร้างตึกสามชั้นให้ 1 หลังตรงข้ามโรงเรียนพยาบาล-ผดุงครรภ์¹²⁹ และท่านเจ้าคุณ ยังออกความเห็นว่าคุณควรมีหลักสูตร 3 ปีแบบอังกฤษ ที่จะให้มีการสอนทันตแพทยศาสตร์นั้นเป็นความ นึกฝันของคนสองคนที่เคยเรียนสำเร็จมาจากต่างประเทศนานแล้ว เช่น พ.ท. สี สิริสิงห และผู้บันทึก เรื่องนี้ ความจริงเพียร์ได้เคยหารือท่านศาสตราจารย์คนบิตอเมริกันผู้แทนร็อกกีเฟลเลอร์มูลนิธิว่า หากจะเปิดโรงเรียนขึ้นจะสมควรประการใด ท่านได้ตอบว่า “โอ้คุณเอ๋ย แค่อสร้างโรงเรียนเท่าที่มีอยู่แห่งนี้ ก็ยังยากเหลือประมาณ มันต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากที่มากเหลือทน ถ้าจะทำทันตแพทย์อีกเห็นจะแยะ” เป็นอันว่าเรื่องใหญ่ที่ขัดข้องก็เห็นจะเรื่องเงินเท่านั้น เรื่องจึงเงียบหายไปนาน เข้าใจว่าเมื่อท่าน ผบ.ทหารบกคนใหม่มาขึ้นเรื่องนี้ขึ้นอีก ทางกระทรวงการศึกษาเคยถามทันตแพทย์อเมริกัน¹³⁰ ที่หากิน อยู่ที่ห้างนายเลิศคนหนึ่งว่า ถ้าจะเปิดสอนการทันตแพทย์ขึ้นจะต้องใช้จ่ายสักเท่าใด ฝรั่งให้ตัวเลข เพียง 40,000 บาท ก็ยังมีได้ลงมือทำอะไรกันได้ แต่พอดีท่าน ผบ.ทหารบกได้เป็นนายกรัฐมนตรีและ เป็นอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วย จึงมีการไขลานกันอีกครั้งหนึ่ง เป็นเหตุให้ทางโรงเรียน แพทย์กระตือรือร้นขึ้นมา และเรียกเพียร์ไปเจรจาเป็นขั้นแรก เพื่อตัดบทและเพื่อให้ความเห็นของผู้ใหญ่ ไม่เป็นหมัน เพียร์ออกความเห็นต่อท่านเจ้าคุณว่า ยินดีจะช่วยในเรื่องตั้งโรงเรียนทันตแพทย์อย่าง เต็มความสามารถ แต่โดยที่ไม่ได้เห็นความเจริญทางด้านนี้มาเป็นเวลาสิบปีเต็ม จึงใคร่ขอความกรุณา ให้ท่านเจ้าคุณช่วยส่งไปดูงานที่ต่างประเทศ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการจัดสร้างโรงเรียนทันตแพทย์ สักหน่อย ท่านเจ้าคุณรีบแกลงว่าไม่มีเงิน ทำไมไม่ลองขอท่าน ผบ.ทหารบกดู เพราะว่าเพียร์ในขณะนั้น ก็เป็นข้าราชการของกระทรวงกลาโหม เจ้าคุณเองมีความเห็นใจ และเห็นด้วยว่าถ้าได้ไปดู ด้วยตนเองอีกสักครั้งจะต้องได้ประโยชน์มาก ท่านเจ้าคุณบอกว่าให้พยายาม และบอกกับผู้ใหญ่ ทางกลาโหมว่าท่านเจ้าคุณสนับสนุนเรื่องนี้เต็มที่ด้วยคนหนึ่ง ในตอนนี้เพียร์ได้ระลึกถึงเหตุการณ์ เมื่อ พ.ศ. 2474 เมื่อตนเองได้ขอไปศึกษาต่อด้วยทุนของร็อกกีเฟลเลอร์ซึ่งมีอย่างไม้อั่น แต่ขาด ผู้สนับสนุน ก็เลยไม่ได้ไป ครั้นมาคราวนี้ในเรื่องการจัดตั้งโรงเรียนทันตแพทย์ มีผู้สนับสนุน

¹²⁸ คือ ศ. นพ.พระอภัยนันทราชพิศาล (กำจร พलगูร)

¹²⁹ ปัจจุบันคือ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

¹³⁰ คือ Dr. Ralph E. Gill

ศ. พ.ท. สี่ สิริสิงห์

คนไทยคนที่ 2 ที่ได้รับปริญญาทันตแพทยศาสตรบัณฑิต
เป็นนักเรียนทุนของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก
ขณะเรียนที่โรงเรียนทันตแพทย์ มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ระหว่าง พ.ศ. 2469-2475

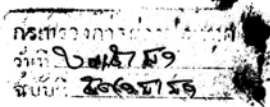
แต่ไม่มีเงิน เห็นจะต้องทดลองความศักดิ์สิทธิ์ของวาจาของผู้มีบรรดาศักดิ์และยิ่งใหญ่สักครั้ง เพียร์ก็ลงมือเขียนหนังสือ 1 ฉบับ ถึงท่านผู้หญิงผู้เป็นมิ่งภรรยาของท่าน ผบ.การทหารบก¹³¹ ว่ากรุณาได้ส่งข่าวให้ท่าน ผบ.ทหารบกได้ทราบด้วยว่า ตนได้ไปสนทนาเรื่องการตั้งโรงเรียนทันตแพทย์กับท่านเจ้าคุณที่ฝั่งธนบุรีแล้ว ท่านมีความเห็นว่า ตนควรจะได้ไปท่องเที่ยวดูเขาทำกันอย่างไรที่ต่างประเทศ และถ้าสามารถไปด้วยทุนของกระทรวงกลาโหมก็จะสะดวก เพราะเพียร์เป็นทหาร สองวันถัดจากนั้น ท่านผู้ช่วย ผบ.ทบ. ให้เจ้าหน้าที่โทรศัพท์เรียกตัวไปพบในกระทรวงว่าท่าน ผบ.ทบ. มีความประสงค์ให้ไปงานต่างประเทศโดยเร็ว แล้วก็เรียกปลัดบัญชีไปสอบถามว่ามีเงินพอจะจ่ายไหม ? เคราะห์ดีอีกแล้ว ท่านปลัดบัญชีตลอดจนครอบครัวของท่านทุกคนก็เป็นคนไข้ที่เพียร์เคยได้ปลูกปล้ำดูแลสุขภาพเป็นประจำ ท่านก็ตอบด่วนว่ามีพอจะจ่ายได้ ต่อจากนั้นอะไรก็ดูมันง่ายไปหมด แม้แต่การทำหนังสือเดินทางก็เป็นหนังสือเดินทางดิพลแมติก เพียร์ได้ไปตัดเสื้อผ้าที่ร้านชนจีนที่อยู่คู่หาเดียวที่ถนนอนุสาวรีย์ เพราะถูกสตางค์ แต่ตัดไม่ได้รูปเลยก็ต้องเอา

เพียง 7 วันก็เตรียมตัวเสร็จ ออกเดินทางได้จากท่าบอร์เนียว โดยเรือกลไฟของญี่ปุ่น ที่มีสมรรถภาพดีแท้ลำหนึ่ง เพียร์ได้ไปลาท่านเจ้าคุณประชาธิปไตยผู้มีพระคุณที่กรุหาสนของท่านที่ถนนนครสวรรค์ และได้พยายามเข้าอำลาบุตรที่นับถือของพระเดชพระคุณท่านด้วย แต่เผอิญยังอาบนํ้าอยู่ไม่มีทางทราบว่าจะต้อนรับแขกได้เมื่อใด เลยไม่ได้มีโอกาสพบกัน เรือเดินสมุทรของญี่ปุ่นลำใหญ่นี้ เป็นเรือที่ให้ความสุขสมบูรณ์ความสะดวกสบายทุกอย่างไม่แพ้เรือยุโรป อเมริกา จะว่าดีกว่าในหลาย ๆ อย่างก็ได้ ในเรือมีหนุ่มสาวไทยหลายคนกำลังเดินทางไปหาความรู้ในประเทศอาทิย์อยู่ยรรวมทั้งพ่อค้า แม้การเดินทางบางครั้งจะต้องได้กักคลื่นขนาดใหญ่ ก็รู้สึกว่าการเดินทางได้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยยิ่ง มีคนไทยเป็นเพื่อนคุยอย่างอุ่นหนาฝาคั่ง มีอาหารให้เลือกมากมาย การเดินทางคราวนี้รวมทั้งค่าอาหารด้วยเป็นเงินเพียง 150 บาทเท่านั้น มีภาพยนตร์ มีดนตรี มีละครให้ชมเมื่อถึงประเทศญี่ปุ่นได้พักอาศัยที่โรงแรมซันโนะในนครโตเกียวอันกว้างใหญ่ ความโอ้อ่าไม่แพ้นิวยอร์ก ซ้ำยังเป็นเมืองหลวงอีกด้วย มีที่รื่นรมย์ในราตรีมากมายท่านองเปียร์ฮอลขนาดใหญ่และในขณะนั้นเข้าใจว่าประเทศญี่ปุ่นกำลังเตรียมสงคราม เพราะฉะนั้นในบ้านในเมืองดูมีการปฏิบัติการหลายอย่างเคร่งครัดมาก สตรีที่กำลังรับแขกอยู่ตามสถานเริงรมย์สถาน และสตรีเหล่านี้ไม่ถือการแตะต้องเนื้อตัวของหล่อนจากบรรดาแขกผู้มาเที่ยว เป็นแต่บอกว่าอย่าสัมผัสกันอย่างหึกโหมนัก เพราะเธอมีไว้เพื่อมีโอกาสเลี้ยงลูกของเธอที่เธออาจมีกับเขาบ้างในอนาคต การเที่ยวในประเทศอันสวยงามนี้ ถ้ามีความรู้ทางภาษาญี่ปุ่นจะสะดวกมาก แต่จะใช้พจนานุกรมอังกฤษ-ญี่ปุ่นที่หาซื้อได้ก็ใช้ได้ เพราะมีคนเป็นจำนวนมากฟังภาษาอังกฤษพอจะรู้เรื่อง นอกจาก

¹³¹ คือ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม

กวน

ที่ ท. ๘๖๘๖๔๘๑

กระทรวงกลาโหม

๒๐ สิงหาคม ๒๔๘๑

เรื่อง การจัดงานในประเทศสหรัฐอเมริกา

จาก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

ด้วยกระทรวงกลาโหมจะส่งนายพันเอกหลวงวาทิตวิทยวัฒน์ ผู้บังคับกองเสนาธิการมณฑลทหารบกที่ ๑ ไปปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดตั้งมหาวิทยาลัย แผนกทัน ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีกำหนดเวลา ๕ เดือน ในการทำงานคราวนี้ นายพันเอกหลวงวาทิตวิทยวัฒน์ จะไปทำการติดต่อกับอัครราชทูตสยาม ณ กรุงวอชิงตัน

ฉะนั้น ขอกระทรวงการต่างประเทศได้กรุณาส่งไปยังอัครราชทูตสยาม ณ กรุงวอชิงตันให้ช่วยเหลือให้ความสะดวกด้วยจะขอบขอบคุณมาก

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

นายพันเอก อิน-สงัด

(พระยาอภัยสงคราม)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

ลงนามแทน

แผนกเก็บ	
หมวด	_____
แฟ้ม	_____
ลำดับ	_____
ว.ศ.	_____

วิเชียรวิทย์

วิเชียรวิทย์

วิ.ศ. ตรวจ

หนังสือจากกระทรวงกลาโหม

ส่ง ศ. พ.อ. หลวงวาทิตวิทยวัฒน์ ไปดูงานเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงเรียนทันตแพทย์ ที่สหรัฐอเมริกา

บางแห่งเช่นที่สถานีรถไฟไม่สะดวกน้อย เพราะก่อนหน้านี้สงครามโลกครั้งที่สอง รู้สึกว่าคนญี่ปุ่นติดประเพณีชาตินิยมไม่ใช่น้อย ตามร้านขายอาหารจีนมีญี่ปุ่นคุมบัญชี เมื่อระฆังลั่น สตรีที่คุ้ยอยู่ด้วยตามคลับราตรีจะผลไปโดยไม่บอกกล่าว และก็สมควรแล้วเพราะได้เวลาสองยามพอดี สตรีญี่ปุ่นมีความอ่อนหวานมาก เห็นอกเห็นใจอาคันตุกะที่มาเยี่ยมเยียนประเทศของเขา และพอใจมากถ้ามาเที่ยวประเทศของเขาเพียงคนเดียว ไม่มีใครเป็นเจ้าของ และยังเป็นคนไทยซึ่งโดยปกติก็ให้เกียรติแก่สตรี มีความอ่อนน้อมสุภาพ สตรีญี่ปุ่นจึงจิตใจนักร และถ้าพูดญี่ปุ่นได้ด้วยก็ยิ่งเป็นกันเองเช่นญาติพี่น้องทีเดียว

ในนครหลวงโตเกียวมีศาสตราจารย์สัลยแพทย์ผู้หนึ่ง ซึ่งเพียรใคร่จะหาโอกาสได้แวะเยี่ยมเยียนพบปะสักหน่อย ก่อนเดินทางไปยังสหรัฐอเมริกา มีชื่อว่า ดร.สึซูกิ¹³² ได้ไปทาบตามเพื่อความสะดวกที่สถานทูตไทย ได้ทราบจากเจ้าหน้าที่ว่า ดร.สึซูกิเป็นสัลยแพทย์บัณฑิตนามเป็นศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยอิมพีเรียล¹³³ และถ้าจะเทียบยศศักดิ์กันแล้วก็เท่ากับชั้นมหาอำมาตย์เอกทีเดียว ทางสถานทูตไทยได้กรุณาติดต่อเพื่อขอพบปะกับท่าน ก็ไม่เห็นลำบากยากเย็นอะไรเลย

ท่านศาสตราจารย์ผู้นี้ก็คือชาวญี่ปุ่น ที่เคยศึกษาทันตแพทยศาสตร์ด้วยกันที่มหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนียที่โรงเรียนทันตแพทย์เป็นเวลา 1 ปี ไม่ได้ทำปริญญาคงจะไม่มีเวลานั่นเอง และทำงานทุกอย่างเหมือนกันกับนักเรียนทันตแพทย์ปีที่ 1-2-3-4 คือทำเทคนิคโดยรับส่วนทุกอย่าง และก็สามารถเข้าปฏิบัติการในคลินิกได้เป็นอย่างดี พอครบ 1 ปี ท่านก็เดินทางไปยังประเทศเยอรมัน ในระหว่างที่เพียรต้องซูลมนุ่นวายกับงานช่างต่าง ๆ ที่ไม่เคยทำในห้องแล็บขนาดใหญ่อันเป็นที่รวม ใครจะเข้าไปนั่งทำงานก็ได้ เพียรจึงถือโอกาสโอกาสปราศรัยกับท่านผู้นี้ ถึงกับไปเดินเล่นและรับประทานอาหารด้วยกัน มีความสนิทสนมกันมาก และท่านก็เป็นผู้ใหญ่กว่า การเที่ยวด้วยกันแบบนี้เพียรมักจะชิงออกค่าใช้จ่ายเป็นส่วนตัวเสียก่อนเสมอ ท่านจึงบอกว่าถ้าไปประเทศญี่ปุ่นขออย่าได้ลืมแวะบ้าง ฉะนั้นในตอนสายวันเดียวกัน หลังจากได้ติดต่อทางโทรศัพท์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว เพียรก็จับแท็กซี่มุ่งไปยังโรงเรียนแพทย์ของมหาวิทยาลัยอิมพีเรียลทันที ด้วยหนังสือแนะนำของสถานทูตไทย เพียรก็ได้ไปจนถึงอาคารเก่า ๆ หลังหนึ่ง ได้ส่งหนังสือมาให้ทางพยาบาลชาติญี่ปุ่นคนหนึ่ง แล้วถอดรองเท้าเดินตามเธอไปจนถึงห้องรับแขกส่วนตัวห้องหนึ่ง ซึ่งตามผนังเต็มไปด้วยตู้ตำราแพทย์นานาชนิด เมื่อได้พักอยู่ชั่วครู่พยาบาลก็ให้สวมยูนิฟอร์มของห้องผ่าตัด และให้เข้าไปดูการผ่าตัด ซึ่งดำเนินไปพร้อม ๆ กันถึง 3 โต๊ะด้วยกัน ต่างคนต่างเห็นกัน รายหนึ่งตัดต่อมไทรอยด์ รายหนึ่งผ่าช่องท้อง และอีกรายหนึ่งทำขากรรไกรใหม่ ในขณะที่สัลยแพทย์ทุกคนต่างทำงานกันอย่างเข้มแข็ง และคนที่ถูกผ่าก็กัดฟันกรอด ๆ ทนเจ็บเพราะมีด คนญี่ปุ่นทนซะมิด บอกว่าทนได้เสียเรื่อย เข้าใจว่าการทำให้ซาเฉพาะแห่งไม่ถึงขั้นหมดความรู้สึก แต่ก็ไม่ใช่เรื่องสำคัญ คนผ่าตัดก็ผ่าตัดไป เพียรได้ไปยืนอยู่หลังสัลยแพทย์

¹³² คือ Professor Masao Suzuki

¹³³ ปัจจุบันคือ University of Tokyo

คนหนึ่ง และเขาเองไม่ใช่ใครอื่น คือมหาอำมาตย์เอก ดร.สีชุกินั่นเอง กำลังลูปคล่าอยู่ในห้องท้องคนไข้ เมื่อรู้ว่ามีคนไทยยืนอยู่ข้างหลังจึงแสสร้งถามว่า “รู้จักนายแพทย์เพียร ขวนชายสกุล แห่งประเทศไทยไหม ?” ข้าพเจ้าก็ตอบไปว่า “นี่แหละเขาละ” ท่านศัลยแพทย์ก็เลิกการผ่าตัด ขวนกันออกไปยังห้องรับแขก ทักทายกันพอสมควรแล้วก็ขอพาเที่ยวในวันนั้นเอง ในตอนเย็น ท่าน ดร.สีชุกินี้ ก็ไปรับประทานอาหารที่โรงแรมชั้นโนะด้วยตนเองด้วยรถยนต์เช่า เราทั้งสองก็ไปรับประทานอาหารแบบญี่ปุ่นที่ร้านแห่งหนึ่ง ซึ่งมีสตรีในวัย 20-25 หลายคนเป็นคนปรนนิบัติ วางเบาะให้นั่ง วางเบาะให้พิง หยิบโน้न หยิบนี้ให้ และที่ที่ดีที่สุดคุยด้วยเป็นภาษาอังกฤษพอจะเข้าใจกันได้ และเธอคนหนึ่งสัพยอกว่า “แหม ทำทางกิริยาวาจาอย่างกับคนอเมริกันคนหนึ่งทีเดียว” เมื่อใช้เวลารับประทานอาหารแบบญี่ปุ่น ซึ่งก็มีหลายอย่างเหมือนกัน แต่ส่วนมากเป็นแกงจืดใส่ปลา กุ้งทอด ปลาดิบ เต้าหู้ขาว เบียร์อย่างไม้อั่น อยู่สักพักหนึ่งก็มีสาว ๆ จำนวนหนึ่งมารำพัดแบบพื้นเมืองใหญ่ ทำให้เคลิบเคลิ้มไปได้เหมือนกัน ประมาณสักสี่ทุ่มก็พากันกลับ ในตอนเช้าของวันรุ่งขึ้น เพียรก็ลงเรือโดยสารของญี่ปุ่นขนาดใหญ่ ณ ท่าเรือได้พบปะกับนายทหารเรือไทยคนหนึ่ง จะไปศึกษาเรื่องดินฟ้าอากาศที่แคลิฟอร์เนีย แต่ก่อนที่คุณทหารเรือจะขึ้นบนเรือ เห็นมีสุภาพสตรีสวยชาวญี่ปุ่นมาส่งด้วยคนหนึ่ง มีช่อดอกไม้ขนาดใหญ่ 1 ห่อติดมือมา แต่ดูเหมือนไม่ได้รำลាក់อย่างอาลัยอาวรณ์เท่าใดนัก คุณทหารเรือกับเพียรก็ได้ทำความรู้จักกัน และเป็นเพื่อนเดินทางด้วยกันต่อมา ดูเหมือนจะเป็นคนไทยอีกคนเดียวบนเรือเดินสมุทรนั้น ก่อนเรือเดินสมุทรจะออกจากท่า เพียรยังได้รับจดหมายด่วนจากท่านศาสตราจารย์สีชุกินี้ใจความว่า “ขอให้เดินทางด้วยความปลอดภัย” นี่ก็เป็นประเพณีอันดีงาม และการไปรษณีย์ของเขาคงดีเลิศรวดเร็วทันควัน

เรือโดยสารได้แวะที่ไฮโนลูลู แวะล่าเลี้ยงอาหารและน้ำ และถ่ายสินค้าที่รับมา ดังนั้นเรือจะยังไม่ออกจนสี่ทุ่มแม้จะได้มาถึงแต่เช้า สำหรับอาหารมื้อกลางวัน คุณทหารเรือและเพียรได้ตกลงกันเข้าไปหาของดี ๆ รับประทานอาหารบนพื้นแผ่นดิน และเที่ยวชมภูมิประเทศสักเล็กน้อย การชมภูมิประเทศต้องอาศัยรถยนต์รับจ้างซึ่งมีชาวญี่ปุ่นเป็นคนขับรถ สังเกตได้ว่าคนญี่ปุ่นมีไม่น้อยในไฮโนลูลู แม้ช่างตัดผมก็เป็นสตรีญี่ปุ่น เมื่อได้ถ่ายภาพทิวทัศน์อันสวยงามและได้เข้าชมภาพยนตร์ด้วยมือเย็นก็ขึ้นบกอีก แล้วก็นั่งรถเล่นตากลมอีกครั้งหนึ่ง พอเห็นว่าได้เวลาแล้ว ก็นึกตกลงกันว่าเห็นจะกลับเรือได้กระมัง คุณทหารเรือในขณะที่นั่งอยู่ในรถยนต์แท็กซี่ที่ชวนคนขับรถคุยถึงอะไรต่อมิอะไรหาเรื่องราวไม่ได้ จนเกือบจะถึงที่เรือจอดอยู่แล้ว ท่านหันมากระซิบว่า “ผมขอเวลาอีกสักเล็กน้อยเถิด เรายังมีเวลาถมไป” เพียรถามว่ามีอะไรอะไรจะเป็นจะตายหรือ ? เรือก็จะออกอยู่รอบร้อแล้ว คุณหนุ่มตอบว่า “เครื่องจักรร้อนเต็มทน” แล้วก็หันไปกระซิบคนขับรถยนต์อีก คนขับรถยนต์ผิวหมีก็ตอบ “โอเค” ในสักครู่เราทั้งสองก็ไต่บันไดไม้ที่อยู่ข้างหลังเรือสูง ๆ หลังหนึ่ง พาดหัวเข้าไปพบกับนารีผิวขาว

มีหลายขนาด ทั้งสูง ทั้งต่ำ ทั้งพืด ทั้งตามเรื่อง คุณทหารเรือให้เลือกเอา 1 คน ซึ่งคนที่เพียรเลือกได้นั้น มีความรู้เป็นพิเศษในการป้องกันโรคโดยไม่ต้องใช้เครื่องป้องกัน สักครูใหญ่ คุณทหารเรือหายร้อนแล้ว เราก็อากันกลับ ณ ที่เรือจอด รีบก้าวขึ้นบันไดเรือแทบไม่ทัน

จากโฮโนลูลูไปยังซานฟรานซิสโกไม่มีอะไรผิดไปจากธรรมดา การเข้าสู่นครซานฟรานซิสโก ก็สะดวกมากด้วยหนังสือเดินทางดิโพลแมติก ในขณะที่พักขมนครท่าเรือนี้ ก็ได้มีโอกาสชมโรงเรียน ทันตแพทย์ของมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ด้วยหนังสือนำของสถานทูตอเมริกันในไทย ตอนนี้อย่างได้ ทำความรู้จักกับทันตแพทย์อเมริกัน มีภรรยาเป็นนางพยาบาล สำหรับพยาบาลมีอาชีพทางถ่ายภาพ เอกซเรย์ด้วย ทั้งสองคนได้แนะนำว่า ถ้าจะเดินทางสู่ตะวันตกควรนั่งรถไฟสมัยใหม่เรียกว่ารถไฟ เปรียวลม เป็นรถไฟขบวนพิเศษจากธรรมดา รูปร่างสวยงามมาก ไม่เหอะทะอู้ยอ้ย ก่อนออกเดินทางมีผู้คนไปห้อมล้อมดูกันเล่นเพราะว่าเป็นของใหม่ วิ่งเร็วมากตั้ง 90 ไมล์ต่อชั่วโมง ถ้านอนอยู่จะไม่หลับเลย โดยที่จะได้ยินก้องหินและก้องกรวดถูกดูดมากระทบตัวรถดังเปรี้ยะ ๆ อยู่ตลอดเวลา เหมือนมีใครเอาอะไรมาเสียดให้ เมื่อถึงนครซิกาโก ก็ได้แวะชมโรงเรียนทันตแพทย์ของมหาวิทยาลัย อิลลินอยส์ และของมหาวิทยาลัยนอร์ทเวสเทิร์น และสถานที่สวยงามอื่น ๆ ก่อนจะออกเดินทางต่อไปยังวอชิงตัน มีผู้คนเคยชั่วคราวที่โรงแรมที่พักอยู่สองสามวันแนะนำ วิธีเดินทางที่สบายที่สุดก็ควรไปด้วยเรือบิน โดยที่เป็นทหารอยู่ในตัว ความกล้าหาญก็บังเกิดขึ้นเอง ตกใจขึ้นเครื่องบินเป็นครั้งที่สอง ครั้งแรกเมื่ออยู่ในกรุงเทพฯ ตอนที่เป็นักเรียนของกระทรวงกลาโหม ศึกษาวิชาเรื่องไอพิช มีเยอรมันมาสอน ตอนนั้นเข้าใจกันว่าสงครามต่อไปจะต้องสู้กันด้วยไอพิชแน่ เมื่อจบหลักสูตรได้ขึ้นเครื่องบินขนาดใหญ่ที่เยอรมันตั้งใจจะไปขายให้ประเทศจีน แต่แวะประเทศไทยชั่วคราว จำได้ว่าเครื่องบินได้ขึ้นสูงเพื่อชมพระนคร ในตอนเช้าก่อนที่จะออกเดินทางจากโรงแรมไปสนามบิน โดยรถยนต์ของบริษัทเดินอากาศอเมริกันบริษัทหนึ่ง คนรับใช้คนหนึ่งได้ช่วยขนกระเป๋าเดินทางส่วนตัวให้ และได้มอบรางวัลให้พอสมควรตามธรรมเนียม ก่อนจะจากกัน เด็กผู้รับใช้ก็กล่าวออกมาอย่างเป็นกันเองว่า “คุณโดยสารเครื่องบินคราวนี้ ข้าพเจ้าหวังว่าคงปลอดภัย” เมื่อได้ฟังเช่นนั้น ก็รู้สึกเสียพิลึก แต่เป็นชายชาติทหารต้องบินให้สมชื่อเสียที แต่การเดินทางด้วยเครื่องบินมีลูกเล็กเด็กแดงร้องกระจองอแงร่วมไปด้วยจึงรู้สึกปลอดภัย แม้จะเป็นเรือบินขนาดสองเครื่องยนต์ และต้องลงเติมน้ำมันเพียงสองครั้ง จากนครซิกาโกก็ถึงนครหลวงวอชิงตันเพียงในเวลาสองชั่วโมงเท่านั้น นับว่ารวดเร็วสะดวกแท้ที่ได้ข้ามเกือบครึ่งทวีป พักอยู่ ณ สถานีรถไฟเพื่อเดินทางไปฟิลาเดลเฟียทันที

ณ โรงเรียนทันตแพทย์ของมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย ได้ใช้เวลาดูกิจการทุกอย่าง โดยได้รับอนุญาตจากคณบดี¹³⁴ เสียก่อน เป็นเวลา 1 เดือน ได้พบปะครูบาอาจารย์ผู้มีพระคุณอีกมากมาย และได้พบปะกันร่วม 10 ปี ศาสตราจารย์บางคนได้ควักสตางค์ออกค่าอาหารกลางวันให้ก็หลายคน สำหรับท่านคณบดีได้เชิญให้ไปรับประทานอาหารร่วมด้วยบุตรสาวคนเดียวที่งามเด่นคนหนึ่ง ที่ภัตตาคารอย่างหรูในนครฟิลาเดลเฟีย นับว่าเป็นเกียรติยศอย่างสูง ซึ่งท่านได้พินิจร้านอาหารที่แพงและเก๋ที่สุด นอกจากนั้นยังได้ไปเที่ยวกับ ดร.ไรต์¹³⁵ และภรรยาหลายคราว ดร.ไรต์เป็นนักศึกษาทันตแพทย์ที่ต้องนั่งติดกันตลอดสองปีเพื่อไปศึกษาทันตแพทย์ จึงได้รู้จักกันดีเป็นพิเศษ ทั้ง ๆ ที่ไม่มีข้อผูกพันอะไรกันเลย และต่างผิวดูเสียด้วย สำหรับเวลา 1 เดือนที่พอกอยู่ ได้พยายามลอกแบบห้องหับต่าง ๆ เครื่องเรือน โดยเฉพาะในห้องทดลองเทคนิคทันตกรรม ห้องบรรยายต่าง ๆ ตลอดจนห้องทดลองทางวิทยาศาสตร์ ในขณะที่เดียวกันยังเข้าฟังบรรยายวิชาแทบทุกชั้น ทำกับว่าโรงเรียนเป็นบ้านของตน และความจริงก็ไม่มีใครเกลียดชังแม้แต่น้อย ในนครฟิลาเดลเฟียได้แวะเยี่ยมโรงเรียนทันตแพทย์ที่เทมเพิลอีกด้วยเพื่อจุดประสงค์อันเดียวกัน และการเข้าออกที่โรงเรียนนี้ก็สะดวกยิ่ง เพราะได้อาศัยศาสตราจารย์คนหนึ่งสอนทันตพยาธิวิทยา¹³⁶ ซึ่งครั้งหนึ่งเป็นนักเรียนชั้นเดียวกันที่เพนน์ มิหนำซ้ำเป็นแพทย์ชาวอังกฤษและจบหลักสูตรทันตแพทยศาสตร์พร้อมกันอีกด้วย ความประสงค์ต่อไปก็คือจะต้องไปดูโรงเรียนทันตแพทย์ชั้นดีที่เมืองอื่นอีกให้จุใจ ท่านคณบดีเทอร์เนอร์ซึ่งเป็นทั้งทันตแพทย์และแพทย์ได้กรุณาทำหนังสือแนะนำให้อีกหลายฉบับ

เพียร์ได้ออกจากฟิลาเดลเฟียตรงไปยังนครชิราคิวส์ เพื่อไปเยี่ยมเยียนโรงเรียนแพทย์ที่เคยศึกษาอยู่ 4 ปีเต็ม และทั้งยังได้กลับไปทำหน้าที่แพทย์ประจำบ้านอีกปีเต็ม จนมีรายชื่ออยู่ในสารบบว่าเป็นประชาชนของเมืองนี้ด้วยซ้ำไป หรือเป็นชิราคิวแซน เช่นเดียวกับฟิลาเดลเฟียน ถ้าอยู่ ณ นครฟิลาเดลเฟียนาน ๆ จนใคร ๆ ก็จำหน้าได้ มหาวิทยาลัยชิราคิวส์คงจะเห็นว่าโรงเรียนแพทย์ที่มีอยู่แล้วในเมืองไม่เหมาะสมไม่งาม เพราะแออัดไปด้วยโรงงานอุตสาหกรรมและเสียงที่รบกวน จึงขยับขยายไปก่อร่างสร้างตัวอยู่บนเขาโอนอนเดแกนติดกันกับคณะอื่น ๆ ในแคมปัสอันเดียวกัน และได้พบปะกับศาสตราจารย์หัวหน้าแผนกวิทยายักเตรี¹³⁷ ผู้ซึ่งเป็นผู้อำนวยการการสาธารณสุขของตัวเมืองด้วย คล้าย ๆ หมอการเมือง ความดีใจของท่านมีมากทีเดียว ยังมีทันตได้สังสรรค์กันเท่าใด ท่านก็ขอร้องให้บรรยายเรื่องการสาธารณสุขของประเทศไทยให้นักศึกษาปีสุดท้ายฟังเล่นเพลิน ๆ ฉะนั้นเรื่องที่ต้องบรรยายจึงเป็นกลอนสด และตนเองไม่ถนัดเลยอย่างไรก็ดี ก็ต้องพูดเป็นเวลา 1 ชั่วโมง มีการซักถามตามสมัครใจบ้างเล็กน้อย ในตอนบ่ายวันเดียวกันเมื่อจบการบรรยายโดยกะทันหันแล้ว ท่านศาสตราจารย์หัวหน้าแผนกและผู้รับผิดชอบการสาธารณสุข

¹³⁴ คือ Professor Charles Root Turner

¹³⁵ คือ Dr. A. L. Wright

¹³⁶ คือ Professor Frederic James

¹³⁷ คือ Professor Joseph L. T. Appleton

ก็ดึงแขนขึ้นรยดซึ่งท่านขับเอง คันบ้อเร่อ พาไปรับประทานอาหาร ไส้กรอก ไก่ทอด และเปียร์เย็นเจี๊ยบ แทบว่าจะเทกระเป๋าก็กว้างได้ วันต่อมา เพียร์ได้ขออนุญาตท่านคณบดีไวส์คอตเทน ขอห้องเดี่ยวในโรงพยาบาลที่ตนเคยเป็นแพทย์ประจำบ้านครั้งหนึ่ง และเข้าฟังบรรยายหลายเรื่องด้วยกัน ในตอนค่ำวันหนึ่ง ท่านคณบดีแพทยศาสตร์ ดร.ไวส์คอตเทนได้กรุณาเลี้ยงอาหารค่ำให้ 1 มื้อ และคุยกันอยู่นาน แล้วเพียร์ก็อำลา ได้พบเพื่อนฝูงหลายคนที่เคยเรียนแพทย์ด้วยกัน ต่างก็มีครอบครัวและมีฐานะใช้ได้

เพียร์ได้พักอยู่ที่เมืองซีราคิวส์ถึงสองสัปดาห์ จึงได้เดินทางต่อไปยังสถานทันตกรรมสำหรับเด็กที่โรเชสเตอร์ในรัฐนิวยอร์ก แล้วไปดูโรงเรียนทันตแพทย์ที่นครบัฟฟาโลในรัฐเดียวกัน เมืองนี้เองที่ทำให้กลองจุลทรรศน์สเปนเซอร์ขายให้แก่นักเรียนแพทย์ ต่อไปอีกได้ไปดูสถานทันตกรรมสำหรับเด็กทุกเกาะในนครนิวยอร์ก ดูโรงเรียนทันตแพทย์ที่รัฐแมริแลนด์สนับสนุนด้วยการเงินอย่างเต็มที่ คือคณะทันตแพทยศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยแมริแลนด์ ซึ่งท่านคณบดีในเวลานั้นอ้างว่าจะไม่รับผู้สำเร็จแพทย์เข้าศึกษาเป็นอันขาด เพราะซีเกียตั้งหลักสูตรพิเศษเหลือเกิน ณ นครบอสตันได้ชมสถานทันตกรรมสำหรับเด็กฮีสทแมน¹³⁸ โรงเรียนทันตแพทย์ของทัฟตส์ และของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เมื่อรู้สึกว่าคุณก็ มุ่งไปนิวยอร์กเพื่อเตรียมตัวเดินทางไปประเทศอังกฤษเร็วที่สุด ในนิวยอร์กได้ตกลงใจจะต้องประหยัดค่าใช้จ่าย จึงได้เลือกโรงแรมที่มีราคาต่ำที่สุด และมีชาวผิวเหลืองไปพักอยู่หลายคน เมื่อคนใช้ช่วยขนของเข้าสู่ห้องเช่าและกำลังวางกระเป๋าเดินทางกับพื้นห้องอยู่ เพียร์ถามถามเขาว่า บ่าย ๆ อย่างนี้จะหาเพื่อนร่วมความสุขสักคนจะได้ไหม ? บ่อยบอกว่าไม่เห็นขัดข้อง ยังมีทันทีที่ตนจะจัดสิ่งของเรียบร้อยเข้าที่ และยังมีที่นั่งจะถอดเสื้อนอกแขวนหรือนั่งพัก ก็มีเสียงเคาะที่ประตูเข้าไปแล้ว ก็ลองเปิดดู ทันทีที่มีสุภาพสตรีในชุดนอนมีเสื้อคลุมพอดูได้เดินเข้ามาทันที เหตุการณ์ก็เกิดขึ้นตามอุปนิสัยคนว่าเหว แต่รู้สึกว่าคุณจะวันออกเลิศจรื้อน แสดงละครประเดี๋ยเดียวรู้สึกเสียตายหม่อมปลอบใจว่า “หิวก็เรียกใหม่ได้ ฉันป่วนเปียนอยู่แถวนี้เอง” เฮ้อ นี่แหละนิวยอร์กละ

ตามวิสัยการเตรียมไปดูงานในประเทศอังกฤษนั้น เพียร์ก็ตรงโดยรอบคอบแล้วว่า น่ากลัวไปไม่รอด เพราะการเงินยอบแบายเต็มทน จึงมีหนังสือถึงท่านรัฐมนตรีช่วยว่าการคนหนึ่ง¹³⁹ ซึ่งท่านกำลังไปดูงานที่ลอนดอน และตัวท่านเองหวังว่า ถ้าดูเสร็จกลับบ้านก็จะทำประโยชน์ให้สมน้ำสมเนื้อกับที่ได้ถูกแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีคนหนึ่ง ท่านผู้นี้ก็ไม่ใช่คนอื่นเลย คือเป็นผู้บังคับบัญชาที่อยู่ตามลำดับขั้นขึ้นไปทางทหาร เคยป่วยเจ็บเป็นอะไร จะเป็นตัวท่าน ภรรยาท่าน บุตรแต่ละคนของท่าน แม้คนใช้ท่าน ก็จะใช้เรียกใช้เสมอ และเพียร์ก็ได้ทำธุระให้เป็นความสำเร็จอย่างดีเสมอ ก็เมื่อท่านมีบุญเป็นถึงขนาดรัฐมนตรี ท่านคงประสงค์จะแสดงความเอื้ออารีซึ่งเป็นอุปนิสัยที่มีอยู่

¹³⁸ ไม่ทราบว่าเป็นสถานที่ใด จึงคงการสะกดทับศัพท์ไว้ตามแบบเดิม

¹³⁹ คือ พล.ต. หลวงชำนาญยุทธศิลป์ (เชย รมยะนันท์) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐการ และผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 1

นานแล้ว ท่านได้มีหนังสือตอบไปยังเพียร์ที่สหรัฐอเมริกาใจความว่า “ถ้าไปถึงลอนดอนให้ไปพักอยู่ด้วย จะได้ไม่ต้องเสียเงินทอง” เพียร์จึงได้แต่เคลิบเคลิ้มในเหตุการณ์ข้างหน้า ก่อนลงเรือเดินสมุทรลำหนึ่งของอเมริกันที่ตนได้ค้นหาเอาเอง โดยสืบได้ความว่าถ้าไปเรือชั้นเดียวเป็นลูกที่สุด เพราะโดยมากเป็นเรือสินค้า มีผู้โดยสารที่ชี้เหนียวไปด้วยก็ไม่กี่คน มีน้ำหนักประมาณ 10,000 ตันเท่านั้น ข้ายังจะต้องข้ามมหาสมุทรอันกว้างขวางและเยือกเย็นที่สุด ท่ามกลางอากาศหนาวที่สุด เพราะยังเป็นเดือนมกราคม ในระหว่างเดินทางตอนต้น แม้จะมีการรื่นเริงในใจกันสักเท่าใดก็ไม่นาน เพราะพายุที่เกิดขึ้นแต่ละครั้งมีคลื่นขนาดมหึมา จนเรือทนไม่ได้โคลงเคลงอธิบายไม่ถูก คนโดยสารทั้งหลายหลบอยู่ภายในห้องของตน ไม่กล้าขึ้นดาดฟ้า มีห้วงพลัดลงทะเลแน่ ถึงเวลารับประทานอาหาร จะตั้งใจสักเท่าใด หากว่าเกิดเมาคลื่นก็เป็นอันว่านั่งอยู่ไม่ได้นาน จานอาหารก็ดี แก้วน้ำก็ดี จะเคลื่อนขึ้นเคลื่อนลงบนโต๊ะ สุดแล้วแต่เรือจะเอียงทางไหน ทุกคนจะเมาไม่มากก็น้อย เด็ก ๆ ที่เคยเจียวัวบนดาดฟ้าซุกอยู่กันภายในเงียบ เป็นอยู่อย่างนี้คราวหนึ่งหลาย ๆ ชั่วโมง และบ่อยครั้ง แต่อย่างไรก็ดี กัปตันก็สามารถนำเรือถึงเมืองท่าเซาแทมป์ตันได้ เพียร์ชนของขึ้นรถไฟมุ่งนครลอนดอน เมื่อถึงแล้วก็เช่าแท็กซี่ 1 คันไปยังที่พักของท่านรัฐมนตรีทันที และเมื่อพบปะกันแล้ว ท่านก็อนุญาติให้อาศัยนอนอยู่ห้องเดียวกัน โดยมีเตียงนอนเกินอยู่ 1 เตียง อากาศภายในห้องเยือกเย็นที่สุดเพราะใช้เตาแก๊สจุดกันหนาว ถ้าเปรียบเทียบกับความสะดวกสบายในอเมริกาแล้ว ก็ทราบได้ว่าในประเทศอังกฤษนั้น ไม่ใช่เขาไม่มีปัญหาที่จะทำบริการให้ดีเท่าที่เขาทำกันในอเมริกา แต่คนอังกฤษชอบประณีตเก๋ ๆ ไม่ค่อยจะยอมเปลี่ยนแปลงอะไร มีอะไรก็ใช้กันไปก่อนแบบชี้เหนียวไม่เข้าเรื่อง แม้รถแท็กซี่ก็สิบปีเป็นอยู่อย่างใดก็ไม่ยอมเปลี่ยน แต่ต้องยอมรับว่าคนขับรถแท็กซี่เก่งมาก ในที่ที่ชุมนุมชนหลบหลีกไปจนได้ ไม่ชนกันทั้ง ๆ ที่ดูว่าจะชนกัน แต่เมื่อคนขนาดรัฐมนตรีต้องมาเช่าห้องอยู่ในสภาพเช่นนี้ ก็ทำให้แขกผู้มาอาศัยชั่วคราวนึกไปว่า รัฐมนตรีคงจะพยายามเก็บเงินปอนด์กลับมาเอเชียบูรพาเท่านั้น ไม่ใช่อื่น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ท่านได้จ่ายค่าอาหารให้หลายมื้อ ในขณะที่ท่านเชื่อว่าท่านรู้จักลอนดอนดี และรู้อีกด้วยว่าที่ไหนเขามีอะไรดี ๆ รับประทานอาหาร ท่านมีผู้ช่วยไปด้วยคนหนึ่งเป็นนายทหาร¹⁴⁰ แต่มาดูการพลศึกษา และดูเหมือนท่านผู้ช่วยก็รับประทานอาหารฟรี ๆ เสมอ เป็นการช่วยเหลือรัฐกิจไปในตัว ในนครลอนดอน ได้ตกลงแวะดูกิจการที่สถานทันตกรรมอีสต์แมน และดูโรงเรียนแพทย์และทันตแพทย์ที่โรงพยาบาลกายส์ ได้โอกาสพบปะกับชาวไทยคนหนึ่ง ซึ่งกำลังศึกษาทันตแพทยศาสตรอยู่ และรับรองว่าจะไปช่วยกันในประเทศปิฎภูมิของท่านเมื่อจบหลักสูตร แต่จนบัดนี้ได้ล่วงเลยมามากกว่าสิบปีมาแล้ว ท่านก็ยังไม่ตกลงใจกลับ ได้ข่าวว่าท่านกลับใจ เพราะมีการทำมาหากินสะดวกมากอยู่ในประเทศอังกฤษอยู่แล้วนั่นเอง

¹⁴⁰ คือ พ.ต. หลวงไวยวิทยาธร (เสียม ไวยathy)

ครั้นพักอยู่ในลอนดอนได้ประมาณ 7 วัน ก็ตกลงใจเดินทางต่อไป และได้อำลาท่านผู้มีพระคุณ ท่านรัฐมนตรีที่ได้ให้ความสบายตลอดสัปดาห์ แล้วเพียร์ก็จับเรือกลไฟเล็ก ๆ มุ่งไปยังท่าเรือของประเทศฮอลแลนด์ตรงกันข้ามนั่นเอง พึงสังเกตได้ว่าอากาศยังหนาวที่สุดตลอดระยะทาง เมื่อขึ้นจากเรือกลไฟแล้ว ก็ต้องเข้าแถวคอยให้เจ้าหน้าที่ของประเทศฮอลแลนด์ได้ตรวจหนังสือเดินทาง ดินฟ้าอากาศทรมันที่สุด ทุกคนแม้จะเป็นฝรั่งก็ยืนอยู่หนึ่ง ๆ ไม่ได้ จำเป็นต้องกระโดดโลดเต้น ยืนนิ่งอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ มันหนาวเข้ากระดูก มือไม้แข็งปวด เท้าทั้งสองข้างก็เช่นเดียวกัน หิมะก็โปรยอยู่เรื่อย ลมแรง ทุกคนต้องคอยอยู่ในสภาพเดียวกันอย่างน้อยสองชั่วโมง จึงมีเจ้าหน้าที่มาตรวจตราหนังสือเดินทางตามระเบียบ ในที่สุดก็ได้ขึ้นรถไฟที่มาจอดคอยอยู่ ข้างในเย็นเจี๊ยบอีก ไม่มีเครื่องอบอุ่นเลย ต้องวิ่งหวั่นถึงท้ายรถทุกอันใจ สำหรับการเคลื่อนไหวของรถไฟนั้นก็รู้สึกรวดเร็วดี และเป็นสายเดียวที่จะวิ่งผ่านจากประเทศฮอลแลนด์ไปจนถึงนครเบอร์ลินได้โดยตรง เมื่อถึงสถานีแห่งนครหลวงของประเทศเยอรมัน ซึ่งมีรูปร่างเช่นเดียวกันกับสถานีหัวลำโพงแต่ใหญ่กว่า ออกจากรถไฟจะขึ้นถึงพื้นดินต้องเดินในอุโมงค์ใหญ่อยู่นาน เมื่อขึ้นบนพื้นพสุธาแล้วก็ไปหาที่พักเอาเอง ได้ห้องขนาดเล็กมีราคาดอสมสมควร การแวะมาเยอรมันนี้ไม่ได้ตั้งใจดูการทันตแพทย์อะไรเลย เพราะหยิ่งในใจว่าเท่าที่เห็นในสหรัฐอเมริกาดีมดิดไปแล้ว แต่ก็ได้ออกาสชมเครื่องมือทันตกรรมหัตถการต่าง ๆ ตลอดจนเก้าอี้ ยูนิตทันตกรรม และเครื่องเอกซเรย์ ซึ่งในด้านฝีมือก็คมคายไม่แพ้ของอเมริกัน และดูเหมือนจะถูกกว่าหน่อย ความตั้งใจจะเยี่ยมคนไทยที่ศึกษาอยู่ที่นั่น¹⁴¹ เพราะเป็นศิษย์ที่เคยได้มีความคุ้นเคยอยู่หลายคน และก็ได้พบปะกัน เขาทั้งหลายได้ชักชวนให้ไปรับประทานอาหารญี่ปุ่นบ้าง อาหารจีนบ้าง อาหารเยอรมัน และเปียร์ สังเกตว่าในประเทศนี้ แม้สตรีไทยก็ดื่มเปียร์ได้มากเหมือนกัน แต่ก็ไม่เมาไม่เหลวไหล คือดื่มเป็น ได้ชมละคร ภาพยนตร์ แต่ก็รู้สึกว่าคุณเยอรมันชอบภาพยนตร์อเมริกันมากกว่า แม้ในสมัยนั้นกำลังนิยมฮิตเลอร์และชาตินิยม คนเยอรมันเดินกันวุ่นวายไปหมด มีผ้าพันแขน มีเครื่องหมายสวัสดิกะ ใครเป็นเชื้อมิก็ต้องซ่อนตัวไว้ในบ้าน ทว่า ๆ ไปรู้สึกว่าการกำลังเตรียมจะปฏิบัติการอะไรสักอย่างหนึ่ง ขวับลาหากินยาก แม้ไข่ก้ขายจำกัด และความฟุ้งเฟ้ออย่างที่พบกันในฝรั่งเศสไม่มีเลย ประหยัด ๆ เป็นเรื่องประจำวัน การใช้เงินก็จำกัด แต่ยกนี้ให้แก่นักรบอเมริกัน รู้สึกอยากได้กันจริง เรื่องชาตินิยมไปกันใหญ่ เพราะถ้าไม่พยายามเรียนภาษาเยอรมันไปบ้างน่าจะถูกลูกคนขับ เพียร์ได้พยายามพูดภาษาอังกฤษที่สถานีรถไฟ ไม่ได้ผลเลย แต่เมื่อพูดภาษาเยอรมันแม้ตะกุกตะกักก็ถูกใจเจ้าของถิ่น จำได้ว่าเป็นอย่างนี้เหมือนกันเมื่อแวะญี่ปุ่น ในที่สุดเห็นว่าขึ้นอยู่ต่อไปท่าจะไม่สู้สนุก เดินไปไหนก็ไม่มีอิสระในใจ จึงตัดสินใจขึ้นรถไฟด่วนไปปารีสดีกว่า

¹⁴¹ คือ ศ. นพ.อวย เกตุสิงห์ และ ศ. นพ.อุดม โปษะกฤษณะ เป็นต้น

เมื่อถึงปารีสแล้วก็หาที่อยู่ไม่ไกลจากสถานีรถไฟ แล้วลงสำรวจข้าวของที่จะซื้อไปเป็นของกำนัลทางบ้าน ได้น้ำหอมอย่างดีในราคาถูกกว่าในกรุงเทพฯ สองสามขวด พักอยู่ในเมืองหลวงของฝรั่งเศสไม่กี่วัน ได้พบปะกับศิษย์เก่าอีกคนหนึ่ง ก็มีโอกาสดูห้องเที่ยวกันเล็กน้อยแต่ไม่ได้ไปชุกจนอะไร เพราะคิดถึงบ้านขึ้นทุกที เมื่อเห็นว่าจะไม่ได้อะไรมา แม้การทันตแพทย์ก็ยังเป็นรองที่ได้ดูมาแล้ว ก็ขึ้นรถไฟมุ่งตรงไปยังมาร์แซย์ บนรถไฟ เจ้าหน้าที่ศุลกากรเห็นน้ำหอมเข้า เพียรก็อธิบายว่า “แซ็สต์ปูลาฟาม¹⁴²” พี่แกก็ยิ้มไม่พูดว่าอะไร ค้างอยู่ที่เมืองท่า 1 คืน แล้วลงเรือของบริษัทอังกฤษชื่อ “แรนพูรา” ทะเลสาบทั้งหมดเป็นชาวลังกา การเดินทางโดยเรือกลับคราวนี้ไม่มีอะไรผิดไปจากการเดินทางกลับครั้งแรกเมื่อสิบปีก่อนนี้ คงเห็นสงฆ์เป็นจำนวนมากในลังกาพร้อมทั้งอิกา และขอทานที่บอมเบย์ที่ทำให้ปวดหัวเป็นที่สุด เมื่อเรือเทียบท่าก็พักอยู่ที่ป็นัง 1 คืน แล้วตอนเช้าวันรุ่งขึ้นก็จับรถไฟแห่งประเทศไทยกลับสู่พระนครอย่างไมเอิกเกริก และรุ่งขึ้นของอีกวันหนึ่งก็ไปรายงานตามลำดับชั้นกลับเข้าทำงานอย่างปกติ จนเมื่อพบปะวิสาสะกับบรรดาผู้ที่คุ้นเคยและนับถือ หลายคนถามว่า “ไหนว่าจะไปต่างประเทศอย่างไร ?” เพียรก็ตอบว่า กลับมาเมื่อวานขึ้นนี้เอง จริง ๆ ทั้งไปทั้งกลับกินเวลาเพียง 4 เดือน ไม่มีพิธีรีตองอะไรหรอก ได้ซื้อของมาฝากผู้ใหญ่หลายคน รวมทั้ง ผบ.ทหารบกและภรรยา แต่ท่านทั้งสองไม่มีโอกาสพบ

❖ (ชีวิตที่พลิกผัน)

ไม่กี่วันต่อมา วันหนึ่ง เพียรได้รับเชิญให้ไปรดน้ำคูบัวสาวคู่หนึ่งในซอยถนนรองเมือง เจ้าบ่าวเป็นนายทหารแพทย์ มีนายทหารสัญญาบัตรหลายคนไปในงานนี้ด้วย เป็นความจริง เพียรได้คุยกับนายทหารสองสามคนถึงเรื่องไม่เป็นเรื่องมากมาย ไม่ได้คุยกับภมณินทาใคร เพราะในชีวิตแม้แต่เรือดยุยังปล่อยให้มันกัดเล่นตามถนัด นอกจากจะเจ็บจะคันจนทนไม่ได้ แต่จะได้คุยอะไรเป็นสาระบ้างไม่ทราบ ในคืนวันเดียวกันนั้นและตอนหัวค่ำ ยังได้พาครอบครัวไปดูภาพยนตร์ด้วยกัน ครั้นกลับถึงที่พักมีผู้มารายงานให้ทราบว่า เมื่อตอนหัวค่ำของวันเดียวกันนี้ ขณะที่ยังอยู่ ณ โรงมหรสพนั้น วิทยุราชการได้ประกาศข่าวเป็นคำสั่งสำคัญให้ตนในฐานะเป็นผู้รับผิดชอบหน่วยพยาบาลใหญ่พ้นจากหน้าที่ และให้ไปสำรองราชการที่กองกลางต่อไป ในประกาศนั้นมีประกาศรวมชื่อนายทหารสัญญาบัตรอื่น ๆ ด้วย ขนาดที่ถูกปลดไม่มีเบี้ยหวัดเบี้ยบำนาญก็มี เพียรคุมสติเกือบไม่อยู่ และได้แจ้งกับครอบครัวว่าจะต้องหาที่อยู่อาศัยใหม่ ขอให้ไปช่วยกันหาแต่ตอนเช้าตรู่ เพราะว่าไม่มีสิทธิ์ที่จะอยู่ในรั้วของราชการต่อไปแล้ว รุ่งขึ้น การขนย้ายก็สำเร็จ เพราะไม่มีเครื่องรุงรังอะไรมากมาย และตนก็ได้รับไปรายงาน

¹⁴² C'est pour la femme เป็นภาษาฝรั่งเศส แปลว่า (น้ำหอม) สำหรับภรรยา

วังสวนกุหลาบ

๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๑

คุณหลวงที่รักยิ่ง

ของผากกระ เป้าถือสำหรับผู้หญิงและปากกาหมึกซึม
ซึ่งคุณหลวงได้นำมามอบไว้กับนายทหารคนสนิท เพื่อให้ผมกับ
ภรรยา นั้น ผมได้รับแล้ว ขอขอบคุณยิ่ง ในวันและเวลาที่
คุณหลวงมาหาผม นั้นผมกำลังติดธุระยุ่งจึงไม่สามารถต้อนรับได้
อย่างไรก็ดี ผมอยากจะพบคุณหลวงเหมือนกัน เพราะจากกัน
ไปเสียนาน ถ้ามีโอกาว่างเมื่อใดผมจะติดต่อกับให้ทราบ
หวังว่าคงสบายดี ขอฝากความรักและคิดถึงมาด้วย.

รักและนับถือ

พินิจจง

จดหมายจาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม ถึง ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์
(วังสวนกุหลาบ เดิมเป็นที่ประทับของสมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา
ต่อมาใช้เป็นที่พักและที่ทำการของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี)

การย้ายหน้าที่ตามลำดับชั้น ได้เข้าพบกับผู้บังคับบัญชา¹⁴³ ที่มาแทนคนเก่าที่เป็นรัฐมนตรี และให้ไปดูงาน ณ ประเทศอังกฤษ และที่ได้เคยไปอาศัยอยู่ด้วย 7 วัน ได้พยายามซักถามเอาความจริงจากท่านผู้บัญชาการร่างเล็ก ซึ่งกว่าจะเข้าพบปะท่านได้ในกระทรวงกลาโหมก็เป็นการยากเย็นไม่ใช่น้อย แม้จะได้ถูกเรียกไปทำการรักษาพยาบาลในครอบครัวท่านก็หลายครั้ง แต่ก็ยังเป็นไปตามหน้าที่ ท่านไม่ทราบและไม่มีความจะช่วยเหลือลูกน้องอะไรได้ อีกวันหนึ่งต่อมา ผู้บังคับบัญชาฝ่ายวิชาการ¹⁴⁴ ซึ่งเป็นแพทย์เป็นหัวหน้า และมียศเท่ากัน ได้เรียกไปพบสองต่อสองในห้องทำงานของท่านที่วังพญาไท พอลดกายลงนั่งบนเก้าอี้ ท่านก็ประกาศทันทีว่า “ผู้บังคับบัญชาให้เรียกคุณมาแจ้งให้ทราบว่า คุณได้ทำความผิดอย่างร้ายแรงแก่ชาติ!” เพียรเมื่อฟังข่าวไม่เป็นมงคลแล้วก็อยู่ในภาวะงงงัน และเดาในใจว่า อะไรหนอที่ได้ปฏิบัติไปในระยะใกล้ที่สุดที่ทำให้ชาติของตนเสียหาย จนตนต้องขัดเซพเนจรออกจากที่פקได้ ซึ่งเป็นการลงโทษทางอ้อม คิดเท่าใดก็คิดไม่ออก ต่อมาท่านผู้บังคับบัญชาฝ่ายวิชาการแพทย์กล่าวต่ออีกว่า “เอาเถิด ไปทำอะไรในระหว่างไปต่างประเทศ ก็ให้เขียนรายงานเป็นหลักฐานลงในกระดาษแผ่นนี้เดี๋ยวนี้” เพียรก็ได้รีรอ เพราะว่าไม่ต้องการใช้ความคิดพิเศษอะไร ไม่มีอะไรจะแก้ตัว ได้ไปดูงานตามคำอนุญาตของราชการกลาโหม ได้ไปญี่ปุ่น ได้ไปสหรัฐอเมริกา ได้ไปอังกฤษ ได้พบกับรัฐมนตรีผู้ไปดูงานทางด้านการศึกษาลอนดอน ผู้เคยเป็นผู้บังคับบัญชา ได้ไปเยอรมัน ได้ไปฝรั่งเศส และได้เดินทางกลับ แล้วก็ยืนบันทึกย่อ ๆ ให้ตามความต้องการ โดยใช้เวลาเขียนไม่เกิน 15 นาทีเสร็จจรุระแล้วก็ไต่ลงบันไดไปนั่งอยู่ในห้องเล็ก ๆ ห้องหนึ่งที่ใต้ถุน ถัดไปจากห้องหัวหน้าแผนกอีกคนหนึ่ง ซึ่งท่านผู้นี้ไม่สนใจที่จะวิสาสะด้วยเสียแล้ว และไม่ยอมกลับบ้านด้วย แม้เพียรจะอาสาไปส่งให้ที่บ้านด้วยเครื่องจักรฟอร์ตที่มีอยู่ 1 คัน เพื่อนฝูงที่เป็นนายทหารก็ไม่ยอมส่งคมด้วย หรือถ้าจำเป็นก็อย่างเสียไม่ได้ นายทหารชั้นผู้น้อยก็หึงงอนจงก้างแหว่ง มองหน้าคล้าย ๆ กับว่า “พุทโธ่ นี่กว่าจะสักเท่าไรคราวนี้ต้องแย่นะละวะ” จริงอยู่ ในขณะที่เพียรมีหน้าที่บังคับบัญชา ใครทำผิดมักจะถูกตำหนิหรือทำโทษ ก็คงมีบ้างที่มีผู้ผูกจิตเจ็บแค้นอยู่ คงสาปแช่งในใจอยู่ทุกวัน ช่างเขาเถิด

เช้าวันหนึ่ง เสียงโทรศัพท์ดังกระหึ่ม มีผู้วิงหน้มาบอกว่าได้รับโทรศัพท์จากสันติบาลว่า พ.อ. ตำรวจมีบรรดาศักดิ์เป็นคุณพระต้องการพบ แล้วภายในไม่ถึงครึ่งชั่วโมง เพียรก็ได้ปรากฏตัว ณ ห้องสอบสวนห้องหนึ่ง ก่อนถึงห้องได้เผอิญเดินผ่านห้องกรงเหล็ก มีมนุษย์อยู่ในนั้นหลายคน ที่จำได้เป็นพลศึกษาเอกที่เคยพบปะกันในนครลอนดอนคนหนึ่ง และเคยได้รับประทานอาหารร่วมกันกับท่านรัฐมนตรีที่ไปดูการศึกษาสองสามครั้ง ได้ทราบว่าบินกลับกรุงเทพฯ ก็พบข้อหาสำคัญยิ่งและถูกปลดออกจากหน้าที่เหมือนกัน ตามประกาศของวิทยุในคืนเดียวกัน ณ สันติบาล และในอีกห้องหนึ่งมีตำรวจอยู่ในสภาพเตรียมพร้อมอยู่ใกล้ ๆ ก็ปรากฏตัวนายพันเอกตำรวจมีบรรดาศักดิ์พร้อมด้วยผู้บันทึก เริ่มปฏิบัติการตามแผนการกับเพียรทันที บนโต๊ะมีจดหมายหลายฉบับที่เพียรได้ส่งทางเรือ

¹⁴³ คือ พล.ท. หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต (พิชิต เกรียงศักดิ์พิชิต) ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 1

¹⁴⁴ คือ พล.ต. พระศัลยเวชวิทยวิเศษ (สาย คชเสนี) นายแพทย์ใหญ่ทหารบก

มาให้ภรรยาทราบข่าวว่าทำอะไรไปบ้างในนิวยอร์ก ก่อนเดินทางโดยเรือข้ามสมุทรไปอังกฤษว่าจะไปพบปะกับใครในอังกฤษ และจะพักอยู่ ณ แห่งใด เป็นต้น ข้อความละเอียดที่เขียนนั้นได้ตกไปอยู่กับสันติบาล และเจ้าหน้าที่ได้ตั้งข้อสงสัยหลายอย่างในจดหมาย และได้ขีดเส้นใต้ด้วยหมึกแดงหลายแห่งแต่ละแห่ง พ.อ. คุณพระต้องการให้อธิบายให้แจ่มแจ้ง เพราะไม่เข้าใจข้อความซึ่งมนุษย์ธรรมดาอ่านแล้วก็ไม่ได้ตั้งใจเลย อย่างไรก็ตาม เพียร์ได้ถูกถามอ้อมไปอ้อมมา จากบางรักไปสะพานหัน จากสะพานหันไปสนามหลวง วนเวียนไปมาก็เป็นอันว่าไม่ได้เรื่อง ในที่สุดก็เกิดความรำคาญขึ้นทั้งสองฝ่าย สักครู่เมื่อเวลาได้ผ่านไปไม่ต่ำกว่าหนึ่งชั่วโมง สุรเสียงของผู้มีอำนาจก็กังวานขึ้น “ที่เชิญมาวันนี้ ก็เพื่อคุณจะได้ให้การให้เป็นประโยชน์แก่รัฐบาลเท่านั้น ไม่ใช่ให้การอย่างนักกฎหมาย” เมื่อไฟฟ้าเกิดชอร์ตขึ้นเช่นนี้ จากกรรมของ พ.อ. ตำรวจฝ่ายหนึ่ง พ.อ. แพทย์อีกฝ่ายหนึ่ง เพียร์ก็ระเบิดปั้งออกมาว่า “การให้การวันนี้ ถ้าผมมีอะไรเป็นประโยชน์แก่รัฐบาลแล้ว ผมไม่ต้องให้คุณพระมาชักผมให้เสียเวลาผมรายงานให้ฟังหมดเอง เพราะผมก็ถือว่าผมเป็นลูกจ้างของรัฐบาลที่ซื่อสัตย์คนหนึ่งเหมือนกัน” เมื่อได้ฟังคำกล่าวอย่างกวนเช่นนี้ คุณพระก็จบการสอบสวนและปล่อยให้กลับ แต่บรรยากาศทั่ว ๆ ไปส่วนตัวก็ยังคงมีดมน เพียร์คงต้องนั่งสมาธิอยู่ในห้องห้องหนึ่งได้ฤกษ์กรมพยาบาลทหารบก มีหน้าต่างอยู่ด้านหนึ่ง นอกหน้าต่างมีแต่ต้นไม้รูปร่าง หน้าห้องมีฝาพับ มองไม่เห็นผู้คนเลย และวันหนึ่ง ๆ ไม่มีเพื่อนฝูงเผลอมาให้เห็นหน้า แม้แต่นักการก็ไม่สนใจที่จะเข้ามาถาม ว่าต้องการจะดื่มอะไรบ้างเมื่อคอแห้งเต็มทนด้วยอากาศร้อน มีความอิสระอยู่อย่างหนึ่ง คือกลับบ้านได้เมื่อถึงเวลา จะไปทำมาหากินบ้างก็ไม่มีจิตใจ เพราะตั้งแต่รับราชการทหารก็ได้เห็นห่างกับผู้เจ็บไข้ที่เคยรักษาอยู่ เพราะได้ปฏิบัติหน้าที่ของทหารอย่างจริงจัง ไม่ได้พยายามหาเศษหาเลยข้างนอกตลอดเวลา รับราชการทหาร พ.ศ. 2475-2491¹⁴⁵ และได้อยู่ในรั้วขอบเขตของทหารเท่านั้นทั้งกลางวันกลางคืน คนข้างนอกที่เป็นพลเรือนเกือบจะไม่มีใครรู้จักหมอพียร์เลย ในขณะที่วนายอยู่ตั้ง 30 กว่าวัน ถ้าจะไปประจำตามร้านขายยาเพื่อพอกพูนรายได้ เห็นจะต้องกราบไหว้กันเป็นการใหญ่ และไม่เชื่อว่าจะมีร้านไหนสนใจ จะมีอยู่ที่ร้านเดียวเท่านั้น คือร้านสุมสวัสดิ์¹⁴⁶ ซึ่งทั้งสามภรรยาลูกหลานที่เป็นหุ้นส่วนกัน มักจะแบ่งมือรับเสมอเมื่อตกทุกข์ได้ยากทุกคราวไป อย่างน้อยก็ให้กาแฟ 1 ถ้วยถ้าผ่านร้านไป ซึ่งเป็นธรรมเนียมวัฒนธรรมประจำสกุล “สุมสวัสดิ์” ร้านอื่นแม้จะสนใจบ้างก็คงไม่กล้า เพราะผู้สมัครจะร่วมงานมีมลทินเมื่อได้ตรึงตรองอยู่หลายเวลาลงมติว่า เมื่อผู้บังคับบัญชาโดยตรงก็บอกว่าธุระไม่ใช่ ผู้บังคับบัญชาฝ่ายวิชาการก็ไม่สนับสนุน เลยตัดสินใจว่าจะเขียนหนังสือสักหนึ่งฉบับ ส่งถึงตัวสุภาพสตรีอันสูงส่ง¹⁴⁷ ที่กุมชีวิตท่านผู้กำชะตาของประเทศไทย เพื่อให้มีการพิจารณาขึ้นเด็ดขาดสักครั้ง จดหมายอ่านดังนี้

¹⁴⁵ ควรเป็น พ.ศ. 2475-2482

¹⁴⁶ ชื่อคลินิกเวชกรรมร่วมกับร้านขายยาในย่านเสาชิงช้า ของ นพ.ขุนศรีภักษ์ (เทียบ สุ่มสวัสดิ์) อาจารย์พิเศษสอนวิชาทันตพยาธิวิทยาคนแรกของแผนกทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีบุตรสาวคือ ผศ. พญ.พรณี สุ่มสวัสดิ์ อดีตหัวหน้าภาควิชาเวชศาสตร์ช่องปาก และอดีตคณบดีคณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁴⁷ คือ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม

กราบเรียน ท่านผู้มีพระคุณมาก่อน

เกล้ากระผมเดือดร้อนเป็นที่สุดที่กำลังใจ และมีได้ปฏิบัติราชการแต่อย่างใด มาเป็นเวลากว่า 30 วันแล้ว มีหน้าที่เพียงนั่งเฉย ๆ ไม่กล้าวิสาสะกับผู้ใด เพราะว่า ไม่มีผู้ใดเขายากจะวิสาสะด้วย หากว่าปรากฏว่าเกล้ากระผมเป็นบุคคลที่ ทางราชการไม่พึงปรารถนาแล้วไซ้ร ขอได้โปรดปลดออกจากราชการเสียให้มัน เสร็จสิ้นไป เกล้ากระผมจะได้ตั้งหน้าตั้งตาประกอบอาชีพแพทย์เป็นการส่วนตัว เป็นการตั้งต้นชีวิตใหม่ เพราะตลอดเวลาที่รับราชการในกระทรวงนี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงบัดนี้ นับได้ประมาณ 7 ปี ได้ปฏิบัติราชการอย่างเคร่งครัด ไม่ได้มีโอกา สทำไปเรเวต คนทั้งหลายข้างนอกเกือบจะไม่รู้จักว่าเกล้ากระผมเป็นหมอเสีย ด้วยซ้ำไป

ขอแสดงความเคารพอย่างสูง

เพียร ขวนขวยสกุล

หลังจากที่ได้ส่งหนังสือไปแล้วได้ประมาณ 7 วัน ทางราชการก็ประกาศออกวิทยุว่า ให้ พ.อ. เพียร ขวนขวยสกุล เป็นผู้เชี่ยวชาญสายการแพทย์คนหนึ่งประจำกรมพยาบาลทหารบก¹⁴⁸ เป็นอันว่าพ้นเคราะห์ไปที และเป็นความกรุณาของเจ้านายที่ยังมองเห็นความซื่อสัตย์สุจริตของ เด็กคนหนึ่ง ซึ่งเมื่อ 57 ปี (พ.ศ. 2443) ก่อนได้ทะลักออกมาจากครรภ์ของแม่สิน ที่หน้าศาลเจ้า อาเนี้ยเก็ง ตรอกสะพานโพธิ์ อำเภอสัมพันธวงศ์¹⁴⁹ และใครจะไปนึกไปฝันว่าจะก่อความยุ่งยาก แก่เจ้านายขนาดนี้ ถ้าออกทำงานเสียตั้งแต่จบมัธยม 6 ก็คงจะไม่ต้องให้กรมโฆษณาต้องเสียค่าไฟฟ้า เพิ่มขึ้น เมื่อต้องประกาศย้ายหน้าที่กะทันหันไปสำรวจราชการเพื่อปลด และการประกาศโฆษณา เปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง ยกย่องให้เป็นผู้จัดเจนการแพทย์ด้านอายุรเวชกรรม ไม่มีหน้าที่บังคับบัญชา หมอทหารอีก ความจริงมักน่าเป็นเรื่องภูมิไฉน ที่ในชีวิตไม่เคยผ่านการเป็นพลทหาร ไม่เคยเป็น นายสิบ ไม่เคยเป็นจำ ไม่เคยเป็น ร.ต., ร.ท., ร.อ., พ.ต. พรึบก็เป็นพันโททหารบก รับพระราชทาน เงินเดือนเดือนละ 400 บาทเต็มขั้น เป็นพันโทอยู่ปีเดียว ก็ได้เลื่อนเงินเดือนเป็นพันเอก แม้จะ ไม่ได้เป็นพันเอกไปในตัวตามขั้นเงินเดือนเช่นพันโทเต็มขั้นผู้อื่น ก็เพียงอีกปีเดียว ก็ได้เลื่อนเป็นพันเอก กินเงินเดือน 500 บาท ซึ่งหุหุหามากกว่าธรรมดาเหลือเกิน นอกจากนั้นและในขณะเดียวกัน ผู้บังคับบัญชาทางทหารที่มีชื่อในประวัติศาสตร์ชาติไทยสมัย 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ทุกคน ก็มียศประดับอย่างสูงเพียงพันเอกทั้งสิ้น เขาวานี้เป็นแบบสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อรองอำมาตย์เอก (ยศพลเรือน) เปลี่ยนเป็นพันเอกโดยกะทันหัน ไม่ทันที่โลกสยามจะรู้เนื้อรู้ตัวก็เป็นไปได้แล้ว และเป็นไปแล้วจริง ๆ นี่แหละเป็นพรหมลิขิตสำหรับลูกเมียนี้คนคนหนึ่ง

¹⁴⁸ หมายถึงตำแหน่ง ผู้เชี่ยวชาญทางอายุศาสตร์ กรมแพทย์ทหารบก

¹⁴⁹ ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของเขตสัมพันธวงศ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำสั่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่ ๖๑/๒๒๕

ตั้งหัวหน้าแผนกทันตแพทยศาสตร์

ให้ นายพันเอก หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ M.D., D.D.S.

เป็นหัวหน้าแผนกทันตแพทยศาสตร์ ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตั้งแต่วันนี้ไป.

สั่งแก่ ณ วันที่ ๑๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๘๓

ส.บ.ล.๖๑๑

อธิการบดี

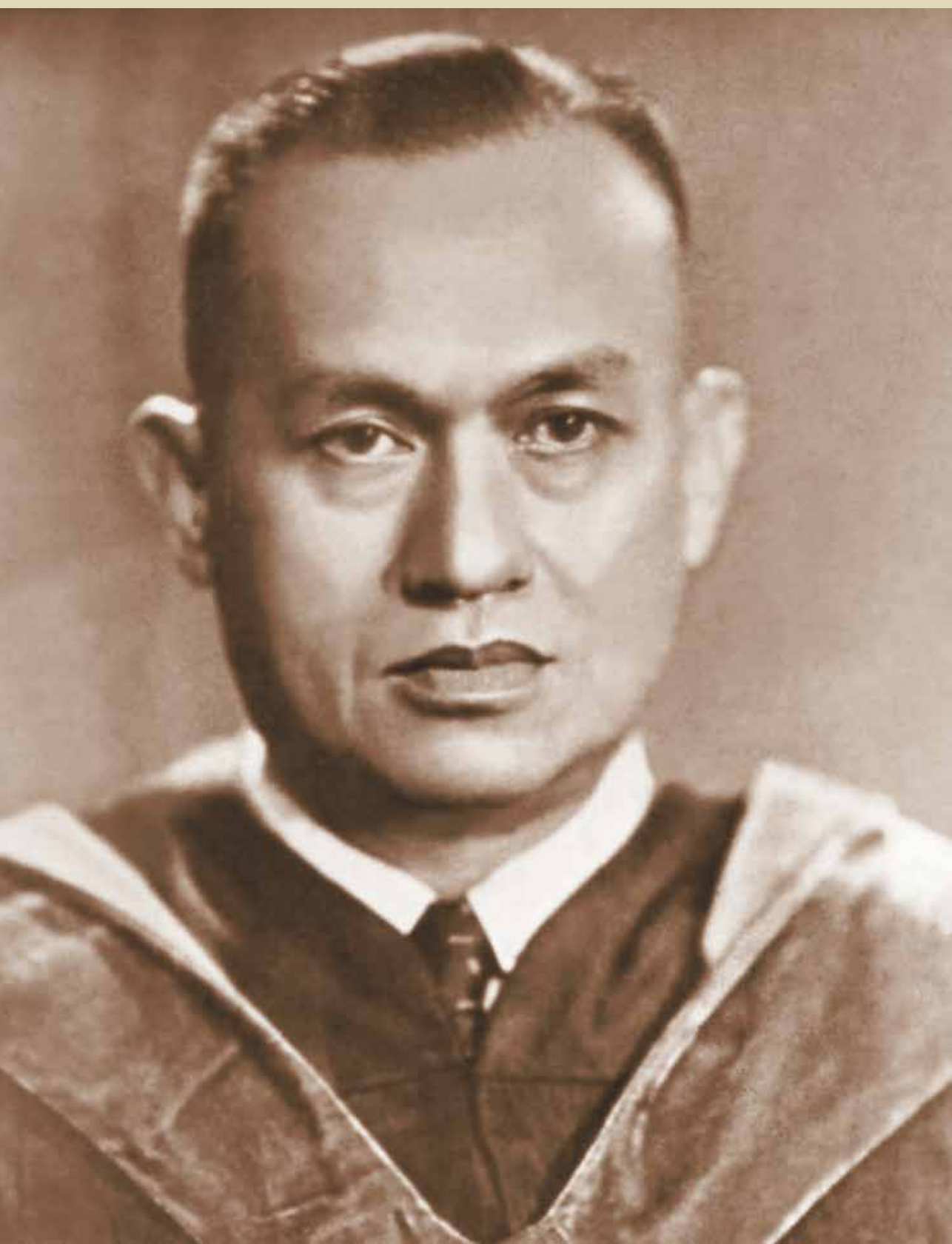
คำสั่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
แต่งตั้ง ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ เป็นหัวหน้าแผนกทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตึกทันตแพทยศาสตร์ (ตึกวาจวิทยาวัฒน์)

เป็นตึกเรียนวิชาทันตแพทยศาสตร์ระดับปริญญา หลังแรกของประเทศไทย เริ่มเปิดใช้เมื่อ พ.ศ. 2484

ปัจจุบันคือ ตึกวาจวิทยาวัฒน์ ตั้งอยู่ที่คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชีวิตช่วงสุดท้าย

โดย

ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์

(สันนิษฐานว่าได้บันทึกไว้ก่อนจะถึงแก่อนิจกรรมไม่นาน)

❖ ความเห็นของชาวเจ้าผู้มิโรคกระเพาะอาหาร ลำไส้ และเมแกนบลาส¹⁵⁰ ดังปรากฏในภาพถ่ายด้วยเอกซเรย์

สิ่งที่ไม่ควรรับประทาน

1. ข้าวสุก ข้าวต้ม และข้าวเหนียว ข้าวโอ๊ต
2. กว๊ายเตี๋ยว บะหมี่ เส้นหมี่ ทั้งผัดทั้งต้ม
3. เผือก มันฝรั่ง มันไทย มันเทศ
4. กลัวยหอม ขนุน เมล็ดแมงลัก
5. ของหวานจัด ของมันจัด รวมทั้งสังขยา
6. บรรดาขนมเค้ก และขนมทำด้วยแป้ง
7. ไขมันจากสัตว์
8. น้ำอัดลม เปียร์

สิ่งที่รับประทานได้โดยจำกัด

1. ผัก ถั่ว มะเขือเทศ แตงกวา แตงร้าน
2. ผลไม้ เช่น แอปเปิล มะละกอ สับปะรด ส้มโอ กลัวยเผา
3. เนื้อสัตว์ กุ้ง ปลา
4. น้ำมะเขือเทศ น้ำสับปะรด น้ำแอปเปิล
5. ขนมปังปังกรอบชิ้นบาง ๆ เส้นหมี่ทอดกรอบ

ถ้ารับประทานอาหารพอควร ไม่อ้วน และรู้จักเลือกสิ่งว่าอะไรควร และสิ่งอะไรไม่ควร รับประทานยาช่วยย่อยก็เกือบไม่มีความจำเป็น หากอึดอัดเล็กน้อยหลังอาหาร จะช่วยให้ทุเลา ด้วยไซตามินต์ ซิเมโค แพนโทไซม์ คอมบิซิม หรือสแปสโมแคนูลีสก็ได้

¹⁵⁰ Meganblase syndrome เป็นกลุ่มอาการที่เกิดจากการกลืนอากาศเข้าไปเป็นจำนวนมาก และมีฟองแก๊สขนาดใหญ่ เกิดขึ้นในกระเพาะอาหาร หลังจากรับประทานอาหารที่มีไขมันสูงและถูกย่อยยาก ทำให้มีอาการเรออย่างต่อเนื่อง และรู้สึกแน่นอึดอัด หายใจลำบาก คล้ายกับภาวะกลืนน้ำหัวใจขาดเลือด

การถ่ายภาพเอกซเรย์ครั้งสุดท้ายที่เจริญเอกซเรย์ สีแยกหลานหลวง วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2509 นั้น ข้าพเจ้าได้เจตนาไปเอง เพราะว่ามีอาการของโรคหลอดเลือดโคโรนารี ที่ได้วินิจฉัยไว้โดยนายแพทย์.....แห่งศิริราชประมาณ 6 เดือนก่อน ในคราวนั้น.....ข้าพเจ้าได้รับการตรวจอย่างถี่ถ้วนจากนายแพทย์.....และบรรดาแพทย์แห่งแผนกรังสี นพ.ว่าคอเลสเทอรอลในโลหิตของข้าพเจ้ามีถึง 400 มก. ใคร ๆ ก็ว่ามันสูงไป หลายคนยังว่า “ไม่เป็นไร” ข้าพเจ้าได้มีโอกาสพบกับนายแพทย์.....อีกได้แนะนำอย่างกันเองว่า ยาหอมไทย ๆ เขาก็มีเหตุผลในการปฏิบัติกับผู้ป่วย เลยเขียนใบสั่งยาให้มึบปี 6 และปี 1 ว่ามันส่งกลิ่นหอมเช่นกัน ข้าพเจ้าก็เชื่อและพยายามรับประทานตามคำสั่งนี้อยู่เป็นเวลานาน เข้าใจว่าได้ผลพอสมควร สำหรับ นพ.สั่งให้ข้าพเจ้ารับประทานเซโกโทนิและยาละลายไขมัน ข้าพเจ้าก็รับอยู่พักใหญ่ รู้สึกว่าได้ผลเหมือนกันถ้าไม่ออกแรงมาก และข้าพเจ้าก็ไม่ได้ออกกำลังกายไป เพราะใช้รถยนต์เป็นพาหนะ ขับเองระยะทางยาว ประสาทเคร่งเครียดก็รู้สึกว่าเหน็ดเหนื่อยเหมือนกัน แม้งานประจำวันที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะมีไม่มากนัก นอกจากงานที่ได้รับมอบหมายใหม่ คือการสร้างโรงเรียนแพทย์ขึ้นอีกคณะหนึ่งในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในอนาคตอันใกล้

โรคของหลอดเลือดโคโรนารีของข้าพเจ้าปรากฏชัดเป็นที่น่าสนใจ ก็เมื่อประมาณ 6 เดือนผ่านไปนี้เอง ข้าพเจ้าเริ่มรู้สึกผิดปกติว่า เดินในระยะไม่สู้ไกลนักและในขณะอากาศร้อนจัด ข้าพเจ้ามักจะไปไม่ไหวถ้าเดินต่อไปแม้เกิน 10 นาที คือมีอาการอึดอัด หายใจไม่สะดวก ขัดยอกใกล้บริเวณนมข้างซ้าย มีติง ๆ ในเนื้อกล้ามเนื้อแข็ง ขาได้ข้อศอกไปจดปลายนิ้วมือซ้าย ซาชากรรไกรล่างบนมีความรู้สึกเสียวตามรากฟันทั้งหมด จำเป็นต้องพักผ่อนในที่ร่มแห่งใดแห่งหนึ่ง และถ้าอากาศร้อนจัด การรับประทานเครื่องดื่มบ้างก็ทำให้ทุเลา และข้าพเจ้าอาจเดินต่อไปได้อีกระยะหนึ่ง อาการอาจเป็นซ้ำอย่างเดิม อย่างไรก็ตาม ถ้าไม่รีบร้อนในเรื่องการก้าวขา และถ้าไม่อิ่มจนเกินไป การเดินทางอาจปฏิบัติได้เป็นระยะเวลาพอควร แต่ถ้าท้องอืดจนเกินไป เช่น ถ้ารับประทานอาหารที่หน้าประตูวิเศษไชยศรี ข้าพเจ้าอาจเดือดร้อนพรรณนี้โดยเร็ว ฉะนั้น วิธีแก้ก็ควรที่ข้าพเจ้าจักต้องรับประทานอาหารกลางวันให้น้อยกว่าที่ได้เคยปฏิบัติอยู่ ไม่ต้องรับประทานอาหารเช้า แต่อาจบรรจุท้องด้วยเครื่องดื่มบ้างตอนสาย ให้อุดทนเรื่องอาหารไปจนถึงเวลาค่ำ เห็นจะเป็นหนทางที่เหมาะสมแน่นอน

ที่มาของพหุคูณ

โดย

นพ.สวด เพล่งวานิช

(นำมาจากบางส่วนของคำไว้อาลัย ที่เขียนถึง ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฒน์)

❖ ที่มาของพรหมลิขิต

นพ.สจด์ เป่องวานิช ได้เขียนเล่าไว้ในคำไว้อาลัยถึง ศ. พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ ว่า...

...เมื่อข้าพเจ้าได้รับเชิญให้เป็นอาจารย์พิเศษของคณะทันตแพทยศาสตร์ คุณหลวงวาจฯ กับข้าพเจ้าจึงได้เริ่มคุ้นเคยจนถึงขั้นสนิทสนมกันมากขึ้น ถ้าได้คุยกันเป็นเวลานาน ท่านก็จะเล่าความเป็นไปของชีวิตบางตอนแต่หลังให้ฟัง สั้นและยาวตามโอกาสของเวลา ในความรู้สึกรู้สึกของข้าพเจ้านั้น ชะตาชีวิตหรือเส้นชีวิตของท่านแต่น้อยคุ่มใหญ่เป็นชีวิตที่น่าสนใจและศึกษา บางตอนก็หวานจ้อยพลอยปลาบปลื้มใจไปกับท่านด้วย บางตอนก็ขมขื่นให้นึกเห็นใจในความอาภัพของชะตาชีวิตของท่าน เป็นชีวิตที่มทั้งฝันดีและฝันร้ายสลับกันตลอดมา ที่ฝันดีก็ถึงขนาดละเมอหัวเราะออกได้ดัง ๆ ที่ฝันร้ายก็ถึงขั้นตึงเครียด หากจะบันทึกเป็นเส้นชีวิตเช่นเดียวกับบันทึกอุณภูมิของคนไข้ เส้นชีวิตของท่านก็เปรียบได้กับบันทึกเส้นอุณภูมิของคนไข้ที่เป็นมาลาเรีย

ข้าพเจ้าเปรยความรู้สึกนี้แก่ท่านว่า น่าจะเขียนประวัติชีวิตของท่านเผยแพร่ให้เป็นที่ทราบกัน เพราะตลอดชีวิตของท่านเต็มไปด้วยความมานะบากบั่นและพากเพียรเป็นที่สุด และก็เพราะมนต์ขลังของความพากเพียรนี้เอง ที่ช่วยตัวของท่านเองให้รอดพ้นจากภัยพิบัตินานาประการและอยู่รอดมาด้วยดี เป็นที่เคารพนับถือแก่ผู้คนทั้งหลาย เป็นคติของชีวิตที่ดำเนินไปสมดังพุทธศาสนสุภาษิตซึ่งมีว่า “ผู้ใดเกียจคร้าน มีความเพียรต่ำ พึงเป็นอยู่ตั้งร้อยปี แต่ผู้ปรารภความเพียร มันคงมีชีวิตอยู่เพียงวันเดียว ประเสริฐกว่าผู้นั้น” ลูกศิษย์ลูกหาของท่านก็มีมาก หากตีพิมพ์เป็นเล่มขึ้นคงจะมีผู้สนใจใคร่จะได้อ่าน และมีไว้เป็นสมบัติของตนเอง เพื่อสั่งสอนลูกหลานต่อไปไม่น้อย

คำเปรยของข้าพเจ้าได้ผล เพราะอยู่มาไม่นานนัก เมื่อท่านพบกับข้าพเจ้าในวันหนึ่ง ก็ยื่นปึกสมุดเอกเซอร์ไซส์ให้ และบอกให้ไปอ่านดูก่อน อ่านแล้วแน่ใจว่า ถ้าพิมพ์ขึ้นแล้วไม่มีคนเข้าใจผิดท่านว่าอวดแบ่ง ค่อยคิดเรื่องการพิมพ์ ข้าพเจ้าใช้เวลาอ่านอยู่ไม่นานก็นำกลับมาบอกท่านว่าตามความเห็นของข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นหนังสือประเภทบทเรียนด้วยของจริง ให้ประโยชน์ทั้งในทางเป็นประวัติศาสตร์ทั่วไป ความรู้รอบตัว และคติชีวิต มีความแปลกใหม่อยู่เพียงประการเดียวก็คือมีน้อยคนเหลือเกินที่เผยแพร่ประวัติชีวิตของตนเองขณะมีชีวิตอยู่ แต่ในเรื่องก็มีใช้เรื่องของหลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ แต่เป็นเรื่องของ “นายเพียร ขวนขวายสกุล” ซึ่งแสดงเป็นพระเอกแต่ต้นจนจบ แม้กระนั้น คนอ่านเมื่ออ่านแล้วก็อ่านออกว่า พระเอกในเรื่องนี้ก็คือคุณหลวงนั่นเอง เรื่องที่จะห้าม

คนนินทานั้นห้ามยาก แล้วข้าพเจ้าก็ยกสุภาภิตโลกนิตินิพนธ์ที่ว่า “ห้ามเพลิงไว้อย่าให้มีควัน... ฯลฯ” เป็นการลอบใจแก่ท่าน คราวนี้มาถึงซื้อหนังสือ ข้าพเจ้าเลือกตั้งให้หลายชื่อ ท่านพอใจชื่อ “พรหมลิขิต” ชื่อพระเอกในเรื่องและชื่อเรื่องสองสิ่งนี้ ก็พอจะให้เราได้มีจินตนาการถึงส่วนลึกของหัวใจของท่านได้ว่า ท่านหมายถึงอะไร

ในที่สุด หนังสือ “พรหมลิขิต” โดย พ.อ. หลวงวาจวิทยาวัฑฒน์ ซึ่งมีภาพหน้าปกสอดสีเป็นเด็กในเครื่องแบบนักเรียนกำลังก้าวเดินอย่างองอาจ ฝ่าดงแมกไม้มานานชนิดสองข้างทาง อันเป็นภาพความคิดในทรงสนะของท่านเอง เป็นหนังสือที่มีข้อความหนา 304 หน้า และคำนำของท่านเองอีก 4 หน้า ก็ออกสู่ตลาดเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2500 ข้าพเจ้าเป็นผู้ตรวจฉบับพิสูจน์ตามต้นฉบับจากข้อความสำนวนของท่านเอง โดยมีได้ถูกข้าพเจ้าแก้ไขเพิ่มเติมตามที่ท่านขอร้องให้ช่วยเลย แม้แต่น้อย ข้าพเจ้าได้ขอร้องให้สำนักพิมพ์แห่งหนึ่งช่วยเป็นตัวแทนจำหน่าย และได้นำไปจำหน่ายที่โรงพยาบาลพระพุทธชินราช พิษณุโลก ขณะมีการประชุมแพทย์ แต่ปรากฏว่าขายได้ไม่กี่เล่ม เฉพาะที่พิษณุโลก มีหนังสือเหลืออยู่หลายสิบเล่ม ข้าพเจ้าจึงบอกขอให้ท่านสละให้โรงพยาบาลจำหน่าย เอาเงินบำรุงโรงเรียนพยาบาลฯ ท่านก็อนุญาตให้ด้วยความเต็มใจ ส่วนที่สำนักพิมพ์ก็ปรากฏว่าจำหน่ายได้น้อยมากเช่นกัน ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่าส่วนใหญ่ของหนังสือที่เหลือ ท่านได้ใช้วิธีขายหรือแจก ข้าพเจ้าเคยแนะนำให้ใช้วิธีโฆษณาเพื่อให้ขายได้มากขึ้น แต่ท่านไม่เห็นด้วย หนังสือเรื่องนี้จึงขายได้ไม่คุ้มกับทุนเงินค่าพิมพ์ที่ลงไป ข้าพเจ้าเสียใจที่คาดการณ์ผิด ได้ไปลูกะโทษแก่ท่าน ท่านก็ว่าชะตากำลังตก ช่วยไม่ได้ จึงเป็นเรื่องน่าเห็นใจและน่าเสียดายในความตั้งใจดีของท่าน เท่าที่ข้าพเจ้าจำได้ คุณหลวงวาจาฯ จึงเป็นแพทย์คนที่สอง ที่เขียนประวัติชีวิตของตนเองไว้อย่างละเอียดโดยไม่ปิดบัง และได้ตีพิมพ์เผยแพร่ขณะยังมีชีวิตอยู่ คนแรกคือขุนพิทักษ์ประชาสุข (พิทักษ์ ปาลวัฒน์) แต่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในคราวงานพระราชทานเพลิงศพ

ตอนท้ายของเนื้อเรื่องในหนังสือ “พรหมลิขิต” ถ้าจะเขียนต่อก็ยังได้ เพราะมีลักษณะเหมือนรำคำงอยู่ ไม่ทราบว่าคุณจะได้รำต่อจนจบกระบวนรำหรือไม่ เพราะในระยะสุดท้ายของชีวิตของท่าน ข้าพเจ้ากำลังมีงานหนัก จึงมีค่อยได้มีโอกาสพบปะวิสาสะกันเช่นแต่ก่อน...

บท: แพนท์สตอรี่ ร.พ. จ. ๔.
๗ พ. ย. ๒๕๐๑.

เรียน อาจารย์ พิเศษ ยี่สิบ.

กระผมได้อ่าน "พรหมลิขิต" ของ อาจารย์
จนแล้ว ได้คิดว่า ตำนาน, ตำนาน, ตำนาน
ตามภาษาโบราณ, ตามตำนาน และ ตามสมัย.

นอกจากนี้แล้ว ยังได้เห็นว่า เรื่องของ
"โลกนี้" ของคนนั้น ๆ ตำนานว่า :-

อันคนดี มีชีวิต ด้วยดีทุกประการ
มีโชคลาภ โชคดี โชคลาภ โชคลาภ
อันคนชั่ว มีชีวิต ชั่วช้า ชั่วช้า
มีชีวิต ชั่วช้า ชั่วช้า ชั่วช้า.

และ "พรหมลิขิต" ของคุณครู กับ คุณครู
ชื่อว่า :

"Every man's life is a fairy tale,
written by God's finger."

ขอขอบพระคุณคุณครู ที่ได้สอน
"พรหมลิขิต" ให้กระผม ได้เรียน.

เรียน ยี่สิบ.
เรียน ยี่สิบ.

❖ บรรณานุกรม

- กัลยารัตน์ กรโกวิท. ท.บ. อนุสรณ์ 2496. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเซชม; 2496.
- การอบรมช่างทำฟันหรือทันตแพทย์. เอกสารสำนักนายกรัฐมนตรี ((2) สร 0201.27/17). กรุงเทพฯ: สำนัก
หอจดหมายเหตุแห่งชาติ; 2485-2496.
- ขนิษฐา บัวงาม. พระมหาธีรราชเจ้ากับไฮเดิลเบิร์กวิทยา. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์; 2557.
- คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล. ชุมนุมพระนิพนธ์และบทความเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิตลodayเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ พระบิดาแห่งการแพทย์แผนปัจจุบัน
ของไทย. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเซชม; 2508.
- คมสัน สุขมาก. บทบาทของตำรวจสันติบาลในระบอบประชาธิปไตย. [วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต].
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2535.
- จำนง เทพหัสดิน ณ อยุธยา. เครือญาติ สกฤ เทพหัสดิน ณ อยุธยา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง-
แอนด์พับลิชชิ่ง; 2545.
- ชนินทร์ เตชะประเสริฐวิทยา. วงการทันตแพทย์ไทย และทำเนียบทันตแพทย์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม; 2526.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, วิภักย์ พงศ์พนิตานนท์, บรรณาธิการ. จอมพล ป. พิบูลสงคราม
กับการเมืองไทยสมัยใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; 2544.
- ดำรง ฉนะชานนท์, บรรณาธิการ. 100 ปี กรมแพทยทหารบก. กรุงเทพฯ: สามเจริญพาณิชย์; 2542.
- ทิพย์ ผลโคก, บรรณาธิการ. เวชนิสสิต 2478. พระนคร: คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2478.
- ที่ระลึกครบ 36 ปี 2483-2519 คณะทันตแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: คณะทันตแพทยศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2519.
- ธงชัย ลิขิตพรสวรรค์, บรรณาธิการ. อดีตชีวประวัติ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร. กรุงเทพฯ: แสงดาว; 2556.
- ธงทอง จันทรางศุ. 70 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย; 2530.
- ธนพร แยมสุตา, บรรณาธิการ. 100 ปี กรมแพทยทหารเรือ. กรุงเทพฯ: กรมแพทยทหารเรือ; 2559.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. ความเป็นอนิจจังของอาหารจีนชั้นสูงในกรุงเทพฯ: การเดินทางสู่เส้นทางของอาหาร
“ประชาธิปไตย”. ไทยคดีศึกษา. 2545-2546;19(2):42-51.
- บัณฑิต จุลลาสัย-รัชดา โชติพานิช. เขตสมเด็จพระสัมพันธวงศ์ [อินเทอร์เน็ต]. มติชนออนไลน์; 2562 [เข้าถึงเมื่อ
1 ต.ค. 2562]. เข้าถึงได้จาก: https://www.matichon.co.th/article/news_1344856.
- บุญเลี้ยงอนุสรณ์. พระนคร: บริษัทการพิมพ์ไชยวัฒน์; 2504. (อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
หลวงบุญปาลิตวิชาวาสาศก์ (บุญเลี้ยง บุญปาลิต)).
- ประกาศ ให้ใช้วันที่ 1 มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่. ราชกิจจานุเบกษา. 1 ม.ค. 2484; เล่ม 58: 31-3.

- ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องแต่งตั้งศาสตราจารย์ทางทันตแพทยศาสตร์. ราชกิจจานุเบกษา. 14 ม.ค. 2490; เล่ม 64 ตอนที่ 3: 49.
- ประวัติวัดเทพศิรินทราวาส. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; 2542. (อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระสาสนโสภณ (โย ภทฺธิโยเถร)).
- ผลการสอบไล่นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 6 เบ็ดเตล็ด (ร.6 บ 4/32). กรุงเทพฯ: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ; 2460.
- พระธรรมสุธี (พีร์ สุชาติมหาเถร). ประวัติสังเขปวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และประวัติอธิบดีสงฆ์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; 2550.
- พระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการ กรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ในกระทรวงการสาธารณสุข พุทธศักราช 2485. ราชกิจจานุเบกษา. 10 มี.ค. 2485; เล่ม 59 ตอนที่ 16: 690-3.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระวินัยปิฎก ปรีวาร. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; 2539.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระวินัยปิฎก มหาวีรังค์ ภาค 2. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; 2539.
- แม่ขวัญข้าว, บรรณาธิการ. ชีวิตและงานพระยาเมธาธิบดี บรมเดชาภาพแห่งยุติธรรม. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า; ม.ป.ป.
- ราชบัณฑิตยสถาน. ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี และประกาศราชบัณฑิตยสถาน เรื่อง กำหนดชื่อประเทศ ดินแดน เขตการปกครอง และเมืองหลวง. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน; 2545.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน; 2556.
- ราชบัณฑิตยสถาน. หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาฝรั่งเศส ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน; 2555.
- ราชบัณฑิตยสถาน. หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน; 2532.
- โรงพยาบาลพญาไท (กองเสนารักษ์มณฑลทหารบกที่ 1) กิจการแต่ พ.ศ. 2475-78. พระนคร: โรงพิมพ์หว่าเชียง; 2479. (อนุสรณ์ในการฉาบฉวย หมีนั้ฉั่วฉั่วฉั่ว (อิม ฉั่วฉั่ว)).
- โรงเรียนปทุมคงคา. ครบรอบ 84 ปี โรงเรียนปทุมคงคา. กรุงเทพฯ: กราฟิคอาร์ต; 2527.
- วทัญญู ปรัชญานนท์, บรรณาธิการ. กิ่งศตวรรษ. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์; 2545.
- วาทวิทยาวชิวัตน์อนุสรณ์. พระนคร: โรงพิมพ์แพร่การช่าง; 2509. (อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาทวิทยาวชิวัตน์).
- สรโรจ แสงวิเชียร. 120 ปี โรงเรียนแพทย์ศิริราช. เวชบัณฑิตศิริราช. 2553;3(2):50-70.
- สรโรจ แสงวิเชียร. ชีวประวัติ ศาสตราจารย์ นายแพทย์สุด แสงวิเชียร. กรุงเทพฯ: พี.เอ.สัฟวิ้ง; 2557.
- สรโรจ แสงวิเชียร. ศิริราชร้อยปี ประวัติและวิวัฒนาการ. กรุงเทพฯ: วิกตอรีเพาเวอร์พอยท์; 2531.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาญี่ปุ่น ฉบับราชบัณฑิตยสภา. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา; 2562.

- สี สิริสิงห. กิจการของคณะทันตแพทยศาสตร์. วิทยาสารทันตแพทยศาสตร์. 2502;9(4):205-14.
- สุภาพร กัณห์วานิช, บรรณาธิการ. 50 ปี ทันตแพทย์ จุฬาฯ ประวัติและวิวัฒนาการ. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์; 2532.
- สุรพันธุ์ บุญยमानพ. การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของหลวงพิบูลสงคราม: ศึกษาเฉพาะกรณีการกวาดล้าง
ปรักษ์ทางการเมืองในปี พ.ศ. 2481. [วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต]. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย; 2521.
- อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก จรูญ รัตนกุล เสรีเริงฤทธิ์. กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรส โปรดักส์; 2526.
- อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ พันโท สี สิริสิงห. กรุงเทพฯ: เอรารีนการพิมพ์; 2521.
- อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ รองอำมาตย์โท ขุนศรีรักษ (เทียบ สุ่มสวัสดิ์). พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาสน์;
2509.
- อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ หลวงพิณพากย์พิทยาภท (พิณ เมืองแมน).
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์; 2520.
- อัลบั้มรูปภาพ รวบรวมโดย ศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาจวิทยาวัฒน์. กรุงเทพฯ: พิพิธภัณฑสถาน-
วาจวิทยาวัฒน์; ม.ป.ป.
- อิสระ ยุคตะนันท์. ท.บ. อนุสรณ์ 2487. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยขเสม; 2487.
- Baketel OS, editor. The Methodist Year Book 1919. New York: The Methodist Book Concern; 1919.
- Bowdoin College. Annual Catalogue of Bowdoin College 1919-1920. Bowdoin College Bulletin.
1919;98:28, 41.
- Bowdoin College. Annual Catalogue of Bowdoin College 1920-1921. Bowdoin College Bulletin.
1920;107:23, 25.
- Bowdoin College. Catalogue of Bowdoin College & the Medical School of Maine for the Year
1913-1914. Bowdoin College Bulletin. 1913;50:36.
- Fox TP, editor. The Dental Record 1926. Philadelphia: Thomas W. Evans Museum and Dental
Institute; 1926.
- Hanrahan J, Watson LR, Turley RK. Gas in the Digestive Tract. Health Encyclopedia, University of
Rochester Medical Center; n.d. [cited 2019 Oct 1]. Available from: <https://www.urmc.rochester.edu/encyclopedia/content.aspx?ContentTypeID=85&ContentID=P00369>.
- Jennison WA, editor. The Onondagan 1926. Syracuse: Syracuse University; 1926.
- Kaplan RI, editor. The Diamond 1938. Philadelphia: Temple University School of Dentistry; 1938.
- Lindee MS. Suffering Made Real: American Science and the Survivors at Hiroshima. Chicago:
The University of Chicago Press; 1994.

- News of dentistry: Fraternity names Joseph Appleton man of the year. JADA. 1956;3(2):259.
- Swain K. 'Extraordinarily arduous and fraught with danger': syphilis, Salvarsan, and general paresis of the insane. Lancet Psychiatry. 2018;5(9):702-3.
- The editors of Encyclopaedia Britannica. Gettysburg Address [Internet]. Encyclopaedia Britannica; 2019 [cited 2019 Oct 1]. Available from: <https://www.britannica.com/event/Gettysburg-Address>.
- The editors of Encyclopaedia Britannica. Liberty Bell [Internet]. Encyclopaedia Britannica; 2018 [cited 2019 Oct 1]. Available from: <https://www.britannica.com/topic/Liberty-Bell>.
- The editors of Encyclopaedia Britannica. U-boat [Internet]. Encyclopaedia Britannica; 2019 [cited 2019 Oct 1]. Available from: <https://www.britannica.com/technology/U-boat>.
- Tolley WP, editor. The Onondagan 1922. Syracuse: Syracuse University; 1922.
- Turnbull J. Oxford Advanced Learner's Dictionary. 8th ed. Oxford: Oxford University Press; 2010.
- United States Department of State. Register of the Department of State. Washington: Government Printing Office; 1922.
- United States Department of the Interior. Educational Directory 1937 Part I State and Country School Officers. Washington: United States Government Printing Office; 1937.
- Vosburgh FG, editor. The Onondagan 1925. Syracuse: Syracuse University; 1925.
- Wikipedia contributors. Masao Tsuzuki [Internet]. Wikipedia, The Free Encyclopedia; 2019 [cited 2019 Oct 1]. Available from: <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=%E9%83%BD%E7%AF%89%E6%AD%A3%E7%94%B7&oldid=73500856>.

❖ บรรณานุกรมภาพ

- กรณีการ์ ตันประเสริฐ. พระราชวังพญาไท ในวันวาร์ห้าแผ่นดิน. กรุงเทพฯ: มติชน; 2553.
- คำสั่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ 25/565 เรื่องตั้งหัวหน้าแผนกทันตแพทยศาสตร์. กรุงเทพฯ: พิพิธภัณฑสถาน-
วาวจวิทยาวัฒน์; 2483.
- จอมพล ป. พิบูลสงคราม [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: พิพิธภัณฑสถานวาวจวิทยาวัฒน์; ม.ป.ป.
- เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) [ฟิล์มกระจก]. ภาพที่อัดจากฟิล์มกระจกผืนกบน
กระดาดแข็ง (10M12M/143). กรุงเทพฯ: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ; ม.ป.ป.
- ตึกทันตแพทยศาสตร์ (ตึกวาวจวิทยาวัฒน์) [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: พิพิธภัณฑสถานวาวจวิทยาวัฒน์; 2492.
- ตึกบำบัดโรคฟัน กองเสนารักษ์มณฑลทหารบกที่ 1 [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: พิพิธภัณฑสถานวาวจวิทยาวัฒน์; ม.ป.ป.
- ผลการสอบไล่แก่นักเรียนทุนเล่าเรียนหลวง. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 6 เบ็ดเตล็ด (ร.6 บ 4/32). กรุงเทพฯ:
สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ; 2460.
- พ.อ. หลวงวาวจวิทยาวัฒน์ไปดูงานอันเกี่ยวกับการจัดตั้งมหาวิทยาลัยแผนกฟันที่อเมริกา. เอกสารกระทรวง
การต่างประเทศ (กต 44.4/111). กรุงเทพฯ: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ; 2481.
- รายงานการเล่าเรียนของนักเรียนรัฐบาลและนักเรียนในพระองค์ในอเมริกา. เอกสารกรมราชเลขาธิการ รัชกาลที่ 6
เบ็ดเตล็ด (ร.6 บ 4/50). กรุงเทพฯ: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ; 2465-2468.
- โรงพยาบาลพญาไท (กองเสนารักษ์มณฑลทหารบกที่ 1) กิจการแต่ พ.ศ. 2475-78. พระนคร: โรงพิมพ์หว่าเชียง;
2479. (อนุสรณ์ในการสถาปนาภิศพ หมื่นแก้วภูวดล (อิม แยมประยูร)).
- วาวจวิทยาวัฒน์, หลวง. พรหมลิขิต. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเซม; 2500.
- วาวจวิทยาวัฒน์อนุสรณ์. พระนคร: โรงพิมพ์แพร่การช่าง; 2509. (อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
ศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาวจวิทยาวัฒน์).
- ศ. พ.ท. สี่ สิริสิงห์ [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: พิพิธภัณฑสถานวาวจวิทยาวัฒน์; ม.ป.ป.
- ศ. พ.อ. หลวงวาวจวิทยาวัฒน์ (วาด แยมประยูร) [ภาพถ่าย]. กรุงเทพฯ: พิพิธภัณฑสถานวาวจวิทยาวัฒน์; ม.ป.ป.
- สรโรจ แสงวีเชียร. ศิริราชร้อยปี ประวัติและวิวัฒนาการ. กรุงเทพฯ: วิกตอรีเพาเวอร์พอยท์; 2531.
- อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ หลวงพิณพากย์พิทยาภท (พิณ เมืองแมน).
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์; 2520.
- อนุสรณ์สวนกุหลาบ 2481. พระนคร: โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย; 2481.
- อัลบั้มรูปภาพ รวบรวมโดย ศาสตราจารย์ พันเอก หลวงวาวจวิทยาวัฒน์. กรุงเทพฯ: พิพิธภัณฑสถาน-
วาวจวิทยาวัฒน์; ม.ป.ป.
- อิสระ ยุคตะนันท์. ท.บ. อนุสรณ์ 2487. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเซม; 2487.

- Anatomy Lab, McBride Street Campus, S.U. College of Medicine [Black-and-white photograph]. McBride Street Campus (2013.0099.tif). Syracuse: The Historical Collections of the Health Sciences Library, SUNY Upstate Medical University; 1929?.
- Appleton Hall, Exterior [Albumen]. (1421). Brunswick: Bowdoin College Archives; n.d.
- Appleton Hall, Interior [Silver gelatin photoprint]. (1444). Brunswick: Bowdoin College Archives; 1918.
- Dr. Van Duyn Operation, Hospital of the Good Shepherd [Lantern slide]. Hospital of the Good Shepherd (2007.0008.tif). Syracuse: The Historical Collections of the Health Sciences Library, SUNY Upstate Medical University; 1908.
- Fox TP, editor. The Dental Record 1926. Philadelphia: Thomas W. Evans Museum and Dental Institute; 1926.
- Histological Laboratory, McBride Street Campus, S.U. College of Medicine [Black-and-white photograph]. McBride Street Campus (2013.0108.tif). Syracuse: The Historical Collections of the Health Sciences Library, SUNY Upstate Medical University; 1905.
- Hospital of the Good Shepherd on Marshall Street, 1892 [Lantern slide]. Hospital of the Good Shepherd (2007.0012.tif). Syracuse: The Historical Collections of the Health Sciences Library, SUNY Upstate Medical University; 1892.
- Hyde Hall, Interior, Rm.18 [Silver gelatin photoprint]. (1445). Brunswick: Bowdoin College Archives; 1920.
- Hyde Hall, Northeast View [Postcard]. (208). Brunswick: Bowdoin College Archives; n.d.
- Lecture Room, McBride Street Campus, S.U. College of Medicine [Black-and-white photograph]. McBride Street Campus (2013.0106.tif). Syracuse: The Historical Collections of the Health Sciences Library, SUNY Upstate Medical University; 1905.
- Operating Room and Medical Room, Syracuse Free Dispensary [Black-and-white photograph]. Syracuse Free Dispensary (2013.0030.tif). Syracuse: The Historical Collections of the Health Sciences Library, SUNY Upstate Medical University; 1914-1919.
- Pathology Class Room, McBride Street Campus, S.U. College of Medicine [Black-and-white photograph]. McBride Street Campus (2013.0098.tif). Syracuse: The Historical Collections of the Health Sciences Library, SUNY Upstate Medical University; 1929?.
- Physiological & Pharmacology Lab, McBride Street Campus, S.U. College of Medicine [Black-and-white photograph]. McBride Street Campus (2013.0096.tif). Syracuse: The Historical Collections of the Health Sciences Library, SUNY Upstate Medical University; 1929?.
- Physiology Class Room, McBride Street Campus, S.U. College of Medicine [Black-and-white photograph]. McBride Street Campus (2013.0097.tif). Syracuse: The Historical Collections of the Health Sciences Library, SUNY Upstate Medical University; 1929?.

- S.U. College of Medicine, 309 South McBride Street, Exterior [Black-and-white photograph]. McBride Street Campus (2013.0105.tif). Syracuse: The Historical Collections of the Health Sciences Library, SUNY Upstate Medical University; 1910.
- Searles Science Building, Exterior [Postcard]. (2907). Brunswick: Bowdoin College Archives; n.d.
- Searles Science Building, Interior [Albumen]. (2821). Brunswick: Bowdoin College Archives; ca. 1898-1906.
- Syracuse Free Dispensary, 610 East Fayette Street [Black-and-white photograph]. Syracuse Free Dispensary (2013.0021.tif). Syracuse: The Historical Collections of the Health Sciences Library, SUNY Upstate Medical University; n.d.
- Syracuse University College of Medicine, Class of 1925 [Black-and-white photograph]. College of Medicine Class Photographs (2008.0045.tif). Syracuse: The Historical Collections of the Health Sciences Library, SUNY Upstate Medical University; 1925.
- Thomas W. Evans Museum and Dental Institute (built 1912-1915, Cope & Stewardson and John T. Windrim, architects), School of Dentistry, Exterior [Photograph]. UPX12 University Photograph Collection (UARC20020328012). Philadelphia: University Archives and Records Center, University of Pennsylvania; ca. 1925.
- Thomas W. Evans Museum and Dental Institute (built 1912-1915, Cope & Stewardson and John T. Windrim, architects), School of Dentistry, Interior, Clinic Room [Photograph]. UPX12 University Photograph Collection (UARC20030725004). Philadelphia: University Archives and Records Center, University of Pennsylvania; 1915.
- Thomas W. Evans Museum and Dental Institute (built 1912-1915, Cope & Stewardson and John T. Windrim, architects), School of Dentistry, Interior, Lecture Room [Photograph]. UPX12 University Photograph Collection (UARC20020328013). Philadelphia: University Archives and Records Center, University of Pennsylvania; 1915.
- Vaung TB. Hill graduate must shed U.S. garb for loincloth to return to native Siam. Syracuse Herald. 1928 Jul 28: 6.
- Vosburgh FG, editor. The Onondagan 1925. Syracuse: Syracuse University; 1925.
- Wesleyan Academy Buildings [Postcard]. Wilbraham Town Archives Photographic Collection (WPL-TA5-0001). Wilbraham: Wilbraham Public Library Local History Collection; ca. 1900-1908.
- Wilbraham Railroad Station [Postcard]. Wilbraham Town Archives Photographic Collection (WPL-TA3-0047). Wilbraham: Wilbraham Public Library Local History Collection; ca. 1901-1907.
- Yemprayura, '23. Bowdoin Orient. 1919 Oct 21: 127.

พรหมลิขิต โดย หลวงวาทวิทยาวัดพนั

บรรณาธิการ	ทพ.พิสุทธิ์ อำนวยพาณิชย์	
ผู้ร่วมจัดทำ	ว่าที่ ร.ต. ตูแฉ้วสวัน อีแยบาชอ	น.ส.ฟารีดา ยูโซะ
	น.ส.พิมพ์พนิต เล้ามานะ	น.ส.นารีชะห์ ฮาแว
	น.ส.อัญมณี คงชีพา	น.ส.ถ้วนอารุณี ลองสือรี
	น.ส.ปุกญาพร แสงนวล	น.ส.นุรพิตรี ปาแย
	นายอภิชัย รอดแถม	น.ส.มาลีตะ มะแซ
		น.ส.นุรีมาน เจะแว

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

พรหมลิขิต.-- กรุงเทพฯ : ทนตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, 2562.
208 หน้า.

1. วาวิทยาวัดพนั, พ.อ. หลวง. I. ชื่อเรื่อง.

617.60092

ISBN 978-616-93462-0-3

อนุเคราะห์ข้อมูล ภาพประกอบ และคำปรึกษา

พิพิธภัณฑสถานวาวิทยาวัดพนั

สำนักงานราชบัณฑิตสภา

เพจตำนานบรรดาเรา (เฟซบุ๊ก)

ศ. (พิเศษ) นพ.สรโรจ แสงวีเชียร

ศ. ทพ. ดร.ประสิทธิ์ ภาสันต์

ผศ. ทพ. นพ.จิตพิงษ์ พลเกษตรสกุล

ทพ.วิระวัฒน์ สัตยานุรักษ์

ทญ.วรรณวลัย ขอบอัสระ

ร.อ. ธนศักดิ์ ถัมภ์บรรทุ

พิมพ์ครั้งแรก ธันวาคม 2562 (จำนวน 3,950 เล่ม)

โดยได้รับอนุญาตจัดพิมพ์จาก นางสาวดี แยมประยูร

บุตรสะใภ้ของ ศ. พ.อ. หลวงวาทวิทยาวัดพนั (วาด แยมประยูร)

สงวนลิขสิทธิ์

ห้ามจำหน่าย

จัดพิมพ์โดย ทนตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

พิมพ์ที่ บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด

สาขาพุทธมณฑลสาย 5 555 หมู่ 12 ถนนพุทธมณฑลสาย 5

ต.ไร่เชิง อ.สามพราน จ.นครปฐม 73210

จัดทำขึ้นโดย
ทันตแพทยสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
